

جمهوری اسلامی ایران
سازمان برنامه و بودجه کشور

سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

چشم انداز توسعه شهرستان نمین

برگرفته شده از

مطالعات آمایش سرزمین استان اردبیل

مطالعات توسعه شهرستان های استان اردبیل

اسناد توسعه رشد اقتصادی استان اردبیل

معاونت برنامه ریزی

تابستان ۱۴۰۱

کد انتشاراتی: ۲۷-۱۴۰۱

مشخصات کتاب:

چشم انداز توسعه شهرستان نمین ،
برگرفته شده از (مطالعات آمایش سرزمین استان اردبیل، مطالعات توسعه
شهرستان های استان اردبیل، اسناد توسعه رشد اقتصادی استان اردبیل)
تهیه کننده: معاونت برنامه ریزی س.م.ب استان اردبیل
ناشر: مرکز اسناد و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل
نوبت چاپ : اول
سال چاپ: ۱۴۰۱
شمارگان: ۲۰۰ نسخه

گردآورندگان کتاب:

نظارت عالی: داود شایقی «رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل»
نظارت و هماهنگی: غلام رضا خوشزاد «معاون برنامه ریزی س.م.ب استان اردبیل»
ناظر انتشارات: نوربخش محمدی «رئیس حوزه و روابط عمومی سازمان»
تهیه و تدوین: غلام رضا خوشزاد و سایر همکاران
طراحی، صفحه آرایی: مسعود ناصری

حوزه ریاست و روابط عمومی سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

نشانی: اردبیل، شهرک اداری، سازمان مدیریت و برنامه ریزی
کد پستی: ۵۵۶۱۵۸۱۳۴۶۳   تلفن: ۳۳۷۴۹۹۱۸ - ۴۵
دورنگار: +۴۵- ۳۳۷۴۴۲۰۰   وبگاه: www.ardabilmpo.ir

همه حقوق برای ناشر محفوظ است، استفاده از آمار و اطلاعات با ذکر منبع مجاز است

فهرست

- ۱ ..... سیمای توسعه استان اردبیل
- ۸۰ ..... آمایش سرزمین استان اردبیل
- ۱۰۵ ..... سیمای توسعه شهرستان نمین

پیشگفتار

عدالت محوری از مهم‌ترین سیاست‌های رئیس‌جمهور محترم بوده و دولت، اجرای عدالت را مبنای اصلی اقدامات خود قرار داده است. در حوزه برنامه‌ریزی، سند آمایش سرزمینی، محور برنامه‌ریزی‌های دولت برای ریل‌گذاری و اجرای عدالت قرار گرفته است. یکی از موضوعات مهم و اساسی در برنامه‌ریزی سیستم‌های اقتصادی، برنامه‌ریزی آمایش سرزمین است که به چگونگی بهره‌برداری صحیح از امکانات، منابع و استعدادها در یک منطقه می‌پردازد که فرایندی پویا است. برنامه‌ریزی توسعه آمایش سرزمین، تنظیم کردن روابط بین انسان، سرزمین و نحوه بهره‌برداری از آن در جهت بهبود وضع مادی و معنوی انسان و جامعه در طول زمان است. از این رو آمایش سرزمین ابتدا مکان مناسب را برای ایجاد توسعه همه‌جانبه برای انسان را می‌یابد و پس از فراهم شدن توسعه به آراسته کردن روابط بین انسان و مکان می‌پردازد. بر همین اساس، مطالعات آمایش سرزمین استان اردبیل، محور تمام برنامه‌ریزی‌های عملیاتی و اجرایی در سطح استان قرار داده شده است و تمامی دستگاه‌های اجرایی مکلف گردیده‌اند، برنامه‌های کاری کوتاه مدت و بلند مدت خود را در راستای این سند، تدوین و اجرایی نمایند. تا با توکل بر خداوند بی‌همتا و تلاش و کوشش مجموعه دولت و مردم شریف و متدین استان، شاهد رشد اقتصادی و شکوفایی استان عزیزمان باشیم.

سید حامد عاملی

استاندار اردبیل

مقدمه

با وجود کوشش‌های برجسته و تعیین کننده ای که طی سال های اخیر در خصوص برنامه ریزی و توسعه منطقه ای و جایگاه آن در نظام برنامه ریزی کشور انجام شده است، همچنان چالشی درخور تلاش های بیشتر و گسترده تر به شمار می آید، چرا که نابرابری منطقه ای با مسائلی که به دنبال خود دارد، به عنوان مانعی بر سر توسعه متوازن و پایدار عمل می کند.

سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان با هدف کاهش این نابرابری ها، طی چند سال اخیر، مطالعات گسترده ای در سطح استان اردبیل بعمل آورده که حاصل آن مطالعات آمایش سرزمین، مطالعات توسعه شهرستان های استان و مطالعات توسعه اقتصادی و اشتغال زایی کلیه روستاهای بالای ۴۰ خانوار استان بوده، که به فضل الهی و با استفاده از توان کارشناسان استان، بستر مناسبی برای تهیه و تدوین برنامه هفتم توسعه در استان اردبیل خواهد بود.

مجموعه حاضر به منظور تجمیع داده ها و تسهیل استفاده از آن، با استفاده از نتایج تمامی مطالعات انجام شده و هدف گذاری دولت سیزدهم، در توسعه اقتصادی (۸ درصدی) و با تاکید بر حوزه های اقتصادی و پروژه های پیشران و نیمه تمام، با عنوان « چشم انداز توسعه شهرستان نمین » برگرفته شده از مطالعات آمایش سرزمین استان اردبیل، مطالعات توسعه شهرستان های استان اردبیل و اسناد توسعه رشد اقتصادی استان اردبیل به منظور استفاده مدیران، تصمیم گیران و پژوهشگران حوزه های مرتبط، تهیه و تدوین گردیده است.

داود شایقی

رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

سیمای توسعه استان اردبیل

۱- سرزمین و آب و هوا

*موقعیت جغرافیایی، حدود و وضعیت طبیعی و محیط زیست

۱-۱- حدود و موقعیت

استان اردبیل با مساحتی بالغ بر ۱۷۶۲۴/۱ کیلو مترمربع (۱/۰۹ درصد مساحت کل کشور) در شمال فلات ایران بین عرض ۳۷ درجه و ۴۵ دقیقه و ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۳۰ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۵۵ درجه و ۴۸ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ در شمال غربی ایران واقع شده است. در شمال و شمال شرقی رود ارس و امتداد رشته کوه تالش، یعنی کوههای پشت سارا و رود بلقار یا بالهارود مرز بین استان و جمهوری آذربایجان را تشکیل می دهد. در شرق رشته کوههای تالش و باغرو این خطه را از استان گیلان جدا می کند. از غرب به استان آذربایجان شرقی منتهی شده و در جنوب کشیدگی رشته کوهها، دره ها و جلگه ها موجب پیوستگی توپوگرافیک استان با استان زنجان می شود.

چهار شهرستان از این استان به طول ۲۸۲/۵ کیلومتر با جمهوری آذربایجان هم مرز می باشند که در ۱۵۹ کیلومتر آن رودهای ارس و بالها رود جریان دارند. در حال حاضر ارتباط استان با جمهوری آذربایجان در طول این مرز تنها از دو نقطه اصلاندوز و بیله سوار انجام می گیرد. از نظر همجواری استان آذربایجان شرقی با ۳۲۴ کیلومتر مرز مشترک با شهرستان های پارس آباد، مشگین شهر، نیر، کوثر و خلخال در رتبه اول قرار دارد. استان اردبیل در جنوب خود با استان زنجان همجوار بوده و در طول ۶۲/۵ کیلومتر همسایه جنوبی شهرستان خلخال محسوب می شود. با وجود وحدت قومی و فرهنگی استان های اردبیل و زنجان موانع طبیعی بین دو استان و همچنین قطب جاذبی چون تهران در آن سوی محور تبریز- زنجان (که جاذب هر گونه حرکت اقتصادی- اجتماعی در این محور می باشد) باعث شده است که روابط همجواری در طول این ۶۲/۵ کیلومتر رونق خوبی نداشته باشد و شاید به همین دلیل شهرستان خلخال از شهرستان های حاشیه ای استان به حساب می آید. استان گیلان با داشتن ۱۷۵ کیلومتر مرز مشترک با شهرستان های نمین، اردبیل و خلخال، همسایه شرقی استان اردبیل می باشد. رشته کوه صعب العبور تالش چون دیواره ای این دو استان را از هم جدا می کند. با این وجود جاذبه های اقتصادی کناره دریای خزر باعث شده که مردم استان بیشترین روابط همجواری اقتصادی- اجتماعی خود را پس از مرکز با استان گیلان داشته باشند. گردنه های صعب العبور حیران و اسالم تنها گذرگاه های بین دو استان می باشند که همواره ریزش برف های سنگین در فصل سرما سبب صعوبت تردد در این گذرگاهها می گردد. محور اردبیل- آستارا، از طریق گردنه حیران، مهمترین خط ارتباطی استان با مرکز کشور می باشد که شهرستان های استان را از طریق رشت و قزوین به تهران مرتبط می سازد. در جدول شماره (۱-۱) موقعیت جغرافیایی استان در ارتباط با مناطق همجوار نشان داده شده است .

جدول (۱-۱) موقعیت جغرافیایی استان و چگونگی ارتباط استان با مناطق همجوار

شهرستان های واقع شده در همجواری	محورهای ارتباطی	موانع طبیعی	نوع مرز	طول مرز (کیلومتر)	همجواری	جهت جغرافیایی
پارس آباد- بيله سوار مغان- نمین	بيله سوار اصلاندوز	رود ارس، بالهارود و کوه های پشت سارا	آبی خاکی	۲۸۲٫۵	جمهوری آذربایجان	شمال
اردبیل- خلخال- نمین	آستارا- اسالم	کوه های باغرو و تالش	خاکی	۱۷۵	گیلان	شرق
خلخال	هشتجین- زنجان	کوه های چله خانه	خاکی	۶۲٫۵	زنجان	جنوب
مشگین شهر- پارس آباد - نیر- کوثر-خلخال	اردبیل- سراب- مشگین شهر - پارس آباد- اهر	کوه های کلیان و بز قوش	خاکی	۳۲۴	آذربایجان شرقی	غرب

۱-۲- اقلیم و عوامل شکل دهنده آب و هوای استان

طبق تعریف IMV^۱ عواملی نظیر توپوگرافی، عرض جغرافیایی، ارتفاع از سطح دریا، دوری و نزدیکی از منابع آب و جریانات جوی، شرایط ویژه فیزیکی یک منطقه در کنترل اقلیم آن می باشند. بر این اساس و بر پایه طبقه بندی های رایج جغرافیایی، کشور ما جزو مناطق خشک جهان محسوب می شود. متوسط بارندگی سالیانه در جهان در روی خشکی ها با وسعت تقریبی ۱۴۹ میلیون کیلومتر مربع ۷۴۶ میلی متر است و این در حالی است که میزان متوسط بارندگی سالیانه در ایران با وسعت ۱/۶۴۸ میلیون کیلو متر مربع، ۲۴۵ میلی متر می باشد. در استان اردبیل این شاخص بین ۲۵۰ تا ۶۰۰ میلی متر متغیر است و از نظر میزان نزولات جوی استان اردبیل وضعیت بهتری نسبت به سایر مناطق کشور داشته و از نظر کشاورزی نیز در وضعیت مطلوبی در سطح کشور قرار گرفته است و این امر ناشی از ویژگی های خاص جغرافیایی و توپوگرافی استان و وجود رشته کوه هایی با ارتفاع بیش از ۴ هزار متر و دشت های وسیع می باشد که ضمن تامین آب، باعث تنوع اقلیمی گردیده و یکی از ویژگی های منحصر به فرد این استان محسوب می گردد.

توپوگرافی یکی از عوامل مهم ویژگی های اقلیمی استان و عامل اصلی تنوع در آن می باشد. ارتفاع و تغییرات آن و جهت گیری رشته کوه ها در برابر جریانات هوایی، عوامل توپوگرافیک شکل یابی کليمای یک منطقه می باشد. سلسله جبال سبلان در جهت شرقی- غربی کشیده شده است و رشته کوه های باغرو چون دیواره ای بین قسمت های داخلی استان و دریای خزر حائل شده است. ارتفاع عمومی استان نیز از ۴۰ تا ۴۸۱۱ متر متغیر است. قاعدتاً چنین اختلاف ارتفاعی خود به تنهائی تفاوتی در حدود ۲۰ درجه سانتی گراد را در متوسط دمای سالانه سبب می شود .

بیان انرژی و یا بیان حرارتی یکی از عوامل اساسی اقلیم و آب و هوای یک منطقه می باشد، بنابراین دومین عامل موثر در خصوصیات اقلیمی، زاویه تابش آفتاب یا به عبارت دیگر عرض جغرافیایی است. همانگونه که گفته شد استان اردبیل بین (۳۷ درجه و ۴۵ دقیقه) تا (۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه) عرض شمالی در شمالی ترین قسمت ایران قرار دارد که این امر اختلاف زاویه ای در حدود ۱۰ درجه را با قسمت های جنوبی ایران، در زاویه تابش آفتاب سبب می شود .

^۱ International Meteorological Vocabulary

۳-۱- ناهمواریهای استان

معروف ترین و بزرگترین رشته کوه های استان، سبلان و تالش می باشد. رشته کوه

سبلان از شمالی ترین نقطه استان و ادامه رشته کوه قره داغ در استان آذربایجان شرقی به سمت شرق کشیده است و به دره رودخانه قره سو و دره رود ختم می شود. شاخه ای از این کوه در آن سوی دره رود به کوه های خروسلو و شاخه ای دیگر به کوههای برزند (صلوات داغ) می پیوندد که این کوه ها نیز پس از عبور از شهرستان های بیله سوار و مغان در حدود شرقی استان به منتهی الیه شمالی رشته کوه تالش می پیوندد. سبلان با ۴۸۱۱ متر ارتفاع، منتهی الیه شرقی رشته کوه قوشا داغ و بلندترین نقطه استان بشمار می آید و این آتشفشان خاموش با مناظر بدیع و نعمت های فراوان اطراف خود، از زیباترین قله جهان محسوب می شود. از قله دیگر این توده آتشفشانی هرم، کسری، قرخ بلاغ و قزل بره را می توان نام برد. دیگر رشته کوه بزرگ استان، تالش می باشد که به موازات کناره دریای خزر از شمال به جنوب کشیده شده است. این رشته کوه از منتهی الیه شرقی کوههای برزند، آغاز و در سراسر حدود شرقی استان با افزایش تدریجی ارتفاع به طرف جنوب کشیده می شود و در خارج حدود استان سرانجام به رشته کوه های البرز می پیوندد. در رشته کوه تالش در قسمتهای مختلف خود به نامهای باغرو، پشت سارا، و پلنگا نیز نامیده می شود. رشته کوه پلنگا در حوالی دریاچه نئور از رشته اصلی منشعب و در سراسر شهرستان خلخال کشیده شده است. بلندترین نقطه این شاخه فرعی، قله ۳۳۲۲ متری آق داغ است و کوه های پلنگا، سهدی و ازناو، از دیگر قله آن می باشند. از قله دیگر رشته کوه تالش می توان حصار بلاغی، عجم و شاه معلم را نام برد. در جدول شماره (۱-۲) مهمترین قله های استان به همراه توضیحاتی آورده شده است .

جدول (۱-۲) مهمترین قله استان اردبیل

نام قله	ارتفاع (متر)	رشته اصلی	شهرستان محل استقرار
یاغلی داغ	۲۸۴۵	قوشا داغ	مشگین شهر
قراوول	۲۲۰۴	صلوات	مشگین شهر
خروسلو	۱۰۹۶	خروسلو	بیله سوار
سبلان	۴۸۱۱	سبلان	مشگین شهر
قرخ بلاغ	۳۸۹۰	سبلان	اردبیل
قره گونی	۳۸۸۲	سبلان	مشگین شهر
قزل بره	۳۸۵۰	سبلان	اردبیل
چال	۳۶۰۴	سبلان	مشگین شهر
ای قار	۳۷۸۳	سبلان	مشگین شهر
آق داغ	۳۳۲۲	تالش پلنگا	خلخال
اسر خانی	۲۸۶۵	تالش پلنگا	خلخال
پلنگا	۲۸۸۶	تالش پلنگا	خلخال
سهدی	۲۷۱۵	تالش پلنگا	خلخال
از ناو	۲۴۱۲	تالش پلنگا	خلخال
شاه معلم	۳۱۰۰	تالش	خلخال
بابا رشت	۲۸۵۰	تالش	خلخال
علا مجار	۲۷۵۰	تالش	خلخال
حصار بلاغی	۲۹۰۴	تالش- باغرو	اردبیل
عجم	۳۰۱۰	تالش- باغرو	خلخال

۴-۱- حوضه‌های آبخیز و شبکه رودخانه‌ها

وجود کوهستان‌های مرتفع و قرار گرفتن آنها در مسیر جریانات هوایی مدیترانه‌ای و اطلس شمالی، پیدایش مناطقی با بیش از نه ماه پوشش برفی و دامنه‌هایی با چشمه‌های فراوان را سبب شده و این پهنه به صورت آبخیز رودخانه‌های بزرگ و کوچک متعددی در آمده است. استان اردبیل آبخیز حوضه بسته خزر به شمار می‌رود که کلیه نزولات جوی آن توسط دو شریان اصلی ارس در شمال و قزل اوزن در جنوب به دریای خزر می‌ریزند.

• الف) رود ارس:

رود ارس در محدوده استان اردبیل توسط رودخانه‌های کوچک و بزرگ متعددی که از چند کیلومتر تا بالای ۲۵۰ کیلومتر طول دارند تغذیه می‌شود و از پرآب‌ترین رودهای استان می‌باشد. قسمتی از حوزه آبریز ارس شامل حوزه دره رود و بالهارود می‌باشد. این رود با ۲۸۰ کیلومتر طول و حدود ۵۵۴ میلیون متر مکعب متوسط آبدهی سالانه طویل‌ترین و پر آب‌ترین رودخانه داخلی استان اردبیل به شمار می‌رود. رودخانه دره رود که به ارس می‌ریزد، از وسیع‌ترین حوزه آبخیز برخوردار می‌باشد و قسمت اعظم کوه‌های سبلان، برزند، خروسلو، تالش، باغرو و پشت سارا آبخیز این رودخانه به شمار می‌آیند. از شاخه‌های اصلی دره رود می‌توان قره سو، بالیغلو و خیابو چای را نام برد. بالها رود یکی دیگر از رودهای مرزی ایران و جمهوری آذربایجان می‌باشد که از ارتفاعات شرقی کوه‌های برزند سرچشمه می‌گیرد. شاخه اصلی این رودخانه از شرق گرمی تا بیله‌سوار مرز مشترک ایران و جمهوری آذربایجان را تشکیل می‌دهد. از شاخه‌های فرعی بالها رود، گرمی چای، ساری قمیش، آزاد چای، شره دره و آزاد لو را می‌توان نام برد. مساحت واقع شده در حوزه عمل استان در حوزه آبریز ارس ۱۲۸۳۳ کیلومتر مربع و در حوزه آبریز بالهارود ۱۴۳۰ کیلو متر مربع می‌باشد.

• ب) رود قزل اوزن :

قسمت جنوبی حوضه آبریز خزر شامل حوزه قزل اوزن می‌باشد که کوه‌های بزقوش، جنوب شرقی سه‌پند و تالش را در برمی‌گیرد. در این قسمت نیز که منطقه نسبتاً وسیعی از جنوب استان اردبیل یعنی شهرستان خلخال را تحت پوشش دارد، وجود کوه‌های مرتفع و برف گیر، جاری شدن رودهای پر آبی را سبب گشته است که از طریق شریان اصلی خود یعنی قزل اوزن از استان خارج و از طریق دره سفید رود به دریای خزر می‌ریزند. مساحت واقع شده در حوزه عمل استان در حوزه آبریز قزل اوزن ۳۶۹۰ کیلو متر مربع می‌باشد.

۱-۵- دشتها

در میان رشته کوه ها و واحدهای توپوگرافیک یاد شده و در روند تکامل مورفولوژیک آنها، دشت های کوچک و بزرگ متعددی به وجود آمده است، که امروزه به عنوان یکی از بسترهای مهم فعالیت های اقتصادی در استان بشمار می روند. البته به جز دشت مغان که در محل پس روی آب دریای خزر، در اثر تغییرات آب و هوای دیرینه زمین و حرکات تکتونیکی آن به علت کوهستانی بودن منطقه بوجود آمده است، دشت های موجود در این استان از وسعت قابل توجهی برخوردار نمی باشند و عموماً بصورت جلگه های کوچک و بزرگ آبرفتی پایکوهی به چشم می خورند که از مهمترین آنها به لحاظ وسعت می توان به دشتهای اردبیل و مشکین شهر اشاره نمود.

دشت مغان ایران تنها قسمت کوچکی از دشت بزرگ مغان می باشد، که قسمت اعظم آن در خاک جمهوری آذربایجان قرار گرفته است. این دشت پر برکت و حاصل خیز در محدوده استان اردبیل ۳۵۰ هزار هکتار وسعت دارد که به وسیله کوه های خروسلو از جنوب، رود ارس از شمال و مرز بین المللی ایران و جمهوری آذربایجان از شرق محدود شده است. این دشت در آن سوی مرز تا ساحل دریاچه خزر کشیده است. دشت مغان پست ترین منطقه استان محسوب می شود و ۱۲۰۰ متر پائین تر از دشتهای دیگر استان و در ارتفاع ۱۰۰ متری از سطح دریا قرار دارد. دشت اردبیل در بین دامنه های سبلان و رشته کوه تالش و بزقوش قرار دارد. این دشت با وسعتی در حدود ۹۵ هزار هکتار در ارتفاع ۱۳۵۰ متری واقع شده است. ارتفاع دشت مشکین شهر ۱۱۰۰ متر و حوزه آبخیز آن ۳۹۲۱ کیلومتر مربع و مساحت دشت در حدود ۴۳۰ کیلومتر مربع است که از شمال به کوههای صلوات و از جنوب به دامنه سبلان و از شرق به اردبیل و از غرب به شهرستان اهر محدود می شود و رودخانه های مهم این دشت عبارتند از قره سو و خیاوچای که اهمیت فوق العاده ای در تولیدات باغی و تاکی منطقه مذکور دارند .

۱-۶- تقسیمات جغرافیایی بر حسب شهرستان ها

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۴۰۰ استان اردبیل با وسعتی بالغ بر ۱۷۶۲۴/۶ کیلومتر مربع حدود ۱/۰۹ درصد مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده است. این استان به مرکزیت شهر اردبیل دارای ۱۲ شهرستان، ۲۹ شهر، ۲۹ بخش، ۷۱ دهستان و ۱۸۵۹ آبادی می باشد که تعداد ۱۷۰۷ آبادی دارای سکنه و تعداد ۱۵۲ آبادی خالی از سکنه بوده و به عبارت دیگر حدود ۹۱/۸۲ درصد آبادی های استان دارای سکنه و ۸/۱۷ درصد دیگر نیز خالی از سکنه می باشد. مراکز شهرستان های استان عبارت است از اردبیل، بيله سوار، پارس آباد، خلخال، سرعین، کوثر، مشگین شهر، مغان، نمین و نیر.

جدول (۱-۳) اطلاعات مربوط به آخرین تقسیمات کشوری استان اردبیل

نام شهرستان	تعداد بخش	تعداد شهر	تعداد دهستان	مساحت (کیلومتر مربع)	تعداد آبادی		
					جمع	دارای سکنه	خالی از سکنه
اردبیل	۳	۳	۱۰	۲۲۱۷	۱۸۲	۱۵۳	۲۹
اصلاندوز	۲	۱	۴				
انگوت	۲	۱	۴				
بيله سوار	۲	۲	۴	۱۷۸۲	۲۹۵	۲۶۱	۳۴
پارس آباد	۳	۴	۶	۱۴۰۷	۲۵۶	۲۴۴	۱۲
خلخال	۳	۳	۸	۲۷۱۴	۱۵۰	۱۴۱	۹
سرعین	۲	۲	۴	۴۹۰	۲۸	۲۷	۱
کوثر	۲	۱	۴	۱۲۵۹	۱۰۴	۹۹	۵
مشگین شهر	۵	۷	۱۲	۳۷۴۶	۳۱۴	۲۷۸	۳۶
مغان	۳	۳۲	۷	۲۰۴۹	۳۳۶	۳۱۷	۱۹
نمین	۳	۳	۷	۹۴۰	۹۴	۸۹	۵
نیر	۲	۲	۵	۱۱۹۵	۱۰۰	۹۸	۲
جمع	۳۱	۳۱	۷۵	۱۷۷۷۹	۱۸۵۹	۱۷۰۷	۱۵۲

جدول تقسیمات سیاسی استان

نام شهر	نام مرکز دهستان	نام دهستان	نام مرکز بخش	نام بخش	نام مرکز شهرستان	نام شهرستان
پارس آباد	گوشلو	ساوالان	پارس آباد	مرکزی	پارس آباد	پارس آباد
اولتان	پیرایواتلو	اولتان				
مغان سر	محمود آباد طالقانی	محمود آباد	تازه کند	تازه کند		
	تازه کند	تازه کنر				
اسلام آباد	اسلام آباد	اسلام آباد	اسلام آباد	اسلام آباد	پارس آباد	پارس آباد
	شهرک غربی	شهرک				
گیوی	خلفلو	سنجد شمالی	گیوی	مرکزی	گیوی	کوثر
	گنجگاه	سنجد غربی				
	زرچ آباد	زرچ آباد	فیروز آباد	فیروز	گیوی	کوثر
	فیروز آباد	سنجد جنوبی				
	دولت آباد	دولت آباد	نمین	مرکزی	نمین	نمین
	گرده	گرده				
نمین	ننه کران	ویلگیج شمالی				
آبی بیگلو	حور	ویلگیج جنوبی	آبی بیگلو	ویلگیج	نمین	نمین
	آبی بیگلو	ویلگیج مرکزی				
عنبران	عنبران سفلی	عنبران				
	مینا آباد	مینا آباد	عنبران	عنبران		
ثمرین	ثمرین	غربی	ثمرین	ثمرین	اردبیل	اردبیل
	پنگجه ملا محمد حسن	دوجاق				
	خلیل آباد	فولادلوی شمالی	هیر	هیر	ردبیل	اردبیل
آراللو	بوداللو	فولادلوی جنوبی				
هیر	هیر	هیر				
اردبیل	تقی دیزج	ارشق شرقی	اردبیل	مرکزی	اردبیل	اردبیل

نام شهر	نام مرکز دهستان	نام دهستان	نام مرکز بخش	نام بخش	نام مرکز شهرستان	نام شهرستان
	شام اسبی	بالغلو				
	خشکه رود	سردابه				
	نیار	شرقی				
	کلخوران شیخ	کلخوران				
	انجیرلو	انجیرلو	مرکزی	بیله سوار	بیله سوار	
بیله سوار	گوگ تپه	گوگ تپه				
	شورگل	قشلاق جنوبی	قشلاق دشت			
جعفر آباد	جعفر آباد	قشلاق شرقی				
خلخال	خوجین	خاندبیل شرقی	مرکزی	خلخال	خلخال	
	کزاز	خاندبیل غربی				
	انبر	سنجد شرقی				
هشتچین	برندق	خورش رستم جنوبی	هشتچین	خورش رستم		
	هشتچین	خورش رستم شمالی				
کلور	کرین	پلنگا	کلور	شاهرود		
	شاهرود	شاهرود				
	شال	شال				
نیر	اسلام آباد	دورسونخواجه	نیر	نیر	نیر	
	رضا قلی قشلاقی	رضا قلی قشلاقی				
	فره شیران	یورتچی غربی				
کورائیم	مهماندوست	مهماندوست	کورائیم	کورائیم		
	کورائیم	یورتچی شرقی				
سرعین	ورنیاب	آب گرم	سرعین	سرعین	سرعین	
	آلوارس	آلوارس				
اردیموسی	اردیموسی	سبلان	اردیموسی	سبلان		
	ارجستان	ارجستان				
اصلاندوز	دلیک یارقان	اصلاندوز غربی	مرکزی	اصلاندوز	اصلاندوز	
	آق قباق سفلی	اصلاندوز شرقی				

نام شهر	نام مرکز دهستان	نام دهستان	نام مرکز بخش	نام بخش	نام مرکز شهرستان	نام شهرستان
	بران سفلی	بران	بران علیا	بران		
	بران علیا	قشلاق غربی				
انگوت	محمد تقی کندی	انگوت شرقی	انگوت	مرکزی	انگوت	انگوت
	قره آغاچ پائین	انگوت غربی				
	آقا محمد بیگلو	دره رود شمالی	زیوه	دره رود		
	قره خان بیگلو	دره رود جنوبی				
مشگین شهر	پریخان	دشت	مشگین شهر	مرکزی	مشگین شهر	مشگین شهر
	بیجق	مشگین شرقی				
رضی	قوشه سفلی	ارشق شمالی	رضی	ارشق		
	رضی	ارشق مرکزی				
فخرآباد	فخر آباد	قره سو	لاهرود	مشگین شرقی		
لاهرود	لاهرود	لاهرود				
	نقدی علیا	نقدی				
مرادلو	مرادلو	ارشق غربی	مرادلو	مرادلو		
	صلوات	صلوات				
	گنجوبه	یافت				
قصابه	شعبان	شعبان	قصابه	قصابه		
	قصابه	مشگین غربی				
گرمی	دیزج	اجارود غربی	گرمی	مرکزی	گرمی	گرمی
	حمزه خانلو	اجارود مرکزی				
	تنی	انی				
	شکر آب	اجارود شمالی				
	قاسم کندی	پائین برزند	زهرا	موران		
زهرا	زهرا	اجارود شرقی				
	آزادلو	آزادلو				

۷-۱- پیشینه تاریخی استان اردبیل

منطقه اردبیل دست کم از هزاره ششم قبل از میلاد مسکون بوده است. بر اساس پژوهش‌های مقدماتی باستان‌شناسی، سراسر منطقه از تپه‌های باستانی یا به عبارت دیگر مناطق استقراری که روزگاری دژ یا شهرک یا روستا بوده‌اند، پوشیده است. کاوش‌های مقدماتی در برخی از نواحی اردبیل نشان می‌دهد که اردبیل و به طور کلی شرق آذربایجان از کانون‌های مهم فرهنگ مگالی تیک یا سنگ افراستی بوده است. مردم مگالی تیک شرق آذربایجان که ماهیت قومی آنها می‌باید از عناصر کاسی و هوری بوده باشد دهها اثر مگالی تیک پر ارزش از خود به یادگار گذاشته‌اند. کشفیات اخیر در محوطه باستانی «شهر یئری» مشکین شهر، پرتو تازه‌ای به تمدن و فرهنگ هشت هزار ساله اقوام ساکن در اردبیل و اطراف آن افکنده است و انتشار نتیجه کشفیات می‌تواند ارتباط تمدن و فرهنگ مگالی تیک اردبیل را با دیگر مناطق ایران و آذربایجان تاریخی و قفقاز و شرق آسیای صغیر مشخص نماید. به نظر می‌رسد که تصاویر هیکل‌های سنگی «شهر یئری» با تصاویر هیکل‌ها و سرهای آدمیانی که بر روی اجاق‌های نعل اسبی ایغدیر (ایغدیر در شمال شرق ترکیه) در نزدیکی مرز ایران و ارمنستان نقش بسته، شباهت زیادی دارد.

در اردبیل از عصر مفرغ نیز آثار ارزنده‌ای کشف شده است، شمشیرهای مسی، خنجرهای مختلف، تیر و سرنیزه، حلقه برای گرفتن زه کمان و تیردان‌های مسی، تبر از نوع تبری که در لرستان پیدا شده و باستان‌شناسان قدمت آنرا قریب سه هزار سال قبل از میلاد معین کرده‌اند. اشیاء مفرغی اردبیل غالباً از مفرغ‌های لرستان ساده‌ترند و احتمال داده می‌شود که از حیث قدمت زمان، مقدم بر آنها باشند.

در اواخر دوره مفرغ و بطور قطع در اواخر هزاره چهارم قبل از میلاد دو مهاجرت تاریخی از کرانه غربی دریای خزر و دره ارس به حوالی روسیه و فلسطین و کوه‌های زاگرس صورت گرفته است. این مهاجرت‌ها را مدارک باستان‌شناسی تأیید و تصدیق می‌نماید. به احتمال قوی دست کم خاستگاه یکی از عناصر مهاجر یعنی کاسی‌ها که در کوهپایه‌های زاگرس مرکزی در حدود لرستان و کرمانشاه اسکان یافتند اردبیل و نواحی اطراف آن بوده است.

بر طبق کاوش‌های میراث فرهنگی در استان اردبیل (تپه نادری اردبیل) آثاری از دوره مفرغ پیدا شده‌اند که ۵ هزار سال قدمت دارند. مدنیت این محل مربوط به تمدن کل آذربایجان است بطوری که قدمت این تمدن حداقل به دو هزار سال قبل از آمدن آریایی‌ها به فلات آذربایجان و ایران مربوط می‌گردد.

در خصوص ارتباط مهاجرت دوم با ناحیه اردبیل می‌توان گفت که عناصر مهاجر یعنی عناصری که در منابع تاریخی از آنها به عنوان هوری-هیتی نام برده شده است از اقوام مگالی تیک بوده و از لحاظ نام شناسی «حور»، «هیر» در اردبیل و هوراند در ۴۸ کیلومتری شمال اهر با نام قوم هوری در ارتباط است.

ناحیه اردبیل به احتمال بسیار قوی در عصر مفرغ در حوزه فرهنگ بزرگ و شگفت‌انگیز (کورا-ارس) قرار داشته است. این فرهنگ که از هزاره چهارم قبل از میلاد آغاز و تا هزاره سوم قبل از میلاد را در بر می‌گیرد از ناشناخته‌ترین فرهنگ‌هایی است که مرتبط با شمال غرب ایران و کشورهای گرجستان، آذربایجان، ارمنستان و شمال شرق ترکیه بوده و این مناطق را در بر می‌گرفته است. پژوهش‌های انجام یافته اخیر نشان داده است که محوطه‌های آق توره در پارس آباد (شمال شرق اردبیل) که شامل تعدادی اشیاء از دوره مفرغ است با نفوذ فرهنگ (کورا-ارس) در نواحی شرقی آذربایجان در رابطه می‌باشد.

چنانچه از گزارش جغرافی دانان و مورخان دوره اسلامی بر می آید اردبیل در اواخر دوره ساسانی مرکز آذربایجان و به تعبیر وسیع مرکز «کوست اباختر» یا «کوست آتورپاتکان» بوده است. کوست آتورپاتکان که موسی خورنی در جغرافیای خود از آن به عنوان کوست کپکوه (قفقاز) نام برده است از سرزمین های زیر (استان ها) تشکیل شده بود :

۱- آتورپاتکان ۲- ارمن (هایک) ۳- اری (ری) ۴- گلان و شنجان (گیلان و زنجان) ۵- رن (الوانک یا اران یا آلبانیا) ۶- بلسکان (بلاسجان، در منابع عربی دشت مغان یا میل مغان امروزی) ۷- دلمونک (دیلمان) ۸- دمباوند (دماوند) ۹- تبرستان (مازندران) ۱۰- رون (رویان در جنوب دریای خزر) ۱۱- سپسکان سیونیک در شمال رود ارس تا دریاچه گولی گول در ارمنستان) ۱۲- آمل (آمل در مازندران) ۱۳- ورجان (گرجستان)

اما نام اردبیل در قدیم چه تلفظی داشته دقیقاً معلوم نیست. آقای به آذین بر این باور است که چون نام اردبیل در منظومه ویس و رامین که منصوب به دوره اشکانی است آمده لذا نام اردبیل در دوره اشکانی موجود بوده است و وجود نام اردبیل در دوره اشکانی مورد قبول است. اردبیل در طول قرون نخستین اسلامی یعنی از سال ۲۲ هجری قمری تا قرن چهارم به مانند عصر ساسانی همچنان کرسی نشین آذربایجان بود.

نام اردبیل در منابع تاریخی بعد از اسلام به صورت های اردویل (حدود العالم)، اردبیل (تقویم البلدان ابوالفدا) و بیشتر به صورت اردبیل در اغلب آثار جغرافی دانان مسلمان (ابن خرد اذبه، ابن رسته، یعقوبی و ...) آمده است. نام اردبیل به صورت کنونی اش در اکثر سکه هایی که در قرون چهارم الی هشت در این شهر ضرب شده (به استثنای سکه ابوبکر بن محمد) تکرار شده است. مورخ ارمنی «لووند» در پایان قرن هشتم میلادی (قرن دوم هجری) نام اردبیل را به صورت «ارت ویت» ضبط کرده که بعدها به ظن مارکوارت «ارت ویل» شده است (یوزف مارکوارت. ایران شهر، ۲۰۶) تا آنجایی که منابع موجود نشان می دهند نام اردبیل یا اردویل در هیچ نوشته ای به صورت «آرتاویل» نیامده است بلکه این صورت، شکل بازسازی شده «اردویل» منابع بعد از اسلام می باشد.

۸-۱- زبان و گویش های منطقه اردبیل

قبل از مهاجرت آریایی ها به فلات ایران، مردمی در این سرزمین زندگی می کردند که بومی محل بودند و به زبان خود سخن می گفتند. برخی از محققان آمدن آریایی ها را به این منطقه از بیست تا چهارده قرن قبل از میلاد می دانند ولی تحقیقات دیگری که در این منطقه صورت گرفته است حکایت از آن دارد که پنج هزار سال پیش قوم اورارتو که محققان آن را شاخه هایی از نژاد آریایی می دانند در این ناحیه، یعنی منطقه ای که در جنوب کوه های قفقاز از ارمنستان تا کردستان و خلخال و سراب (در شرق و جنوب اردبیل) واقع است زندگی می کردند. زبان های باستانی را با آن که در اصل و ریشه یکی بوده است به سه شکل پارسی قدیم، اوستایی و پهلوی منقسم می دانند و بیشتر زبانهای کنونی ایران را شاخه های دگرگون گشته آنها می پندارند. زبان اوستایی از آن جهت که اوستا کتاب دینی و مقدس زردشت بدان نوشته شده است به زبان اوستایی معروف گردیده است. این پیامبر ایران باستان از آذربایجان و به احتمال قریب به یقین از مغان اردبیل و دامنه های کوه سبلان برخاسته که زبان رایج در آن زمان زبان مادها بود به این ترتیب می توان گفت که زبان اوستایی قدیمی ترین زبان آریایی است که احیاناً اردبیلی های باستان بدان سخن گفته اند. بعدها چون مادها شکست خوردند زبان پارسی بر اثر تسلط هخامنشیان، در

آذربایجان نفوذ یافت ولی ساکنان این منطقه زبان پیشین خود را حفظ کردند و حتی سلوکیها و اشکانیان و ساسانیان نیز به زبان آذری که همان زبان مادی آمیخته با لغاتی از زبان بومیان پیشین بود سخن می گفتند.

زبان ترکی ره آورد ترکان است که با نفوذ تدریجی آنها در این منطقه کم کم رایج گشته است. طوایف ترک نژاد برای بدست آوردن مراتع و چراگاه به سمت ایران آمدند ولی با اقتداری که دولتهای اشکانی و ساسانی داشتند اجازه ورود به ایران نمی یافتند بعد از انقراض ساسانیان قبایل ترک به داخل ایران نفوذ کردند بعضی ها چنین پنداشته اند که شاه اسماعیل صفوی این زبان را رواج داد و آن را زبان مردم آذربایجان نمود در حالیکه در زمان او بیش از یک صد سال از آزادی و توطن قزلباشها در آن نواحی می گذشت و لذا وقتی که شاه اسماعیل قیام کرد زبان ترکی بین مردم آذربایجان شایع بوده و عامه مردم نیز بدان سخن می گفتند.

۱-۹- دین و مذهب :

ساکنان باستانی اردبیل که از طایفه ماد و بازماندگان بومیان اولیه بوده اند و مذهب هورمزد پرستی داشته اند. هنگامی که زردشت قیام کرد و در دشت مغان و اردبیل و دامنه های سبلان به تبلیغ احکام دین خود پرداخت جمعی از مردم به آئین وی گرویدند. از نوشته مورخان چنین بر می آید که زردشت هورمزد پرستی را از اباطیل و اوهام زدوده و آئین زردشت همان دین اصلاح شده مردم باستان شده است. در این صورت باید قبول کرد که دین مذکور مثل آیین زردشت مبتنی بر ثنویت بوده و در مقابل هورمزد که آفریننده نور و نیکی ها بوده است به وجود خبیثی نیز اعتقاد داشته اند که خالق بدی ها و تاریکی ها بوده است و زردشت پس از آنکه آن دین را از خرافات پاک ساخته این دو منشاء قدرت را به نام های «هورامزدا» و «انگره مینیو» یا اهریمن معرفی کرده است .

پس از آن که مرزهای اردبیل به دست سپاه اسلام گشوده شد دین اسلام با استقبال مردم روبرو گردید و اسلام جانشین آیین گذشته شد. به طوری که اولین مسجد جامع این شهر در سال ۳۵ یا ۳۶ هجری به وسیله اشعب بن القیس الکندی ساخته شده است و اعتقاد به وجود یگانه حضرت باریتعالی، جانشین ثنویت کیش زرنشتی گردیده است مردم در اندک زمانی به احکام قرآن و اصول دینت جدید آشنایی یافته‌اند و علماء آنان را به وظایف و تکالیف شرعی آگاه ساخته‌اند.

در اردبیل نیز مانند سایر بلاد اسلامی مذهب رایج آئین شافعی بود ولی کسانی به خاندان حضرت علی ارادت می ورزیدند و هر وقت مقتضیات زمان برای ترویج کیش علوی مساعد می گشت به تبلیغ تشیع می پرداختند . بعدها با نفوذ و قدرتی که فرزندان شیخ صفی الدین به دست آوردند، شیعه گری رواج یافت و شیخ جنید و شیخ حیدر صفوی، جد و پدر شاه اسماعیل اول، در زمان خود به حمایت از آن مذهب برخاستند و خود شاه اسماعیل نیز پس از آن که بر اریکه قدرت تکیه زد، آن را مذهب رسمی ایرانیان گردانید. از آن تاریخ مردم این شهر مذهب تشیع اختیار کردند و اکنون نیز بدان مذهب هستند و تنها بخش کوچکی از جمعیت شهرستان های نمین و خلخال اهل تسنن هستند که اکثراً مهاجرینی هستند که از سایر نقاط کشور به این منطقه مهاجرت داده شده اند.

۱۰-۱- محیط زیست

اهمیت محیط زیست در دو دهه اخیر خصوصاً با پیدایش الگوی توسعه پایدار موجب گردیده تا محیط زیست در تهیه و تدوین برنامه های سوم و چهارم توسعه و چشم انداز بیست ساله کشور از جایگاه ویژه ای برخوردار گردد و به عنوان یک موضوع فرابخشی موقعیت نوینی را در نظام برنامه ریزی به خود گیرد. به رغم فعالیت های صورت گرفته در بخش محیط زیست به دلیل ضعف های بنیادی نتایج حاصل از اجرای سیاست ها، فاصله زیاد و قابل توجهی با فرایندهای تنش و تخریب در زیست بوم های منطقه دارد. لذا ضروری است برای رفع کمبودها و جبران ضعف ها، اقدامات جدی و اساسی در طول برنامه پنجم توسعه و برنامه های آتی توسعه کشور به عمل آید و مقابله با آثار مخرب فعالیت های انسان بر زیست بوم ها و رفع یا تقلیل آنها مورد توجه خاص مدیران قرار گیرد. از جمله سیاست های اصلی در حفاظت از محیط زیست ادغام ملاحظات زیست محیطی در فرایند تصمیم گیری های توسعه ای است که با هدف تصحیح و کاهش آثار و پیامدهای سوء آنها (صنعت، کشاورزی و امور زیربنایی) بر فرایندهای اکولوژیک می باشد.

۱۰-۱-۱- وضعیت زیستگاه ها و محیط های طبیعی استان

مناطق تحت مدیریت حفاظتی استان اردبیل در سال ۱۳۸۷ شامل ۲ منطقه حفاظت شده و ۲ اثر طبیعی ملی بوده که جمعاً با مساحتی بالغ بر ۷۵۸۰۵ هکتار در حدود ۴/۳ درصد از مساحت کل استان را به خود اختصاص داده و در محدوده مناطق حفاظت شده مجموعاً تعداد ۵۱ آبادی دارای سکنه واقع گردیده است. در مقایسه با سایر استان های مشابه وسعت مناطق حفاظت شده در استان بسیار ناچیز است.

• الف) منطقه حفاظت شده لیسار(نئور)

این منطقه با وسعت ۴۰۶۲ هکتار در بخشی از فولادلوی جنوبی شهرستان اردبیل تحت مدیریت و نظارت اداره کل حفاظت محیط زیست استان قرار گرفته و در حدود ۵/۳۶ درصد از وسعت مناطق حفاظت شده و اثر طبیعی ملی استان را به خود اختصاص داده و ۲ آبادی دارای سکنه نیز در محدوده این منطقه واقع گردیده است.

• ب) منطقه حفاظت شده و شکار ممنوع آق داغ

این منطقه به عنوان بزرگ ترین منطقه حفاظت شده و شکار ممنوع استان با وسعت ۶۴۰۰۰ هکتار در شهرستان خلخال تحت مدیریت و نظارت اداره کل حفاظت محیط زیست استان قرار گرفته و در حدود ۸۴/۴۳ درصد از وسعت مناطق حفاظت شده و اثر طبیعی ملی استان را به خود اختصاص داده و ۴۹ آبادی دارای سکنه نیز در محدوده این منطقه قرار گرفته است.

- (ج) اثر طبیعی ملی سبلان ارتفاعات بالای ۳۶۰۰ متری رشته کوه سبلان به عنوان اثر طبیعی ملی حفاظت شده استان تحت مدیریت و نظارت اداره کل حفاظت محیط زیست استان درآمد و با ۶۶۴۳ هکتار حدود ۸/۷۶ درصد از وسعت مناطق حفاظت شده و اثر طبیعی استان را به خود اختصاص داده است .
- (د) اثر طبیعی ملی غار یخگان این اثر طبیعی ملی در بخش مرکزی شهرستان خلخال با وسعت ۱۱۰۰ هکتار تحت مدیریت و نظارت اداره کل حفاظت محیط زیست استان قرار گرفته و در حدود ۱/۴۵ درصد مناطق چهارگانه تحت مدیریت و نظارت اداره کل حفاظت محیط زیست استان را به خود اختصاص داده است .
- ۱-۱۰-۲- وضعیت حیات وحش استان بر اساس بررسی های به عمل آمده توسط اداره کل حفاظت محیط زیست استان در مناطق حفاظت شده و آثار طبیعی ملی استان (منطقه شکار ممنوع آق داغ- سبلان- گندیشمین- پارس آباد- تالاب ها) تعداد ۱۴ گونه حیوانات وحشی به این شرح مشاهده گردیده است: کل و بز کوهی (پاژن)، خرس قهوه ای، گرگ، گراز وحشی، روباه، خرگوش، گربه وحشی، قوچ و میش ارمنی، جوجه تیغی، موش مغان، زنگوله بال، تشی، پلنگ و سمور جنگلی.
- ۱-۱۰-۳- پایش رودخانه های استان از رودخانه های مهم استان سه رودخانه (ارس، قره سو، بالخلو) تحت سنجش و کنترل آلودگی فیزیکی و شیمیایی می باشند و حداقل شش پارامتر فیزیکی و شیمیایی مهم در نمونه های اخذ شده مورد بررسی و کنترل می باشد.

آمار و شاخص های مهم و اصلی استان

۱۳۹۹-۱۴۰۰

جدول آمارهای جمعیتی استان

برآورد ۱۴۰۰								سرشماری ۱۳۹۵								شهرستان		
تعداد جمعیت				تعداد خانوار				تعداد جمعیت				تعداد خانوار						
باسواد	۶ ساله و بیشتر	جمعیت واقع در سن کار (۱۵ تا ۶۴ ساله)	کودکان و نوجوانان (۰ تا ۱۴ ساله)	مردان	شهری	کل	شهری	کل	باسواد	جمعیت واقع در سن سواد (۶ ساله و بیشتر)	جمعیت واقع در سن کار (۱۵ تا ۶۴ ساله)	کودکان و نوجوانان (۰ تا ۱۴ ساله)	مردان	شهری	کل		شهری	کل
۹۶۶۴۲۳	۱۱۶۰۸۷۸	۹۰۵۰۰۰	۳۰۵۸۰۸	۶۶۱۸۰۲	۹۲۷۰۳۳	۱۲۹۲۷۳۷	۲۷۵۰۴۶	۳۸۳۹۵۳	۹۴۷۷۹۷	۱۱۴۱۰۴۲	۸۸۸۶۶۳	۳۰۰۲۳۷	۶۵۰۲۵۵	۸۶۶۰۳۴	۱۲۷۰۴۲۰	۲۵۶۸۹۵	۳۷۷۴۲۳	کل استان
۵۰۸۴۳۴	۵۸۲۷۹۹	۴۵۹۶۸۶	۱۵۱۹۰۶	۳۳۰۸۹۰	۵۷۸۴۰۹	۶۴۷۸۶۵	۱۷۳۳۸۳	۱۹۳۴۸۰	۴۷۵۵۷۳	۵۴۵۱۳۱	۴۲۹۹۷۵	۱۴۲۰۸۸	۳۰۹۵۰۴	۵۳۱۴۵۴	۶۰۵۹۹۲	۱۵۹۳۰۸	۱۸۰۹۷۵	اردبیل
۲۴۹۳۷	۳۳۴۹۴	۲۶۴۷۷	۱۰۰۰۴	۲۰۳۵۰	۸۷۷۰	۳۸۱۴۲	۲۴۳۲	۱۰۴۴۱	۲۱۲۵۲	۲۸۵۴۵	۲۲۵۶۵	۸۵۲۶	۱۷۳۴۳	۶۳۴۸	۳۲۵۰۶	۱۷۶۰	۸۸۹۸	اصلاوندوز
	.						.											انگوت
۳۴۷۳۱	۴۳۸۲۶	۳۴۵۵۴	۱۱۳۷۵	۲۵۱۶۸	۲۳۸۰۲	۴۸۹۳۱	۶۹۸۸	۱۴۳۸۷	۳۶۴۸۶	۴۶۰۴۱	۳۶۳۰۰	۱۱۹۵۰	۲۶۴۴۰	۲۳۴۱۴	۵۱۴۰۴	۶۸۷۴	۱۵۱۱۴	بيله سوار
۱۰۴۲۸۹	۱۲۷۵۱۴	۱۰۰۹۰۶	۳۶۶۵۷	۷۴۰۳۲	۱۰۲۴۱۰	۱۴۳۹۶۶	۲۸۹۹۹	۴۰۸۶۵	۱۰۵۱۰۷	۱۲۸۵۱۴	۱۰۱۶۹۷	۳۶۹۴۴	۷۴۶۱۳	۹۹۰۳۰	۱۴۵۰۹۵	۲۸۰۴۲	۴۱۱۸۵	پارس آباد
۵۹۷۶۸	۷۳۸۸۵	۵۵۰۲۷	۱۷۷۳۴	۴۰۹۵۶	۴۶۶۲۵	۸۱۱۱۶	۱۳۸۳۷	۲۵۰۴۸	۶۳۹۰۵	۷۸۹۹۹	۵۸۸۳۶	۱۸۹۶۲	۴۳۷۹۱	۴۷۳۷۶	۸۶۷۳۱	۱۴۰۶۰	۲۶۷۷۹	خلخال
۱۲۶۹۹	۱۶۱۳۰	۱۲۰۹۲	۴۶۵۳	۹۴۹۵	۶۵۸۳	۱۸۰۹۰	۱۹۰۸	۵۳۰۶	۱۲۷۷۶	۱۶۲۲۸	۱۲۱۶۶	۴۶۸۱	۹۵۵۳	۵۴۵۹	۱۸۲۰۰	۱۵۸۲	۵۳۳۸	سرعین
۱۳۰۳۷	۱۶۹۳۳	۱۲۴۴۷	۴۱۹۱	۹۵۰۸	۶۹۴۹	۱۸۶۰۸	۲۱۳۵	۵۵۳۹	۱۵۵۰۳	۲۰۱۳۵	۱۴۸۰۱	۴۹۸۴	۱۱۳۰۶	۷۱۰۱	۲۲۱۲۷	۲۱۸۲	۶۵۸۶	کوثر
۱۰۳۸۸۱	۱۳۳۲۷۵	۱۰۲۷۶۷	۳۴۴۵۵	۷۸۸۹۳	۸۷۶۰۹	۱۴۸۰۹۱	۲۶۲۰۰	۴۵۴۳۱	۱۰۵۱۷۹	۱۳۴۹۴۰	۱۰۴۰۵۱	۳۴۸۸۵	۷۶۸۴۱	۸۱۶۰۴	۱۴۹۹۴۱	۲۴۴۰۴	۴۵۹۹۹	مشکین شهر
۴۸۸۱۸	۶۳۰۰۵	۴۸۶۳۲	۱۵۷۷۶	۳۵۳۷۷	۲۷۷۴۸	۶۹۸۷۴	۹۰۴۸	۲۰۳۰۷	۵۳۷۲۷	۶۹۳۴۱	۵۳۵۲۳	۱۷۳۶۳	۳۸۹۳۵	۳۱۶۱۲	۷۶۹۰۱	۹۰۹۲	۲۲۳۴۹	مغان
۴۲۸۹۹	۵۳۳۷۰	۴۰۰۵۰	۱۴۹۹۱	۳۰۶۰۹	۶۶۶۸	۵۹۷۳۲	۸۱۷۹	۱۷۵۶۳	۴۳۵۶۵	۵۴۰۹۷	۴۰۶۷۲	۱۵۲۲۴	۳۱۰۸۴	۲۵۹۳۲	۶۰۶۵۹	۷۶۴۴	۱۷۸۳۶	نمین
۱۲۹۳۰	۱۶۷۴۷	۱۲۳۶۲	۴۰۶۶	۹۵۲۴	۶۶۹۱	۱۸۳۲۲	۱۹۳۷	۵۵۸۹	۱۴۷۲۴	۱۹۰۷۱	۱۴۰۷۷	۴۶۳۰	۱۰۸۴۵	۶۷۰۴	۲۰۸۶۴	۱۹۴۷	۶۳۶۴	نیر

جدول شاخص های آب استان

شهرستان	آب منطقه ای			فاضلاب شهری			آب و فاضلاب شهری			آب و فاضلاب روستائی		
	مقدار تخلیه سالانه منابع آبهای زیرزمینی (هزار مترمکعب)	مقدار تخلیه سالانه از چاههای عمیق و نیمه عمیق (هزار مترمکعب)	مقدار تخلیه سالانه از قنات و چشمه (هزار مترمکعب)	تعداد مشترکان	متوسط حجم فاضلاب جمع آوری شده (متر مکعب در روز)	تعداد تصفیه خانه های فاضلاب	تعداد انشعاب (فقره)	حجم فروش آب (هزار مترمکعب)	حجم آب تولیدی (هزار متر مکعب در سال)	تامین آب (هزارمتر مکعب در سال)	ظرفیت منابع حداکثر	تعداد انشعاب (فقره)
کل استان	۳۵۰۹۰۰	۲۰۳۴۰۰	۱۴۷۵۰۰	۲۱۱۶۶۸	۱۸۷۴۳۶	۸۲۵۱۴	۶	۶۶۲۵۵	۳۸۱۰۰	۴۱۷۸۲	۱۲۴۹۰۷	۲۲۰۰۰
اردبیل	۱۴۲۸۰۰	۱۲۷۵۰۰	۱۵۳۰۰	۱۲۴۱۳۱	۱۱۳۴۱۰	۴۲۰۷۱	۱	۳۳۶۳۹	۴۶۸۷	۵۱۵۶	۲۱۴۳۵	۳۷۰۰
اصلاندوز	...	...	...	...	...	...	...	۸۳۵۶	...	...	...	...
انگوت	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
بيله سوار	۵۰۰	۲۰۰	۳۰۰	۶۴۹۳	۵۳۸۵	۳۵۰۰	۱	۱۹۸۱	۲۵۲۵	۲۷۷۹	۷۴۷۳	۱۵۰۰
پارس آباد	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۰	۳۷۱۶۵	۳۳۴۰۰	۱۶۴۸۵	۰	۷۵۸۴	۵۷۲۱	۶۲۹۳	۱۴۵۴۴	۳۴۰۰
خلخال	۳۹۱۰۰	۶۷۰۰	۳۲۴۰۰	۱۴۲۰۹	۱۲۷۵۰	۸۸۴۹	۱	۴۰۰۷	۳۷۸۳	۴۱۶۲	۱۶۳۴۰	۲۸۰۰
سرعین	۱۶۷۰۰	۵۰۰	۱۶۲۰۰	۶۹۷۰	۲۴۲۶	۱۸۵۵	۱	۱۴۴۲	۲۵۳۲	۲۷۸۴	۵۶۸۵	۱۰۰۰
کوثر	۱۶۲۰۰	۳۷۰۰	۱۲۵۰۰	۲۲۱۹	۱۷۴۰	۸۰۳	۰	۶۵۵	۱۰۹۰	۱۱۹۹	۵۸۸۳	۸۰۰
مشکین شهر	۶۶۲۰۰	۲۴۹۰۰	۴۱۳۰۰	۱۱۹۱۲	۱۰۶۴۲	۴۶۳۷	۱	۷۲۴۹	۴۸۲۳	۵۳۰۵	۲۱۲۲۹	۲۹۰۰
مغان	۱۱۹۰۰	۴۷۰۰	۷۲۰۰	۷۹۰۲	۷۱۴۱	۴۱۴۰	۱	۶۲۲۹	۷۵۷۷	۸۳۳۵	۱۱۶۴۵	۲۹۰۰
نمین	۲۷۵۰۰	۲۵۷۰۰	۱۸۰۰	۶۶۷	۵۴۲	۱۷۴	۰	۱۸۱۶	۳۹۵۸	۴۳۵۴	۱۲۵۰۰	۲۰۰۰
نیر	۲۷۹۰۰	۷۴۰۰	۲۰۵۰۰	۰	۰	۰	۰	۸۱۷	۱۴۰۴	۱۴۱۵	۸۱۷۳	۱۰۰۰

جدول شاخص های حمل و نقل استان ۱۴۰۰

شهرستان	طول کل راههای تحت پوشش اداره کل راه و شهرسازی (کیلومتر)	راه های بین شهری تحت پوشش راه و شهرسازی (کیلومتر)					راه های روستایی تحت پوشش (کیلومتر)			تعداد تونل	تعداد پل			وزن بار جابجا شده توسط وسایل نقلیه باری (تن)			تعداد وسایل نقلیه عمومی درون شهری (دستگاه)	تعداد پایانه	
		جمع	بزرگراه	راه اصلی	راه فرعی	راه درون شهری	جمع	آسفالت	شوسه		زیر ده متر	۲۰-۱۰ متر و بیشتر	۲۰ متر	تعداد	جابجایی درون استانی	جابجایی برون استانی (خروجی)			جابجایی برون استانی (ورودی)
کل استان	۵۴۶۳	۱۶۵۴	۱۷۹	۷۱۸	۷۰۲	۵۶	۳۸۰۹	۲۷۳۶	۱۰۷۳	۱۵	۵۴۸۲	۱۱۱	۲۹	۱۲۵۷۳۷۳	۲۴۱۹۰۳۷	۲۹۲۲۴۵۵	۵۶۶۶	۷	
اردبیل	۷۵۱	۳۰۶	۷۸	۷۱	۱۳۳	۲۴	۴۴۵	۳۸۰	۶۵	۰	۱۱۶۸	۱۴	۳	۵۵۳۲۴۱	۱۱۰۹۳۲۵	۲۰۱۵۶۵۵	۴۱۵۴	۲	
اصفهان	۸۰	۸۰	۰	۷۰	۸	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	
انگوت																			
بيله سوار	۴۹۰	۶۳	۰	۵۹	۰	۴	۴۲۷	۲۲۴	۲۰۳	۰	۱۲۳	۲	۰	۶۶۲۸۹	۱۶۰۵۶۱	۷۵۷۱۷	۴۹	۰	
پارس آباد	۳۶۶	۶۹	۴	۶۰	۰	۵	۲۹۷	۲۱۱	۸۶	۱	۷۹۳	۱۰	۳	۱۷۰۳۸۴	۵۲۶۱۲۶	۳۵۷۵۹۸	۶۰۵	۱	
خلخال	۶۳۳	۲۱۲	۳	۴۳	۱۶۳	۳	۴۲۱	۳۰۳	۱۱۸	۰	۷۹۷	۹	۲	۶۳۶۷۸	۶۸۶۴	۷۱۶۰۵	۱۸۰	۱	
سرعین	۱۰۸	۱۰	۸	۰	۲	۰	۹۸	۹۸	۰	۰	۰	۰	۰	۳۶۸۲۴	۸۸۲۱۸	۱۶۸۵۲	۱	۰	
کوثر	۴۸۶	۱۹۹	۰	۱۰۰	۹۶	۳	۲۸۷	۲۰۴	۸۳	۱۲	۴۱۵	۱۴	۵	۴۲۹۱۴	۶۳۲	۸۱۶۵	۲۱	۱	
مشکین شهر	۹۹۳	۲۷۱	۳۹	۱۴۱	۹۱	۰	۷۲۲	۵۰۲	۲۲۰	۱	۱۰۴۱	۵۲	۹	۱۵۵۳۸۲	۱۶۰۷۴۶	۲۱۳۶۳۵	۴۲۸	۱	
مغان	۷۸۱	۲۰۱	۱۱	۹۲	۸۷	۱۱	۵۸۰	۳۶۸	۲۱۲	۰	۵۹۱	۵	۴	۷۰۲۹۱	۴۰۷۱۷	۴۲۶۱۹	۲۰۵	۰	
نمین	۳۹۸	۱۳۹	۲۲	۴۳	۷۴	۰	۲۵۹	۲۰۷	۵۲	۱	۲۴۷	۴	۲	۶۸۰۷۶	۳۱۸۱۵۱	۹۵۷۱۶	۸	۰	
نیر	۳۷۹	۱۰۶	۱۴	۳۹	۴۸	۵	۲۷۳	۲۳۹	۳۴	۰	۳۰۷	۱	۱	۳۰۲۹۴	۷۶۹۷	۲۴۸۹۳	۱۵	۱	

جدول شاخص های اجتماعی استان ۱۴۰۰

شهرستان	تعداد افراد خدمت گرفته از معاونت اجتماعی اداره بهزیستی	تعداد افراد مشاوره شده تحت پوشش معاونت پیشگیری بهزیستی	تعداد خانوارهای مستمری بگیر تحت پوشش اداره بهزیستی	تعداد افراد مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی	تعداد افراد خانوارهای شاهد تحت پوشش بنیاد شهید	تعداد جانبازان تحت پوشش بنیاد شهید	تعداد بیمه شدگان تحت پوشش اداره کل تأمین اجتماعی	تعداد بیمه شدگان تحت پوشش اداره کل بیمه سلامت	تعداد حقوق بگیران صندوق بازنشستگی
کل استان	۱۴۱۸۸	۲۶۴۹۱	۱۷۳۷۸	۴۰۷۱۶	۴۰۸۶	۸۵۶۸	۶۰۵۲۹۵	۶۶۸۵۰۱	۲۰۶۶۰
اردبیل	۴۷۲۸	۱۶۵۰۱	۵۶۱۶	۱۳۰۸۳	۲۱۷۶	۴۴۸۳	۳۱۹۴۰۲	۲۱۴۴۰۱	۱۹۹۶۵
اصلاندوز	۷۹	۴۴		۸۲۵	۰	۰	۸۳۲۱	۰	۰
انگوت		۳۹			۰				
بيله سوار	۱۱۲۴	۱۵۷۶	۹۶۵	۱۷۰۴	۵۷	۲۵۹	۲۰۸۳۱	۴۶۲۲۴	۱۲
پارس آباد	۱۶۱۴	۳۰۷۴	۲۸۵۳	۳۰۷۲	۳۰۱	۹۱۷	۸۳۳۲۰	۱۰۳۱۶۴	۳۲۵
خلخال	۲۰۳۹	۳۱۹۱	۱۷۶۳	۵۸۷۳	۳۵۶	۷۶۶	۳۵۸۸۴	۵۳۲۰۸	۲۹۲
سرعین	۸۵	۷۸	۱۹۲	۳۶۶	۰		۷۶۳۹	۱۶۷۳۴	۴
کوثر	۶۰۲	۲۳۲۹	۵۸۵	۱۳۸۶	۴۷	۱۲۷	۰	۱۷۶۶۳	۱۱
مشکین شهر	۱۹۱۲	۲۰۲۵	۲۳۹۴	۵۷۸۷	۶۹۰	۱۱۶۸	۶۵۷۶۰	۹۵۴۹۲	۲۷
مغان	۱۲۵۸	۱۲۱۱	۱۹۳۰	۵۳۲۵	۳۳۹	۶۲۱	۲۸۸۹۰	۲۱۲۵۰	۱۴
نمین	۴۹۶	۱۵۳	۷۴۸	۲۴۰۶	۶۸	۱۳۶	۳۵۲۴۸	۵۱۴۷۹	۶
نیر	۲۵۱	۷۲	۳۳۲	۸۸۹	۵۲	۸۸	۰	۴۸۸۸۶	۴

جدول شاخص های آموزشی استان

دانش آموزان دوره ۲			متوسطه دوره ۲			متوسطه دوره ۱			مقطع ابتدائی			همه مقاطع، شامل پیش دبستانی و استثنائی						شهرستان
متوسطه بر حسب شاخه	کار و دانش	فنی و حرفه ای	متوسطه نظری	تعداد کلاس	تعداد معلم	تعداد دانش آموز	تعداد کلاس	تعداد معلم	تعداد دانش آموز	تعداد کلاس	تعداد معلم	تعداد دانش آموز	تعداد آموزشگاه	تعداد کلاس	تعداد کادر آموزشی	تعداد دانش آموز (دختر)	تعداد دانش آموز (پسر)	
۹۶۶۳	۷۴۱۹	۳۲۲۵۲	۲۷۷۲	۴۶۸۱	۴۹۳۳۴	۲۵۳۴	۴۳۰۸	۵۶۰۹۹	۷۳۲۲	۷۱۳۹	۱۴۶۰۹۳	۳۳۹۵	۱۲۸۵۱	۱۶۴۲۸	۱۱۹۹۳۰	۱۳۳۱۷۳	۲۵۳۱۰۳	کل استان
۴۴۷۲	۴۱۶۳	۱۷۵۴۰	۱۲۸۱	۱۹۹۳	۲۶۱۷۵	۱۰۶۹	۱۶۷۹	۲۷۷۸۰	۲۶۵۴	۲۷۴۹	۶۹۲۹۸	۸۷۲	۵۰۹۸	۶۵۸۲	۵۹۰۰۷	۶۵۰۵۵	۱۲۴۰۶۲	اردبیل
۲۷۰	۸۶	۵۹۰	۶۰	۹۲	۹۴۶	۶۵	۱۰۳	۱۲۹۳	۲۹۳	۲۲۵	۳۸۵۱	۱۳۳	۴۲۹	۴۳۵	۲۸۳۱	۳۳۲۱	۶۱۵۲	اصلاندوز
۲۷۸		۳۲۰	۴۰	۸۴	۵۹۸	۵۱	۹۵	۸۷۴	۲۸۶	۱۹۷	۲۵۱۵	۲۰۸	۳۸۳	۳۷۷	۱۸۹۵	۲۱۳۷	۴۰۳۲	انگوت
۴۵۹	۹۱	۱۱۲۰	۱۰۷	۲۰۷	۱۶۷۰	۹۶	۱۹۸	۲۰۷۶	۴۱۲	۳۶۶	۶۱۰۴	۲۳۳	۶۲۵	۷۷۷	۴۶۷۳	۵۲۲۸	۹۹۰۱	بيله سوار
۱۳۷۱	۹۷۶	۳۷۹۰	۳۶۱	۵۲۳	۶۱۳۷	۳۰۶	۴۹۷	۷۰۶۶	۸۴۵	۸۴۳	۱۹۸۰۴	۳۲۱	۱۵۴۲	۱۹۰۵	۱۵۵۸۶	۱۷۶۴۱	۳۳۲۲۷	پارس آباد
۳۹۰	۶۷۳	۲۰۳۴	۲۰۹	۳۸۶	۳۰۹۷	۱۷۵	۳۲۳	۳۳۶۴	۴۹۸	۴۶۳	۸۱۳۳	۲۷۱	۸۹۶	۱۱۸۹	۶۹۹۳	۷۶۶۶	۱۴۶۵۹	خلخال
۳۰۳		۲۴۴	۳۳	۶۷	۵۴۷	۴۴	۸۱	۷۳۲	۱۲۲	۱۳۵	۲۰۲۳	۶۳	۲۰۲	۲۸۴	۱۵۹۴	۱۷۲۷	۳۳۲۱	سرعین
۱۷۱	۸۳	۳۵۹	۳۰	۶۵	۶۱۳	۴۹	۸۸	۸۵۸	۱۷۴	۱۴۸	۲۱۹۳	۹۹	۲۵۵	۳۰۴	۱۷۷۱	۱۹۰۲	۳۶۷۳	کوثر
۹۸۹	۷۳۸	۳۴۹۷	۳۴۸	۶۵۹	۵۲۲۴	۳۷۸	۶۷۶	۶۵۰۹	۱۰۴۳	۱۱۰۳	۱۷۶۶۷	۵۵۹	۱۷۹۲	۲۴۶۶	۱۳۸۶۸	۱۵۶۵۲	۲۹۵۲۰	مشکین شهر
۳۸۹	۲۱۲	۱۳۵۰	۱۴۰	۲۵۹	۱۹۵۱	۱۱۳	۲۲۱	۲۱۰۳	۴۰۸	۳۳۶	۵۶۱۹	۲۹۵	۶۸۲	۸۳۲	۴۶۲۳	۵۱۸۱	۹۸۰۴	مغان
۴۶۳	۳۱۴	۱۰۱۴	۱۱۸	۲۴۸	۱۷۹۱	۱۳۲	۲۱۱	۲۶۲۶	۳۸۲	۳۸۵	۶۹۶۸	۱۹۶	۶۳۹	۸۵۲	۵۴۹۳	۵۹۲۸	۱۱۴۲۱	نمین
۱۰۸	۸۳	۳۹۴	۴۵	۹۸	۵۸۵	۵۶	۱۳۶	۸۱۸	۲۰۵	۱۸۹	۱۹۱۸	۱۴۵	۳۰۸	۴۲۵	۱۵۹۶	۱۷۳۵	۳۳۳۱	نیر

جدول شاخص های آموزش عالی استان ۱۳۹۸

فارغ التحصیلان دوره های مختلف تحصیلی مؤسسات آموزش عالی				دانشجویان دوره های مختلف تحصیلی مؤسسات آموزش عالی				آموزشگران دانشگاهی تمام وقت مؤسسات آموزش عالی	شهرستان
کارشناسی ارشد(فوق لیسانس) و دکتری	کارشناسی (لیسانس)	کاردانی (فوق دیپلم)	جمع کل	کارشناسی ارشد (فوق لیسانس) و دکتری	کارشناسی (لیسانس)	کاردانی (فوق دیپلم)	جمع کل		
۱۸۷۲	۵۸۵۲	۲۳۶۵	۱۰۰۸۹	۹۳۳۵	۳۱۰۶۸	۲۲۳	۳۰۰	۱۵۷۷	کل استان
۱۳۷۹	۴۱۰۰	۱۷۱۷	۷۱۹۶	۸۲۷۰	۲۱۲۱۰	۹۴	۱۶۱	۸۰۹	اردبیل
۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۳	۱۱	۱۵	۶۲	اصلاندوز
						۶	۱	۴۵	انگوت
۳	۱۳۹	۵۳	۱۹۵	۶۷	۶۲۹	۱۰	۶	۵۱	بيله سوار
۱۳۶	۴۰۷	۱۵۸	۷۰۱	۲۵۹	۲۰۴۹	۳۰	۴۲	۲۲۰	پارس آباد
۱۱۷	۴۱۱	۱۹۹	۷۲۷	۲۸۳	۱۷۷۳	۱۴	۱۷	۶۵	خلخال
۰	۶۶	۱	۶۷	۰	۵۱۵	۳	۱	۱۹	سرعین
۰	۳۹	۰	۳۹	۰	۲۰۶	۲	۳	۹	کوثر
۴	۱۸۲	۴۶	۲۳۲	۱۳۴	۱۹۱۶	۲۳	۲۸	۱۲۰	مشکین شهر
۲۳۳	۳۳۵	۱۸۰	۷۴۸	۳۱۹	۱۲۷۳	۲۱	۱۶	۱۳۱	مغان
۰	۱۱۹	۹	۱۲۸	۰	۸۶۷	۷	۸	۳۶	نمین
۰	۵۴	۲	۵۶	۳	۵۲۷	۲	۲	۱۰	نیر

جدول شاخص های بهداشتی استان ۱۴۰۰

شهرستان	تعداد بیمارستان	تعداد تخت ثابت بیمارستانی	تعداد تخت های فعال بخش های بیمارستانی	تعداد مراکز خدمات جامع سلامت	تعداد پایگاه بهداشت	تعداد خانه های بهداشت فعال	تعداد پایگاه های اورژانس پیش بیمارستانی	کارکنان شاغل در دانشگاه علوم پزشکی			تعداد پزشکان شاغل در دانشگاه علوم پزشکی بر حسب رشته و نوع تخصص							تعداد پیراپزشکان شاغل در دانشگاه های علوم پزشکی بر حسب رشته و نوع تخصص									
								تعداد کل پزشکان	پیراپزشکان	سایر کارکنان (اعم از کارکنان پشتیبانی ، خدماتی و ...)	پزشک عمومی	دندانپزشک	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص و فوق تخصص	دکترای تخصصی	تعداد کل پیراپزشکان	پرستار حرفه ای (کارشناس و بالاتر)	پرستار (کاردان)	کاردان یا تکنیسین اتاق عمل	کاردان یا تکنیسین بنیهوشی	بیمار	بهورز	ماما	سایر پیراپزشکان		
کل استان	۱۸	۲۵۹۱	۲۲۴۰	۱۳۴	۱۰۵	۵۲۲	۵۶	۸۰۷	۱۸۸۹	۵۲۰۹	۳۰۹	۵۷	۳۱	۳	۳۱	۲۰۹	۲۰۱	۶۰۹	۱۸۵۳	۳	۱۸۲	۱۳۹	۱۶۶	۱۳۱	۴۸۹	۱۶۵۸	
اردبیل	۹	۱۶۹۱	۱۵۰۹	۳۲	۵۰	۷۸	۱۵	۴۲۶	۲۳۳۳	۱۰۰۷	۱۳۳	۶۱	۱	۱	۶۲	۹۰	۱۱۱	۳۳۸	۳۵۱	۲	۱۰۵	۸۷	۱۲۵	۱۲۸	۲۲۶	۸۹۷	
اصلاندوز	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
انگوت																											
بيله سوار	۱	۵۳	۵۷	۸	۴	۳۲	۵	۳۰	۷۲	۲۰۲	۱۶	۵	۰	۱	۸	۰	۲۰۲	۳۸	۰	۵	۷	۱	۵۳	۲۲	۷۶		
پارس آباد	۳	۳۴۰	۲۱۷	۱۵	۱۶	۵۷	۷	۷۸	۵۵۷	۱۲۸	۲۸	۶	۰	۲	۴۲	۰	۵۵۷	۱۹۸	۰	۲۶	۱۸	۷	۱۰۲	۵۱	۱۵۵		
خلخال	۱	۱۳۴	۱۴۱	۱۸	۵	۶۰	۵	۷۰	۳۴۱	۲۶۵	۲۱	۴	۱	۱	۳۴	۹	۳۴۱	۱۵۱	۰	۱۰	۵	۹	۶۶	۴۶	۲۶		
سرعین	۰	۰	۰	۰	۲	۱۵	۲	۱۴	۷۹	۱۶	۱۰	۱	۰	۰	۳	۰	۷۹	۱۳	۰	۰	۰	۰	۲۳	۷	۳۶		
کوثر	۱	۵۸	۳۲	۶	۲	۳۵	۳	۱۸	۱۶۰	۳۴	۱۲	۲	۰	۰	۴	۰	۱۶۰	۲۴	۰	۵	۲	۳	۵۳	۱۳	۶۰		
مشکین شهر	۱	۱۵۵	۱۵۲	۲۴	۱۳	۹۷	۷	۸۱	۵۶۸	۱۲۰	۴۰	۷	۱	۱	۳۱	۱	۵۶۸	۱۵۵	۱	۱۸	۱۲	۱۵	۱۵۲	۴۵	۱۸۲		
مغان	۱	۹۷	۱۰۳	۱۴	۶	۷۹	۵	۴۴	۳۴۳	۶۵	۱۹	۵	۰	۱	۱۷	۲	۳۴۳	۷۲	۰	۱۱	۸	۴	۱۱۷	۳۵	۹۶		
نمین	۱	۶۳	۲۹	۸	۵	۴۱	۵	۳۲	۲۲۷	۴۶	۲۰	۷	۰	۱	۴	۰	۲۲۷	۳۹	۰	۱	۰	۲	۶۴	۳۲	۸۹		
نیر	۰	۰	۰	۵	۲	۲۸	۲	۱۴	۹۹	۳۶	۱۰	۱	۰	۰	۳	۰	۹۹	۱۰	۰	۱	۰	۰	۳۵	۱۲	۴۱		

جدول شاخص های و تولیدات کشاورزی استان استان

دامپزشکی		شهرستان
تعداد داروخانه دامپزشکی	تعداد شاغلان بخش دامپزشکی دولتی	
۹۱	۱۸۷	کل استان
۳۴	۸۹	اردبیل
۰	۴	اصلاندوز
		انگوت
۷	۷	بيله سوار
۱۲	۱۳	پارس آباد
۲	۱۱	خلخال
۱	۴	سرعین
۲	۹	کوثر
۱۷	۱۸	مشکین شهر
۱۰	۱۳	مغان
۳	۱۰	نمین
۳	۹	نیر

بخش کشاورزی

توسعه بخش کشاورزی از خطرترین اهداف در نظام برنامه ریزی به شمار می آید، که در صورت رکود آن، نه تنها کشاورزی بلکه بخش صنعت و دیگر بخش ها نیز دچار ضعف اساسی شده و در نهایت رشد اقتصادی متوقف می گردد. در حیطه عوامل اصلی موثر بر توسعه بخش کشاورزی بسیاری از نظریه پردازان به نقش نیروی انسانی در تحول این بخش و نهایتاً توسعه روستایی تاکید ویژه ای داشته و دارند. آنان معتقدند هر گونه تغییرات کمی و کیفی در سرمایه انسانی می تواند به تغییرات عمده در تولید محصولات کشاورزی منجر شده و بهره وری این بخش را تحت تاثیر قرار دهد. تنش میان جمعیت و منابع موضوع اصلی اقتصاد است. توماس مالتوس (Thomas Malthus) در سال ۱۷۹۸ میلادی، در نخستین مقاله خود درباره جمعیت نوشت که جمعیت سریع تر از منابع موجود رشد می کند؛ زیرا جمعیت جهان با تصاعد هندسی و تولید مواد غذایی با تصاعد عددی رشد می کند. در نهایت، رشد جمعیت از رشد تولید مواد غذایی فراتر می رود که به ایجاد شکاف جمعیت یا شکاف مالتوس منجر خواهد شد. از این رو، افزایش جمعیت از علت های کندی توسعه اقتصادی درازمدت است. به نظر مالتوس، قحطی و بیماری های واگیردار از موانع جدی رشد جمعیت هستند که در نتیجه افزایش جمعیت پیش می آیند. استر بوزارپ (Ester Boserup) هرم استدلال مالتوس را وارونه نشان می دهد و استدلال می کند که رشد جمعیت محرک تغییرات فن آورانه است و به این ترتیب، گسترش موجودی منابع را باعث

می‌شود. نورث، (North) با تأکید بر این مطلب که بسیاری از مقوله‌ها دربارهٔ برقراری ارتباط علی بین جمعیت و منابع هنوز حل نشده باقی‌مانده‌اند، تلاش می‌کند که دو رویکرد متفاوت بوزارپ و مالتوس را با هم تلفیق کند. به نظر او نه تنها فشارهای جمعیتی مالتوس در تاریخ واقعیت داشته‌اند، بلکه این فشارهای جمعیتی گاه در مسائل فن‌آوری و اجتماعی و مسائل دیگر تغییراتی را باعث شده‌اند که حداقل به طور موقت، از فشار جمعیت بر موجودی منابع کاسته‌اند. او همچنین به نقش بلایا در تغییر نرخ جمعیتی در سراسر تاریخ تأکید می‌کند.

سیف با انتقادهایی از نظریه مالتوس معتقد است که نگرش مالتوس به مقولهٔ جمعیت، برای بررسی جوامعی مانند ایران مناسب نیست؛ چراکه در طول تاریخ ایران، اهمیت آب از اهمیت زمین بیشتر بود و کشاورزی به مقدار چشمگیری به فراهم‌بودن یا نبودن امکانات آبیاری مصنوعی وابسته بود. به اعتقاد او جمعیت نه متغیری مستقل، فرضیه بوزارپ، و نه متغیری وابسته، فرضیه مالتوس، است؛ بلکه بین جمعیت و منابع رابطه‌ای دوسویه برقرار است. از این رو برای بررسی تغییرات جمعیتی، باید وضعیت کلی حاکم بر کشاورزی و دیگر بخش‌های اقتصادی بررسی شود. در دهه اخیر، نزدیک به ۲۶ درصد از جمعیت کل کشور که در روستاها زندگی می‌کنند، از طریق کشاورزی امرار معاش می‌نمایند. در کنار آن قسمتی از جمعیت شهری، به خصوص شهرهای متوسط و کوچک، و عشایر نیز زراعت می‌کنند. از این رو، بررسی جمعیت و درک تغییرات آن در جامعهٔ روستایی که بخش عمدهٔ اقتصاد را فعالیت‌های کشاورزی تشکیل می‌دهند، بر اهمیت رابطهٔ جمعیت و کشاورزی دارد.

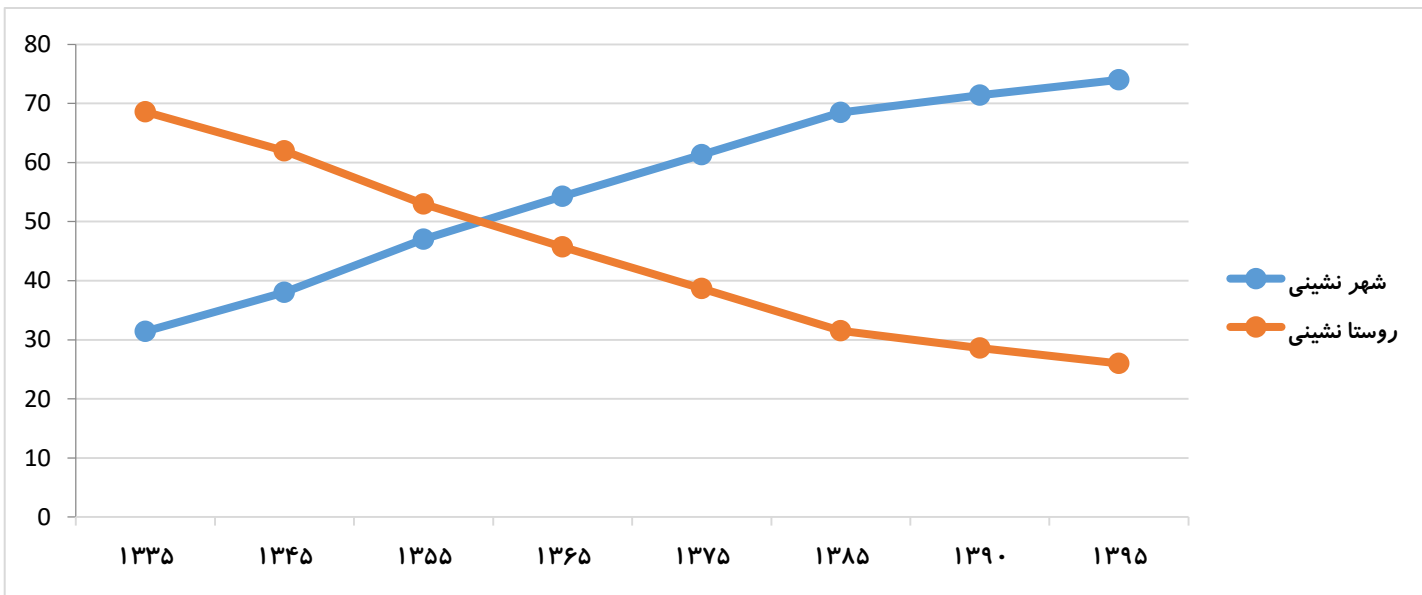
اساساً حوزه‌های کشاورزی به عنوان قاعده نظام و فعالیت کلی، نقش اساسی در توسعه ملی ایفا می‌کنند؛ چرا که توسعه پایدار سرزمین در گروه پایداری نظام تولیدات کشاورزی خصوصاً در مناطق روستایی به عنوان زیر نظام تشکیل دهنده نظام سرزمین است و پایداری این فضاها در ابعاد مختلف می‌تواند نقش موثری در توسعه ملی و منطقه‌ای داشته باشد و اگر در جریان پیشرفت و توسعه کشاورزی وقفه‌ای ایجاد شود، آثار و پیامدهای آن نه تنها حوزه‌های روستایی، بلکه مناطق شهری و در نهایت کل سرزمین را در بر خواهد گرفت.

نقش و جایگاه روستاها به عنوان مرکز اصلی تولیدات کشاورزی، در فرآیندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی موجب توسعه روستاها و جوامع روستایی و حتی تقدم آن بر جوامع شهری گردیده است. از نظر مایکل تودارو، ضرورت تقدم و توجه به توسعه روستایی نسبت به توسعه شهری بدین علت است که راه حل نهایی مسئله بیکاری شهری و تراکم جمعیت، بهبود محیط روستایی است. در ساختار اقتصادی کشورهای مختلف، کشاورزی محور اصلی تامین معیشت به شمار آمده و در اغلب برنامه‌های توسعه نیز کشاورزی مهمترین رکن اقتصادی می‌باشد. مهمترین ویژگی چنین ساختاری، فقدان تنوع در بسترهای اقتصادی و فرصت‌های شغلی خصوصاً برای نیروی انسانی رو به افزایش می‌باشد که تا حدودی نشأت گرفته از نوع نگرش به نیروی کار بخش کشاورزی و سیاست‌گذاری‌های دولت و عوامل درونی است. چنین ساختار اقتصادی و شغلی در بخش کشاورزی و نواحی روستایی مسائل خاصی را به دنبال داشته که از جمله می‌توان به انعطاف کمتر در مقابل نوسانات اقلیمی، نوسان قیمت محصول در زمان برداشت، محدودیت‌های بازار، وابستگی بهره‌برداران به محیط خارج از روستا به عنوان مرکز تولیدات کشاورزی و بازارهای خارجی، وجود

بیکاری آشکار و پنهان، کاهش بازده سرمایه و بی‌ثباتی منابع درآمدی، تضعیف اقتصادی و فرهنگ روستایی و مهاجرت روستایی اشاره نمود. یکی از مهمترین معیارها برای استفاده بهینه از نیروی انسانی هر جامعه‌ای، مساله اشتغال افراد آن جامعه در فعالیتهای مختلف است.

حال می‌تواند تأثیرات بخش کشاورزی را بر جمعیت بررسی نمود. بگونه‌ای که تغییرات اقتصادی و اجتماعی آن، در محیط‌های مختلف پیامدهای گوناگونی را بوجود می‌آورد. بخش کشاورزی یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی کشور است به طوری ۸۷ درصد نیازهای غذایی کشور به این بخش وابسته است. این بخش حتی در شرایط نامطلوب اقتصادی نیز شکوفایی و ظرفیت‌های نوینی را عرضه کرده است که برای بسیاری از اقتصاددانان تا حدودی ناشناخته مانده است. امروزه کشاورزی تنها به عنوان تامین‌کننده نیازهای معیشتی مردم نیست، بلکه به عنوان زمینه مناسب در جهت تامین و تولید کالاهای صادراتی به منظور تامین ارز و سازماندهی امور اقتصادی به عنوان بخش تجاری در اقتصاد جهانی برای کشورهای کم‌درآمد و پر درآمد عمل می‌نماید. از آنجا که بخش کشاورزی از نظر تامین نیازهای غذایی مردم، تامین مواد اولیه صنایع، اشتغال افراد و ایجاد درآمد اهمیت دارد، ثبات و استمرار رشد بخش کشاورزی از عوامل عمده کمک‌کننده به ثبات اجتماعی و رشد اقتصادی جامعه به شمار می‌آید. توسعه کشاورزی نیز به نوبه خود بخش عمده‌ای از فرآیند توسعه روستایی را به عهده دارد. عدم توسعه بخش کشاورزی منجر به مهاجرت‌های بی‌رویه روستاییان به شهرها، بیکاری فزاینده و خصوصاً بیکاری پنهان، تشدید فقر و در نهایت به مخاطره افتادن امنیت غذایی می‌شود. از سوی دیگر، به دلیل اینکه کشاورزی نقش مهمی در ایجاد امنیت در سطح محلی و ملی دارد و فرصت‌هایی را برای استخدام و درآمد فراهم می‌آورد و به عنوان شغل اصلی در روستاهای ایران شناخته می‌شود، توجه به ارتقای بهره‌وری و میزان بازده در واحد سطح و در نهایت توسعه کشاورزی به منظور محقق ساختن توسعه ملی از اهمیت بالایی برخوردار است. یک‌جانبه‌نگر بودن توسعه روستایی و عدم تأکید بر تمامی بخش‌های توسعه سبب شده است که مشکلات مختلفی در روستا به وجود آید. با توجه به همین بی‌توجهی به نقش اقتصاد روستایی در برنامه‌ها، در طی چند سال گذشته اهمیت بخش اقتصادی روستاها و برنامه‌ریزی در این زمینه اهمیت پیدا کرده است. بگونه‌ای که بتواند این بخش از توسعه روستایی را تقویت و در راستای حل مشکلات گوناگون از آن استفاده نمود. اشتغال از جمله مقولات موثر و مهم در توسعه روستایی است که همواره مورد توجه بوده است. این توجه به واسطه تأثیرپذیری و تأثیرگذاری آن بر فقر، مهاجرت، تولید و غیره نشأت گرفته است. در طی زمان‌های مختلف اشتغال همواره بر اثر عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگ و اقتصادی و تأثیرات ناشی از شهر دستخوش تغییرات مختلفی بوده است.

تغییرات نسبت شهرنشینی و روستا نشینی طی ۶۰ سال اخیر

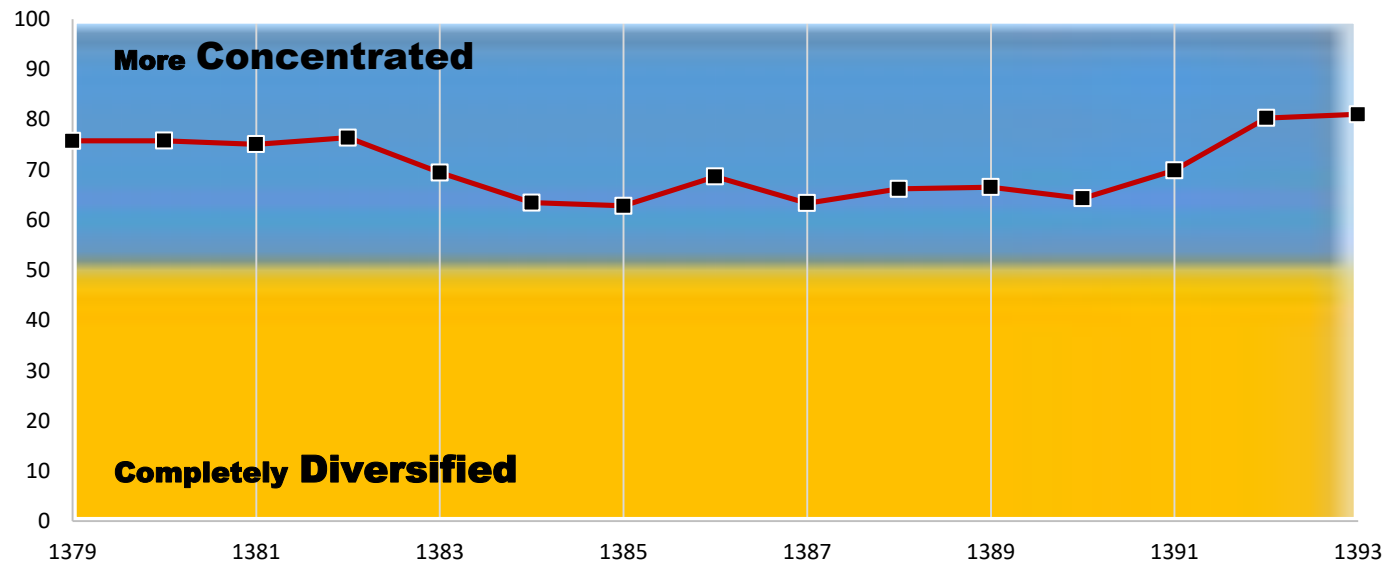

جمعیت استان اردبیل در سال ۱۳۹۰ و پیش بینی جمعیت در طول سالهای ۱۳۹۱ الی ۱۴۰۰			
سال	جمعیت کل	شهری	روستایی
۱۳۹۰	۱۲۴۸۴۸۸	۸۰۹۹۹۵	۴۳۸۴۹۳
۱۳۹۱	۱۲۶۲۱۹۵	۸۱۵۹۸۶	۴۴۶۲۱۰
۱۳۹۲	۱۲۷۶۴۵۱	۸۲۱۹۷۶	۴۵۴۴۷۵
۱۳۹۳	۱۲۹۱۱۶۰	۸۳۴۳۲۱	۴۵۶۸۳۹
۱۳۹۴	۱۳۰۶۲۱۷	۸۴۶۹۶۷	۴۵۹۲۵۰
۱۳۹۵	۱۳۲۱۵۱۸	۸۵۹۸۴۴	۴۶۱۶۷۴
۱۳۹۶	۱۳۳۶۹۴۰	۸۷۲۸۷۷	۴۶۴۰۶۳
۱۳۹۷	۱۳۵۲۳۷۶	۸۸۵۹۹۳	۴۶۶۳۸۳
۱۳۹۸	۱۳۶۷۷۳۹	۸۹۹۱۳۶	۴۶۸۶۰۳
۱۳۹۹	۱۳۸۲۹۶۸	۹۱۲۲۶۳	۴۷۰۷۰۵
۱۴۰۰	۱۳۹۸۰۲۷	۹۲۵۳۴۹	۴۷۲۶۷۸

از آنجا اقتصاد روستایی نقش مهمی در پایداری جمعیت دارد و اشتغال به عنوان یک شاخص مهم اقتصادی روستایی نقش بازی می‌کند در طول چند دهه گذشته این موضوع اهمیت چندانی پیدا کرده است. این اهمیت در ابعاد مختلف صنعتی، گردشگری، خدمات و کشاورزی مورد توجه جدی تری قرار گرفته است. در حقیقت هر کدام از این بخش‌ها می‌توانند به توسعه اشتغال روستایی کمک نمایند و زمینه ساز تحولات گسترده‌ای باشند. بررسی نقش هر یک از این بخش‌های اقتصادی در زمینه اشتغال می‌تواند بسیار مفید و راه‌گشا باشد. در کشور ایران، با وجود ظرفیت و پتانسیل قوی روستاها در بخش‌های مختلف اقتصادی به خصوص تولید که سهم قابل توجه آن متوجه بخش کشاورزی است، به طور میانگین سهم اقتصاد روستا در اقتصاد کشور با احتساب نفت حدوداً معادل ۲۶/۵ درصد و بدون احتساب نفت حدوداً معادل ۲۲ درصد می‌باشد و در مجموع، بین ۲۰ تا ۲۳ درصد از سهم ارزش افزوده تولیدی کشور متعلق به روستاها است (سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۵). همچنین، ۶ میلیون و ۳۸۶ هزار و ۵۸۲ نفر از جمعیت شاغلین کل کشور، متعلق به جامعه روستایی است که سهمی معادل ۲۸ درصد از اشتغال کشور را دارد. از این میزان، ۹۴ درصد اشتغال روستایی در اختیار بخش خصوصی است و تنها ۶ درصد اشتغال مربوط به حوزه دولتی می‌باشد که از این منظر، بخش خصوصی در تقویت تولید و اشتغال روستایی نقشی به مراتب مهم‌تر و اساسی‌تر از دولت دارد. از مجموع شاغلین جامعه روستایی نیز، ۵۰/۳ درصد در بخش کشاورزی، حدود ۲۵/۴ درصد در بخش صنعت و حدود ۲۴/۳ درصد در بخش خدمات مشغول به فعالیت می‌باشند (سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۵). در راستای توسعه بخش کشاورزی، شاخص‌های مختلفی نقش دارند که بخشی از این شاخص‌های به جمعیت و موضوعات مرتبط با آن مربوط می‌شود. عوامل مختلف جمعیتی از جمله نیروی انسانی رشد سواد، تعداد مهاجران، بار تکفل خالص، جمعیت فعال و غیره از جمله این شاخص‌ها هستند. بررسی نقش و جایگاه جمعیت در اشتغال بخش‌های عمده اقتصادی از جمله بخش کشاورزی می‌تواند نقش و تاثیر هر کدام از این شاخص‌های جمعیتی را در رونق و توسعه مشخص نماید.

سهم بخش کشاورزی در محصول ناخالص داخلی

تحلیل ساختار کلان اقتصاد در بخش‌های مختلف اقتصادی استان اردبیل نشان می‌دهد که این استان از ساختار بسیار متمرکزی برخوردار است؛ به عبارتی ساختار و بافت اقتصادی استان به چند بخش محدود متکی است. بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری با سهم ۳۰/۸۱٪، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی با سهم ۲۳/۴۱٪، مستغلات و خدمات کسب‌وکار (با تمرکز ۷٪ بر زیر بخش مستغلات) با سهم ۷/۴٪ در سال ۱۳۹۳ بیشترین سهم را در تولید ناخالص داخلی استان را دارا هستند. سهم ناچیز بخش صنعت به عنوان یکی از بخش‌های اصلی ایجاد زنجیره تولید و افزایش ارزش افزوده هم در تناسب با ساختار اقتصادی استان و هم نسبت به میانگین ملی از ویژگی‌های اساسی و ساختاری اقتصاد استان بوده و به همین دلیل پیوند بین بخش‌های مختلف اقتصادی، بین تولید و صنعت، صنعت و خدمات دارای ضعف ساختاری است. شاخص تنوع کارکردی -Tress Index در طول دوره مذکور بین ۶۵ تا ۸۵ در نوسان بوده و در سال‌های اخیر این تمرکز و تسلط چند بخش محدود به طرز برجسته‌ای فزونی یافته است.

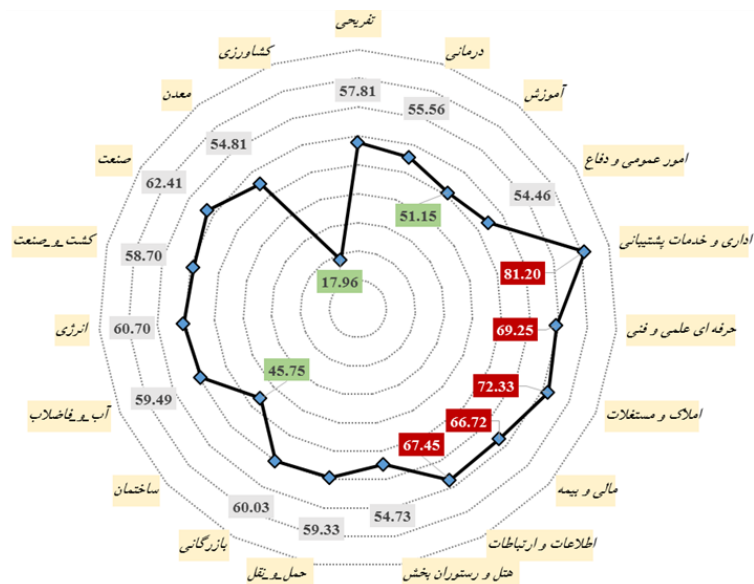
روند شاخص تنوع کارکردی اقتصاد بر پایه ساختار ارزش افزوده -Tress Index

مأخذ: حساب‌های منطقه‌ای -مرکز آمار ایران

تحلیل تغییر شاخص مزیت نسبی آشکار شده بخش های مختلف اقتصادی (دوره ۹۳-۱۳۷۹)

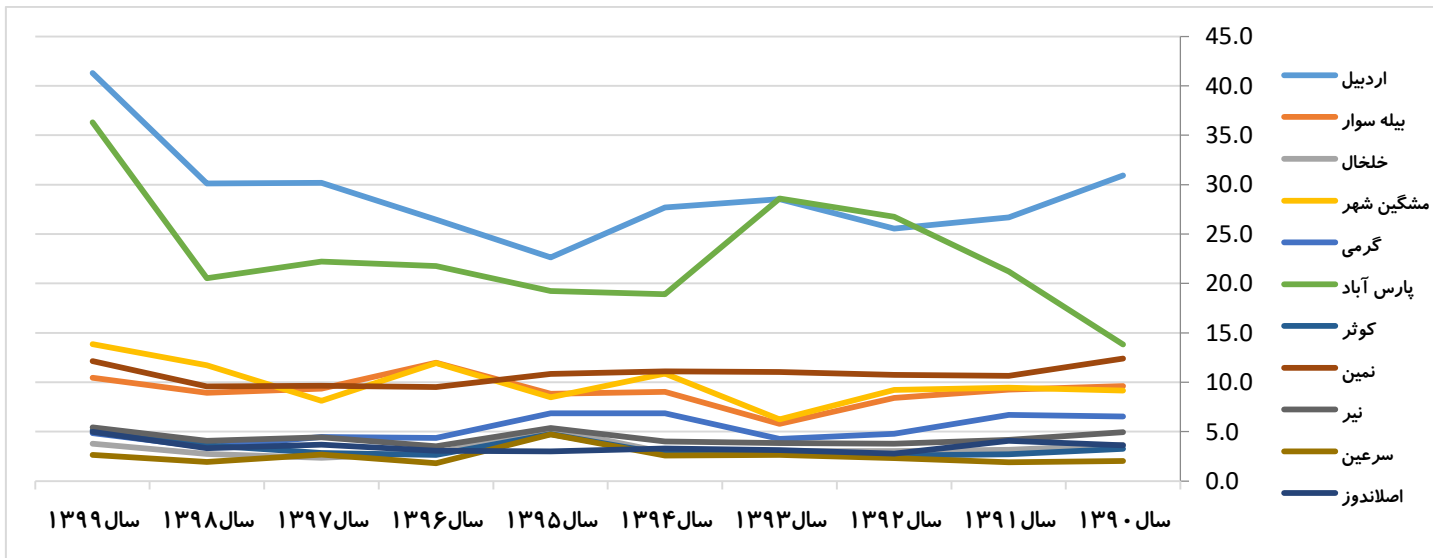
شاخص سطح تمرکز (پراکندگی) فعالیت های مختلف اقتصادی - مقیاس تحلیل: ساختار اشتغال

تحلیل ضریب مکانی استان اردبیل نسبت به مرجع (فضای ملی) و روند تحول آن در دوره ۷۹-۹۳ نشان می‌دهد که بخش کشاورزی (به عنوان اصلی‌ترین بخش اقتصادی استان)، آموزش، هتل و رستوران (بخش گردشگری به عنوان یکی از محورهای اصلی چشم‌انداز توسعه استان در طول ۲۰ سال اخیر)، بهداشت و مددکاری اجتماعی و اداره امور عمومی نسبت به فضای ملی با کاهش ضریب پایه مواجه بوده است. مهم‌ترین بخش اقتصادی دارای مزیت نسبی آشکار شده نسبت به فضای ملی بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی است که همواره نسبت به فضای ملی رشد بالاتری داشته و ۲۳٪ از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده است. بخش معدن، ماهیگیری و زیرساخت در تحلیل مربع مزیت‌سنجی از بخش‌های نوظهور به شمار می‌روند و سایر بخش‌های اقتصادی که ضریب پایه کمتر از ۱ برخوردار بوده و در عین حال روند نزولی نیز داشته‌اند به عنوان بخش‌های دارای موقعیت راهبردی در حال زوال طبقه‌بندی شده است. تحلیل محیط اقتصاد کلان بخش کشاورزی استان اردبیل در چارچوب ارزش و سهم محصول ناخالص داخلی بخش کشاورزی موارد ذیل را آشکار می‌سازد:

- تحلیل موقعیت شهرستان از نظر جایگاه راهبردی در مقایسه با استان نشان می‌دهد که سهم شهرستان اردبیل از ارزش افزوده گروه کشاورزی در سال ۱۳۹۹ حدود ۴۱/۳ درصد به عنوان بیشترین و شهرستان سرعین معادل ۲/۶٪ به عنوان کمترین بوده است. تحلیل روند ارزش افزوده شهرستان اردبیل در این بخش در مقایسه با استان نشان می‌دهد که جایگاه شهرستان به میزان ۱۰/۴٪ نسبت به سال ۱۳۹۰ ارتقاء یافته است.
  - سهم بخش کشاورزی از ارزش افزوده شهرستانهای اردبیل، پارس آباد و مشگین شهر در طول دوره ۱۳۹۹-۱۳۹۰ بیشتر از ۴/۵٪ افزایش یافته و شهرستانهای بیله سوار، خلخال، کوثر، نیر، سرعین و اصلاندوز تقریباً ثابت بوده و شهرستانهای گرمی و نمین کاهش یافته است. همانگونه که از جدول صفحه بعد قابل مشاهده است، بیشترین سهم افزایش یافته مربوط به شهرستان پارس آباد با ۲۲/۵ درصد در طول دوره آماری می‌باشد. این مهم جایگاه راهبردی این بخش را در ساختار اقتصادی شهرستان نشان می‌دهد به نحوی که تداوم این جایگاه منجر به ارتقاء سطح تخصص‌گرایی در هر بخش کشاورزی شده است.
  - بررسی رابطه بین ساختار ارزش افزوده و ساختار اشتغال نشان می‌دهد که ۳۵٪ از شاغلین استان در بخش کشاورزی ۳۰٪ از تولید ناخالص داخلی استان را تولید می‌کنند و این موضوع نسبت به میانگین ملی (۱۸٪ از شاغلین کشور در این بخش ۱۲٪ از GDP را تولید می‌کنند)، مزیت استان را از حیث بهره‌وری نیروی کار در این بخش برجسته می‌سازد.
- محصول ناخالص داخلی عبارت از ارزش افزوده ایجاد شده توسط تولیدکنندگان مقیم و غیرمقیم کشور در قلمرو داخل اقتصاد است. به بیان دیگر به ارزش بازار کلیه کالاها و خدماتی که در قلمرو اقتصاد داخلی تولید می‌شود، محصول ناخالص داخلی گفته می‌شود.

جدول ارزش و سهم محصول ناخالص داخلی بخش کشاورزی به قیمت عوامل

شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹
اردبیل	۳۰٫۹	۲۶٫۷	۲۵٫۶	۲۸٫۵	۲۷٫۷	۲۲٫۶	۲۶٫۵	۳۰٫۲	۳۰٫۱	۴۱٫۳
بيله سوار	۹٫۶	۹٫۳	۸٫۴	۵٫۸	۹	۸٫۸	۱۲	۹٫۴	۸٫۹	۱۰٫۵
خلخال	۳٫۶	۳٫۲	۳	۳	۲٫۹	۵٫۳	۲٫۹	۲٫۳	۲٫۷	۳٫۸
مشگین شهر	۹٫۲	۹٫۵	۹٫۲	۶٫۳	۱۰٫۹	۸٫۵	۱۲	۸٫۱	۱۱٫۷	۱۳٫۹
گرمی	۶٫۶	۶٫۷	۴٫۸	۴٫۳	۶٫۹	۶٫۹	۴٫۴	۴٫۵	۳٫۴	۴٫۹
پارس آباد	۱۳٫۸	۲۱٫۲	۲۶٫۷	۲۸٫۶	۱۸٫۹	۱۹٫۲	۲۱٫۸	۲۲٫۲	۲۰٫۵	۳۶٫۳
کوثر	۳٫۳	۲٫۷	۲٫۶	۲٫۹	۲٫۷	۴٫۷	۲٫۷	۲٫۸	۳٫۶	۵٫۱
نمین	۱۲٫۴	۱۰٫۶	۱۰٫۷	۱۱	۱۱٫۱	۱۰٫۸	۹٫۵	۹٫۷	۹٫۶	۱۲٫۱
نیر	۵	۴٫۲	۳٫۸	۳٫۸	۴	۵٫۴	۳٫۵	۴٫۴	۴٫۱	۵٫۴
سرعین	۲	۱٫۹	۲٫۳	۲٫۷	۲٫۶	۴٫۷	۱٫۸	۲٫۷	۱٫۹	۲٫۶
اصلاندوز	۳٫۶	۴٫۱	۲٫۸	۳٫۱	۳٫۳	۳	۳٫۱	۳٫۷	۳٫۳	۵
انگوت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مساحت و تولید محصولات کشاورزی

کشاورزی در طول قرن اخیر پیشرفت‌های بسیار زیادی داشته است و میزان تولید محصولات کشاورزی نسبت به قبل افزایش قابل توجهی داشته است؛ اما همانطور که می‌دانید جمعیت کشور با سرعت رو به رشدی در حال افزایش و در حال رسیدن به ۸۵ میلیون نفر است؛ بنابراین استفاده از فناوری‌های جدید در کشاورزی به منظور افزایش تولید محصولات کشاورزی، یک امر ضروری است. از سوی دیگر کشاورزی در بسیاری از کشورهای جهان به دلیل کمبود آب با مشکل اساسی روبه‌رو است. آب لازمه کشاورزی است و بسیاری از کشورها از جمله ایران با مشکل کم آبی روبه‌رو هستند. صنعت کشاورزی که به گفته کارشناسان و مقام‌های مسئول ۹۰ درصد از آب ایران را مصرف می‌کند، ۶۰ درصد معیشت مردم را به خود اختصاص می‌دهد و شاید از همین رو باشد که مسئولان و تصمیم‌گیرندگان در ایران برای اینکه بتوانند هم با مشکل کم آبی مقابله کنند و هم معیشت مردم را با چالش روبه‌رو نکنند از کاشت محصولات آبر جلودگی می‌کنند و یا روی به اصلاح نباتات یا اصلاح ژن محصولات می‌آورند. روش‌هایی که هر کدام از آنها با مخالفت عده‌ای مواجه شده‌اند. اما آیا چنین استراتژی‌هایی در آینده پاسخگوی نیاز انسان‌ها به محصولات کشاورزی خواهد بود؟

پیشرفت‌های زیاد در صنعت کشاورزی موجب شده است انسان در سایر زمینه‌ها نیز پیشرفت بسیار خوبی داشته است. استفاده از فناوری‌های جدید در کشاورزی و تولید غذا از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است؛ زیرا طبق پیش‌بینی‌های انجام شده، جمعیت جهان از سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۵۰ به میزان یک سوم جمعیت کنونی جهان (۲/۳ میلیارد نفر) افزایش خواهد یافت و میزان تولید محصولات کشاورزی نیز باید متناسب با افزایش جمعیت، افزایش یابد. از سویی دیگر بشر با مشکلاتی همچون کمبود غذاهای دریایی بر اثر صید بی‌رویه، کاهش قابل توجه اراضی حاصلخیز و ناپایدار بودن و غیر قابل پیش‌بینی بودن میزان محصولات کشاورزی مواجه شده است.

افزایش محصولات کشاورزی به‌ویژه محصولات زراعی به‌طور کلی از طرق زیر امکان‌پذیر است:

۱. افزایش سطح زیر کشت

۲. افزایش عملکرد محصولات

بدیهی است افزایش مساحت زیر کشت هر یک از محصولات با توجه به محدودیت‌هایی از قبیل کمبود منابع آب تقریباً ممکن نیست. مع‌الوصف بایستی از اراضی موجود استفاده بهینه به عمل آید. اما بالا بردن عملکرد محصولات با استفاده از روش‌های نوین کشت و اصول فنی متناسب با سایر شرایط کاملاً امکان‌پذیر است. پس همراه با رعایت اصول فنی کشت بایستی با به‌کارگیری اصول اقتصاد تولید، زمین‌های محدود موجود را بین محصولات مختلف تخصیص داد.

آب و خاک به عنوان مهم‌ترین منابع تولید در بخش کشاورزی محسوب می‌شوند. در کشوری مثل ایران که با توزیع نامناسب زمانی و مکانی منابع آب مواجه می‌باشد و کیفیت منابع آب و خاک نقش تعیین‌کننده‌ای در تولید محصولات کشاورزی دارد، نقش سرمایه‌گذاری در ارتقای بهره‌وری عوامل فوق از اهمیت ویژه‌ای

برخوردار است. بدین منظور معاونت آب و خاک طرح‌های مشخصی را در طول برنامه توسعه پنجم ارائه و پیگیری نموده که از جمله آن‌ها، توسعه آبیاری تحت فشار، احداث شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی، تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی، احیاء و مرمت قنوات، احداث طرح‌های کوچک و زودبازده تأمین آب، انتقال آب با لوله، احداث کانال‌های آبیاری عمومی و پوشش انهار سنتی، اجرای عملیات آب و خاک در عرصه تشکل‌های کشاورزی، احیاء، اصلاح و بهسازی خاک اراضی کشاورزی، مدیریت ماده آلی خاک، ایجاد و ساماندهی تشکل‌های بهره‌بردار و نگهداری از سازه‌های آب و آبیاری و بهنگام و اجرایی نمودن سند الگوی مصرف بهینه آب کشاورزی می‌باشد.

بر اساس اهداف برنامه پنجم توسعه در سطح کشور در سال ۱۳۹۵ برنامه‌های مربوط به امور آب و خاک پیگیری شده و در نتیجه آن‌ها حدود ۹۵ هزار هکتار از زمین‌های کشاورزی به سیستم‌های آبیاری تحت فشار مجهز، حدود ۱۱۲ هزار هکتار از اراضی کشاورزی شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی احداث، حدود ۵۵ هزار هکتار از اراضی تجهیز و نوسازی زیر سدهای مخزنی، حدود ۴ هزار هکتار تجهیز و نوسازی اراضی شالیزاری، حدود ۱۹۲ هکتار تجهیز و نوسازی اراضی سنتی آبیاری، حدود ۳۶ هزار هکتار زهکش زیرزمینی، حدود ۱۶۸۷ هکتار اجرای عملیات آب و خاک در عرصه تشکل‌های کشاورزی، حدود ۲۲۱ کیلومتر احیاء، مرمت و لایروبی قنوات طرح‌های استانی و ملی و ۹۳ میلیون مترمکعب آب از طریق احداث طرح‌های کوچک و زودبازده تأمین آب شده است. بر اساس نظرات کارشناسی و تجارب موجود هر یک از اقدامات عنوان شده اثرات قابل توجهی در صرفه‌جویی مصرف آب کشاورزی و بهبود راندمان آبیاری فراهم می‌کنند که از جمله آن‌ها افزایش راندمان آبیاری به میزان ۴۴ درصد توسط اجرای سیستم‌های آبیاری تحت فشار، افزایش ۱۰ درصدی این شاخص توسط احداث شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی، افزایش ۱۵ درصدی این شاخص توسط احداث کانال‌های آبیاری عمومی و پوشش انهار سنتی، افزایش ۲۲ درصدی این شاخص توسط اجرای عملیات آب و خاک در عرصه تشکل‌های کشاورزی و نیز افزایش ۱۴ درصدی همان شاخص از طریق تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی است. بر این اساس انتظار می‌رود در حدود ۸۵۳ میلیون مترمکعب آب کشاورزی از طریق اجرای طرح‌های مذکور در سطح کشور در سال ۱۳۹۵ صرفه‌جویی گردد.

در جدول زیر عملکرد طرح‌های مرتبط با معاونت آب و خاک در سال ۱۳۹۵ آمده است. همانطور که مشاهده می‌شود سهم استان از احداث شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی در این سال در حدود ۲/۸ درصد کل طرح‌های فوق در سطح ملی بوده است. همچنین در طرح‌های تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی ۴/۵ درصد فعالیت‌های زهکشی زیر زمینی به این استان اختصاص یافته است. همچنین در مورد عملکرد طرح‌های تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی پایاب سدهای مخزنی و بندهای انحرافی مستقل (مدرن) ۸/۷ درصد تسطیح اراضی و ۲/۱ درصد زهکشی درجه ۴ در این استان تمرکز داشته است.

عملکرد طرح‌های مرتبط با معاونت آب‌و خاک در سال ۱۳۹۵

سهم استان از طرح‌ها (درصد)	کشور	استان	شرح	
۰٫۶	۹۸۶۱۳	۶۳۶	سطح در حال اجرا	عملکرد طرح‌های آبیاری تحت فشار
۱٫۲	۹۵۲۱۵	۱۱۴۲	سطح اجرا شده	
۱٫۲	۳۳۲۸۷	۴۰۹	آبیاری بارانی	عملکرد طرح‌های توسعه سامانه نوین آبیاری
۱٫۶	۴۶۳۲۰	۷۳۳	قطره‌ای	
۰	۱۵۶۰۸	۰	کم فشار	
۰	۱۵۴	۰	احداث و بهسازی کانال آبیاری	عملکرد طرح‌های توسعه سامانه‌های نوین آبیاری
۲٫۸	۱۱۲۱۶۲	۳۱۳۱	احداث شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی	
۰	۲۶۵	۰	انتقال و توزیع آب با لوله (کیلومتر)	
۰	۵۵۱۸۸	۰	تجهیز و نوسازی اراضی زیر سدهای مخزنی	عملکرد طرح‌های تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی
۰	۴۱۷۱	۰	تجهیز و نوسازی اراضی شالیزاری	
۴٫۵	۳۵۸۵۱	۱۶۲۰	زهکشی زیرزمینی	
۰	۱۹۵	۰	تجهیز و نوسازی اراضی سنتی	
۰	۴۹۵	۰	احداث جاده دسترسی به مزارع (کیلومتر)	
۸٫۷	۱۸۷۵۱	۱۶۳۰	تسطیح (هکتار)	عملکرد طرح‌های تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی پایاب سدهای مخزنی و بندهای انحرافی مستقل (مدرن)
۰	۱۰۲	۰	جاده (کیلومتر)	
۲٫۱	۹۵	۲	زهکشی درجه ۴ (کیلومتر)	
۰	۹۴	۰	کانال آبیاری درجه ۴ (کیلومتر)	
۰٫۸	۲۲۲۹۴۴۴	۱۸۰۰۰	اعتبار هزینه شده (میلیون ریال)	

در جداول زیر عمده تولیدات محصولات کشاورزی استان طی دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ در استان به تفکیک شهرستان آورده شده است. با عنایت به شرایط اقلیمی و نیز شرایط توپوگرافی استان علاوه بر اینکه شاهد تنوع تولیدات در گستره استان می باشیم، سهم عمده تولیدات محصولات در شهرستان های استان نیز متنوع می باشد، بطوریکه در سال ۱۴۰۰، بیشترین سهم تولید حوزه محصولات زراعی در شهرستانهای اردبیل و مشکین شهر صورت گرفته است و شهرستانهای سرعین، نیر و خلخال نیز کمترین سهم را در تولیدات زراعی عهده دار بودند، همچنین در طی دوره آماری ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰، بیشترین تغییرات صورت گرفته در میزان تولید برای شهرستان پارسآباد به میزان ۴/۷۸ برابر صورت گرفته که نشان از تاثیر زیاد این شهرستان در توسعه کشاورزی و خصوصا بخش زراعت دارد، در بخش تولید در دوره آماری مورد بررسی میزان افزایش تولید محصولات زراعی استان اردبیل، ۱/۲۶ برابر شده است که رقم تقریبا قابل قبولی می باشد.

شایان ذکر است که شهرستانهای گرمی، نمین، خلخال و نیر با روند نزولی تولید محصولات زراعی را مواجه بوده اند.

میزان تولیدات محصولات زراعی به تفکیک شهرستان

شهرستان	واحد اندازه گیری	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	میزان افزایش
اردبیل	تن	۸۱۵۸۶۰٫۵	۸۶۳۶۸۶	۷۸۷۰۱۰٫۷	۷۹۹۳۱۷٫۵	۷۶۷۹۵۰	۹۴۱۴۵۸٫۷	۷۵۰۰۱۹٫۳	۷۵۴۴۴۲	۸۶۹۱۶۶	۸۹۰۹۹۳٫۵	۹۵۲۳۰۲٫۶	۱٫۱۷
پارس آباد	تن	۱۴۲۸۱۱	۷۲۲۲۵۲	۱۰۰۰۵۵۸	۱۰۱۱۶۲۹	۵۹۰۶۸۸٫۵	۱۲۱۶۸۸۸	۸۵۴۰۰۲	۷۴۹۲۷۵	۸۳۱۵۵۷	۱۰۹۷۳۴۵	۶۸۲۰۹۰٫۵	۴٫۷۸
گرمی	تن	۱۳۷۲۰۰	۲۰۸۵۰۹	۱۰۵۵۶۷	۷۶۶۱۵	۱۹۰۴۷۶	۳۸۰۹۲۰	۱۰۸۸۵۷	۱۰۵۹۶۸	۷۴۲۵۷	۷۵۸۹۱	۹۵۶۱۴	۰٫۷
مشکین شهر	تن	۱۰۰۱۴۶	۱۵۶۷۸۶	۱۲۷۴۴۳	۱۰۶۹۴۶	۱۳۹۹۷۴	۳۲۶۱۳۸٫۹	۱۴۶۴۶۳	۱۳۷۹۲۴	۱۰۲۱۹۲	۹۱۶۱۶	۱۲۸۸۷۳٫۷	۱٫۲۹
نمین	تن	۲۶۵۸۱۳	۳۰۴۷۷۰	۳۱۰۶۷۹٫۸	۲۹۳۲۳۶٫۸	۲۹۰۳۵۹	۴۹۰۲۰۸	۲۶۰۹۱۸٫۶	۲۰۰۹۸۴	۲۳۶۸۹۷	۲۲۶۹۲۴	۲۳۵۱۴۵	۰٫۸۸
سرعین	تن	۴۰۳۷۰	۵۱۷۷۷	۶۱۴۹۷	۶۳۶۰۲	۵۹۶۰۱	۲۷۳۹۵۹٫۲	۲۶۳۹۶٫۱۴	۳۴۶۰۸	۲۲۱۲۲	۳۲۸۳۰	۴۰۴۹۴	۱
کوثر	تن	۷۰۳۲۳	۷۰۷۴۵	۷۸۵۶۸	۷۹۷۶۶	۶۸۸۸۹	۳۰۲۸۶۵	۷۴۶۷۰	۸۲۹۲۲	۱۲۱۶۶۷	۱۲۰۹۴۱	آمار ارائه نشده	۱٫۷۲
خلخال	تن	۶۱۸۴۸	۴۹۶۶۶٫۹	۵۳۹۶۷	۵۷۹۳۴٫۹	۵۱۶۵۸	۲۷۱۶۹۰٫۵	۳۵۴۸۰٫۳۱	۳۹۰۹۳	۳۵۷۰۱	۲۹۸۷۵	۳۰۶۶۲	۰٫۵
نیر	تن	۱۰۱۵۳۴٫۲	۹۱۵۹۴٫۰۹	۹۲۹۷۹٫۹۵	۸۰۶۱۰٫۸	۹۳۷۶۴٫۷	۲۸۸۶۰۵٫۳	۸۵۳۹۹٫۴	۱۱۷۰۵۸٫۴	۱۱۶۹۲۱٫۶	۱۰۹۳۰۹٫۲	۷۷۵۵۵٫۷	۰٫۷۶
بيله سوار	تن	۲۴۲۳۳۰	۳۶۲۳۸۱	۲۹۹۵۸۹	۱۵۵۹۴۳	۳۰۰۰۰۴	۵۶۷۴۱۶٫۷	۴۵۰۱۱۹٫۹	۳۳۳۷۸۱	۳۷۵۷۸۱	۳۰۱۸۵۹	۲۴۲۶۴۴٫۶	۱
جمع	تن	۱۹۷۸۲۳۶	۲۸۸۲۱۶۷	۲۹۱۷۸۵۹	۲۷۲۵۶۰۱	۲۵۵۳۳۶۴	۵۰۶۰۱۵۰	۲۷۹۲۳۲۶	۲۵۵۶۰۵۵	۲۷۸۶۲۶۲	۲۹۷۷۵۸۴	۲۴۸۵۳۸۲	۱٫۲۶

طیور و بالاصح طیور اهلی (ماکیان) از مهم‌ترین منابع تامین پروتئین حیوانی جوامع بشری هستند. گوشت سفید (ماکیان، بوقلمون، کبک) با توجه به کیفیت بالای غذایی خود و عدم برخورداری از عوامل مضرى مانند کلاسترول بر خلاف گوشت قرمز در سبب غذایی طیف وسیعی از گروه‌های جامعه انسانی جایگاه خاصی دارد. پرورش طیور اهلی (ماکیان) از نقطه نظر تولید پروتئین مورد نیاز انسان و همچنین نیاز به امکانات محدودتر از لحاظ فضای کار، نیروی انسانی مورد نیاز، سرمایه اولیه و امکانات لازم نسبت به پرورش سایر منابع پروتئینی مانند: دام سبک و سنگین دارای مزیت بوده و به همین دلیل بسیاری از افراد علاقه‌مند به فعالیت در این بخش هستند.

لازم به ذکر است در سال‌های اخیر پرورش سایر طیور مانند: بوقلمون، کبک و بلدرچین و... نیز مورد توجه قرار گرفته است اما پرورش ماکیان همچنان نسبت به سایر طیور از بالاترین درجه اهمیت برخوردار هستند.

صنعت پرورش طیور طی دهه‌های اخیر از صنعتی کم‌ارزش به صنعتی عظیم با تولید میلیارد تن گوشت سفید و تخم‌مرغ مبدل گشته است. شهرستان نمین با توسعه فضاهای پرورش طیور در طی دهه اخیر، پیشرو در حوزه فعالیت‌های مرتبط با طیور بوده است، در طی دوره آماری ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۰ میزان تولیدات محصولات طیوری در شهرستان نمین ۱۱ برابر شده است، رده بعدی مربوط به شهرستان کوثر به میزان ۷/۸۲ برابر و رده سوم نیز در اختیار شهرستان اردبیل به میزان ۵/۴۵ برابر افزایش در دوره آماری مورد بررسی، می باشد. متوسط افزایش میزان تولیدات استان اردبیل در طی دوره مذکور، ۱۰/۳ برابر بوده است.

میزان تولیدات محصولات طیوری به تفکیک شهرستان

شهرستان	واحد اندازه گیری	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	میزان افزایش
گرمی	تن	۱۱۵۵۰۷	۱۲۹۸۰۷۷	۱۹۳۵۰۰۵۲	۱۳۵۶۰۲۸۷	۱۷۵۱۰۷۶	۲۱۶۸۰۴۴۶	۲۰۷۷۰۸۱۸	۲۱۰۹۰۹	۱۸۷۰۰۴	۲۱۵۱۰۴۶	۲۱۸۹۰۴۵	۱۰۸۹
مشگین شهر	تن	۶۱۹۹۰۷۹۸	۷۹۴۴۰۵۰۳	۸۹۹۵۰۳۸۹	۸۴۸۸۰۳۹۸	۸۸۷۱۰۴۴۷	۱۱۶۱۹۰۷	۱۲۲۶۶۰۲۷	۱۲۸۳۱۰۵۸	۱۵۴۸۶۰۳۷	۱۶۹۱۰۰۵۵	۲۳۸۳۹۰۴	۳۰۸۵
سرعین	تن	۴۵۴۰۶۲۸۴	۵۸۱۰۳۶۰۴	۷۴۹۰۰۷۰۳	۶۵۶۰۴۴۵۲	۷۵۲۰۱۴۲۱	۹۷۷۰۳۳۱۹	۱۰۱۶۰۲۸	۱۰۱۶۰۶۹۹	۱۱۳۳۰۹۵۵	۱۲۷۷۰۶۶۳	۱۳۱۲۰۹۰۲	۲۰۸۹
نیر	تن	۲۸۸۰	۲۸۲۸۰۸	۲۳۵۳۰۱۲	۲۱۶۸	۱۹۲۹۰۶	۲۵۵۲۰۸	۲۱۱۶	۳۹۸۸	۴۶۷۲	۲۶۴۷۰۲	۲۶۸۰	۰۰۹۳
نمین	تن	۱۰۹۲۰۰	۱۳۱۱۰۹۹	۱۱۵۷۵۰۹	۱۰۳۶۴۰۶	۹۸۰۰۲۵۰۳	۱۳۱۱۴۵۳	۱۱۲۵۲۹۹	۱۹۴۹۵۰۰	۲۲۶۵۹۰۰	۱۳۵۹۳۹۳	۱۲۱۰۶۵۷	۱۱۰۰۹
کوثر	تن	۸۲۷۰۸۴۴	۸۹۲۰۸۰۲۴	۸۱۶۰۳۳۱۶	۷۷۳۰۹۲۰۳	۷۲۹۰۴۰۶۶	۹۶۶۰۶۷۴۹	۹۱۱۰۸۱۱۸	۱۳۱۸۰۸۴	۱۵۹۶۰۱۲	۱۲۳۶۰۸۱۷	۶۴۷۵۰۳۹	۷۰۸۲
اردبیل	تن	۲۴۹۰۶	۳۶۲۰۱۱۹۷	۷۹۷۰۹۸۹۹	۵۹۷۰۸۹۳۴	۸۸۳۰۵۶۳۷	۱۲۷۹۰۶۸۸	۱۳۵۰۰۰۲۴	۱۲۷۶۰۰۸	۱۳۴۴۰۷۲	۱۳۲۲۰۸۸	۱۳۶۰۰۳۲	۵۰۴۵
خلخال	تن	۳۷۳۰۲۷۴	۵۱۲۰۷۱	۵۶۱۰۵۳۰۶	۵۶۷۰۶۲۹۹	۵۷۰۰۴۷۰۶	۷۵۷۰۸۱۸۴	۸۳۱۰۴۳۲۸	۸۳۴۰۸۵۶	۱۰۶۹۰۴۸۶	۱۲۱۵۰۵۶۶	۱۲۵۴	۳۰۳۶
جمع	تن	۱۲۱۳۴۰۰۸	۱۳۲۵۵۲۰	۱۱۷۳۷۱۷	۱۰۵۱۰۱۴	۹۹۵۵۱۳۰۷	۱۳۳۱۷۷۵	۱۱۴۵۸۶۹	۱۹۷۲۸۷۶	۲۲۹۳۰۷۳	۱۳۸۶۱۵۵	۱۲۴۹۷۶۸۰۵	۱۰۰۳

عسل از جمله مواد مغذی است که فواید بسیار زیادی در زمینه های، درمانی، زیبایی، میکروب کشی و دارویی دارد، بسیاری از محققان دارویی تحقیقات گسترده ای را بر روی عسل و خواص آن انجام داده اند و به دنبال ساخت داروهای مفیدی از این ماده معجزه آسا هستند. عسل از جمله موادی است که در طب سنتی اغلب کشورها جایگاه ویژه ای دارد و کشت و تولید آن در اکثر کشورها در ابعاد گسترده انجام می شود. با توجه به خواص عسل استفاده از آن روز به روز در بین مردم جهان افزایش پیدا می کند. با استفاده از عسل به طور همزمان می توان مشکلات جسمی بسیاری را برطرف نمود، در واقع عسل این قابلیت را دارد که از بدن در مقابل انواع بیماری ها محافظت نماید. شهرستان اردبیل با تولید حدوداً ۳۷۴۸۵ تن عسل بیشترین میزان تولید این محصول را در سطح استان به خود اختصاص داده است، شهرستان مشگین شهر با ۱۱۷۶۰ تن و خلخال با ۸۰۸۵ تن تولید عسل در سال ۱۴۰۰، در رده های بعد قرار گرفته اند، میزان تولید عسل در سی دوره آماري ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ به میزان ۴/۷۲ برابر افزایش یافته است که میزان قابل توجهی می باشد.

میزان تولیدات عسل به تفکیک شهرستان

شهرستان	واحد اندازه گیری	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	تن	۱۶۸۰،۴۵	۳۵۴۶،۰۳	۳۰۷۴،۷۹	۳۰۷۴،۷۹	۳۱۲۹،۳۶	۳۳۱۵	۳۱۳۷،۰۱	۲۹۷۴،۳۲	۳۷۴۳،۴	۳۷۴۴،۹۳	۳۷۴۸۵
اصلاندوز	تن						آمار موجود نیست					
بيله سوار	تن	۳۲،۹۵	۶۹،۵۳	۶۰،۲۹	۶۰،۲۹	۶۱،۳۶	۶۵	۶۱،۵۱	۵۸،۳۲	۷۳،۴	۷۳،۴۳	۷۳۵
خلخال	تن	۳۶۲،۴۵	۷۶۴،۸۳	۶۶۳،۱۹	۶۶۳،۱۹	۶۷۴،۹۶	۷۱۵	۶۷۶،۶۱	۶۴۱،۵۲	۸۰۷،۴	۸۰۷،۷۳	۸۰۸۵
سرعین	تن	۶۵،۹	۱۳۹،۰۶	۱۲۰،۵۸	۱۲۰،۵۸	۱۲۲،۷۲	۱۳۰	۱۲۳،۰۲	۱۱۶،۶۴	۱۴۶،۸	۱۴۶،۸۶	۱۴۷۰
پارس آباد	تن	۱۳۱،۸	۲۷۸،۱۲	۲۴۱،۱۶	۲۴۱،۱۶	۲۴۵،۴۴	۲۶۰	۲۴۶،۰۴	۲۳۳،۲۸	۲۹۳،۶	۲۹۳،۷۲	۲۹۴۰
کوثر	تن	۱۳۱،۸	۲۷۸،۱۲	۲۴۱،۱۶	۲۴۱،۱۶	۲۴۵،۴۴	۲۶۰	۲۴۶،۰۴	۲۳۳،۲۸	۲۹۳،۶	۲۹۳،۷۲	۲۹۴۰
نیر	تن	۱۹۷،۷	۴۱۷،۱۸	۳۶۱،۷۴	۳۶۱،۷۴	۳۶۸،۱۶	۳۹۰	۳۶۹،۰۶	۳۴۹،۹۲	۴۴۰،۴	۴۴۰،۵۸	۴۴۱۰
نمین	تن	۹۸،۸۵	۲۰۸،۵۹	۱۸۰،۸۷	۱۸۰،۸۷	۱۸۴،۰۸	۱۹۵	۱۸۴،۵۳	۱۷۴،۹۶	۲۲۰،۲	۲۲۰،۲۹	۲۲۰۵
مشگین شهر	تن	۵۲۷،۲	۱۱۱۲،۴۸	۹۶۴،۶۴	۹۶۴،۶۴	۹۸۱،۷۶	۱۰۴۰	۹۸۴،۱۶	۹۳۳،۱۲	۱۱۷۴،۴	۱۱۷۴،۸۸	۱۱۷۶۰
گرمی	تن	۶۵،۹	۱۳۹،۰۶	۱۲۰،۵۸	۱۲۰،۵۸	۱۲۲،۷۲	۱۳۰	۱۲۳،۰۲	۱۱۶،۶۴	۱۴۶،۸	۱۴۶،۸۶	۱۴۷۰
جمع	تن	۳۲۹۵	۶۹۵۳	۶۰۲۹	۶۰۲۹	۶۱۳۶	۶۵۰۰	۶۱۵۱	۵۸۳۲	۷۳۴۰	۷۳۴۳	۷۳۵۰۰

در بین غذاهای مصرف توسط انسان شیر مناسب ترین، متعادل ترین و کامل ترین ترکیبات را دارا است به این صورت که تقریباً تمام مواد مغذی مورد نیاز انسان در شیر وجود دارد و میزان این مواد به صورت است که حداکثر آنها در هر بار مصرف در بدن مورد مصرف قرار می گیرد به طور مثال پروتئین حاصل از شیر از لحاظ کیفیت، یک پروتئین کامل حساب می شود و نیازهای بدن را می تواند به این ماده تامین کند ضمن اینکه قابلیت هضم پروتئین موجود در شیر بسیار بالاتر از سایر مواد غذایی می باشد این مورد در مورد چرب موجود در شیر نیز از لحاظ میزان جذب صادق می باشد

یکی از پتانسیل ها و قابلیت های اصلی استان اردبیل تولیدات دامی می باشد، تولید شیر که از زیرمجموعه های فعالیت های دامی است در سطح شهرستان اردبیل و در رده بعدی، شهرستان مشگین شهر از عناصر کلیدی برای توسعه اقتصادی محسوب می شود. همانگونه که از اطلاعات جدول ذیل مشخص می گردد، شهرستان اردبیل با تولید ۴۰۹۹۴ تن شیر در سال ۱۴۰۰ بیشترین سهم از تولید شیر دام را در استان اردبیل به خود اختصاص داده و شهرستان های مشگین شهر با ۳۱۴۹۲ تن و گرمی با ۲۲۵۳۸ تن در رده های بعدی قرار گرفته اند، در طی دوره آماری ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ شهرستان پارس آباد با ۲۹ درصد کاهش از این حیث کمترین میزان کاهش را داشته و شهرستانهای خلخال و کوثر به ترتیب با ۳۸ و ۳۷ درصد کاهش میزان تولید در طی ۱۰ سال در رده های بعدی قرار گرفته اند.

میزان تولیدات شیر به تفکیک شهرستان

شهرستان	واحداندازه گیری مقدار	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	میزان افزایش از ۹۰ تا ۱۴۰۰
اردبیل	تن	۷۷۷۵۹,۸۳	۸۱۹۰۲,۸۷	۷۰۶۹۹,۸۹	۳۴۰۰۶,۱۲	۳۷۹۵۲,۱۳	۴۰۲۰۰,۸۵	۴۰۲۶۰,۱۶	۴۰۶۹۲,۱۹	۴۱۵۱۳,۱۵	۴۱۲۰۳,۰۴	۴۰۹۹۴	۰,۵۳
نیر	تن	۳۲۷۲۲,۴۲	۳۴۴۷۱,۹۸	۲۹۶۶۶,۵۹	۱۶۵۳۸,۲۷	۱۸۵۹۸,۹۴	۱۹۷۷۰,۲۱	۱۹۷۳۴,۲۷	۲۰۵۱۲,۳۴	۲۰۳۳۱,۸۲	۲۰۱۵۳,۹۱	۲۰۰۴۸,۵	۰,۶۱
نمین	تن	۳۰۱۱۹,۹۶	۳۱۷۰۶,۶	۲۷۴۶۱,۳۹	۱۲۲۲۲,۱۲	۱۳۵۹۶,۹۷	۱۴۳۴۴,۰۴	۱۴۳۸۸,۸۶	۱۴۲۹۶,۵۳	۱۴۸۵۱,۵	۱۴۷۵۵,۵۴	۱۴۶۸۲,۵	۰,۴۹
بيله سوار	تن	۱۵۸۴۹,۸۴	۱۶۷۲۰,۹۲	۱۴۲۹۴,۸۲	۸۳۶۸,۲۶	۹۴۲۱,۹۸	۱۰۰۶۶,۸۶	۱۰۰۴۵,۰۸	۱۰۵۴۷,۳۴	۱۰۳۵۴,۲۶	۱۰۲۵۴,۴۲	۱۰۲۰۰	۰,۶۴
پارس آباد	تن	۲۸۰۵۲,۳۷	۲۹۲۹۱,۹۷	۲۶۰۱۸,۹	۱۶۳۹۴,۹	۱۸۸۹۶,۸۳	۱۹۶۴۶,۶۵	۱۹۴۸۳,۲	۲۰۷۱۳,۸	۲۰۲۴۵,۰۸	۲۰۱۱۲,۰۹	۲۰۰۱۳,۲۸	۰,۷۱
اصلاندوز	تن	۲۲۷۵۳,۱۷	۲۳۸۷۱,۵۵	۲۰۹۴۹,۶۲	۸۹۷۷,۲۱	۱۰۱۰۲,۵۴	۱۰۴۹۹,۳۴	۱۰۵۱۷,۴	۱۰۴۱۳,۱۶	۱۰۹۴۹,۹۶	۱۰۹۰۲,۲۱	۱۰۸۵۲	۰,۴۸
خلخال	تن	۱۴۵۷۸,۰۹	۱۵۳۱۸,۰۷	۱۳۲۷۸,۲	۷۹۳۱,۳۹۳	۹۱۱۰,۲۶۶	۹۶۱۹,۱۱۴	۹۵۷۲,۵۳۴	۱۰۲۱۰,۴۸	۱۰۰۱۱,۱۹	۹۹۲۸,۱۶۱	۹۸۱۷۹,۲	۰,۶۸
کوثر	تن	۱۱۴۲۰,۴۴	۱۲۰۰۹,۰۸	۱۰۳۸۷,۴	۶۲۱۶,۶	۷۰۸۷,۹۲	۷۵۰۱,۴۴	۷۴۶۸,۸۴	۷۹۱۴,۵۶	۷۷۵۷,۶۴	۷۶۹۱,۰۸	۷۶۵۲	۰,۶۷
گرمی	تن	۴۳۹۵۸,۳۶	۴۶۲۷۱,۸	۴۰۰۵۳,۶۷	۱۸۶۸۸,۷۱	۲۰۸۷۲,۵۶	۲۲۰۴۱,۳۹	۲۲۰۸۱,۶۱	۲۲۱۹۹,۴۴	۲۲۸۰۸,۸۲	۲۲۶۵۱,۴۳	۲۲۵۳۸,۵	۰,۵۱
مشگین شهر	تن	۵۶۳۶۳,۶۱	۵۹۳۲۴,۶۱	۵۱۳۱۴,۷۲	۲۶۱۳۳,۸۶	۲۹۲۷۶,۲۲	۳۰۹۷۱,۶۹	۳۰۹۶۳,۱۸	۳۱۶۱۰,۴۴	۳۱۸۹۸,۵۳	۳۱۶۵۴,۵۲	۳۱۴۹۲,۵	۰,۵۶
سرعین	تن	۱۹۷۷۳,۵۵	۲۰۸۳۵,۴۷	۱۷۹۳۷,۵۴	۹۲۲۴,۹۷	۱۰۳۳۱,۳۳	۱۰۹۷۳,۹۸	۱۰۹۷۴,۸۳	۱۱۲۵۰,۵۹	۱۱۳۱۶,۳۳	۱۱۲۲۳,۳۳	۱۱۱۶۵,۵	۰,۵۶
جمع	تن	۳۵۳۳۵۱,۶	۳۷۱۷۲۴,۹	۳۲۲۰۶۲,۷	۱۶۴۷۰,۲۴	۱۸۵۲۴۷,۷	۱۹۵۶۳۵,۶	۱۹۵۴۹۰	۲۰۰۳۶,۰۹	۲۰۲۰۳۸,۳	۲۰۰۵۲۹,۷	۱۹۹۵۱۸	۰,۵۶

شهرستان های شمالی استان از جمله اصلاندوز، پارس آباد و بیله سوار به دلیل شرایط اقلیمی، پوشش گیاهی و ... بیشترین سهم از میزان تولیدات دام زنده کشتاری را به خود اختصاص داده اند، بطوریکه شهرستان تازه تاسیس اصلاندوز با تولید ۵۸۰۲۶ تن در رده نخست واقع شده است.

روند نزولی میزان تولید که در جدول زیر ارائه شده است نشان از آن دارد که شهرستان اصلاندوز با ۳ درصد کاهش از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ کمترین کاهش تولید در این بخش را داشته و شهرستانهای خلخال، کوثر و بیله سوار به ترتیب با ۱۷، ۱۸، ۱۹ درصد در رده های بعدی قرار گرفته اند. افزایش قیمت گوشت، افزایش نهاده ها، کمبود مراتع، هزینه بالای نگهداری دام و .... از جمله مواردی است که در روند نزولی میزان تولیدات دامی تاثیرگذار بوده است.

میزان تولیدات دام زنده کشتاری به تفکیک شهرستان

شهرستان	واحداندازه گیری مقدار	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	میزان افزایش از ۱۴۰۰ تا ۹۰
اردبیل	تن	۱۶۱۹۸,۹۶	۱۶۴۴۲,۸۴	۱۳۵۱۰,۱۵	۹۴۰۴,۱۷	۱۰۰۲۴,۱	۱۰۱۴۸,۳۴	۹۷۰۲,۳۲	۹۵۰۶,۹۹	۹۴۶۳,۶۳	۹۸۸۴,۹۹	۹۹۰۶,۴	۰,۶۱
نیر	تن	۶۶۷۹,۳۶	۶۷۶۸,۷۹	۵۸۱۹,۵۲	۴۶۳۸,۶۱	۴۹۹۳,۸۸	۵۰۶۶,۵۴	۴۸۱۹,۳۳	۴۸۳۹,۸۹	۴۷۰۷,۲۴	۴۸۹۱,۰۲	۴۸۹۹,۲۴	۰,۷۳
نمین	تن	۶۶۰۴,۴۴	۶۶۹۲,۹۷	۵۵۱۸,۴۹	۳۷۹۰,۳۲	۳۹۵۱,۹۴	۳۹۷۵,۴۶	۳۸۶۹,۶۱	۳۷۵۶,۸۲	۳۸۱۸,۳۳	۳۹۵۷,۲۹	۳۹۶۴,۷	۰,۶
بیله سوار	تن	۱۱۴۳۲,۰۸	۱۱۵۴۳,۴۶	۱۰۰۹۸,۴۴	۸۱۶۲,۳۸	۸۵۶۲,۵۶	۸۶۰۶,۰۸	۸۳۹۳,۹۴	۸۴۰۶,۸۶	۸۳۷۰,۶۸	۸۵۹۲,۲۸	۸۶۰۱,۵۶	۰,۷۵
پارس آباد	تن	۱۳۲۰۲,۲۹	۱۳۳۰۶,۷۹	۱۱۹۱۰,۲	۱۰۱۱۹,۸۱	۱۰۵۹۳,۱۷	۱۰۶۳۱,۱۲	۱۰۴۱۰,۳۸	۱۰۵۰۴,۰۹	۱۰۴۳۷	۱۰۶۶۸,۷۹	۱۰۶۷۷,۲۶	۰,۸۱
اصلاندوز	تن	۵۹۸۳۵,۰۵	۵۹۸۳۴,۵۲	۴۳۹۴۵,۹۲	۳۱۱۷۰,۸۶	۴۴۹۲۵,۷۷	۴۲۷۷۳,۷۶	۴۲۸۵۳,۹۵	۵۵۱۳۵,۸۲	۵۴۶۳۴,۲	۵۸۰۹۸,۱۹	۵۸۰۲۶,۴۸	۰,۹۷
خلخال	تن	۴۷۴۶,۸۷	۴۷۹۵,۸۶	۴۱۷۸,۴۷	۳۵۲۴,۷۱	۳۸۷۹,۴۹	۳۹۰۹,۳۲	۳۷۴۷,۸۱	۳۸۹۵,۰۱	۳۷۸۰,۶۳	۳۹۲۰,۷	۳۹۲۴,۷	۰,۸۳
کوثر	تن	۳۶۴۶,۴۴	۳۶۸۵,۹۲	۳۲۳۶,۱۲	۲۷۴۶,۲۸	۲۹۸۹,۴	۳۰۱۹,۸۴	۲۸۸۹,۹۶	۲۹۷۰,۵۲	۲۸۸۰,۶	۲۹۸۲,۷۲	۲۹۸۶,۱۶	۰,۸۲
گرمی	تن	۱۳۵۴۸,۰۴	۱۳۷۵۵,۹۱	۱۱۳۴۰,۷۶	۸۰۹۸,۸۵	۸۷۵۵,۶۸	۸۸۱۱,۵۴	۸۴۳۰,۳۷	۸۳۵۹,۸۱	۸۲۲۲,۸۸	۸۶۱۱,۸۶	۸۶۳۰,۳۲	۰,۶۴
مشگین شهر	تن	۱۷۲۵۸,۴۳	۱۷۴۸۹,۸۱	۱۴۹۰۵,۲۱	۱۱۵۳۱,۴۲	۱۲۳۳۳,۵۳	۱۲۴۹۴,۴۶	۱۱۹۳۵,۴۶	۱۱۹۰۵,۳۶	۱۱۶۷۴,۳۷	۱۲۱۲۳,۲۲	۱۲۱۴۴,۱	۰,۷
سرعین	تن	۳۴۱۰,۶۳	۳۴۶۳,۴۵	۲۸۵۲,۴۶	۲۰۲۲,۹۱	۲۱۷۹,۰۳	۲۲۱۱,۰۲	۲۰۹۹,۳۲	۲۰۷۲,۵۵	۲۰۴۲,۱۴	۲۱۳۸,۳۷	۲۱۴۳,۰۸	۰,۶۳
جمع	تن	۱۵۶۵۶۲,۶	۱۵۷۷۸۰,۳	۱۲۷۳۱۵,۷	۹۵۲۱۰,۳۲	۱۱۳۱۸۸,۶	۱۱۱۷۱۷,۵	۱۰۹۱۵۲,۵	۱۲۱۳۵۳,۷	۱۲۰۰۳۱,۷	۱۲۵۸۶۹,۴	۱۲۵۹۰,۴	۰,۸

پشم گوسفند از گذشته تا کنون در بسیاری از صنایع کاربرد داشته است و تنها با گذر زمان و تکامل تکنولوژی شیوه استفاده از آن تغییر یافته است. جنس اصلی پشم گوسفند از پروتئین و کراتین می باشد، که نه تنها در پشم بلکه در ناخن ها و شاخ ها و لایه بیرونی پوست گوسفند هم وجود دارد. گوسفندان دارای نژاد های مختلفی هستند و این تفاوت نژاد بر روی پشم آن ها هم تاثیر گذار است، پس گوسفندان از نظر پشم به پشم ظریف، متوسط، بلند، پشم آمیخته، پشم قالی که هر کدام ویژگی و کاربرد منحصر به فرد دارند، تقسیم بندی می شوند.

صنایعی که نیازمند موادی جهت عایق بندی، چه عایق بندی دمایی و چه صدایی است این دسته از پشم گوسفندان بسیار مناسب هستند. بسیاری از سالن های عروسی و استودیو ها جهت عایق بندی صدایی از این پشم ها استفاده می نمایند. لباس های پشمی که در زمستان و تابستان سبب گرم شدن و خنک شدن بدن انسان می شود. یکی از کاربرد های پشم گوسفند در صنعت پارچه، گرم و خنک نگه داشتن دمای بدن است، در واقع در زمستان با حفظ دمای بدن سبب گرم شدن و در تابستان رطوبت بدن را بیشتر دفع می نماید و سبب خنک شدن افراد می شود. افرادی که در شرایط بسیار گرم و بسیار سرد کارخانه ها و دیگر محیط ها باید کار کنند از پشم گوسفند در لباس هایشان استفاده می شود. در لباس آتش نشان ها از پشم های ضخیم جهت خنک شدن در شرایط دمایی بالا استفاده می شود. قیمت پشم گوسفندی و قیمت پشم بره با توجه به کیفیت و کاربرد های آن متفاوت می باشد.

شهرستان پارس آباد با ۴۱۲ تن و شهرستانهای مشگین شهر و بیله سوار به ترتیب با ۳۲۵ و ۳۰۳ تن تولید پشم گوسفندی، بیشترین سهم تولید پشم استان را به خود اختصاص داده اند، روند تغییرات تولید پشم گوسفندی نشان از کاهش ۲۰ درصدی تولید پشم گوسفندی در طی دوره آماری ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ دارد.

از آنجا که قیمت برخی از پشم های چیده شده به قدری پایین است صرفه اقتصادی برای تولید کننده ندارد و از سوی دیگر واردات نخ نیز از دیگر علل پایین آمدن قیمت پشم نه تنها در این استان بلکه در کل کشور است. علاوه بر این مشکلات رنگ نگرختن برخی از الیاف پشم ها، کیفیت پایین دلیل بر این مدعاست که تولید کننده هیچ رقبتی برای برداشت و فروش آن ندارد.

میزان تولید پشم گوسفندی به تفکیک شهرستان

شهرستان	واحداندازه گیری مقدار	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	تن	۲۸۹،۲	۲۸۸،۶	۲۸۷،۱۵۷	۲۲۱،۲۱۸۵	۲۲۳،۴۵۳	۲۲۱،۰۵۰۵	۲۱۷،۷۴۱۶	۲۱۵،۵۵۱۹	۲۱۶،۸۷۴۱	۲۱۶،۸۷۶۷	۲۱۶،۹
نیر	تن	۱۷۳،۵۲	۱۷۳،۱۶	۱۷۲،۲۹۴۲	۱۳۲،۷۳۱۱	۱۳۴،۰۷۱۸	۱۳۲،۶۳۰۳	۱۳۰،۶۴۵	۱۲۹،۳۳۱۱	۱۳۰،۱۲۴۵	۱۳۰،۱۲۶	۱۳۰،۱۴
نمین	تن	۱۴۴،۶	۱۴۴،۳	۱۴۳،۵۷۸۵	۱۱۰،۶۰۹۳	۱۱۱،۷۲۶۵	۱۱۰،۵۲۵۳	۱۰۸،۸۷۰۸	۱۰۷،۷۷۶	۱۰۸،۴۳۷۱	۱۰۸،۴۳۸۴	۱۰۸،۴۵
بيله سوار	تن	۴۰۴،۸۸	۴۰۴،۰۴	۴۰۲،۰۱۹۸	۳۰۹،۷۰۵۹	۳۱۲،۸۳۴۲	۳۰۹،۴۷۰۷	۳۰۴،۸۳۸۲	۳۰۱،۷۷۲۷	۳۰۳،۶۲۳۷	۳۰۳،۶۲۷۴	۳۰۳،۶۶
پارس اباد	تن	۵۴۹،۴۸	۵۴۸،۳۴	۵۴۵،۵۹۸۳	۴۲۰،۳۱۵۲	۴۲۴،۵۶۰۷	۴۱۹،۹۹۶	۴۱۳،۷۰۹	۴۰۹،۵۴۸۶	۴۱۲،۰۶۰۸	۴۱۲،۰۶۵۷	۴۱۲،۱۱
اصلاندوز	تن	۳۴۷،۰۴	۳۴۶،۳۲	۳۴۴،۵۸۸۴	۲۶۵،۴۶۲۲	۲۶۸،۱۴۳۶	۲۶۵،۲۶۰۶	۲۶۱،۲۸۹۹	۲۵۸،۶۶۲۳	۲۶۰،۲۴۸۹	۲۶۰،۲۵۲	۲۶۰،۲۸
خلخال	تن	۱۴۴،۶	۱۴۴،۳	۱۴۳،۵۷۸۵	۱۱۰،۶۰۹۳	۱۱۱،۷۲۶۵	۱۱۰،۵۲۵۳	۱۰۸،۸۷۰۸	۱۰۷،۷۷۶	۱۰۸،۴۳۷۱	۱۰۸،۴۳۸۴	۱۰۸،۴۵
کوثر	تن	۱۱۵،۶۸	۱۱۵،۴۴	۱۱۴،۸۶۲۸	۸۸،۴۸۷۴	۸۹،۳۸۱۲	۸۸،۴۲۰۲	۸۷،۰۹۶۶۴	۸۶،۲۲۰۷۶	۸۶،۷۴۹۶۴	۸۶،۷۵۰۶۸	۸۶،۷۶
گرمی	تن	۲۳۱،۳۶	۲۳۰،۸۸	۲۲۹،۷۲۵۶	۱۷۶،۹۷۴۸	۱۷۸،۷۶۲۴	۱۷۶،۸۴۰۴	۱۷۴،۱۹۳۳	۱۷۲،۴۴۱۵	۱۷۳،۴۹۹۳	۱۷۳،۵۰۱۴	۱۷۳،۵۲
مشگین شهر	تن	۴۳۲،۸	۴۳۲،۹	۴۳۰،۷۳۵۵	۳۳۱،۸۲۷۸	۳۳۵،۱۷۹۵	۳۳۱،۵۷۵۸	۳۲۶،۶۱۲۴	۳۲۳،۳۲۷۹	۳۲۵،۳۱۱۲	۳۲۵،۳۱۵۱	۳۲۵،۳۵
سرعین	تن	۵۷،۸۴	۵۷،۷۲	۵۷،۴۳۱۴	۴۴،۲۴۳۷	۴۴،۶۹۰۶	۴۴،۲۱۰۱	۴۳،۵۴۸۳۲	۴۳،۱۱۰۳۸	۴۳،۳۷۴۸۲	۴۳،۳۷۵۳۴	۴۳،۳۸
جمع	تن	۲۸۹۲	۲۸۸۶	۲۸۷۱،۵۷	۲۲۱۲،۱۸۵	۲۲۳۴،۵۳	۲۲۱۰،۵۰۵	۲۱۷۷،۴۱۶	۲۱۵۵،۵۱۹	۲۱۶۸،۷۴۱	۲۱۶۸،۷۶۷	۲۱۶۹

محصولات باغی محصولاتی هستند که اکثراً به صورت تازه و خام قابل استفاده هستند. بازده محصولات باغی عمدتاً از محصولات زراعی بیشتر است. در حال حاضر مهمترین مساله صنعت باغبانی کشورمان موضوع تغییر اقلیم و خشکسالی است. به دلیل خشکسالی‌های اخیر آسیب‌های جدی به بخش باغبانی وارد شده و همین موضوع موجب کاهش عملکرد کیفی و کمی محصولات باغی در واحد سطح شده است.

ایران از بین ۱۳ اقلیم موجود در دنیا دارای ۱۱ اقلیم است که همین تنوع، موجب بروز مشکلات متعددی برای کشاورزی در بسیاری از مناطق کشور شده است. مشکل دیگر صنایع باغبانی کشور موضوع نهال است. در حال حاضر توسعه باغبانی نیازمند نهال‌های سالم و اصیل است. علاوه بر این یکی دیگر از چالش‌های این صنعت تامین نهاده‌های بخش کشاورزی است. در واقع اگر کود با قیمتی مناسب به دست کشاورز و باغدار برسد، اثر مشکلاتی مانند خشکسالی کم‌رنگ‌تر خواهد شد اما متأسفانه کود به میزان کافی و با قیمت مناسب در اختیار کشاورزان قرار نمی‌گیرد و همین موضوع باعث می‌شود تولیدات کشاورزی از کیفیت مطلوبی برخوردار نباشد.

در راستای توسعه اقتصادی، نباید به خام فروشی محصولات تکیه کرد بلکه لازم است حتی الامکان محصولات تولید شده را فرآوری کرده و سپس به اقدام به صادرات محصولات نمود، زیرا هر کدام از این محصولات در صورت فرآوری می‌تواند طیف وسیعی از محصولات غذایی را تولید کند. براساس آمار و اطلاعات ارائه شده در جدول ذیل، شهرستانهای اردبیل، نیر و نمین با کاهش تولیدات باغی مواجه بوده اند و سایر شهرستانهای استان علی رغم وجود خشکسالی، روند افزایش به خود گرفته اند، بطوریکه شهرستان بیله سوار با افزایش ۳/۳۲ برابری در طی سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ بیشترین سهم را در این حوزه به خود اختصاص داده است و پارس آباد در رده های بعدی قرار دارند.

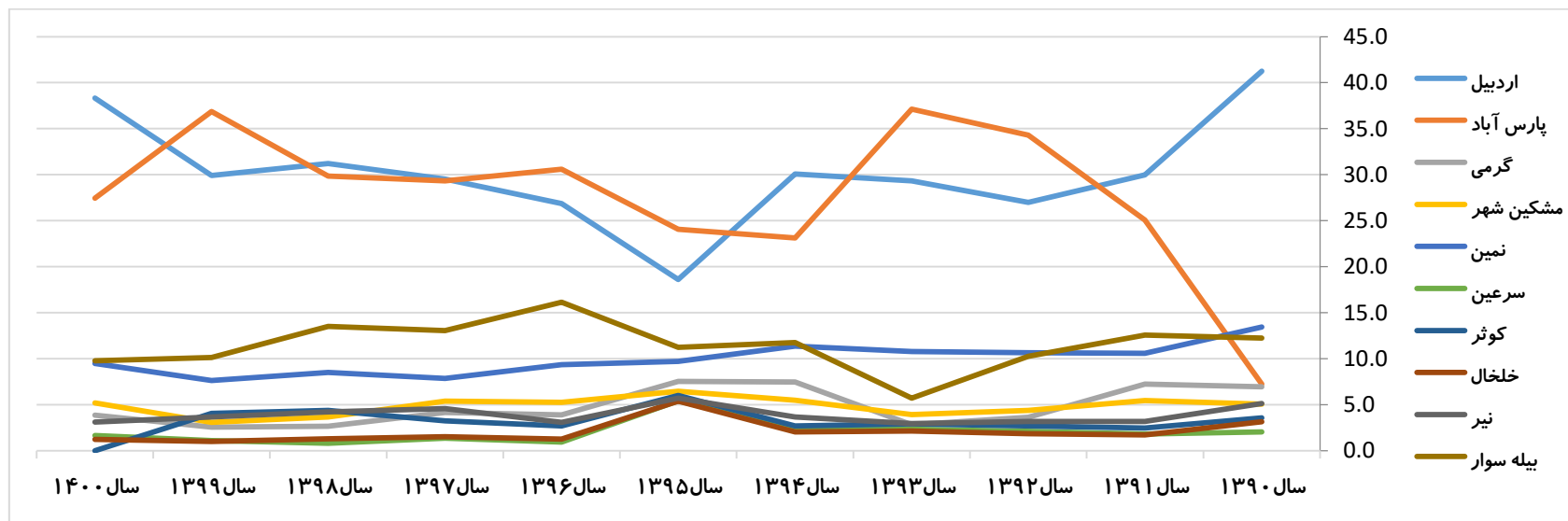
میزان تولیدات باغی به تفکیک شهرستان

شهرستان	واحد اندازه گیری	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	میزان افزایش از ۹۰ تا ۱۴۰۰
اردبیل	تن	۱۱۷۲۷٫۹	۱۳۱۴۵٫۹	۱۲۷۹۵٫۹	۳۱۹۴٫۸۵	۹۸۰٫۸	۸۴۴۵٫۳	۸۸۰۹۰٫۷	۴۳۴۴٫۳۲۴	۱۰۴۲۱٫۱	۱۰۴۵۲٫۹	۹۵۶۱٫۴	۰٫۸۲
بیله سوار	تن	۸۲۴٫۰۵	۹۶۶٫۹	۱۲۲۸٫۷	۱۸۹۶٫۶	۲۴۵۷٫۱	۱۸۳۷٫۵۹	۱۹۴۸٫۸۵	۱۹۶۹٫۹۵	۲۲۰۵٫۵	۲۴۳۳٫۴	۲۷۳۷٫۰۳	۳٫۳۲
پارس آباد	تن	۳۳۴۳۹٫۵۱	۳۲۱۲۳٫۹۸	۳۴۶۳۶٫۴۵	۳۱۱۷۲٫۵	۲۱۰۴۰٫۵	۳۰۳۴۳٫۱۴	۴۲۳۲۶٫۸	۴۱۱۳۹٫۹۲	۵۶۴۷۷٫۵	۵۹۰۰۵	۶۶۴۸۹٫۳	۱٫۹۹
خلخال	تن	۲۱۴۳۷٫۱۵	۳۳۶۸۰٫۸۷	۳۴۳۹۰٫۸۷	۱۱۲۴۲٫۷۵	۱۷۶۲۱٫۵۵	۳۲۸۵۶٫۷	۳۳۶۸۶٫۳	۷۹۵٫۴	۲۴۷۲۵٫۴	۳۱۷۹۳٫۷۵	۳۴۳۱۵٫۹۵	۱٫۶
سرعین	تن	۱۵۸٫۶	۱۸۱٫۳	۲۴۴٫۲	۱۷۳٫۳	۱۵۸٫۵	۲۳۴٫۰۵۶	۲۳۳٫۹۹۶	۷۵٫۵۲	۱۹۸٫۵	۲۲۸٫۲۸	۲۱۵٫۵	۱٫۳۶
کوثر	تن	۱۳۴۸۷٫۴	۲۱۶۳۴٫۱	۱۴۹۸۵٫۱	۷۰۰۰٫۲	۱۱۰۶۴	۹۷۲۳٫۴۵	۱۶۹۷۱	۲۳۲۴٫۱	۱۷۰۴۱	۲۴۴۳۵٫۷	۲۱۴۵۱٫۸	۱٫۵۹
گرمی	تن	۶۳۹۷٫۷	۷۹۴۶٫۷	۱۱۸۴۷	۱۱۲۴۹	۱۳۵۲۶٫۵۵	۸۴۹۰٫۴۵	۱۳۷۶۲٫۳	۶۷۲۲٫۵۵	۷۸۲۳٫۲	۱۰۲۰۵٫۴	۱۴۶۶۲٫۹۵	۲٫۲۹
مشگین شهر	تن	۱۵۳۹۴۶٫۶	۲۰۶۱۲۸٫۹	۱۹۸۹۶۷٫۳	۱۴۵۹۴٫۳۵	۱۹۱۸۶۱٫۶	۹۵۷۷۸٫۹	۳۰۹۶۱۲	۵۸۲۴۲٫۵	۲۹۳۷۰٫۸	۲۲۴۱۲۱	۲۹۰۷۰۰	۱٫۸۹
نیر	تن	۱۱۰۵۳٫۸۶	۱۱۱۳۴	۷۴۲۸	۷۵۵۸٫۹	۸۵۵۹	۴۷۴۰٫۱	۵۵۸۱٫۱	۱۱۱۶٫۱	۱۰۹۸	۲۱۴۶٫۲	۳۵۸۹	۰٫۳۲
نمین	تن	۴۰۶۰٫۱	۵۵۱۶٫۷۳	۲۸۹۰٫۵	۴۳۹٫۵۹	۱۹۵۹٫۳۹۱	۱۴۳۷٫۴۳۵	۱۵۵۳٫۰۵	۴٫۶۵	۲۶۵۵٫۷۵	۳۰۹۲٫۶۷	۳۳۰۶٫۴۳۵	۰٫۸۱
جمع	تن	۲۵۶۵۳۲٫۹	۳۳۲۴۵۹٫۴	۳۱۹۴۱۴	۸۸۵۲۲٫۰۴	۲۷۸۰۵۶٫۲	۱۹۳۸۸۷٫۱	۴۳۴۴۸۵٫۱	۱۱۶۷۳۵	۴۱۶۳۵۴	۳۶۷۹۱۴٫۳	۴۴۷۰۲۹٫۴	۱٫۷۴

جداول ذیل سهم شهرستان های استان از تولیدات کشاورزی طی دوره زمانی را نشان میدهد.

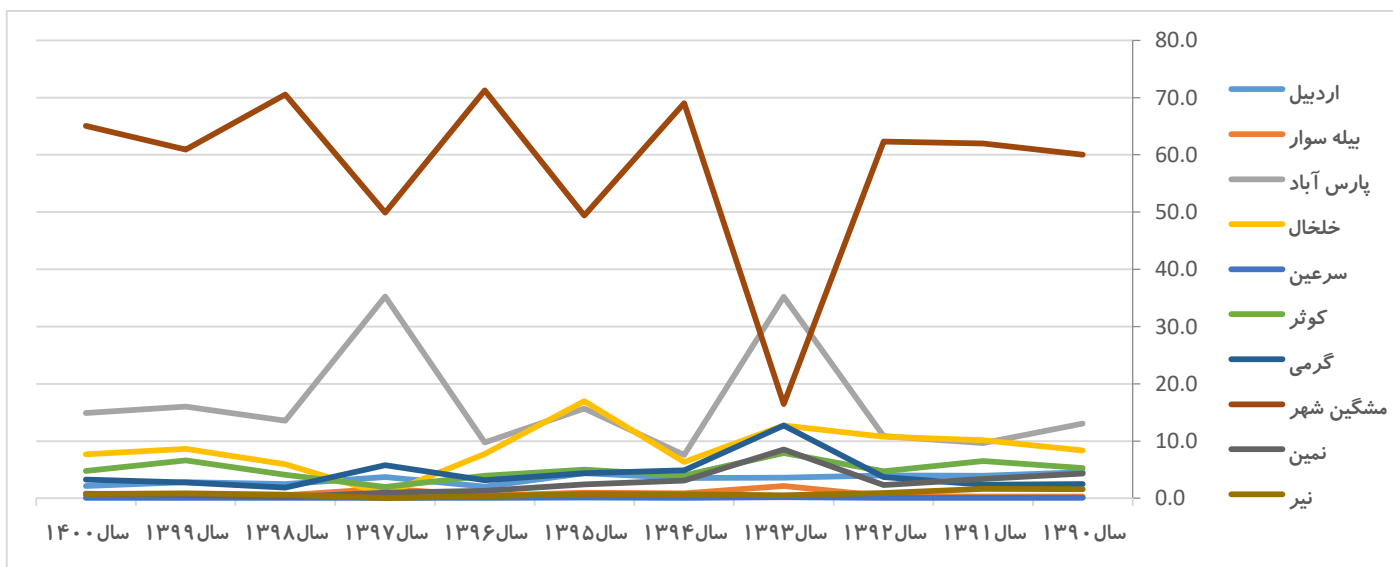
سهم شهرستان ها از تولیدات محصولات زراعی

شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	۴۱٫۲	۳۰	۲۷	۲۹٫۳	۳۰٫۱	۱۸٫۶	۲۶٫۹	۲۹٫۵	۳۱٫۲	۲۹٫۹	۳۸٫۳
پارس آباد	۷٫۲	۲۵٫۱	۳۴٫۳	۳۷٫۱	۲۳٫۱	۲۴	۳۰٫۶	۲۹٫۳	۲۹٫۸	۳۶٫۹	۲۷٫۴
گرمی	۶٫۹	۷٫۲	۳٫۶	۲٫۸	۷٫۵	۷٫۵	۳٫۹	۴٫۱	۲٫۷	۲٫۵	۳٫۸
مشکین شهر	۵٫۱	۵٫۴	۴٫۴	۳٫۹	۵٫۵	۶٫۴	۵٫۲	۵٫۴	۳٫۷	۳٫۱	۵٫۲
نمین	۱۳٫۴	۱۰٫۶	۱۰٫۶	۱۰٫۸	۱۱٫۴	۹٫۷	۹٫۳	۷٫۹	۸٫۵	۷٫۶	۹٫۵
سرعین	۲	۱٫۸	۲٫۱	۲٫۳	۲٫۳	۵٫۴	۰٫۹	۱٫۴	۰٫۸	۱٫۱	۱٫۶
کوثر	۳٫۶	۲٫۵	۲٫۷	۲٫۹	۲٫۷	۶	۲٫۷	۳٫۲	۴٫۴	۴٫۱	۰
خلخال	۳٫۱	۱٫۷	۱٫۸	۲٫۱	۲	۵٫۴	۱٫۳	۱٫۵	۱٫۳	۱	۱٫۲
نیر	۵٫۱	۳٫۲	۳٫۲	۳	۳٫۷	۵٫۷	۳٫۱	۴٫۶	۴٫۲	۳٫۷	۳٫۱
بیله سوار	۱۲٫۲	۱۲٫۶	۱۰٫۳	۵٫۷	۱۱٫۷	۱۱٫۲	۱۶٫۱	۱۳٫۱	۱۳٫۵	۱۰٫۱	۹٫۸
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

سهم شهرستان هاز تولیدات باغی استان

شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	۴.۶	۴	۴	۳.۶	۳.۵	۴.۴	۲	۳.۷	۲.۵	۲.۸	۲.۱
بيله سوار	۰.۳	۰.۳	۰.۴	۲.۱	۰.۹	۰.۹	۰.۴	۱.۷	۰.۵	۰.۷	۰.۶
پارس آباد	۱۳	۹.۷	۱۰.۸	۳۵.۲	۷.۶	۱۵.۶	۹.۷	۳۵.۲	۱۳.۶	۱۶	۱۴.۹
خلخال	۸.۴	۱۰.۱	۱۰.۸	۱۲.۷	۶.۳	۱۶.۹	۷.۸	۰.۷	۵.۹	۸.۶	۷.۷
سرعین	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰	۰.۱	۰
کوثر	۵.۳	۶.۵	۴.۷	۷.۹	۴	۵	۳.۹	۲	۴.۱	۶.۶	۴.۸
گرمی	۲.۵	۲.۴	۳.۷	۱۲.۷	۴.۹	۴.۴	۳.۲	۵.۸	۱.۹	۲.۸	۳.۳
مشگین شهر	۶۰	۶۲	۶۲.۳	۱۶.۵	۶۹	۴۹.۴	۷۱.۳	۴۹.۹	۷۰.۵	۶۰.۹	۶۵
نمین	۴.۳	۳.۳	۲.۳	۸.۵	۳.۱	۲.۴	۱.۳	۱	۰.۳	۰.۶	۰.۸
نیر	۱.۶	۱.۷	۰.۹	۰.۵	۰.۷	۰.۷	۰.۴	۰	۰.۶	۰.۸	۰.۷
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

محصولات طیوری

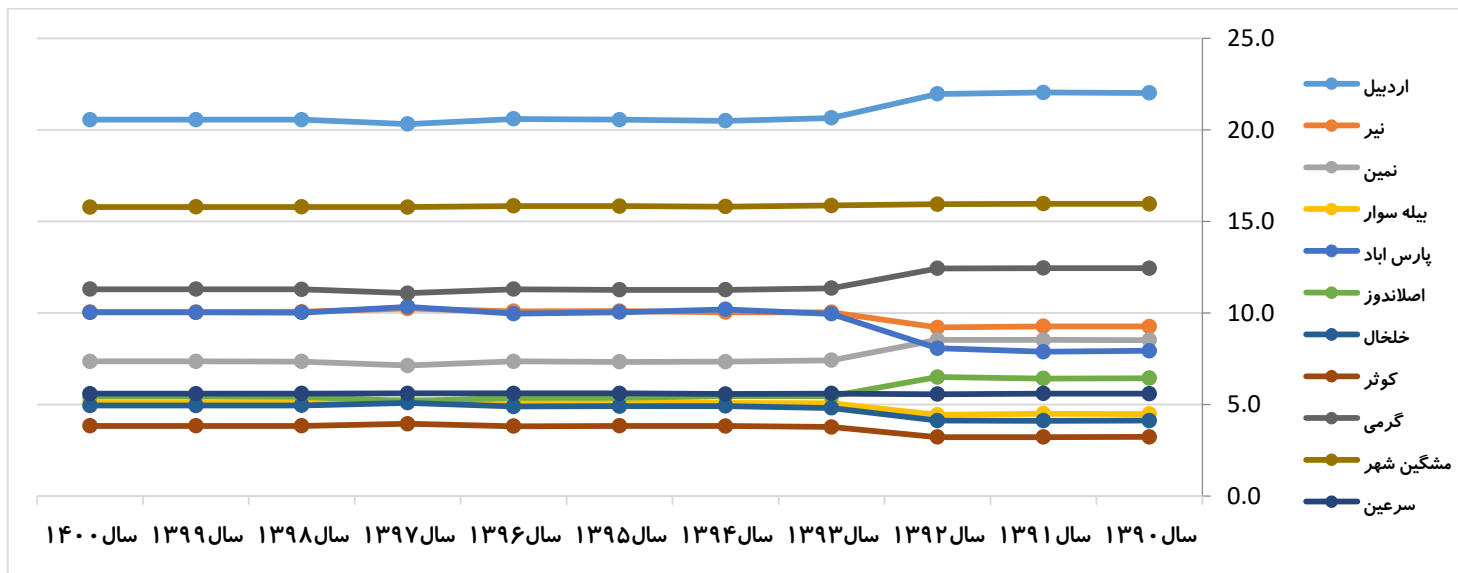
شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
گرمی	۱	۰٫۱	۰٫۲	۰٫۱	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۲	۰
مشگین شهر	۵٫۱	۰٫۶	۰٫۸	۰٫۸	۰٫۹	۰٫۹	۱٫۱	۰٫۷	۰٫۷	۱٫۲	۰٫۲
سرعین	۰٫۴	۰	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰	۰٫۱	۰
نیر	۲٫۴	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۲	۰٫۲	۰
نمین	۹۰	۹۸٫۹	۹۸٫۶	۹۸٫۶	۹۸٫۴	۹۸٫۵	۹۸٫۲	۹۸٫۸	۹۸٫۸	۹۸٫۱	۹۹٫۷
کوثر	۰٫۷	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱
اردبیل	۰٫۲	۰	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰
خلخال	۰٫۳	۰	۰	۰	۰٫۱	۰٫۱	۰٫۱	۰	۰	۰٫۱	۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

سهم تولید عسل

شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱	۵۱
اصلاندوز	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
بيله سوار	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
خلخال	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱
سرعین	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
پارس آباد	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴
کوثر	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴
نیر	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶
نمین	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
مشگین شهر	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶
گرمی	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۵۵۴۶٫۷۸

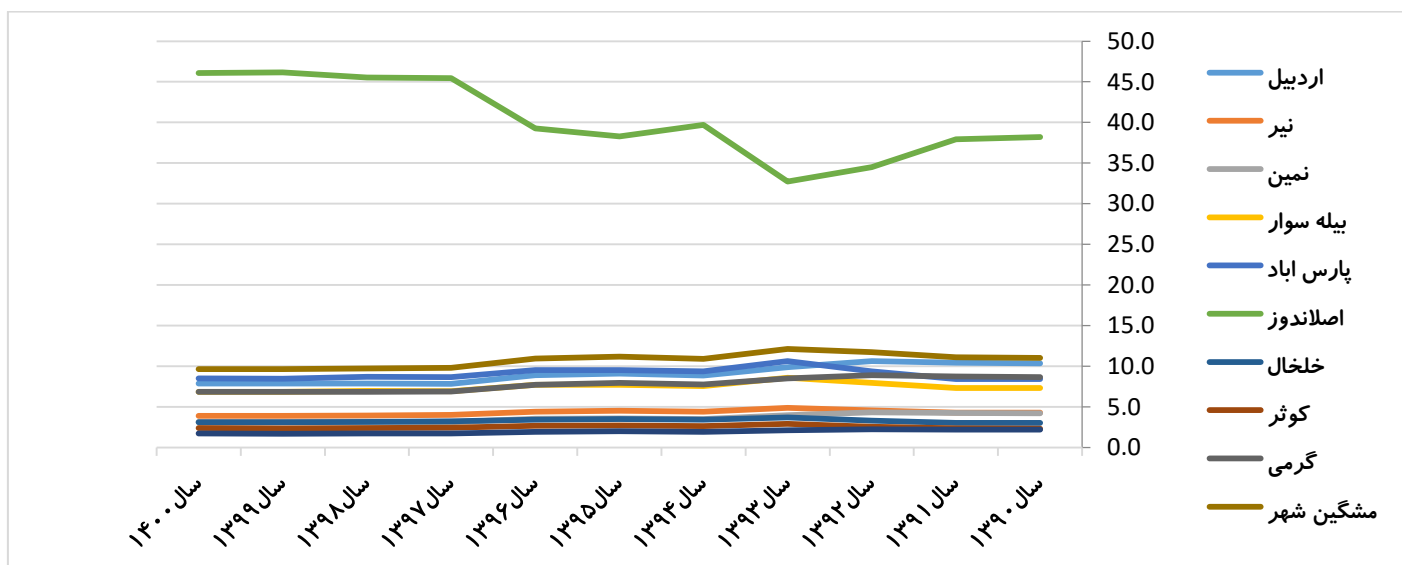
سهم محصول شیر استان

شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	۲۲	۲۲	۲۲	۲۰٫۶	۲۰٫۵	۲۰٫۵	۲۰٫۶	۲۰٫۳	۲۰٫۵	۲۰٫۵	۲۰٫۵
نیر	۹٫۳	۹٫۳	۹٫۲	۱۰	۱۰	۱۰٫۱	۱۰٫۱	۱۰٫۲	۱۰٫۱	۱۰٫۱	۱۰
نمین	۸٫۵	۸٫۵	۸٫۵	۷٫۴	۷٫۳	۷٫۳	۷٫۴	۷٫۱	۷٫۴	۷٫۴	۷٫۴
بيله سوار	۴٫۵	۴٫۵	۴٫۴	۵٫۱	۵٫۱	۵٫۱	۵٫۱	۵٫۳	۵٫۱	۵٫۱	۵٫۱
پارس اباد	۷٫۹	۷٫۹	۸٫۱	۱۰	۱۰٫۲	۱۰	۱۰	۱۰٫۳	۱۰	۱۰	۱۰
اصلاندوز	۶٫۴	۶٫۴	۶٫۵	۵٫۵	۵٫۵	۵٫۴	۵٫۴	۵٫۲	۵٫۴	۵٫۴	۵٫۴
خلخال	۴٫۱	۴٫۱	۴٫۱	۴٫۸	۴٫۹	۴٫۹	۴٫۹	۵٫۱	۵	۵	۵
کوثر	۳٫۲	۳٫۲	۳٫۲	۳٫۸	۳٫۸	۳٫۸	۳٫۸	۴	۳٫۸	۳٫۸	۳٫۸
گرمی	۱۲٫۴	۱۲٫۴	۱۲٫۴	۱۱٫۳	۱۱٫۳	۱۱٫۳	۱۱٫۳	۱۱٫۱	۱۱٫۳	۱۱٫۳	۱۱٫۳
مشگین شهر	۱۶	۱۶	۱۵٫۹	۱۵٫۹	۱۵٫۸	۱۵٫۸	۱۵٫۸	۱۵٫۸	۱۵٫۸	۱۵٫۸	۱۵٫۸
سرعین	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶	۵٫۶
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

سهم شهرستان ها از تولید دام زنده کشتاری

شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	۱۰,۳	۱۰,۴	۱۰,۶	۹,۹	۸,۹	۹,۱	۸,۹	۷,۸	۷,۹	۷,۹	۷,۹
نیر	۴,۳	۴,۳	۴,۶	۴,۹	۴,۴	۴,۵	۴,۴	۴	۳,۹	۳,۹	۳,۹
نمین	۴,۲	۴,۲	۴,۳	۴	۳,۵	۳,۶	۳,۵	۳,۱	۳,۲	۳,۱	۳,۱
بيله سوار	۷,۳	۷,۳	۷,۹	۸,۶	۷,۶	۷,۷	۷,۷	۶,۹	۷	۶,۸	۶,۸
پارس اباد	۸,۴	۸,۴	۹,۴	۱۰,۶	۹,۴	۹,۵	۹,۵	۸,۷	۸,۷	۸,۵	۸,۵
اصلاندوز	۳۸,۲	۳۷,۹	۳۴,۵	۳۲,۷	۳۹,۷	۳۸,۳	۳۹,۳	۴۵,۴	۴۵,۵	۴۶,۲	۴۶,۱
خلخال	۳	۳	۳,۳	۳,۷	۳,۴	۳,۵	۳,۴	۳,۲	۳,۱	۳,۱	۳,۱
کوثر	۲,۳	۲,۳	۲,۵	۲,۹	۲,۶	۲,۷	۲,۶	۲,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۴
گرمی	۸,۷	۸,۷	۸,۹	۸,۵	۷,۷	۸	۷,۷	۶,۹	۶,۹	۶,۸	۶,۹
مشگین شهر	۱۱	۱۱,۱	۱۱,۷	۱۲,۱	۱۰,۹	۱۱,۲	۱۰,۹	۹,۸	۹,۷	۹,۶	۹,۶
سرعین	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۱	۱,۹	۲	۱,۹	۱,۷	۱,۷	۱,۷	۱,۷
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

پشم گوسفند

شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
نیر	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶
نمین	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
بيله سوار	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴
پارس آباد	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹
اصلاندوز	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲
خلخال	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
کوثر	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴
گرمی	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸
مشگین شهر	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵
سرعین	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

شاخص های فرهنگی

جدول شاخص های فرهنگی استان ۱۴۰۰

کتابخانه ها (عمومی و کانون پرورش فکری)				تعداد چاپخانه های تحت نظارت اداره کل فرهنگ و ارشاد	فعالیت سالن های وابسته به اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و برنامه های اجرا شده		سینما		شهرستان
تعداد موارد مراجعه	تعداد اعضا (نفر)	تعداد کتاب موجود (جلد)	تعداد کتابخانه		تعداد برنامه تاثیر	گنجایش سالنهای نمایش (صندلی)	تعداد تماشاگر	گنجایش (تعداد صندلی)	
۵۷۳۰۰۰	۳۳۹۸۱	۹۶۶۵۱۵	۸۱	۱۶۲	۱۸۱	۳۸۷۰	۶۳۲۳	۲۷۸۷	کل استان
۱۸۰۰۰۰	۱۱۴۹۹	۳۷۹۷۵۳	۲۳	۹۷	۱۱۲	۱۴۵۰	۶۳۲۳	۱۱۳۰	اردبیل
۴۵۰۰۰	۲۰۸۵	۲۵۲۴۵	۳	۰	۰	۰	۰	۰	اصلاندوز
۷۰۰۰	۱۰۵۴	۱۳۰۱۹	۱	۰	۰	۰	۰	۰	انگوت
۳۲۰۰۰	۲۱۴۹	۶۱۸۲۲	۷	۲	۶	۳۰۰	۰	۰	بيله سوار
۷۰۰۰۰	۴۷۰۳	۹۰۵۸۲	۱۰	۲۹	۲۸	۴۲۰	۰	۴۵۰	پارس آباد
۵۷۰۰۰	۳۲۲۹	۱۱۰۲۸۱	۹	۹	۸	۳۰۰	۰	۳۷۰	خلخال
۱۲۰۰۰	۳۹۲	۱۸۰۴۴	۲	۰	۰	۰	۰	۰	سرعین
۲۸۰۰۰	۱۳۶۹	۴۵۹۳۸	۴	۱	۱	۱۰۰	۰	۰	کوثر
۸۰۰۰	۸۹۸	۲۵۶۷۴	۳	۱۵	۱۵	۶۵۰	۰	۲۵۴	مشکین شهر
۵۰۰۰۰	۴۰۰۴	۹۳۴۱۴	۱۰	۶	۵	۳۰۰	۰	۵۸۳	مغان
۴۵۰۰۰	۱۶۷۲	۶۴۳۷۷	۵	۳	۵	۲۰۰	۰	۰	نمین
۳۹۰۰۰	۹۲۷	۳۸۳۶۶	۴	۰	۱	۱۵۰	۰	۰	نیر

جدول شهری استان ۱۴۰۰

آرامستان		پارک های عمومی		وسعت فضای سبز شهری (مترمربع)	حمل زباله		تعداد ایستگاه های آتش نشانی	تعداد کشتارگاه	شهرستان
وسعت (متر مربع)	تعداد	وسعت (متر مربع)	تعداد		زباله حمل شده در سال (تن)	تعداد خودرو			
۱۴۲۵۷۷۹	۶۶	۳۴۲۶۶۵۴	۲۳۹	۶۸۳۵۸۰۱	۳۶۱۲۷۳	۱۳۳	۳۰	۱۴	کل استان
۳۰۹۶۰۰	۱۲	۱۵۲۵۰۰۰	۱۷۷	۴۱۷۸۲۴۵	۱۱۳۳۰۸	۶۶	۹	۱	اردبیل
۱۳۰۰۰۰	۲	۵۰۰۰۰	۲	۲۲۲۰۰۰	۲۹۲۰	۳	۱	۱	اصلاندوز
									انگوت
۶۶۰۰۰	۴	۳۳۰۰۰	۴	۳۹۱۰۰۰	۶۸۹۰	۸	۲	۱	بيله سوار
۹۷۳۲۰	۵	۸۷۰۰۰۰	۱۵	۴۴۳۰۰۰	۱۲۲۹۹۰	۱۲	۳	۱	پارس آباد
۱۰۳۷۸۵	۷	۱۱۹۳۳۴	۹	۲۲۹۳۱۲	۲۵۱۸۵	۱۰	۳	۳	خلخال
۲۶۹۶۰	۲	۵۵۰۰۰	۳	۲۵۵۰۰	۹۲۶۵	۸	۱	۰	سرعین
۱۷۵۸۸۴	۶	۵۷۰۰۰	۲	۱۷۰۰۰۰	۱۱۰۰۰	۴	۱	۱	کوثر
۲۶۰۸۳۰	۸	۵۷۳۲۲۰	۱۷	۸۰۰۸۹۴	۲۳۳۱۰	۱۰	۴	۳	مشکین شهر
۱۷۸۰۰۰	۱۲	۱۰۵۰۰۰	۵	۱۶۰۹۰۰	۳۳۳۵	۳	۲	۱	مغان
۵۷۸۰۰	۵	۳۳۱۰۰	۲	۱۲۵۳۵۰	۳۹۷۸۵	۶	۲	۱	نمین
۱۹۶۰۰	۳	۶۰۰۰	۳	۸۹۶۰۰	۳۲۸۵	۳	۲	۱	نیر

جمعیت یارانه بگیر استان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۳۵۶۶۸۹ نفر که معادل ۴۳۸۹۴۰ خانوار بوده که معادل ۱/۷۷۵ درصد از کل کشور را شامل می‌شود. که در بخش شهری شهرستان اردبیل با ۵۹۴۶۸۹ نفر بیشترین و شهرستان مشگین شهر با ۱۲۰۸۲۱ نفر در بخش روستایی می‌باشد باید در نظر داشت شهرستان اردبیل بیشترین جمعیت یارانه بگیر زنان سرپرست و مردان سرپرست را بخود اختصاص داده است.

از نظر دهک های درآمدی استان ۳۳ درصد خانوار های استان در سه دهک پایین قرار داشته اند.

جدول درصد خانوار های دهک های درآمدی استان

شرح	دو دهک پایین	سه دهک پایین	سه دهک بالا	یک دهک بالا
کل	۱۸,۸۳	۳۳	۲۲	۵,۲۷
شهری	۱۴,۵۱	۲۶,۸۳	۲۶,۶	۶,۵۶
روستایی	۲۵,۰۱	۴۱,۸۴	۱۵,۳۹	۳,۴۳
زن سرپرست	۳۵,۷	۴۹,۷۳	۱۲,۵۷	۳,۵۴
مرد سرپرست	۱۵,۲۷	۲۹,۴۸	۲۳,۹۸	۵,۸۵

باید در نظر داشت که ۵۴/۶ درصد از کل خانوار های دو دهک پایین ساکن مناطق روستایی استان می‌باشند شهرستان سرعین با ۲۳/۷ درصد بالاترین و شهرستان پارس آباد با ۱۲/۷ درصد پایین ترین ساکنان شهری و روستایی را شامل می‌شود

جدول دهک درآمدی استان به تفکیک

شرح	دو دهک پایین				سه دهک پایین			یک دهک بالا		
	خانوار شهری	خانوار روستایی	زن سرپرست	مرد سرپرست	خانوار شهری	خانوار روستایی	زن سرپرست	مرد سرپرست	شهری	روستایی
اردبیل	۱۳,۵	۲۵,۰۶	۳۰,۲	۱۳,۸	۲۵,۱	۴۱,۴	۴۳,۴	۲۵	۷,۴	۴,۲
بيله سوار	۱۲,۷	۱۸,۰۵	۳۶,۹	۱۱,۸	۲۳,۹	۳۳	۵۰,۹	۲۴,۵	۶,۸	۳,۸
پارس آباد	۱۳,۱	۱۶,۷	۳۰,۵	۱۱,۸	۲۶,۵	۳۲,۳	۴۵,۵	۲۶	۵,۹	۳,۹
خلخال	۱۲,۹	۲۷,۲	۳۷,۴	۱۴,۶	۲۵,۶	۴۶,۹	۵۱,۸	۳۰,۶	۴,۷	۱,۶
سرعین	۲۳,۷	۳۷,۶	۵۶,۹	۳۴,۸	۳۶,۴	۵۴,۸	۶۹,۸	۵۰,۲	۷,۱	۲,۷
کوثر	۱۷,۴	۲۹,۸	۴۸	۲۱,۹	۲۰,۴	۵۱	۶۲,۶	۴۱,۹	۴,۴	۱,۷
مشگین شهر	۲۱,۳	۲۵,۲	۳۹,۸	۲۰,۲	۳۵,۳	۴۱,۳	۵۴,۷	۳۵,۷	۵,۱	۴,۵
مغان	۲۲,۵	۲۷,۲	۴۹,۹	۱۹,۹	۳۷,۸	۴۴,۴	۶۴,۶	۳۷	۳,۸	۲,۹
نمین	۱۶,۷	۲۶,۷	۴۳,۴	۱۹,۱	۳۱,۱	۴۶,۳	۵۸,۱	۳۷,۹	۳,۳	
نیر	۱۸,۲	۲۵,۴	۴۳,۲	۱۹,۱	۳۱,۱	۴۱,۸	۵۸,۱	۳۴,۷	۵,۵	۲,۸

بیمه های اجتماعی (سهم خانوار)

شرح	فاقد بیمه	فاقد بیمه و مستمری	بیمه روستائیان و عشایری	بیمه سلامت	تحت پوشش نهادهای حمایتی
اردبیل	۵۱,۴	۴۰,۴	۳۰,۹	۴۳,۵	۹,۴
بيله سوار	۵۴,۲	۴۷,۱	۷,۳	۷۱,۷	۱۴,۷
پارس آباد	۵۲,۶	۴۱,۵	۶,۲	۵۶	۱۰,۶
خلخال	۵۳,۱	۴۲,۷	۴,۳	۶۰,۵	۲۳,۷
سرعین	۶۴,۵	۶۰,۸	۹	۷۸,۶	۹,۳
کوثر	۵۹,۳	۵۳,۱	۸,۹	۴۳,۶	۲۳,۱
مشکین شهر	۵۱,۹	۴۴,۳	۷,۵	۶۱,۳	۱۴,۳
مغان	۶۱,۴	۵۶,۶	۴,۸	۶۶,۵	-
نمین	۵۶,۸	۴۷,۹	۶,۱	۷۱	۱۴,۶
نیر	۵۵,۳	۴۹	۱۲,۹	۶۹,۸	۱۵,۷

جدول شخص های گردشگری استان ۱۴۰۰

شهرستان	تعداد مناطق گردشگری نمونه	جاذبه های بالقوه	روستا	هتل آپارتمان	تعداد هتل	سایر اقامتگاهها
			هدف			
کل استان	۳۷	۱۰۳	۱۲	۱۹۴	۳۴	۱۶۰
اردبیل	۴	۶۳	۰	۱	۷	۲۰
اصلاندوز	۰	۰	۰	۰	۰	۰
انگوت	۰	۰	۰	۰	۰	۰
بيله سوار	۰	۰	۰	۰	۱	۱۲
پارس آباد	۳	۸	۱	۱	۲	۳
خلخال	۳	۲۵	۵	۰	۴	۲
سرعین	۶	۰	۲	۹۰	۱۵	۱۵۰
کوثر	۳	۰	۰	۱	۰	۱
مشکین شهر	۶	۰	۲	۱	۳	۲۲
مغان	۳	۰	۱	۰	۰	۰
نمین	۲	۰	۰	۰	۱	۰
نیر	۷	۰	۱	۰	۰	۵

حساب تولید استان

تولید ناخالص داخلی استان، مجموع ارزش ریالی سالانه کالاها و خدمات نهایی تولید شده به قیمت های جاری و در محدوده جغرافیایی استان است، بنابراین این رقم نشانگر توان تولیدی استان و رشد آن نشانگر رشد اقتصادی استان است. در حساب های منطقه ای، تولید ناخالص داخلی به دو صورت «با احتساب نفت» و «بدون احتساب نفت» و به قیمت ثابت و جاری محاسبه میگردد. در جدول شماره ۱ محصول ناخالص داخلی شهرستاهای استان به تفکیک آورده شده است بر اساس اطلاعات جدول مذکور تولید ناخالص داخلی استان به قیمت ثابت در سال ۱۳۹۹ در حدود ۹۴,۶۳۷,۰۵۱۴۶ میلیون ریال بوده است. در سال مذکور حدود ۵۰ درصد از تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت استان مربوط به شهرستان اردبیل بوده است. شهرستان انگوت با ۴۶ درصد کمترین سهم را در حساب تولید استان داشته است.

شهرستانهای مشگین شهر و پارس آباد با ۱۲ درصد و شهرستان بيله سوار با ۶ درصد سهم از حساب تولید استان به قیمت ثابت به ترتیب در جایگاه دوم و سوم قرار گرفته اند.

بررسی روند رشد محصول ناخالص داخلی استان به قیمت ثابت در طول سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹ نشان میدهد که این شاخص بین سالهای ۱۳۹۴ تا سال ۱۳۹۶ با یک جهش رشد مواجه بوده است در سال ۱۳۹۸ رشد کاهشی داشته و در سال ۱۳۹۹ مجدداً افزایش نشان میدهد. اطلاعات بیشتر در خصوص سهم شهرستانهای استان از محصول ناخالص داخلی در نمودار شماره ۲ نشان داده شده است.

محصول ناخالص داخلی استان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۹ در حدود ۹,۴۸۰,۹۶۴,۷۸۳ میلیون ریال بوده است در سال مذکور شهرستان اردبیل با ۴۹ درصد بیشترین و شهرستان انگوت با ۶ درصد کمترین سهم را داشته اند. شهرستان مشگین شهر با ۱۳ درصد و شهرستان پارس آباد با ۱۲ درصد سهم از حساب تولید استان به قیمت جاری به ترتیب در جایگاه دوم و سوم قرار گرفته اند.

بررسی روند رشد محصول ناخالص داخلی استان به قیمت جاری در طول سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹ نشان میدهد که این شاخص در سال ۱۳۹۴ با یک جهش مواجه شده و به رشد خود ادامه داده است (نمودار شماره ۳).

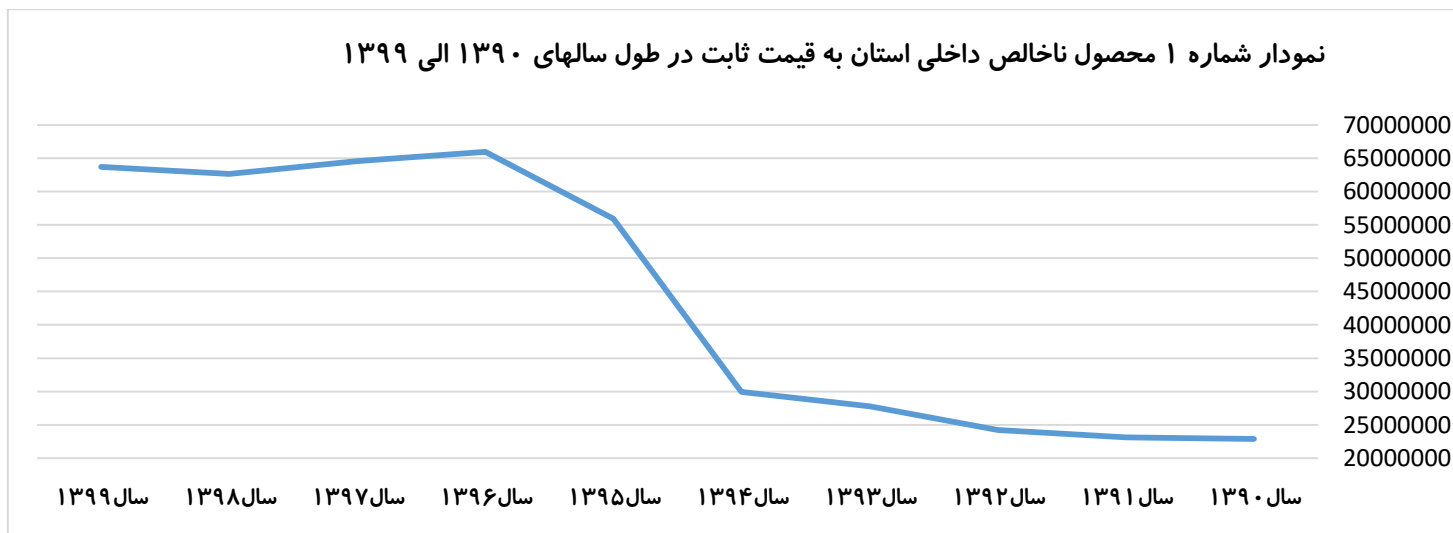
مقایسه روند رشد محصول ناخالص داخلی استان به قیمت ثابت و جاری در طول دوره مورد نظر نشانگر افزایش شکاف بین این دو شاخص در طول سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹ میباشد به طوری که این شکاف از سال ۱۳۹۴ چشمگیر شده و در سال ۱۳۹۹ به بیشترین مقدار خود رسیده است. (نمودار شماره ۵). در واقع میتوان گفت شکاف زیاد و روند افزایشی آن بین حساب تولید به قیمت جاری و ثابت نتیجه و نشان دهنده تورم در اقتصاد و جامعه میباشد.

جدول شماره ۱ محصول ناخالص داخلی شهرستانهای استان اردبیل به قیمت ثابت در طول سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹

مبالغ به میلیون ریال

استان	شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹
اردبیل	اردبیل	۱۳۸۷۰۱۷۴,۴۵	۱۲۹۰۰۴۲۲	۱۳۰۸۴۲۰۱,۳۶	۱۵۲۴۶۱۲۳,۵۲	۱۵۲۶۲۴۲۹,۵	۲۸۱۰۹۲۰۸,۶۲	۳۳۱۹۰۳۸۰,۵۶	۳۳۱۵۷۶۵۷,۵۲	۳۲۲۰۹۱۶۶,۸۲	۳۱۷۹۶۷۵۶,۶۳
اردبیل	بيله سوار	۱۰۱۶۷۲۴,۶۱۲	۱۱۳۱۰۹۳,۳	۱۰۱۰۲۵۷,۱۴۵	۸۴۰۲۷۴,۷۱۶۷	۱۲۹۷۳۱۰,۷۸۷	۲۳۴۹۴۵۶,۵۴۷	۳۹۷۷۵۹۰,۷۲۴	۳۵۹۶۶۵۳,۳۹۳	۳۶۶۲۰۶۷,۶۵	۳۶۶۴۴۱۴,۹۲۶
اردبیل	خلخال	۶۲۷۹۲۶,۶۰۱۶	۶۲۷۸۶۵,۸۶	۶۲۷۴۶۲,۹۶۹۵	۸۵۴۸۳۰,۸۸۸	۹۷۸۸۳۶,۴۸۲۷	۲۵۹۰۲۹۵,۲۵۸	۲۴۰۹۹۴۳,۱۸	۲۵۰۰۳۸۲,۶	۲۳۸۱۱۵۶,۱۷۷	۲۶۳۱۱۱۶,۱۲۹
اردبیل	مشگین شهر	۱۴۶۵۳۰۸,۷۶۸	۱۵۶۵۹۹۸,۶	۱۵۰۳۳۲۶,۴	۱۹۹۵۹۶۰,۳۴۶	۲۷۲۴۲۲۰,۱۴۶	۶۶۹۶۸۲۱,۲۲۶	۷۷۷۹۴۰۳,۷	۷۸۳۵۳۲۶,۶۷۷	۷۸۲۱۶۵۰,۴۵۷	۷۹۶۸۱۴۴,۷۷۵
اردبیل	گرمی	۹۲۱۷۲۳,۲۹۸۴	۱۰۰۶۱۶۰,۸	۸۲۰۵۵,۱۵۱۶	۱۰۰۲۹۶۲,۹۶	۱۳۹۲۲۰۰,۳۳۷	۲۶۷۰۷۱۸,۳۶۶	۲۷۰۸۵۴۸,۲۰۵	۲۵۸۵۱۴۵,۶۰۵	۲۶۳۴۹۲۲,۸۳	۲۶۴۹۶۱۸,۷۷۴
اردبیل	پارس آباد	۱۷۲۹۳۰۰,۷۰۴	۲۸۳۱۳۹۶	۳۰۴۲۲۷۲,۵۴۶	۳۵۱۹۷۳۹,۸۸	۳۴۲۷۳۹۴,۵۴۳	۶۰۶۹۶۳۱,۷۶۷	۶۸۱۶۴۴۹,۴۷۷	۶۸۷۸۳۵۲,۵۷۴	۶۹۰۵۴۱۴,۴۶۷	۷۳۶۹۵۵۷,۵۳۵
اردبیل	کوثر	۴۱۱۱۴۲,۲۸۱۵	۳۶۶۳۱۶	۳۴۹۴۱۲,۲۸۱۲	۳۹۰۲۵۹,۸۵۹۱	۶۱۷۶۵۹,۸۵۸۵	۱۵۷۷۳۴۰,۲۰۲	۳۲۴۲۵۷۷,۷۵۲	۱۵۹۳۳۹۶,۳۸۶	۱۶۰۹۵۳۴,۷۹۸	۱۷۱۶۸۲۸,۸۴۴
اردبیل	نمین	۱۵۷۹۵۹۳,۹۶	۱۴۵۱۹۸۱,۲	۱۴۵۳۸۵۱,۹۶۱	۱۶۵۳۰۹۵,۴۳۵	۱۸۸۶۷۴۳,۳۸۲	۲۴۹۷۶۳۷,۸۸۴	۲۶۸۴۰۴۸,۷۷۱	۲۶۳۲۱۶۵,۳۵۹	۲۷۹۱۴۱۹,۱۸۲	۲۸۵۵۳۳۴,۲۷
اردبیل	نیر	۵۷۵۲۵۷,۷۰۲۵	۵۴۱۵۳۰,۲	۵۲۲۰۹۰,۹۹۸	۴۷۴۱۰۶,۳۶۹۷	۶۳۵۹۴۴,۷۹۸۹	۱۰۸۰۳۰۸,۶۵۶	۸۱۵۵۲۹,۶۵۹۲	۱۰۳۹۰۳۶,۲۱۲	۱۰۲۳۶۰۲,۹۹۳	۱۰۸۱۴۷۶,۶۶۹
اردبیل	سرعین	۱۶۴۰۱۷,۳۳۷۶	۱۷۹۳۴۶,۸	۱۳۵۴۷۳۱,۹۴۵	۱۳۵۷۸۶۹,۷۹	۱۲۴۹۵۱۵,۱۱	۱۸۳۲۲۱۱,۳۹۶	۱۸۷۲۰۶۰,۹۸۶	۲۳۰۰۷۷۲,۹۷۷	۱۰۹۴۸۹۰,۵۴۴	۱۴۱۴۵۵۲,۵۵۶
اردبیل	اصلاندوز	۴۸۰۳۱۷,۷۲۰۲	۵۱۴۷۳۱,۹۴	۴۴۰۶۶۵,۷۱۸۶	۴۴۲۱۱۰,۶۵۹۳	۴۷۵۲۳۳,۶۳۲۴	۴۵۲۸۷۹,۲۱۳۷	۴۶۱۹۳۶,۲۷۵۶	۴۳۹۴۱۱,۳۲۵	۵۰۹۶۸۹,۱۰۵۸	۵۵۴۴۴۵,۶۳۸۹
اردبیل	انگوت	۳۳۳۷,۳۱۱۲۰۷	۲۹۹۲,۱۷۴۱	۲۵۹۴,۶۲۵۱۳	۲۷۸۸,۴۲۴۹۳۶	۲۵۹۴,۴۸۲۲۸	۲۷۰۶,۳۳۴۹۰۷	۳۰۳۰,۱۱۳۵۲۳	۲۹۹۶,۲۲۵۷۲۲	۲۶۶۰,۸۰۳۱۸۶	۲۹۰۰,۲۰۱۵۸۹
جمع		۲۲۸۴۴۸۲۳,۸۸	۲۳۱۱۹۸۳۵	۲۴۲۱۲۹۲۱,۲۸	۲۷۷۸۰۱۲۰,۳۹	۲۹۹۵۰۰۷۲,۶۱	۵۵۹۲۹۲۱۵,۴۷	۶۵۹۶۱۴۹۸,۷	۶۴۵۶۱۲۹۶,۲۵	۶۲۶۴۶۱۷۴,۴۹	۶۳۷۰۵۱۴۶,۹۴

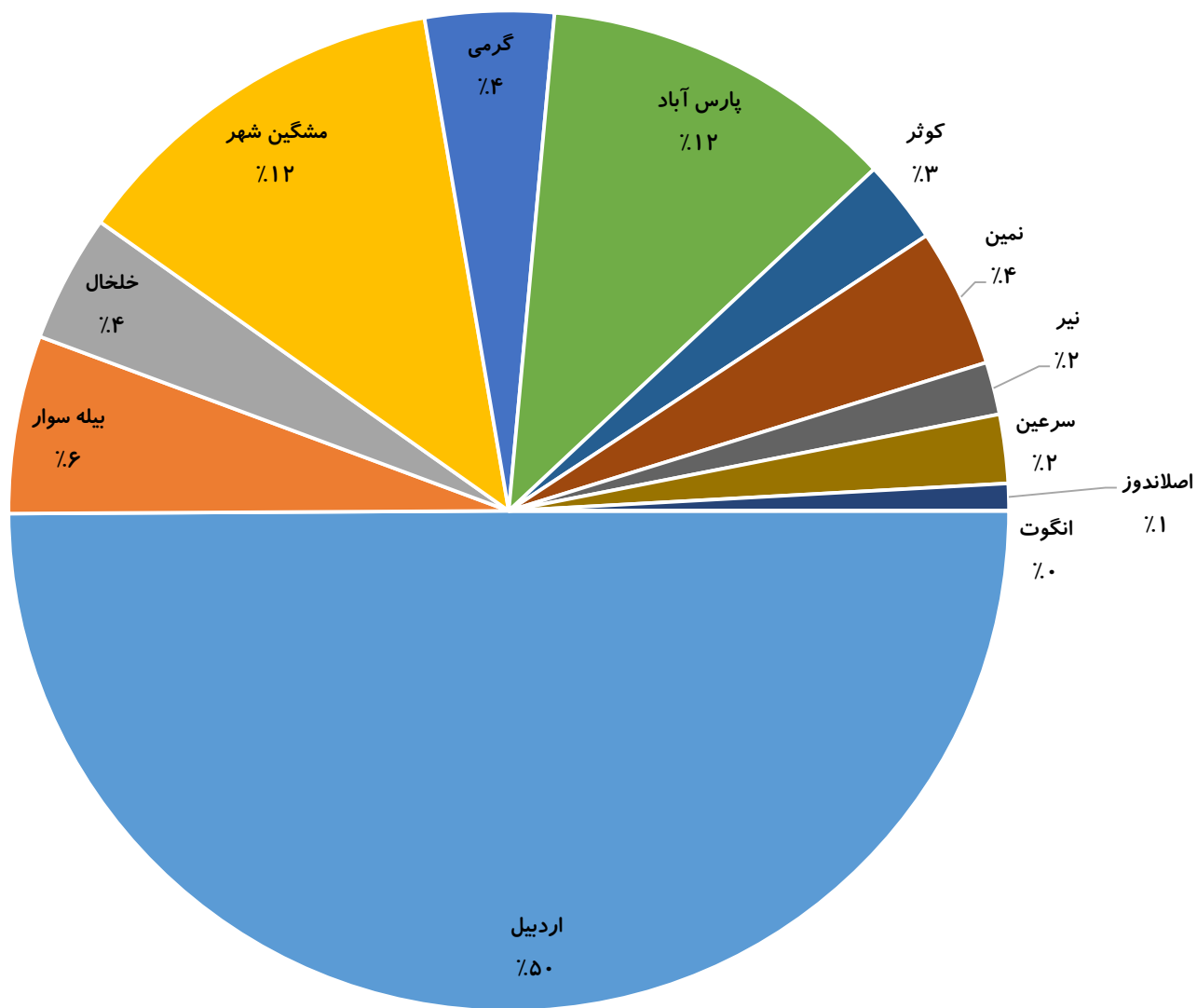
ماخذ: مرکز آمار ایران

جدول شماره (۲) سهم شهرستانهای استان اردبیل از محصول ناخالص داخلی استان به قیمت ثابت در طول سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹ واحد(درصد)

استان	شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
اردبیل	اردبیل	۶۰٫۷	۵۵٫۸	۵۴	۵۴٫۹	۵۱	۵۰٫۳	۵۰٫۳	۵۱٫۴	۵۱٫۴	۴۹٫۹	۰
اردبیل	بيله سوار	۴٫۵	۴٫۹	۴٫۲	۳	۴٫۳	۴٫۲	۶	۵٫۶	۵٫۸	۵٫۸	۰
اردبیل	خلخال	۲٫۷	۲٫۷	۲٫۶	۳٫۱	۳٫۳	۴٫۶	۳٫۷	۳٫۹	۳٫۸	۴٫۱	۰
اردبیل	مشگین شهر	۶٫۴	۶٫۸	۶٫۲	۷٫۲	۹٫۱	۱۲	۱۱٫۸	۱۲٫۱	۱۲٫۵	۱۲٫۵	۰
اردبیل	گرمی	۴	۴٫۴	۳٫۴	۳٫۶	۴٫۶	۴٫۸	۴٫۱	۴	۴٫۲	۴٫۲	۰
اردبیل	پارس آباد	۷٫۶	۱۲٫۲	۱۲٫۶	۱۲٫۷	۱۱٫۴	۱۰٫۹	۱۰٫۳	۱۰٫۷	۱۱	۱۱٫۶	۰
اردبیل	کوثر	۱٫۸	۱٫۶	۱٫۴	۱٫۴	۲٫۱	۲٫۸	۴٫۹	۲٫۵	۲٫۶	۲٫۷	۰
اردبیل	نمین	۶٫۹	۶٫۳	۶	۶	۶٫۳	۴٫۵	۴٫۱	۴٫۱	۴٫۵	۴٫۵	۰
اردبیل	نیر	۲٫۵	۲٫۳	۲٫۲	۱٫۷	۲٫۱	۱٫۹	۱٫۲	۱٫۶	۱٫۶	۱٫۷	۰
اردبیل	سرعین	۰٫۷	۰٫۸	۵٫۶	۴٫۹	۴٫۲	۳٫۳	۲٫۸	۳٫۶	۱٫۷	۲٫۲	۰
اردبیل	اصلاندوز	۲٫۱	۲٫۲	۱٫۸	۱٫۶	۱٫۶	۰٫۸	۰٫۷	۰٫۷	۰٫۸	۰٫۹	۰
اردبیل	انگوت	۰٫۱۴۶	۰٫۱۲۹	۰٫۱۰۷	۰٫۱	۰٫۸۷	۰٫۴۸	۰٫۴۶	۰٫۴۶	۰٫۴۲	۰٫۴۶	۰
جمع		۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰

نمودار شماره ۲ سهم شهرستانهای استان از محصول ناخالص داخلی استان به قیمت ثابت در سال ۱۳۹۹

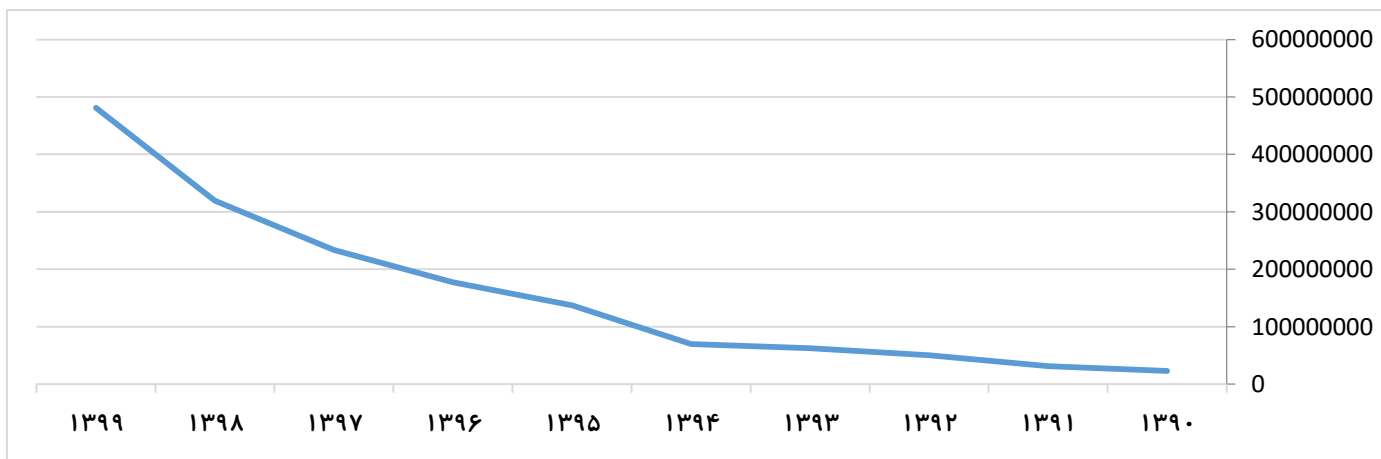

جدول شماره ۳) محصول ناخالص داخلی شهرستانهای استان اردبیل به قیمت جاری در طول سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹

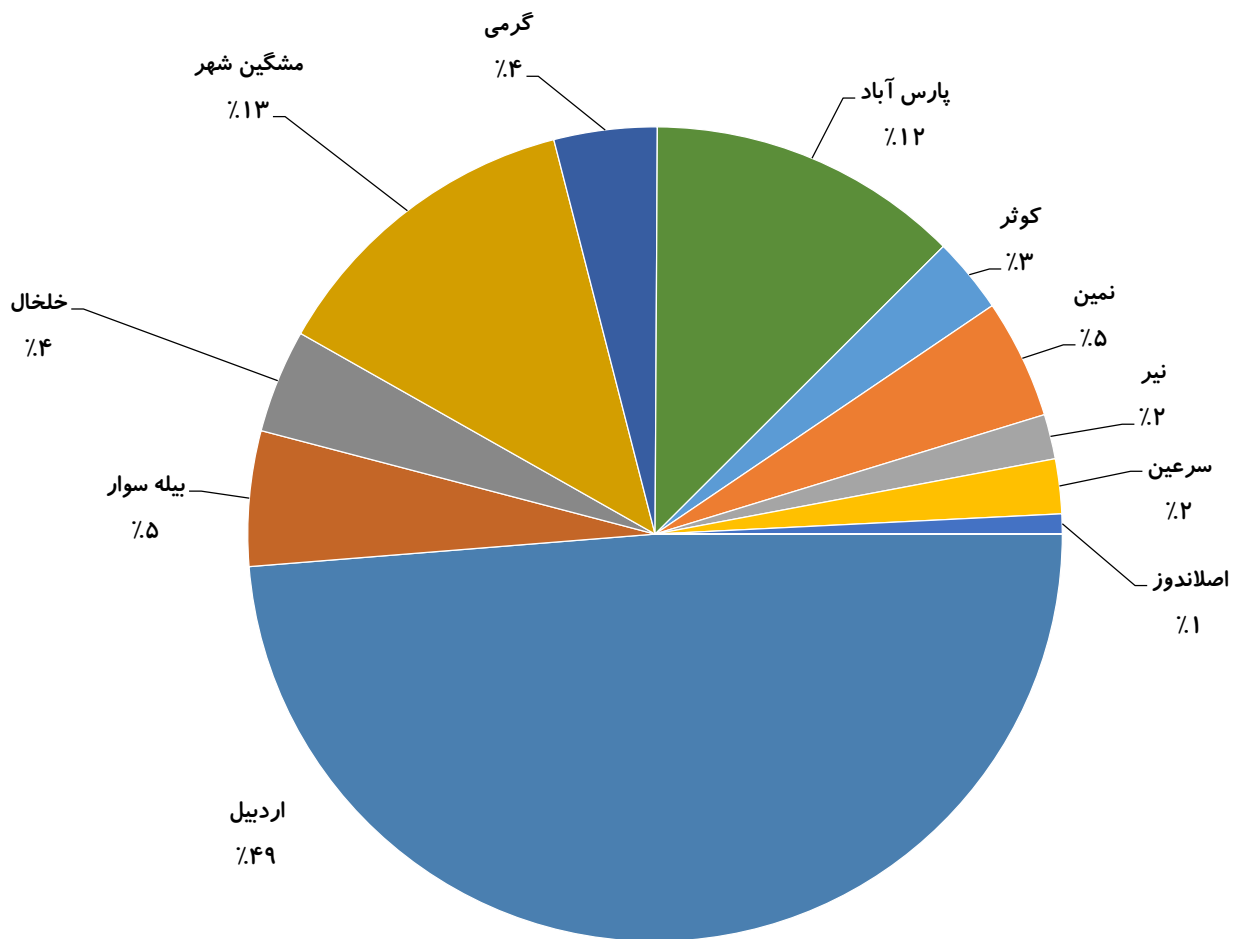
مبالغ به میلیون ریال

استان	شهرستان	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹
اردبیل	اردبیل	۱۳۸۷۸۱۶۵,۶۱	۱۶۹۶۶۴۲۵,۴۵	۲۵۰۱۱۹۶۸,۶۳	۳۲۱۹۹۲۸۶,۶۲	۳۴۳۲۳۱۲۹,۵	۶۷۲۸۹۴۳۹,۲۵	۸۶۷۷۴۳۵۲,۳۷	۱۱۷۵۲۷۱۷۱,۷	۱۵۹۱۱۰۷۷۵,۶	۲۳۴۳۶۰۱۰۷
اردبیل	بيله سوار	۹۹۸۰۵۸,۶۵۲۴	۱۵۳۹۶۲۴,۵۲۵	۲۴۱۴۲۴۰,۴۷۶	۲۱۰۰۳۵۲,۲۶۴	۳۳۴۵۱۵۱,۲۷۴	۶۱۶۲۴۵۰,۸۵۶	۱۱۲۵۲۰۹۵,۸۸	۱۲۹۰۴۴۸۲,۹۹	۱۸۷۷۰۵۵۰,۵۸	۲۵۷۹۲۶۶۵
اردبیل	خلخال	۶۱۰۵۵۵,۱۷۰۷	۸۴۵۱۵۱,۹۲۶۳	۱۲۷۶۳۷۰,۳۹۲	۱۷۹۱۸۴۹,۴۶	۲۱۶۴۴۴۱,۶۳۱	۶۲۱۶۲۵۱,۹۱۱	۶۲۳۹۹۳۶,۷۳۷	۸۶۶۵۳۳۶,۸۴۲	۱۱۷۹۰۲۷۲,۵۳	۱۹۷۶۹۰۵۸
اردبیل	مشگین شهر	۱۵۴۹۵۰۲,۴۵	۲۲۳۸۵۲۴,۷۱۵	۳۴۲۵۸۹۱,۷۲۷	۴۱۱۳۶۵۶,۸۰۲	۶۴۸۶۸۳۵,۹۰۷	۱۶۲۷۴۸۱۰,۱۵	۲۱۲۷۶۸۴۶,۳۵	۲۸۲۶۱۸۲۲,۹۷	۴۰۷۷۰۴۵۰,۵۳	۶۱۵۶۳۶۷۸
اردبیل	گرمی	۸۲۵۹۵۰,۹۹۲۹	۱۲۷۰۹۰۰,۴۲۸	۱۶۰۰۹۶۵,۹۴۱	۲۰۹۰۷۷۱,۲۹۲	۳۲۹۵۷۷۴,۵۷۲	۶۶۱۸۴۱۴,۸۷۲	۷۱۱۸۸۹۶,۶۸۴	۹۳۲۹۷۲۶,۹۷۸	۱۳۱۸۶۴۷۱,۶۴	۱۹۶۷۲۱۴۰
اردبیل	پارس آباد	۱۹۰۲۶۳۴,۵۷۳	۴۱۰۱۰۶۱,۵۰۷	۷۸۲۴۵۱,۵۰۶	۱۰۰۱۸۶۲۰,۴	۸۴۷۸۸۶۹,۱۳۲	۱۵۳۳۹۴۲۴,۱۷	۱۹۵۸۰۱۰۴,۶۳	۲۶۲۲۶۱۳۱,۴۳	۳۶۸۹۹۸۳۴,۱۴	۵۹۷۶۲۴۹۲
اردبیل	کوثر	۳۹۶۷۶۲,۲۰۱۵	۴۹۵۹۷۵,۳۷۲۵	۷۹۲۴۴۳,۱۳۴۸	۱۰۱۴۴۶۶,۸۷۲	۱۴۹۹۳۸۴,۶۰۸	۴۱۰۷۴۹۸,۷۹۸	۸۳۳۰۶۹۹,۵۶۱	۶۰۹۵۴۷۹,۹۷	۹۰۵۲۷۷۵,۴۷۸	۱۴۴۵۵۸۲۳
اردبیل	نمین	۱۶۲۹۲۸۱,۷۱	۲۱۶۳۴۰۸,۸۸۳	۳۵۵۴۶۴۱,۸۱۴	۴۳۶۴۵۱۶,۳۳	۴۷۶۲۶۳۰,۷۲	۶۶۱۳۳۳۶,۳۷۴	۷۸۸۰۵۲۹,۸۹۷	۱۰۴۴۳۲۹۵,۵۵	۱۵۷۰۵۵۱۸,۷	۲۲۸۰۱۲۹۳
اردبیل	نیر	۵۱۸۵۷۹,۴۵۷	۷۱۴۵۴۶,۴۸۱۹	۱۰۹۷۸۰۳,۶۳۴	۱۱۹۷۲۵۴,۲۸۱	۱۵۳۴۹۱۸,۷۴	۲۸۰۹۹۸۸,۷۴۷	۲۳۳۶۰۶۸,۶۲۳	۴۰۶۶۳۶۲,۸۶۹	۵۷۱۷۵۴۹,۱۷۹	۸۵۲۹۳۹۸,۲
اردبیل	سرعین	۱۹۶۶۲۱,۹۴۴	۳۰۷۴۸۷,۱۵۲۱	۲۵۰۲۴۴۳,۱۲۳	۳۰۰۳۹۹۳,۳۸۵	۳۱۵۰۱۷۶,۷۲	۴۹۸۴۵۷۹,۱۵۷	۵۱۷۰۰۵۹,۶۲	۸۲۴۶۵۰۶,۲۶۶	۵۹۰۸۷۶۹,۹۴	۱۰۴۴۱۴۵۳
اردبیل	اصلاندوز	۳۲۸۴۶۸,۸۷۷۶	۶۰۵۷۵۰,۳۶۶	۷۱۴۹۹۲,۱۲۷۵	۹۰۰۸۶۰,۱۸۱	۱۰۱۴۰۰۹,۹۳۸	۱۰۰۵۹۳۴,۷۳	۱۲۴۵۰۵۸,۷۰۸	۱۷۴۵۳۵۰,۴۰۵	۲۵۲۰۰۲,۷۸۱	۳۷۸۶۴۳۲,۶
اردبیل	انگوت	۳۳۳۷,۳۱۱۲۰۷	۴۰۶۰۰۴۸۷۴۳	۵۳۱۱,۶۵۱۵۰۳	۶۱۸۲,۲۲۲۴۵۹	۶۲۹۱,۷۵۰۶۷۴	۶۹۱۱,۴۵۹۷۷۵	۸۲۶۸,۹۸۳۲۵۲	۱۲۵۵۹,۳۵۱۳۶	۱۶۴۲۷,۸۴۱۱۳	۳۰۲۴۵,۸۹
جمع		۲۲۸۳۷۹۱۸	۳۱۲۵۲۹۱۷	۵۰۲۲۱۶۲۴	۶۲۸۰۱۸۱۰	۷۰۰۶۱۶۱۲,۷۲	۱۳۷۴۲۸۹۳۹,۸	۱۷۷۲۱۲۹۱۸	۲۳۳۵۳۴۲۲۶,۵	۳۱۹۴۴۹۳۹۸	۴۸۰۹۶۴۷۸۳,۹

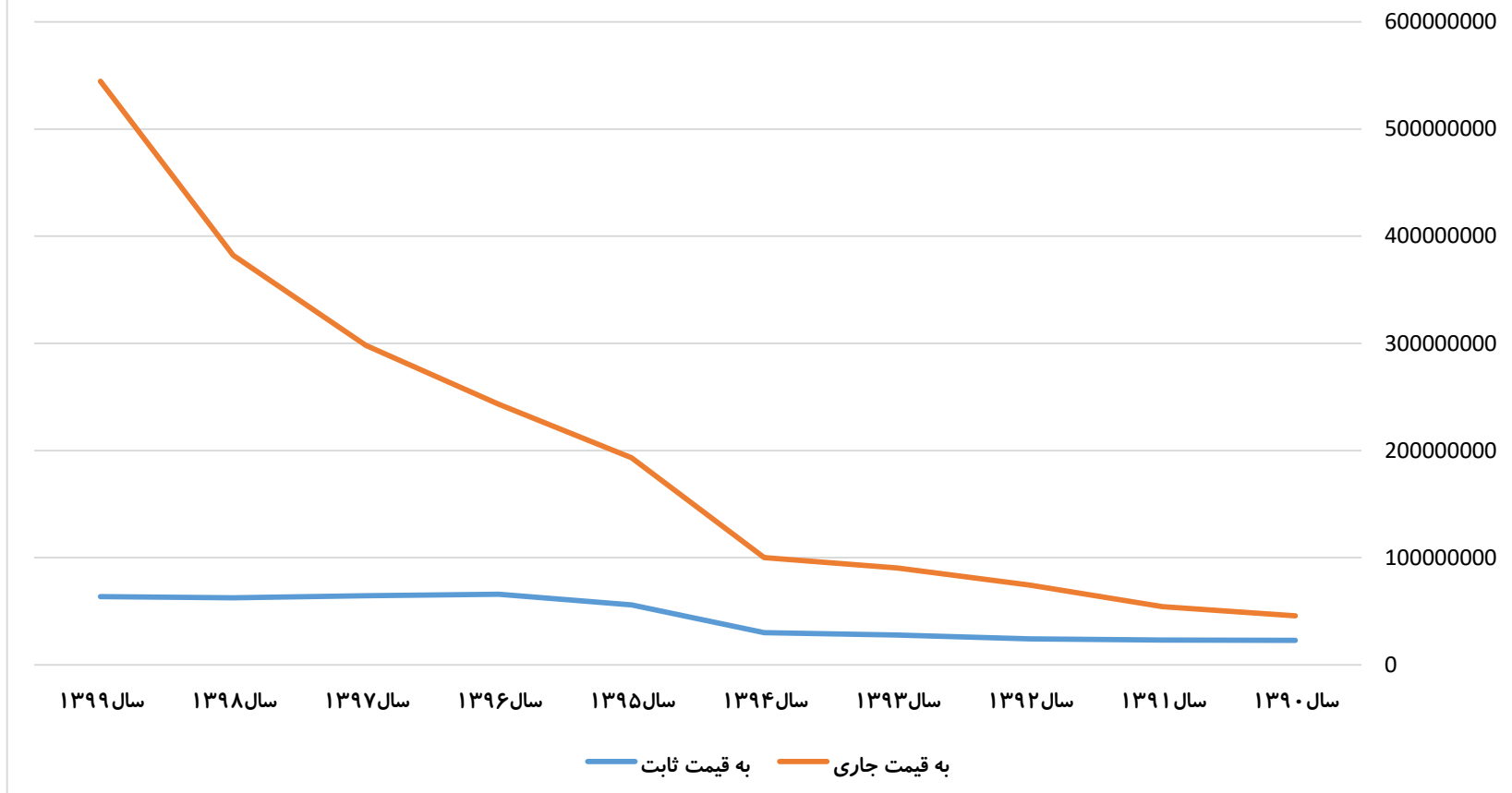
ماخذ: مرکز آمار ایران

نمودار شماره ۴ سهم شهرستانهای استان از محصول ناخالص داخلی استان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۹

نمودار شماره ۵ مقایسه محصول ناخالص داخلی استان اردبیل به قیمت ثابت و جاری
در طول سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹

جدول درآمد های مالیاتی به تفکیک شهرستان

نام شهرستان	۱۳۹۷		۱۳۹۸		۱۳۹۹
	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ
استان	۳۶۵۱,۹	۱۰۰	۴۶۷۴,۷	۱۰۰	۶۴۸۱
اردبیل	۳۰۰۷,۲	۸۲,۳	۳۷۲۵	۷۹,۷	۵۲۵۲,۲
اصلاندوز	۷,۲	۰,۲	۸,۲	۰,۲	۱۱,۹
انگوت	۳,۳	۰,۱	۵,۵	۰,۱	۴,۴
بيله سوار	۲۷,۱	۰,۷	۳۵,۷	۰,۸	۴۰,۶
پارس آباد	۲۳۲,۳	۶,۴	۳۱۷,۳	۶,۸	۴۴۱,۶
خلخال	۸۶,۴	۲,۴	۱۲۹,۸	۲,۸	۱۵۵,۹
سرعین	۴۵	۱,۲	۶۴	۱,۴	۶۷
کوثر	۷,۳	۰,۲	۸,۳	۰,۲	۱۳,۵
گرمی	۱۲,۲	۰,۳	۶۴,۱	۱,۴	۶۵,۴
مشکین شهر	۱۲۴,۸	۳,۴	۱۶۲,۸	۳,۵	۱۸۳,۳
نمین	۹۲,۷	۲,۵	۱۳۹,۷	۳	۲۲۴,۱
نیر	۶,۳	۰,۲	۱۴,۲	۰,۳	۲۱,۲

بررسی عملکرد استان اردبیل در دریافت تسهیلات ارزی از صندوق توسعه ملی از محل قرارداد عاملیت‌های بانکی

عملکرد استان اردبیل در جذب تسهیلات از محل صندوق توسعه ملی (از سال ۱۳۹۰ تا آذرماه ۱۳۹۹) مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به گزارش‌های صندوق بخش عمده تسهیلات ارزی از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس مفاد بند «خ» اساسنامه و با عاملیت بانک‌های طرف قرارداد پرداخت شده است. در بررسی عملکرد استان اردبیل از دریافت تسهیلات ارزی صندوق از طریق قراردادهای عاملیت توسط بانک‌های دولتی و خصوصی مشاهده می‌شود از ابتدای تشکیل صندوق تا پایان آذرماه سال ۱۳۹۹ از استان اردبیل تعداد ۵ طرح به مبلغ ۳۸۵ میلیون دلار و با سهم ۱ درصدی از مجموع تسهیلات، اعلام وصول شده که برای کل مبلغ وصول شده و با همان تعداد طرح، صدور مسدودی به بانک مرکزی اعلام گردیده است. همچنین به مبلغ ۳۵۶ میلیون دلار گشایش اعتباری انجام و در نهایت مبلغ ۲۰۸ میلیون دلار برای این طرح‌ها، پرداختی صورت گرفته که این مبلغ برابر ۰/۹ درصد از کل پرداختی‌های صندوق از این محل بوده است. در مقایسه با سایر استان‌ها به‌طور خلاصه می‌توان گفت استان اردبیل با ۳۸۵ میلیون دلار از تسهیلات ارزی مصوب و سهم ۱ درصدی از آن در جایگاه ۱۹ در بین ۳۱ استان کشور قرار گرفته است.

علاوه بر تسهیلات ارزی تخصیص یافته از طریق قراردادهای عاملیت توسط بانک‌های دولتی و خصوصی، معادل ۱۱/۳۵ میلیارد دلار برای اعطای تسهیلات جهت اجرای طرح‌های ملی مربوط به حوزه آب، خاک و کشاورزی اختصاص یافته است. استان اردبیل توانسته است با ۸۹۹ میلیون دلار، سهم ۷/۹ درصدی از مجموع ۱۱/۳۵ میلیارد دلار تسهیلات مصوب کل کشور از این محل را به خود اختصاص داده باشد.

بخش دیگری از منابع ارزی صندوق توسعه ملی به سپرده‌گذاری در بانک‌های عامل اختصاص یافته و بانک‌های سپرده پذیر از طریق اعطای تسهیلات، این منابع را به طرح‌ها و فعالیت‌های مرتبط در بخش‌های صنعت و معدن، آب و کشاورزی، صنایع تبدیلی و تکمیلی و گردشگری تخصیص داده‌اند. استان اردبیل از محل قراردادهای سپرده‌گذاری صندوق موفق به دریافت ۵۶۴۳ میلیارد ریال تسهیلات از صندوق شده که ۱/۷ درصد از کل تسهیلات اعطایی صندوق از این محل را شامل می‌شود که در مقایسه بین استان‌های کشور، اردبیل از بین ۳۱ استان در جایگاه ۲۴ ام قرار گرفته است. در بررسی تسهیلات مذکور به تفکیک بخش‌های اقتصادی، استان اردبیل به ترتیب در بخش‌های صنعت و معدن، گردشگری، صنایع تبدیلی و تکمیلی و آب و کشاورزی با ۲۱۳۹، ۴۱۲، ۴۶۹ و ۲۶۲۳ میلیارد ریال سهم‌های ۱/۲، ۲/۲، ۱/۴ و ۲/۹ درصدی از تسهیلات پرداختی کشور در این بخش‌ها را به خود اختصاص داده است، همچنین توزیع استانی مبالغ تخصیص یافته از محل قراردادهای عاملیت ریالی در سال‌های ۹۳-۱۳۹۰ به‌گونه‌ای است که استان اردبیل با ۲۲۵۳ میلیارد ریال سهم ۱/۹ درصدی را به خود اختصاص داده و در جایگاه ۲۵ در بین سایر استان‌ها قرار گرفته است.

شکل شماتیک زیر سیمای کلی از عملکرد استان در دریافت تسهیلات از صندوق توسعه ملی را بیان می‌دارد:

شکل ۱: سیمای کلی عملکرد استان اردبیل در دریافت تسهیلات از صندوق توسعه ملی

پیوست ۱: توزیع بخشی منابع ارزی صندوق از محل قراردادهای عاملیت ارزی

توزیع بخشی منابع ارزی صندوق از محل قراردادهای عاملیت ارزی به تفکیک مراحل تامین مالی طرحهای فعال از سال ۱۳۹۰ تا پایان آذرماه سال ۱۳۹۹ (مبالغ به میلیون دلار / سهم به درصد)

بخش اقتصادی	زیربخش اقتصادی	اعلام وصول شده			مسدود شده			گشایش اعتبار شده			پرداخت شده		
		مبلغ	سهم از کل	تعداد طرح	مبلغ	سهم از کل	تعداد طرح	مبلغ	سهم از کل	تعداد طرح	مبلغ	سهم از کل	تعداد طرح
نفت و گاز، پالایشگاه و پتروشیمی	استخراج و انتقال نفت و گاز	۱۳,۹۱۴	۴۱	۱۲	۱۳,۹۱۴	۴۱	۱۲	۱۲,۹۴۱	۴۳	۱۲	۹,۶۶۳	۴۴	۱۲
	پالایشگاه(نفت و گاز)	۴,۱۰۱	۱۲	۷	۴,۱۰۱	۱۲	۷	۴,۰۶۳	۱۴	۷	۳,۵۶۵	۱۶	۷
	پتروشیمی بالادستی	۲,۳۲۵	۷	۹	۲,۳۲۵	۷	۹	۱,۳۰۸	۴	۸	۴۴۱	۲	۷
	پتروشیمی پایین دستی	۵۸۶	۲	۳۲	۵۸۶	۲	۳۲	۵۶۶	۲	۳۱	۴۴۵	۲	۳۱
	سایر صنایع	۱۷۸	۱	۱۶	۱۷۸	۱	۱۶	۱۶۹	۱	۱۶	۱۴۷	۱	۱۶
	صنایع نساجی	۲۱,۱۰۵	۶۲	۷۶	۲۱,۱۰۵	۶۲	۷۶	۱۹,۰۴۷	۶۳	۷۴	۱۴,۲۶۲	۶۵	۷۳
صنعت و معدن	نیروگاه	۴,۶۰۰	۱۴	۴۵	۴,۶۰۰	۱۴	۴۵	۴,۴۲۰	۱۵	۴۵	۲,۸۳۴	۱۳	۴۴
	آهن و فولاد	۳,۲۱۹	۹	۳۹	۳,۲۱۹	۹	۳۹	۲,۷۳۸	۹	۳۹	۱,۷۲۷	۸	۳۹
	صنعت خودرو	۵۷۱	۲	۸	۵۷۱	۲	۸	۲۰۱	۱	۸	۸۹	۰.۴	۶
	صنایع چوبه، کاغذ و سلولزی	۷۵۸	۲	۱۵	۷۵۸	۲	۱۵	۲۸۰	۱	۱۴	۲۲۳	۱	۱۳
	معالم ساختمانی	۴۱۹	۱	۳۷	۴۱۹	۱	۳۷	۴۱۰	۱	۳۷	۳۴۰	۲	۳۶
	صنایع نساجی	۸۱	۰.۲	۷	۸۱	۰.۲	۷	۷۳	۰.۲	۷	۵۶	۰.۳	۷
	صنعت شیشه و چینی	۳۳۵	۱	۸	۳۳۵	۱	۸	۲۳۲	۱	۸	۲۰۶	۱	۸
	دارو و تجهیزات بهداشتی و درمانی	۲۲۴	۱	۱۲	۲۲۴	۱	۱۲	۱۵۱	۱	۱۲	۱۱۹	۱	۱۲
	سایر فلزات و محصولات فلزی	۲۰۳	۱	۵	۲۰۳	۱	۵	۲۰۲	۱	۵	۱۶۸	۱	۵
	صنایع دریایی	۶۷	۰.۲	۱	۶۷	۰.۲	۱	۶۷	۰.۲	۱	۲۰	۰.۱	۱
	تولید ماشین آلات و صنایع الکترونیک	۶۶	۰.۲	۶	۶۶	۰.۲	۶	۶۵	۰.۲	۶	۶۲	۰.۳	۶
	سایر صنعت	۲۹	۰.۱	۵	۲۹	۰.۱	۵	۲۹	۰.۱	۵	۲۷	۰.۱	۵
	معدن	۹	۰.۰۳	۲	۹	۰.۰۳	۲	۸	۰.۰۳	۲	۹	۰.۰۴	۲
	جمع	۱۰,۴۸۰	۳۱	۱۹۰	۱۰,۴۸۰	۳۱	۱۹۰	۸,۸۸۶	۳۰	۱۸۹	۵,۸۸۲	۲۷	۱۸۴
	آب و کشاورزی	آب شیرین کن	۶۲۰	۲	۸	۶۲۰	۲	۸	۵۹۷	۲	۸	۴۶۵	۲
صنایع غذایی		۵۲۹	۲	۳۳	۵۲۹	۲	۳۳	۵۰۱	۲	۳۳	۳۸۵	۲	۳۳
حمل و نقل		۱,۱۷۶	۳	۵	۱,۱۷۶	۳	۵	۹۷۰	۳	۵	۸۷۸	۴	۵
خدمات		۵۱	۰.۱	۴	۵۱	۰.۱	۴	۴۲	۰.۱	۴	۴۲	۰.۲	۴
گردشگری و خدمات	جمع	۱,۲۲۷	۴	۹	۱,۲۲۷	۴	۹	۱,۰۱۲	۳	۹	۹۲۰	۴	۹
	جمع کل	۳۳,۹۶۰	۱۰۰	۳۱۶	۳۳,۹۶۰	۱۰۰	۳۱۶	۳۰,۰۴۴	۱۰۰	۳۱۳	۲۱,۹۱۴	۱۰۰	۳۰۷

بیوست ۲: توزیع استانی مبالغ تخصیص داده شده به متقاضیان توسط بانک‌ها از محل قراردادهای سپرده گذرای ریالی

ردیف	استان/بخش اقتصادی	صنعت و معدن	گردشگری	صنایع تبدیلی و تکمیلی	آب و کشاورزی	جمع کل	سهم از کل
۱	آذربایجان شرقی	۱۲,۰۸۹	۸۲۰	۱,۶۹۶	۵,۹۲۶	۲۰,۵۵۰	۶
۲	آذربایجان غربی	۴,۱۰۸	۴۲۴	۱,۸۲۴	۴,۹۹۷	۱۱,۳۵۳	۳
۳	اردبیل	۲,۱۳۹	۴۱۲	۴۶۹	۲,۶۲۳	۵,۶۴۳	۲
۴	اصفهان	۱۴,۹۸۲	۹۶۱	۵۴۸	۴,۹۹۰	۲۱,۴۸۱	۷
۵	البرز	۱۳,۵۱۹	۸۵	۱,۰۴۵	۱,۱۳۲	۱۵,۷۸۱	۵
۶	ایلام	۱۵۹	۳۳	۹۰	۸۰۸	۱,۰۹۰	۰
۷	یوشهر	۲,۵۰۷	۹۹۹	۳۸۸	۱,۳۶۲	۵,۲۵۶	۲
۸	تهران	۲۹,۹۶۸	۲,۹۹۶	۴,۴۶۶	۶,۶۹۱	۴۴,۱۲۱	۱۳
۹	چهارمحال و بختیاری	۲,۵۲۱	۳۴۲	۷۸۲	۲,۴۲۶	۶,۰۷۱	۲
۱۰	خراسان جنوبی	۲,۴۱۰	۱۵۰	۴۶۴	۲,۵۱۹	۶,۵۴۳	۲
۱۱	خراسان رضوی	۷,۳۰۱	۱,۷۸۷	۲,۸۰۴	۵,۴۰۳	۱۷,۱۹۵	۵
۱۲	خراسان شمالی	۱,۳۵۳	۶۰۰	۴۵۱	۱,۴۹۳	۳,۸۹۷	۱
۱۳	خوزستان	۷,۳۱۵	۴۹۵	۱,۳۸۶	۳,۶۰۴	۱۲,۸۰۰	۴
۱۴	زنجان	۶,۳۸۰	۱۰	۶۶۶	۱,۵۶۴	۸,۶۰۰	۲
۱۵	سمنان	۷,۲۵۹	۲۴۰	۳۴۸	۱,۳۸۰	۹,۲۲۶	۲
۱۶	سیستان و بلوچستان	۲,۰۹۱	۱۰۰	۵۴۶	۷۳۹	۳,۴۷۶	۱
۱۷	فارس	۶,۱۴۰	۵۲۹	۲,۳۲۹	۴,۴۱۵	۱۳,۴۳۳	۴
۱۸	قزوین	۷,۳۷۸	-	۵۲۸	۱,۹۹۳	۹,۸۰۹	۳
۱۹	قم	۵,۷۹۶	۶۳۱	۳۰۴	۳۳۴	۷,۰۶۵	۲
۲۰	کردستان	۹۵۹	۹۰۲	۸۴۳	۲,۳۵۰	۵,۰۵۴	۲
۲۱	کرمان	۴,۴۱۹	۹۱۴	۱,۴۶۵	۶,۷۲۹	۱۳,۵۲۷	۴
۲۲	کرمانشاه	۳,۶۵۰	۳۵	۵۴۴	۱,۶۰۴	۵,۸۳۳	۲
۲۳	کهگیلویه و بویراحمد	۱,۳۲۴	۵۲۰	۳۱۸	۱,۵۱۷	۳,۷۰۹	۱
۲۴	گلستان	۳,۹۱۱	۱۷۵	۲,۱۴۰	۴,۴۸۱	۱۰,۷۰۷	۳
۲۵	گیلان	۳,۹۲۶	۲۹۹	۱,۱۸۷	۹۳۳	۶,۳۴۵	۲
۲۶	لرستان	۲,۰۴۲	۲۹	۴۹۹	۲,۵۷۲	۵,۱۴۲	۲
۲۷	مازندران	۶,۳۱۲	۱,۴۵۳	۳,۱۳۴	۴,۲۰۲	۱۵,۱۰۰	۵
۲۸	مرکزی	۱۱,۰۱۹	۳۲	۷۱۹	۱,۱۶۶	۱۲,۹۳۵	۴
۲۹	هرمزگان	۱,۶۲۳	۱,۸۹۷	۷۹۰	۴,۲۲۷	۸,۵۴۸	۳
۳۰	همدان	۱,۸۰۱	۸۰	۸۱۰	۳,۶۶۷	۶,۳۵۸	۲
۳۱	یزد	۷,۰۶۲	۳۷۱	۶۶۶	۲,۹۶۳	۱۱,۰۶۱	۳
	جمع کل	۱۸۳,۲۷۲	۱۸,۲۳۸	۲۴,۲۴۰	۹۱,۸۳۹	۳۲۷,۶۸۹	۱۰۰
	سهم از کل	۵۶	۶	۱۰	۲۸	۱۰۰	

بررسی عملکرد استان اردبیل در دریافت تسهیلات ارزی از صندوق توسعه ملی از محل قرارداد عاملیت های بانکی

در بررسی عملکرد استان اردبیل از دریافت تسهیلات ارزی صندوق از طریق قرارداد عاملیت توسط بانک های دولتی و خصوصی مشاهده می شود از ابتدای تشکیل صندوق تا پایان آذرماه سال ۱۳۹۹ از استان اردبیل تعداد ۵ طرح به مبلغ ۳۸۵ میلیون دلار و با سهم ۱/۱ درصدی از مجموع تسهیلات، اعلام وصول شده که برای کل مبلغ وصول شده و با همان تعداد طرح صدور مسدودی به بانک مرکزی اعلام گردیده است. همچنین به مبلغ ۳۵۶ میلیون دلار گشایش اعتباری صورت گرفته و در نهایت مبلغ ۲۰۸ میلیون دلار برای این طرح ها پرداختی صورت گرفته که این مبلغ برابر ۰/۹ درصد از کل پرداختی های صندوق از این محل بوده است. گفتم نسبت مبالغ گشایش اعتبار شده به مسدودی در سطح ملی برابر ۸۸ درصد بوده که این شاخص در سطح استان ۹۲ درصد و بالاتر از متوسط کشوری است. لیکن مبلغ پرداخت شده به گشایش اعتبار شده برای استان با ۵۴ درصد نسبت به متوسط ۷۳ درصدی سطح ملی، پایین تر می باشد.

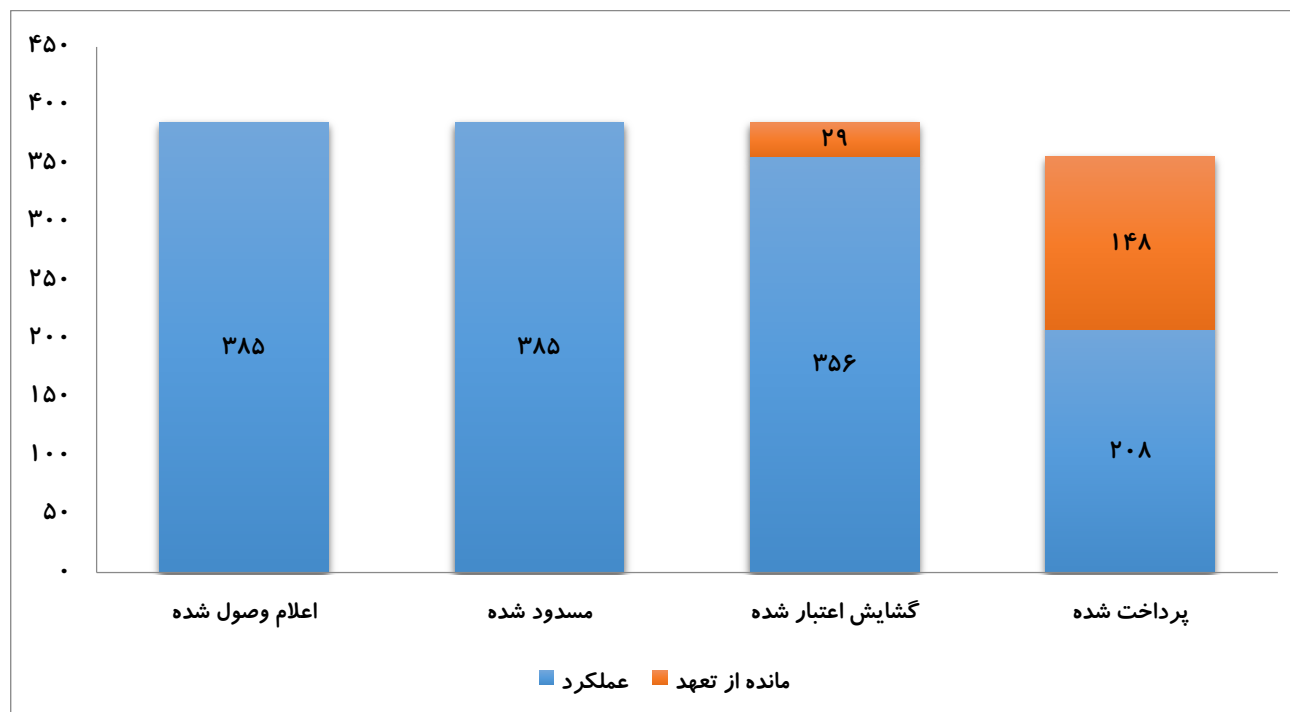
گفتنی است تسهیلات ارزی صندوق توسعه ملی مربوط به طرح های نفت و گاز (در بخش های بالادستی و پایین دستی) پتروشیمی و پالایشگاهی، نیروگاه، حمل و نقل، فولاد، سیمان، کاشی و سایر طرح ها بوده که استان های نفت خیز به دلیل ظرفیت های ذاتی موجود توانسته اند درصد قابل توجهی از این تسهیلات را به خود اختصاص دهند. به عنوان مثال استان بوشهر با ۹/۹ میلیارد دلار ۲۹/۱ درصد و استان خوزستان با ۷/۷ میلیارد دلار ۲۲/۶ درصد از مجموع تسهیلات مصوب را تشکیل داده اند.

در جدول و نمودار زیر اطلاعات مربوط به استان اردبیل در دریافت تسهیلات ارزی از صندوق توسعه ملی از محل قراردادهای عاملیت بانک های دولتی و خصوصی ارائه شده است:

جدول ۱: تسهیلات ارزی دریافتی استان از صندوق توسعه ملی از محل قراردادهای عاملیت های بانک های دولتی و خصوصی: میلیون دلار

اعلام وصول شده			مسدود شده			گشایش اعتبار شده			پرداخت شده		
مبلغ	سهم	تعداد	مبلغ	سهم	تعداد	مبلغ	سهم	تعداد	مبلغ	سهم	تعداد
۳۸۵	۱،۱	۵	۳۸۵	۱،۱	۵	۳۵۶	۱،۲	۵	۲۰۸	۰،۹	۵
منبع: صندوق توسعه ملی											

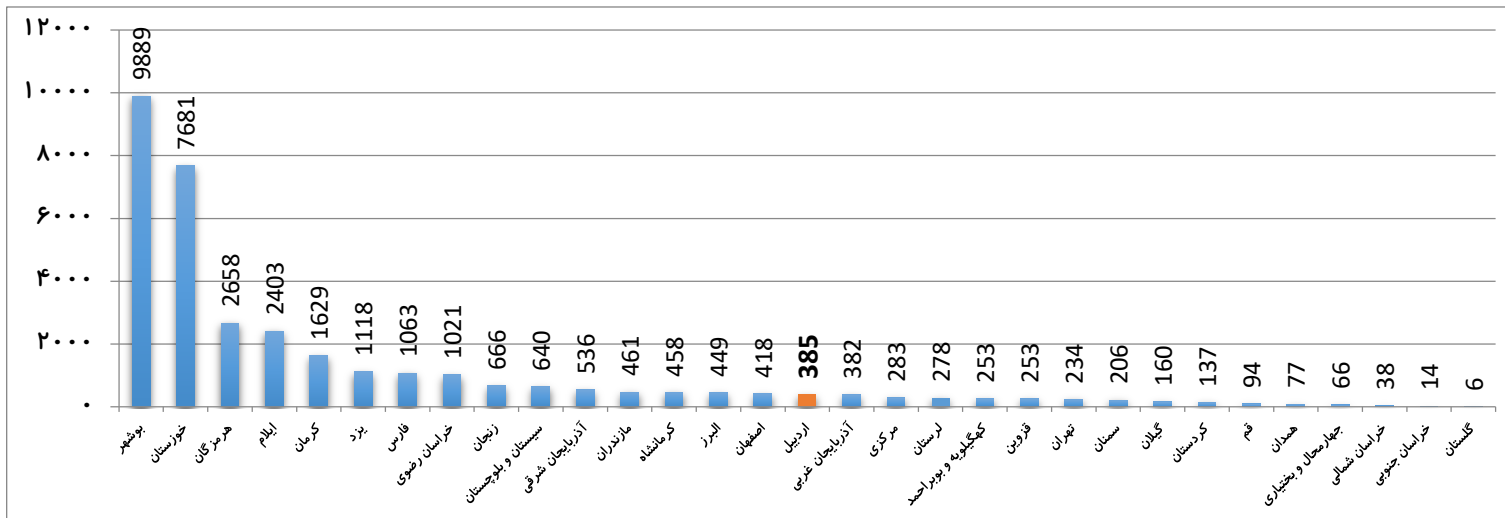
نمودار ۱: تسهیلات ارزی مصوب صندوق توسعه ملی از محل قرارداد عاملیت بانک‌های طرف قرارداد در استان اردبیل: میلیون دلار

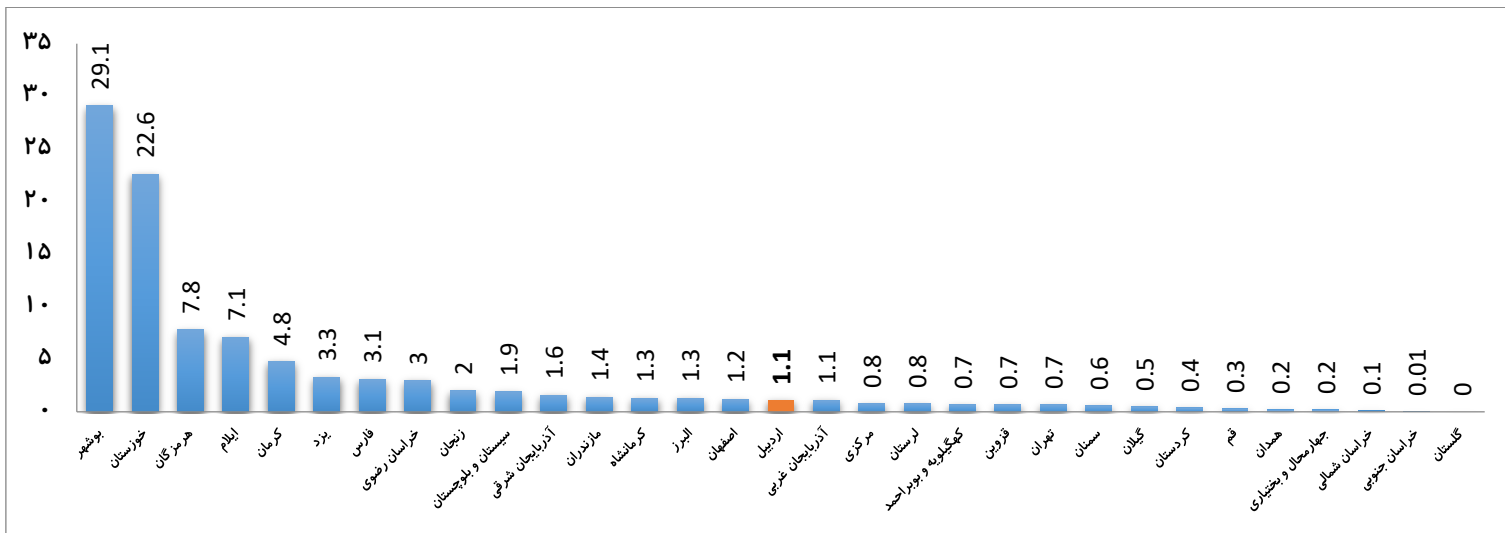
در نمودار فوق، علاوه بر نمایش عملکرد هر مرحله از تأمین مالی ارزی طرح‌ها، مانده تعهدات در هر مرحله نیز قابل مشاهده است. به‌طور خلاصه می‌توان گفت از ۳۸۵ میلیون دلار اعلام وصول‌شده و مسدود شده برای ۳۵۶ میلیون دلار گشایش اعتبار صورت گرفته و به میزان ۲۹ میلیون دلار تعهد در این مرحله باقی‌مانده است. همچنین از ۳۵۶ میلیون دلار گشایش اعتبارشده نیز ۲۰۸ میلیون دلار پرداخت شده و به میزان ۱۴۸ میلیون دلار از تعهد پرداختی باقی‌مانده است.

بررسی ترکیب استانی طرح‌های ارزی مصوب از محل قراردادهای عاملیت ارزی، نشان می‌دهد که تمامی استان‌های کشور، دارای طرح ارزی مصوب بوده‌اند. در نمودارهای زیر سهم و مقدار دریافتی هر استان از این تسهیلات ارائه شده است.

نمودار ۲: ترتیب استان‌های کشور در دریافت تسهیلات ارزی مصوب از صندوق توسعه ملی با عاملیت بانک‌های طرف قرارداد: میلیون دلار

نمودار ۳: سهم استان‌های کشور در تسهیلات ارزی مصوب از صندوق توسعه ملی با عاملیت بانک‌های طرف قرارداد: درصد

با توجه نمودارهای فوق می‌توان اشاره نمود که استان‌های بوشهر، خوزستان، هرمزگان به ترتیب با ۹۸۸۹، ۷۶۸۱ و ۲۶۵۸ میلیون دلار و سهم‌های ۲۹/۱، ۲۲/۶ و ۷/۸ درصدی، بیشترین سهم را از تسهیلات ارزی مصوب صندوق توسعه ملی با عاملیت بانک‌های طرف قرارداد به خود اختصاص داده‌اند و استان‌های گلستان، خراسان جنوبی و خراسان شمالی به ترتیب با ۶، ۱۴ و ۳۸ میلیون دلار و سهم‌های ۰، ۰/۱ و ۰/۱ درصدی، کمترین سهم را از تسهیلات صندوق توسعه ملی با عاملیت بانک‌های طرف قرارداد به خود اختصاص داده‌اند. همان‌گونه که اشاره گردید استان اردبیل با ۳۸۵ میلیون دلار و سهم ۱ درصدی در جایگاه ۱۶ در بین ۳۱ استان کشور قرار گرفته است.

تسهیلات ارزی صندوق از طریق طرح‌های ملی^۱

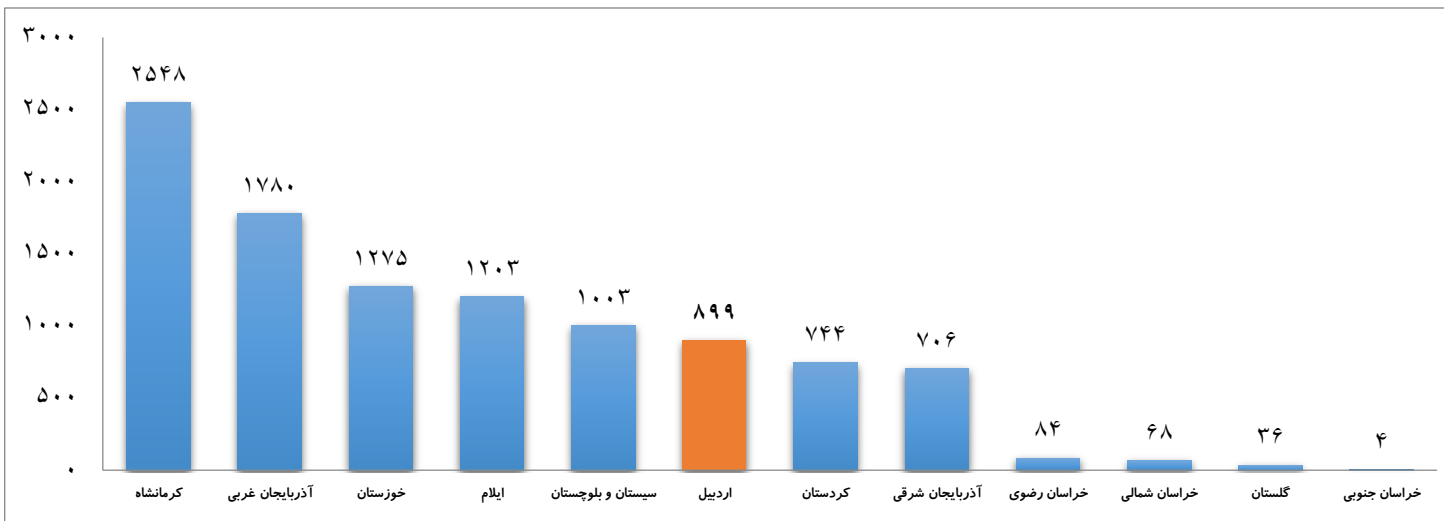
علاوه بر تسهیلات ارزی تخصیص یافته از طریق قراردادهای عاملیت توسط بانک‌های دولتی و خصوصی، معادل ۱۱/۳۵ میلیارد دلار برای اعطای تسهیلات جهت اجرای طرح‌های ملی مربوط به حوزه آب، خاک و کشاورزی اختصاص یافته است. سهم استان اردبیل از این تسهیلات به‌طور قابل توجهی چشمگیر می‌باشد به‌گونه‌ای که اطلاعات توزیعی استانی منابع طرح‌های ملی آب‌و‌خاک نشان می‌دهد استان اردبیل توانسته است با ۸۹۹ میلیون دلار و با سهم ۷/۹ درصدی از مجموع ۱۱/۳۵ میلیارد دلار تسهیلات مصوب کل کشور از این محل را به خود اختصاص داده باشد.

گفتنی است این میزان تسهیلات صندوق در قالب پروژه مهار و تنظیم آب‌های مرزی کشور به استان اختصاص یافته که در حال حاضر نیز پروژه‌هایی از محل این اعتبارات در نقاط مختلف استان و علی‌الخصوص در شمال استان برای تکمیل پروژه پایاب سد خدا آفرین در حال اجرا بوده و ضمن اینکه در حال حاضر نیز این تسهیلات توانسته منجر به اشتغال‌زایی در منطقه شود علاوه بر آن با اتمام این پروژه، مردم استان شاهد شکوفایی ویژه‌ای در رشد اقتصادی، تولید و اشتغال خواهند بود. در نمودارهای زیر مقدار و سهم دریافتی استان‌های کشور که موفق به دریافت تسهیلات از صندوق توسعه ملی در قالب طرح‌های ملی شده‌اند آورده شده است.

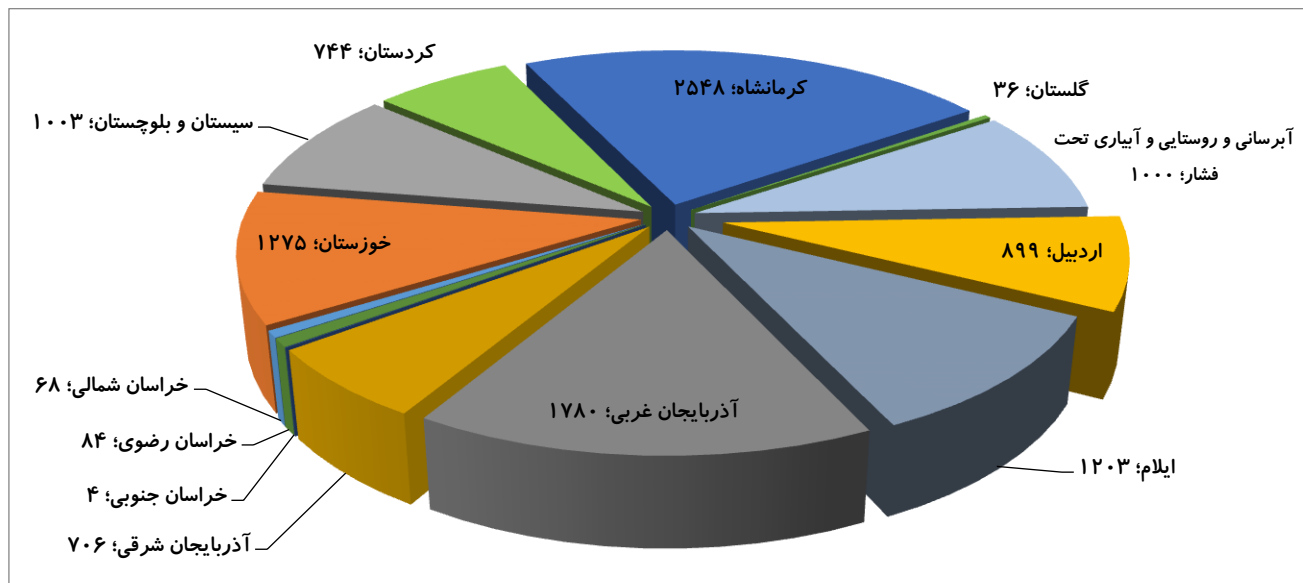
^۱ باید توضیح داد که در گزارش ۹ ماهه سال ۱۳۹۹ به این آمار اشاره‌ای نشده و از گزارش‌های قبلی صندوق برای این قسمت جهت کامل بودن گزارش استفاده شده است.

نمودار ۴: جایگاه استان اردبیل در دریافت تسهیلات ارزی از صندوق توسعه ملی در قالب طرح‌های ملی: میلیون دلار

نمودار ۵: سهم استان اردبیل در دریافت تسهیلات ارزی از صندوق توسعه ملی در قالب طرح‌های ملی: درصد

عملکرد تسهیلات ریالی صندوق توسعه ملی از محل قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی

بخش دیگری از منابع ارزی صندوق توسعه ملی به سپرده‌گذاری در بانک‌های عامل اختصاص یافته و بانک‌های سپرده پذیر از طریق اعطای تسهیلات، این منابع را به طرح‌ها و فعالیت‌های مرتبط تخصیص داده‌اند.

از ابتدای سال ۱۳۹۴ و در اجرای مفاد حکم ماده (۵۲) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)، صندوق توسعه ملی موظف گردید از منابع ورودی به صندوق در هر سال:

الف: ده درصد (۱۰٪) را جهت پرداخت تسهیلات به بخش‌های خصوصی و تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی به طرح‌های دارای توجیه فنی، زیست‌محیطی و مالی و اهلیت متقاضی به صورت پرداخت و بازپرداخت ریالی در بخش آب، کشاورزی، صنایع تبدیلی و تکمیلی، منابع طبیعی و محیط‌زیست و صادرات محصولات کشاورزی در بانک‌های دولتی و خصوصی داخلی سپرده‌گذاری کند.

ب: ده درصد (۱۰٪) را جهت پرداخت تسهیلات به بخش‌های خصوصی و تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی به طرح‌های دارای توجیه فنی، زیست‌محیطی و مالی و اهلیت متقاضی به صورت پرداخت و بازپرداخت ریالی در بخش صنعت، معدن، گردشگری و صادرات کالاهای صنعتی و معدنی به استثنای بخش ساخت مسکن در بانک‌های دولتی و خصوصی سپرده‌گذاری کند.

لازم به توضیح است سود سپرده‌گذاری و اقساط وصولی مجدداً جهت پرداخت تسهیلات طرح‌های موضوع هر بند اختصاص می‌یابد.

عملکرد تجمعی سپرده‌گذاری ریالی انجام‌شده از ابتدای سال ۱۳۹۴ تا پایان آذر ۱۳۹۹ به تفکیک بخش اقتصادی که در راستای اجرای ماده (۵۲) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت انجام گرفته، در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۲: عملکرد سپرده‌گذاری ریالی صندوق توسعه ملی از ابتدای سال ۱۳۹۴ تا پایان آذرماه ۱۳۹۹: هزار میلیارد ریال

مبلغ قرارداد	مبلغ تخصیصی (تسهیلات پرداخت شده)	درصد جذب	سهم از مبلغ قرارداد	سهم از مبلغ تخصیص
۲۷۶	۱۸۳	۶۶	۵۵	۵۶
۱۳۹	۹۲	۶۶	۲۸	۲۸
۵۲	۳۴	۶۵	۱۰	۱۰
۳۵۰۶	۱۸۰۳	۵۱	۷	۶
۵۰۳	۳۲۸	۶۵	۱۰۰	۱۰۰

با توجه به جدول فوق مشخص می‌شود که از ابتدای سال ۱۳۹۴ تا پایان آذرماه ۱۳۹۹ بخش صنعت و معدن با مجموع قرارداد ۲۷۶ و تخصیص ۱۸۳ هزار میلیارد ریالی سهم ۵۵ درصدی از کل مبلغ قراردادهای و سهم ۵۶ درصدی از مبالغ تخصیصی را به خود اختصاص داده و دارای درصد جذب (نسبت مبلغ تخصیصی به قرارداد) ۶۶ درصد بوده است. پس از بخش صنعت و معدن که بیشترین سهم را داشته بخش آب و کشاورزی با مجموع قرارداد ۱۳۹ و تخصیص ۹۲ هزار میلیارد ریالی سهم ۲۸ درصدی از کل مبلغ قراردادهای و مبالغ تخصیصی را به خود اختصاص داده و دارای درصد جذب (نسبت مبلغ تخصیصی به قرارداد) ۶۶ درصد بوده است.

بخش صنایع تبدیلی و تکمیلی به عنوان دیگر بخش مهم مورد بررسی دارای مبلغ قرارداد ۵۲ و مبلغ تخصیص ۳۴ هزار میلیارد ریالی بوده که درصد جذب ۶۵ درصدی را سبب شده است. این بخش سهم ۱۰ درصدی از مجموع قراردادهای و مبالغ تخصیصی به تفکیک بخش‌های اقتصادی را شامل شده است.

بخش گردشگری به مبلغ قرارداد ۳۵/۶ و مبلغ تخصیص ۱۸/۳ هزار میلیارد ریالی کمترین و با سهم‌های ۷ درصد از قراردادهای و ۶ درصد از مبالغ تخصیصی کمترین سهم را در مقایسه با دیگر بخش‌ها به خود اختصاص داده است این بخش همچنین با درصد جذب ۵۱ درصدی کمترین درصد جذب را نیز دارا می‌باشد. شایان ذکر است در خصوص بیشتر بودن سهم منابع سپرده‌گذاری شده در بخش «صنعت و معدن» نسبت به بخش «آب و کشاورزی» علیرغم مساوی در نظر گرفته شده توسط قانون گذار (مطابق توضیحات صفحه قبل) توجه به این نکته ضروری است که عمده سپرده‌گذاری‌های صندوق در بخش «صنعت و معدن» جهت سرمایه در گردش و در بخش «آب و کشاورزی» جهت سرمایه ثابت منعقد می‌گردد. لذا به دلیل کوتاه بودن مدت قراردادهای سرمایه در گردش (۲ سال) نسبت به قراردادهای سرمایه ثابت (۷سال) بازگشت منابع در بخش «صنعت و معدن» نسبت به منابع بخش «آب و کشاورزی» از سرعت بیشتری برخوردار است لذا امکان تخصیص مجدد آن فراهم می‌باشد و به تدریج باعث شده سپرده‌گذاری سالانه انجام‌یافته در این بخش از دیگر بخش‌ها بیشتر باشد.

عملکرد استان اردبیل از تسهیلات صندوق توسعه ملی از محل قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی

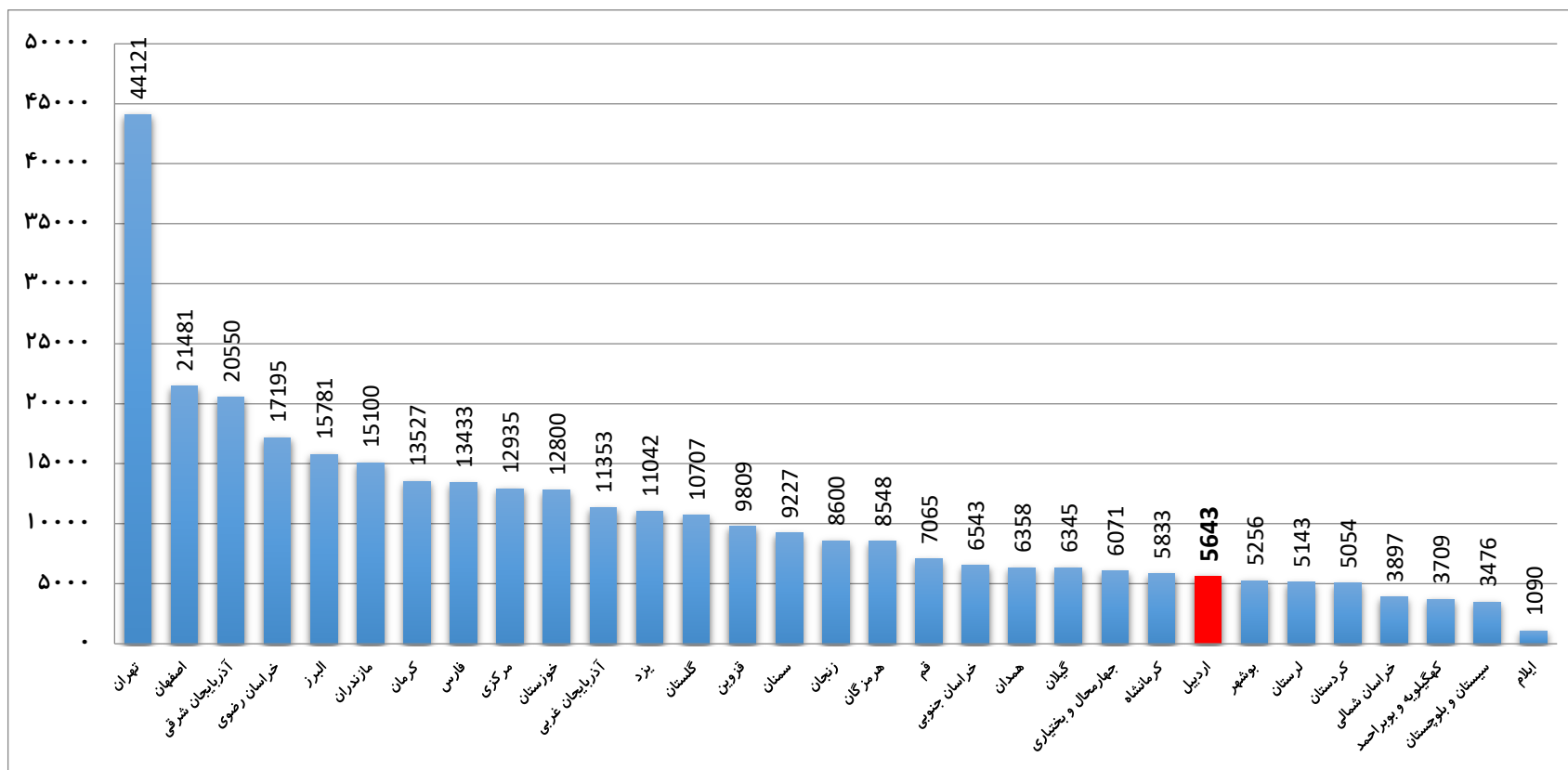
در جدول زیر عملکرد استان اردبیل از مبالغ تخصیص داده‌شده به متقاضیان توسط بانک‌ها از محل قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی آورده شده است. لازم به توضیح است عملکرد تمام استان‌های کشور از این محل در قسمت پیوست ۲ گزارش موجود می‌باشد.

جدول ۳: عملکرد استان اردبیل از تسهیلات صندوق توسعه ملی از محل قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی: میلیارد ریال

شرح . بخش اقتصادی	صنعت و معدن	گردشگری	صنایع تبدیلی و تکمیلی	آب و کشاورزی	مجموع
کشور	۱۸۳۲۷۲	۱۸۳۳۸	۳۴۲۴۰	۹۱۸۳۹	۳۲۷۶۸۹
استان اردبیل	۲۱۳۹	۴۱۲	۴۶۹	۲۶۲۳	۵۶۴۳
سهم استان	۱٫۲	۲٫۲	۱٫۴	۲٫۹	۱٫۷

با توجه به اطلاعات جدول فوق مشاهده می‌شود استان اردبیل از محل قراردادهای سپرده‌گذاری صندوق موفق به دریافت ۵۶۴۳ میلیارد ریال تسهیلات از صندوق شده که ۱/۷ درصد از کل تسهیلات اعطایی صندوق از این محل یعنی ۳۲۷۶۸۹ میلیارد ریال را شامل می‌شود که در مقایسه بین استان‌های کشور استان اردبیل از بین ۳۱ استان کشور در جایگاه ۲۴ ام قرار گرفته است. ترکیب استانی اطلاعات فوق در نمودار زیر آورده شده است.

نمودار ۶: عملکرد استان‌های کشور از تسهیلات صندوق از محل قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی: میلیارد ریال

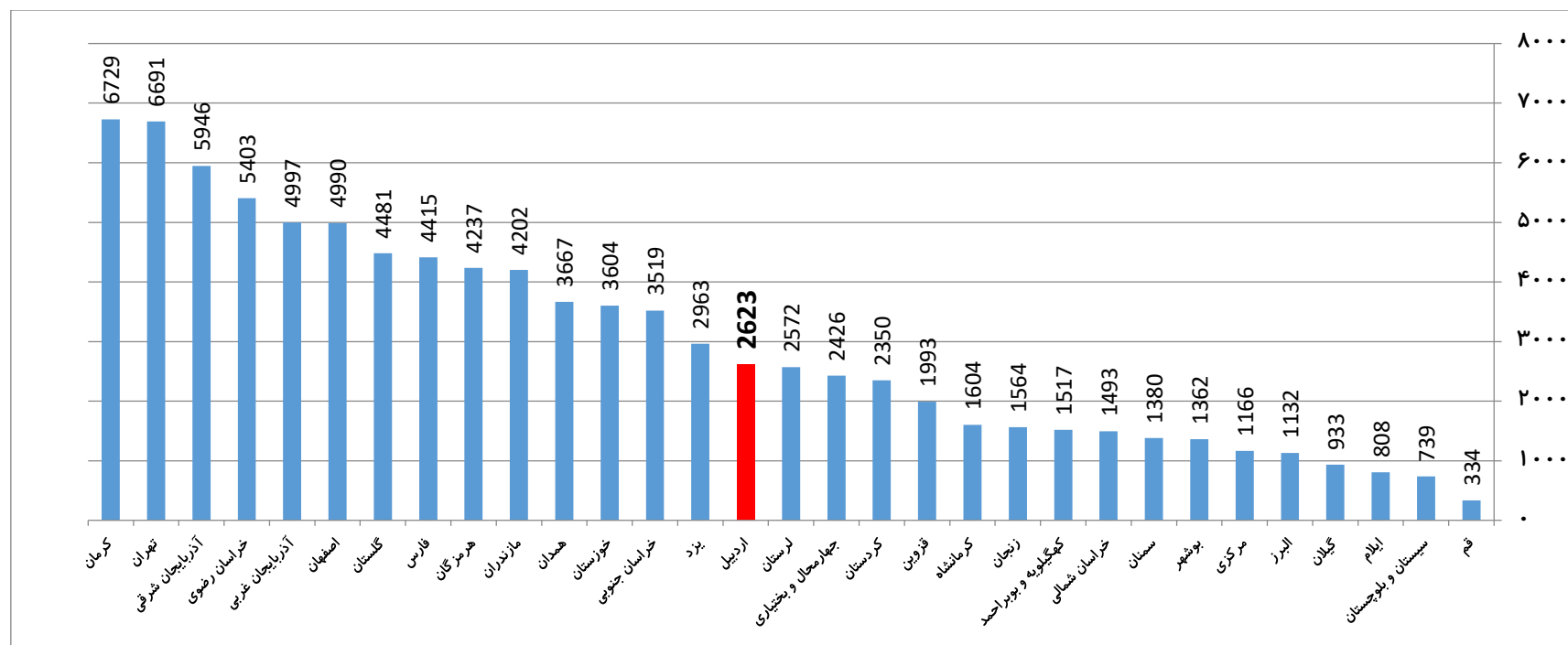

استان‌های تهران، اصفهان و آذربایجان شرقی به ترتیب با ۴۴۱۲۱، ۲۱۴۸۱ و ۲۰۵۵۰ میلیارد ریال و سهم‌های ۱۳/۵، ۶/۵ و ۶/۳ درصدی بیشترین سهم و استان‌های ایلام، سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویر احمد با ۱۰۹۲، ۳۴۷۶ و ۳۷۰۹ میلیارد ریال و سهم‌های ۰/۳، ۱/۱ و ۱/۱ درصدی کمترین سهم را از تسهیلات صندوق از محل قراردادهای سرمایه‌گذاری ریالی به خود اختصاص داده‌اند.

سهم استان اردبیل از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق در بخش آب و کشاورزی

بیشترین مبلغ تخصیص داده‌شده به استان اردبیل از مبالغ قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی صندوق در بخش آب و کشاورزی با مبلغ ۲۶۲۳ میلیارد ریال از ۹۱۸۳۹ میلیارد ریال کل کشور بوده که سهمی معادل ۲/۹ درصد از کل تسهیلات صندوق در بخش آب و کشاورزی را شامل می‌شود. با مقایسه این رقم (سهم ۲/۹ درصدی) با سهم استان اردبیل از ارزش‌افزوده کشاورزی کشور که ۲/۱ درصد می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت استان اردبیل عملکرد مناسبی در دریافت تسهیلات در این بخش را داشته است. جایگاه استان اردبیل در بین سایر استان‌ها در این بخش رتبه ۱۵ از ۳۱ می‌باشد. با توجه به نمودار زیر استان‌های کرمان، تهران و آذربایجان شرقی با ۶۷۲۹، ۶۶۹۱ و ۵۹۴۶ میلیارد ریال به ترتیب بیشترین و استان‌های قم، سیستان و بلوچستان و ایلام با ۷۳۹، ۳۳۴ و ۸۰۸ میلیارد ریال کمترین سهم از تسهیلات ریالی صندوق در بخش آب و کشاورزی را به خود اختصاص داده‌اند.

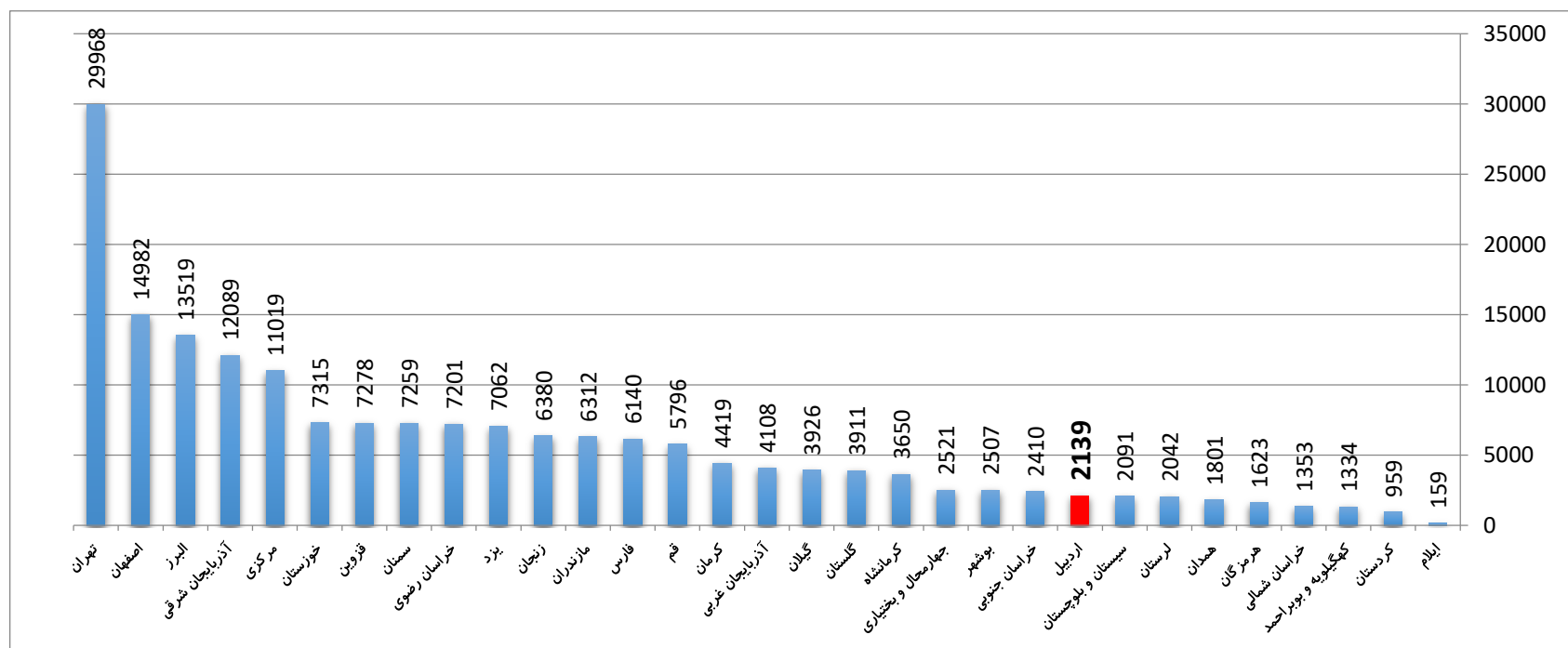
نمودار ۷: عملکرد استان‌های کشور از تسهیلات صندوق از محل قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی در بخش آب و کشاورزی: میلیارد ریال

سهم استان اردبیل از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق در بخش صنعت و معدن

تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن استان با ۲۱۳۹ میلیارد ریال، سهم ۱/۲ درصدی از ۱۸۳۲۷۲ میلیارد ریال کشور را شامل شده است. سهم ۰/۴ درصدی ارزش افزوده بخش صنعت و معدن استان از کشور نشان می‌دهد که عملکرد این بخش استان در دریافت تسهیلات صندوق توسعه ملی قابل قبول می‌باشد. هرچند همین سهم پایین ارزش افزوده بخش صنعت و معدن از کشور حاکی است که این بخش همچنان با ضعف‌های اساسی روبه‌رو بوده و انتظار می‌رود تصمیم‌گیران استان با برنامه‌ریزی‌های هوشمند آن را به جایگاه مطلوبی ارتقاء دهند. با توجه به آمارهای موجود در این بخش استان‌های صنعتی تهران، اصفهان و البرز با ۲۹۹۶۸، ۱۴۹۸۲ و ۱۳۵۱۹ میلیارد ریال بیشترین و استان‌های محروم ایلام، کردستان و کهگیلویه و بویراحمد با ۱۵۹ و ۹۵۹ و ۱۳۳۴ میلیارد ریال کمترین سهم از تسهیلات صندوق از این محل را به خود اختصاص داده‌اند. لازم به توضیح است استان اردبیل در تسهیلات دریافتی در حوزه صنعت و معدن در رتبه ۲۳ در بین ۳۱ استان کشور قرار گرفته است.

نمودار ۸: عملکرد استان‌های کشور از تسهیلات صندوق از محل قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی در بخش صنعت و معدن: میلیارد ریال

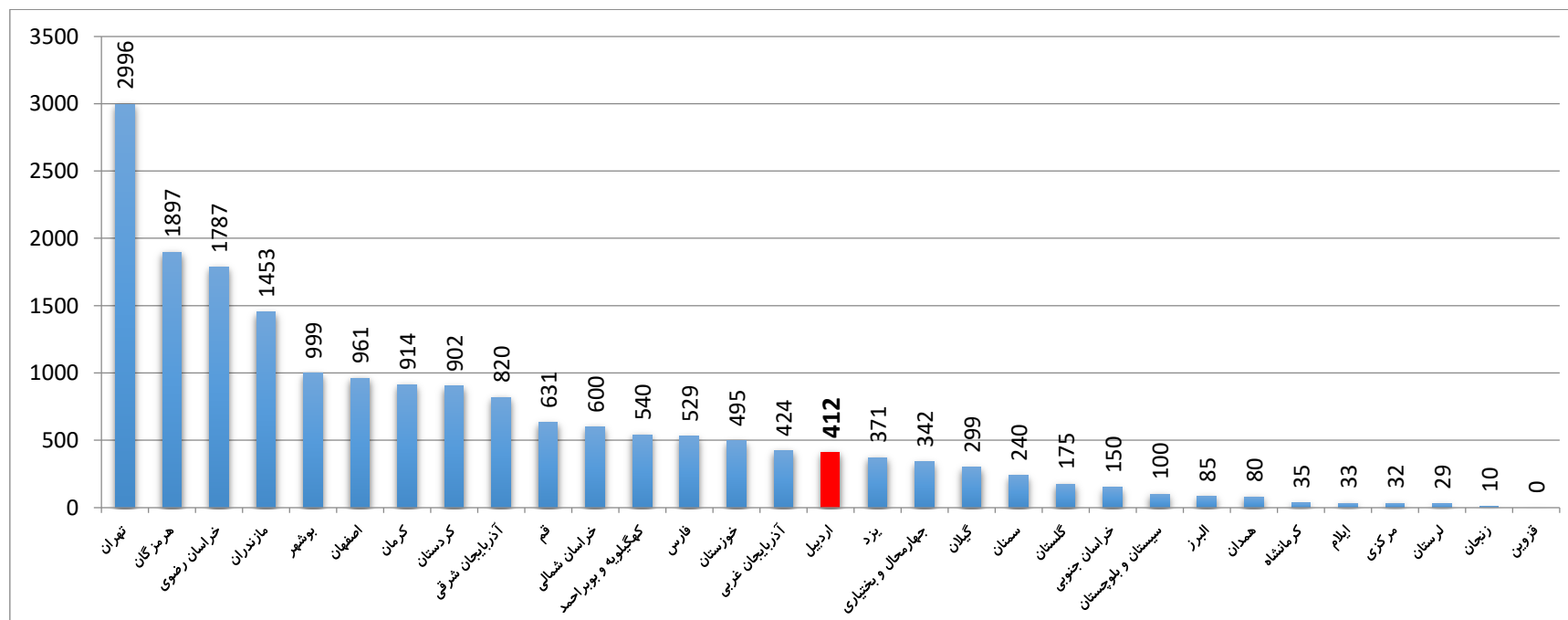

سهم استان اردبیل از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق در بخش گردشگری

تسهیلات دریافتی بخش گردشگری استان از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق با ۴۱۲ میلیارد ریال، سهم ۲/۲ درصدی از ۱۸۳۳۸ میلیارد ریال کشور را شامل شده و در رتبه ۱۶ در بین ۳۱ استان قرار گرفته است. می‌توان گفت قابلیت بالای استان در بخش گردشگری با دارا بودن چشمه‌های آب گرم، جاذبه‌های تاریخی و طبیعی این امیدواری را می‌دهد که با سرمایه‌گذاری بیشتر در این بخش بااهمیت شاهد شکوفایی هرچه بیشتر بخش گردشگری استان در سال‌های آتی باشیم.

با توجه به آمارهای موجود در این بخش استان‌های تهران، هرمزگان و خراسان رضوی با ۲۹۹۶، ۱۸۹۷ و ۱۷۸۷ میلیارد ریال بیشترین سهم از تسهیلات صندوق و استان‌های قزوین، زنجان و لرستان به ترتیب با ۰، ۱۰ و ۲۹ میلیارد ریال کمترین سهم از صندوق توسعه ملی در این بخش را به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار ۹: عملکرد استان‌های کشور از تسهیلات صندوق از محل قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی در بخش گردشگری: میلیارد ریال

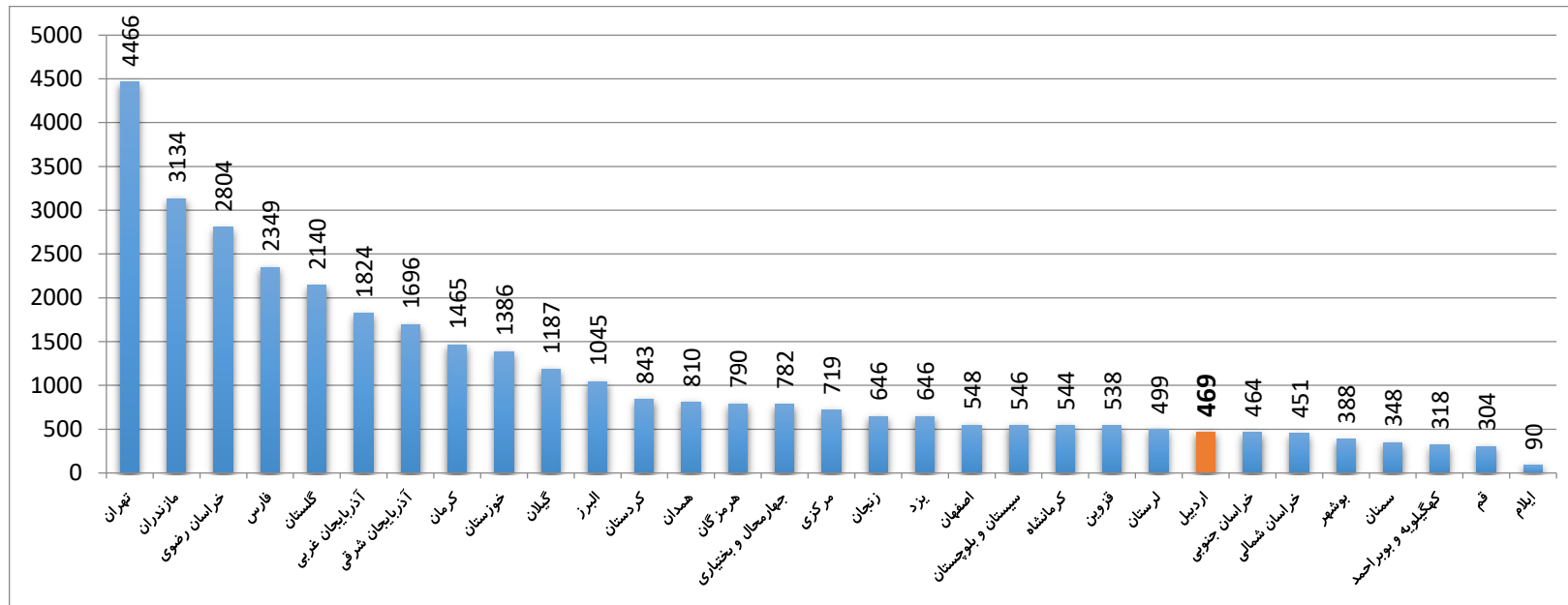

سهم استان اردبیل از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق در بخش صنایع تبدیلی و تکمیلی

تسهیلات دریافتی بخش صنایع تبدیلی و تکمیلی استان از محل سپرده‌گذاری ریالی صندوق با ۴۶۹ میلیارد ریال، سهم ۱/۴ درصدی از ۳۴۲۴۰ میلیارد ریال کشور را شامل شده است. استان اردبیل در این بخش جایگاه مناسبی را در مقایسه با سایر استان‌ها به دست نیآورده و در رتبه ۲۴ از ۳۱ قرار گرفته است. با توجه به جایگاه مناسب بخش کشاورزی در استان اردبیل، در صورت گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌توان به خلق ارزش افزوده از این طریق در استان بسیار امیدوار بود و با تکمیل زنجیره ارزش افزوده، شاهد صنعتی‌تر شدن هر چه بیشتر استان در آینده باشیم.

با توجه به آمارهای موجود در این بخش استان‌های تهران، مازندران و خراسان رضوی با ۳۱۳۴، ۴۴۶۶ و ۲۸۰۴ میلیارد ریال بیشترین سهم از تسهیلات صندوق و استان‌های ایلام، قم و کهگیلویه و بویر احمد به ترتیب با ۱۵۹، ۹۵۹ و ۱۳۳۴ میلیارد ریال کمترین سهم از صندوق توسعه ملی در این بخش را به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار ۱۰: عملکرد استان‌های کشور از تسهیلات صندوق از محل سپرده‌گذاری ریالی در بخش صنایع تبدیلی و تکمیلی: میلیارد ریال

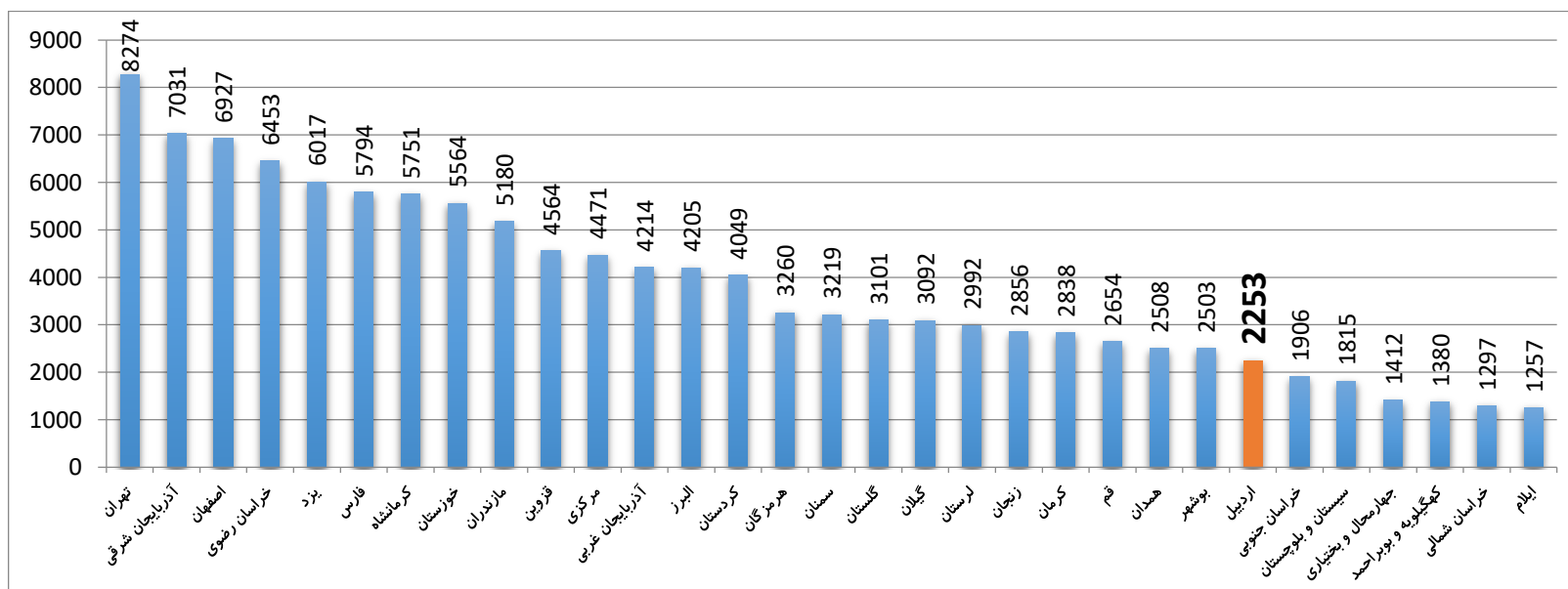

عملکرد تسهیلات ریالی صندوق از محل قراردادهای عاملیت ریالی

از ابتدای تأسیس صندوق، بخشی از منابع بر اساس تکالیف قانونی به تسهیلات ریالی اختصاص یافته است. این تسهیلات تا انتهای سال ۱۳۹۳ از طریق انعقاد قرارداد عاملیت ریالی با بانک‌های عامل پرداخت شده و از ابتدای سال ۱۳۹۴ و در اجرای حکم ماده ۵۲ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، صندوق نسبت به سپرده‌گذاری ریالی در بانک‌های دولتی و خصوصی جهت اعطای تسهیلات ریالی به طرح‌های اقتصادی موضوع این حکم، اقدام نموده است. به بیانی صندوق صرفاً به توزیع سپرده‌های ریالی اقدام می‌کند و نقشی در تخصیص موردی تسهیلات به طرح‌ها و فعالیت‌ها ندارد و مسئولیت این کار (در چارچوب شرایط و ضوابط تعیین شده) به عهده بانک‌های سپرده پذیر می‌باشد. از محل قراردادهای عاملیت ریالی، مبلغ ۱۱۸۸۳۹ میلیارد ریال به طرح‌ها و پروژه‌های معرفی شده از طرف بانک‌های عامل، اختصاص یافته است. گفتنی است توزیع تسهیلات بین استانی از محل فوق به صورت نمودار زیر می‌باشد:

نمودار ۱۱: توزیع استانی تسهیلات ریالی صندوق از محل صندوق توسعه ملی : میلیارد ریال

توزیع استانی مبالغ تخصیص یافته از محل قراردادهای عاملیت ریالی در سال‌های ۹۳-۱۳۹۰ به گونه‌ای است که استان اردبیل با ۲۲۵۳ میلیارد ریال از کل ۱۱۸۸۳۹ میلیارد ریال سهم ۱/۹ درصدی را به خود اختصاص داده و در جایگاه ۲۵ در بین سایر استان‌ها قرار گرفته است.

رتبه و سهم استان اردبیل در شاخص های مختلف اقتصادی

توضیح: اطلاعات ارائه شده مربوط به آخرین آمار

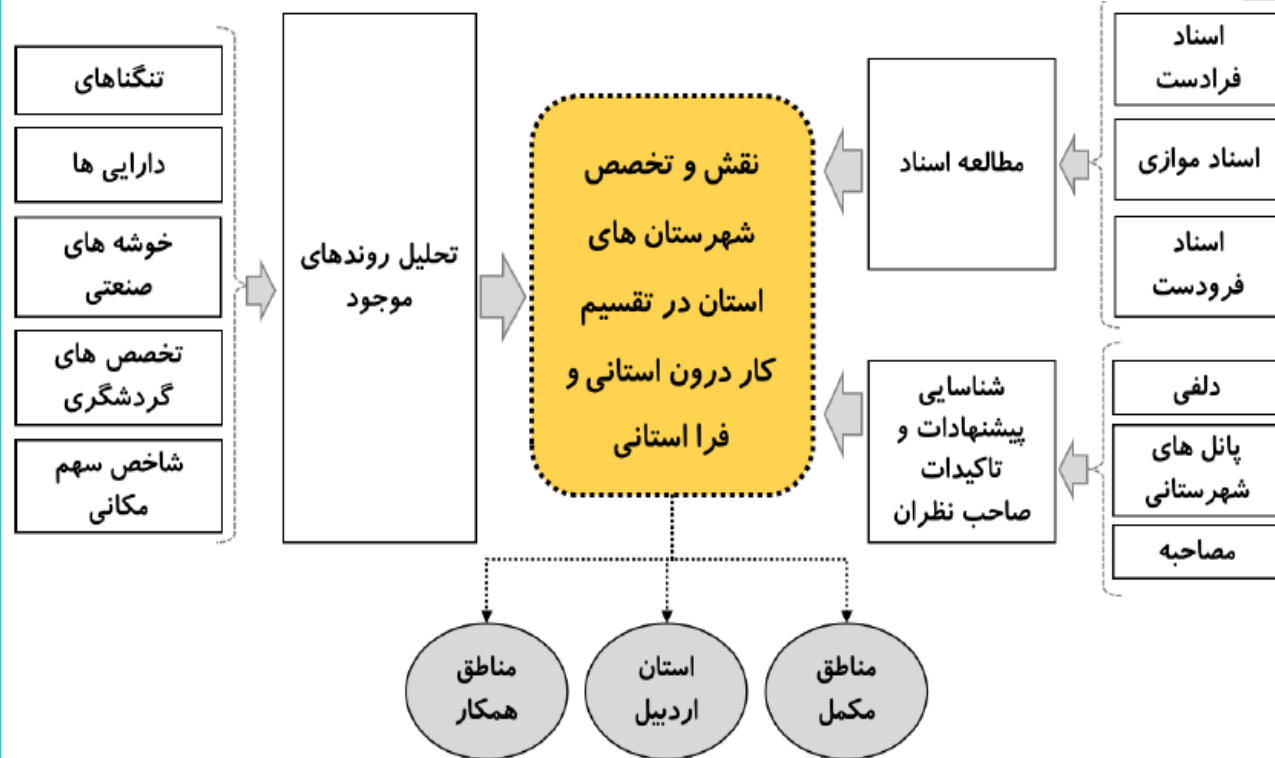
منابع آماری: مرکز آمار ایران، بانک مرکزی، سالنامه صنعت پیم،

آمایش سرزمین استان اردبیل

پائیز 1400

روش کار تعیین تخصص‌ها و اولویت‌های توسعه شهرستان‌های استان اردبیل

**منحنی
تار عنکبوتی
توان
خوشه‌های
مختلف
فعالیتی
استان
اردبیل**

چشم انداز توسعه کشور در سال ۱۴۲۴

• بیانیه چشم انداز

- در سال ۱۴۲۴، ایران سرزمینی است که با تکیه بر جامعه بالنده، تمدن دیرین، فرهنگ اسلامی-ایرانی فاخر، انسجام ملی، هم‌نوایی خرده‌فرهنگ‌ها، استعداد‌های انسانی و سرزمینی خدادادی، جوش‌های نوآوری فناورانه، نمودهای بارز تحقق الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت را به جهان عرضه می‌کند و به دستاوردهای زیر نائل شده است:
- اقتصاد متنوع و موقعیت مفصلی ایران در شبکه جریان‌های ارتباطی بین‌الملل، حلقه‌های تعامل پویایی با جهان ساخته و در اقتصاد منطقه و جهان، ارزش‌آفرینی می‌کند.
- عدالت اجتماعی، رفاه و کیفیت زندگی شایسته برای ساکنان همه مناطق فراهم آمده است.

چشم انداز توسعه کشور در سال ۱۴۲۴

- همبست امنیت غذا، آب و انرژی برقرار است و ایرانیان، پویایی و دوام زیست بوم‌های متنوع و متعدد سرزمین را با حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست پاسی می‌دارند.
- نظام اسکان و فعالیت شبکه‌ای، متعادل، منسجم و هم‌پیوند برقرار است.
- ایران، با تکیه بر گردشگری اجتماع‌محور، فرهنگ‌مینا و حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی، گردشگران جهان را به خود جذب می‌کند.
- کشوری با امنیت بالنده مردم محور و برخوردار از قدرت دفاع عامل و غیرعامل، نقشی فعال در امنیت هم‌پیوند منطقه و بین‌الملل ایفا می‌کند.
- نظام حکمروایی سرزمینی توسعه‌گرا، عدالت محور و مردم‌گرا استقرار یافته است.

اهداف بنیادین توسعه کشور

سازمان فضایی شبکه‌ای، متعادل، منسجم، هم‌پیوند، تاب‌آور و غیر متمرکز سازگار با تغییر اقلیم

نقش‌آفرینی و رقابت‌پذیری در شبکه جریان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

عدالت، رفاه و مشارکت اجتماعی، حفظ و تعمیق انسجام ملی، یکپارچگی سرزمین و هویت ایرانی - اسلامی

حفاظت، احیاء و بهره‌برداری خردمندانه از منابع طبیعی، محیط‌زیست و میراث فرهنگی برای نیل به توسعه پایدار

امنیت بالنده سرزمین در همه وجوه و قدرت بازدارنده

اقتصاد متنوع، درونزا، برون‌گرا و ارزش‌آفرین مبتنی بر سرمایه انسانی، فناوری نوآورانه و تخصص‌ها و مزیت‌های منطقه‌ای

بیانیه چشم‌انداز

• اردبیل در افق ۱۴۲۴ استانی است با تاریخی کهن و فرهنگی غنی، ساختار اقتصادی متنوع، رقابت‌پذیر و سبز، سازمان فضایی شبکه‌ای و متعادل، هم‌افزا با منطقه همکار و مکمل، پیشرو در توسعه مرزهای بازار و دانش، با جامعه‌ای منسجم و کارآفرین و مردم محور؛ دارای جایگاه ممتاز در سطح منطقه و کشور جلوه‌گر شده است و به دستاوردهای ذیل رسیده است:

• این چشم‌انداز دارای ویژگی‌های زیر است:

➤ اقتصاد متنوع، پویا و پایدار، در چهارچوب بالفعل شدن سه خوشه کلان کشاورزی، گردشگری و صنایع خلاق، به عنوان پایگاه صادرات به کشورهای حوزه CIS متکی بر مشارکت استانهای منطقه، جوامع محلی کارآفرین، خلاق و نوآور، نقش‌آفرینی می‌کند.

➤ عدالت اجتماعی، رفاه و کیفیت زندگی شایسته برای ساکنان همه مناطق فراهم آمده است.

چشم‌انداز توسعه استان اردبیل در سال ۱۴۲۴

چشم انداز توسعه کشور در سال ۱۴۲۴

- پویایی و کیفیت بالای زندگی، سلامت، مهارت و انگیزه بالای سرمایه انسانی و حفظ جوانی جمعیت در کل سکونتگاه های استان اردبیل نمود یافته است
- انسجام پایدار با بهره وری بالا میان منابع پایه محیط زیست (آب، خاک و انرژی) شکل گرفته و زنجیره حفاظت از منابع طبیعی با مشارکت جوامع محلی بر اصول مدیریت هوشمند و دانش بنیان پایه ریزی شده است
- سازمان فضایی متعادل مبتنی بر نقش و تخصص استان در منطقه، بر پایه توسعه نظام سکونتگاهی به صورت شبکه شهری چند مرکزی خوشه ای با رویکرد تثبیت مناطق کلانشهری، توسعه شهرهای کوچک و میانی، توسعه مکانهای مرکزی، تقویت جمعیت پذیری، تقویت روستاهای مرکزی مرزی شکل گرفته است

چشم انداز توسعه کشور در سال ۱۴۲۴

- اردبیل با قلمروهای بی بدیل طبیعی، تاریخی و فرهنگی متنوع و منحصر به فرد، به عنوان قطب گردشگری سلامت و کریدور اصلی گردشگری شمال غرب کشور، توانسته است بازارهای با ارزش افزوده بالا، متنوع و پایدار به وجود آورد
- استانی با تکیه بر مشارکت جوامع محلی و نقش ارزنده در تامین دفاع مرزی، امنیت ملی و پدافند غیرعامل با کشور آذربایجان.
- نظام مدیریتی استان مبتنی بر اصول حکمروایی جمهوری اسلامی ایران و شکل یافته بر پایه توسعه گرایی، عدالت محوری و محور مداری

اهداف بنیادین توسعه استان

مهار رشد و بازآرایی فعالیت‌های مستقر مرکز استان و ایجاد زمینه استقرار جمعیت در نواحی مختلف

بایدارسازی ساختار و تنوع اقتصادی محیط روستا در چارچوب مزیت‌های محلی

بازساماندهی، بازسازی و توانمندی استان در نگهداشت جمعیت و جذب جمعیت از سایر مناطق

یکپارچگی و انسجام فضایی و تقویت وابستگی‌های بین منطقه‌ای (پیوند شمال، مرکز و جنوب)

کارایی اقتصادی و اقتصاد فضا و رقابت‌پذیری منطقه‌ای

اهداف بنیادین توسعه کشور

تولید ثروت و و ارزش افزوده بر پایه نقش دانش و فناوری

سازماندهی و پیوستگی منطقه‌ای شبکه حمل و نقل درون منطقه‌ای، بین منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای

افزایش سهم تولید انرژی از منابع انرژی‌های نو و ارتقاء سطح کارایی این بخش از اقتصاد

دستیابی به سازمان فضایی متعادل و پایدار و جلوگیری از قطبی شدن فضای توسعه

محرومیت زدایی و عدالت اجتماعی و توزیع فرصت‌های پایه توسعه

اهداف بنیادین توسعه کشور

- توسعه بخش کشت و صنعت، گردشگری، خوشه‌های صنعتی و بازرگانی
- بیشینه سازی بهره‌مندی استان از فعالیت‌های گردشگری، کشاورزی و هم پیوندی خوشه‌های فعالیتی مزیتی
- حکمروایی کارآمد منابع آبی استان متناسب با ارزش اقتصادی آب و توان سرزمین
- ارتقاء سطح امنیت استان از طریق بکارگیری الزامات دفاعی، امنیتی، پدافند غیرعامل و مدیریت بحران در برنامه‌های توسعه‌ای استان
- توسعه یکپارچه عمودی و افقی و فراگیر
- حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی و بهره برداری پایدار از این منابع

ساختار سند آمایش استان اردبیل

سند راهبردی آمایش سرزمین

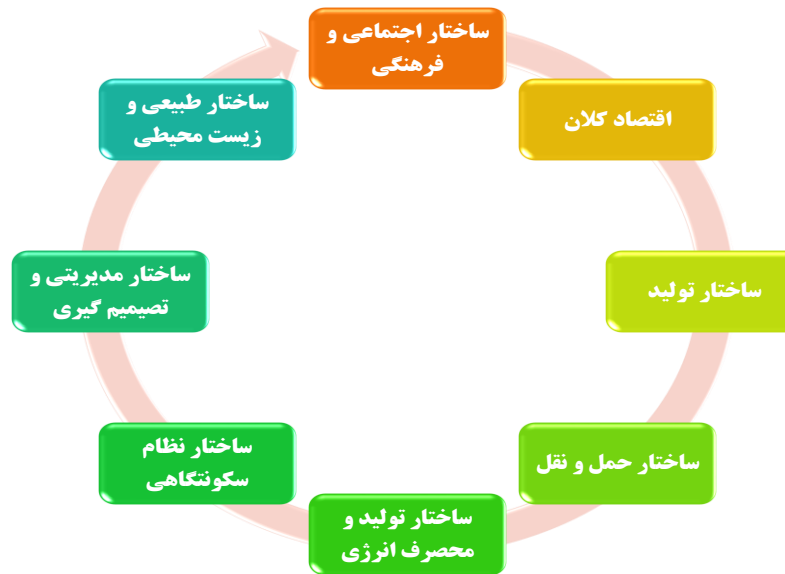
- طبقه‌بندی فرصت‌ها و شایستگی‌های محوری توسعه استان اردبیل
- طبقه‌بندی عوامل کلیدی یازدارنده و پیشبرنده نظام توسعه و توسعه فضایی استان اردبیل
- اهداف بنیادین توسعه فضایی استان اردبیل
- نقش استان در تقسیم کار ملی و منطقه ای
- چشم انداز توسعه استان اردبیل
- مأموریت‌های توسعه فضایی استان اردبیل
- راهبردهای پابرجای توسعه فضایی استان
- شکل بندی کلان نظام فضایی استان (قلمروهای اولویت دار توسعه فعالیت و استقرار جمعیت)

ساختار سند آمایش استان اردبیل

سند اجرایی آمایش سرزمین

- تخصص ها و اولویت های توسعه استان اردبیل
- تخصص ها و اولویت های توسعه در سطح استان
- تحلیل زنجیره های تولید و خوشه های صنعتی
- تحلیل شیوه های غالب تولید و سطح فناوری بکاررفته در رشته های اصلی صنعتی
- تخصص ها و اولویت های توسعه در سطح مناطق
- تعیین تخصص های اصلی مناطق
- تخصیص های نواحی استان در تقسیم کار درون استانی
- سیاست های سرزمینی توسعه بخشی ها
- تصویرسازمان فضایی استان اردبیل در افق توسعه یافتگی ۱۴۲۴
- عناوین پروگرام های اجرایی آمایش استان اردبیل
- طرح ها و پروژه های اولویت دار در برش های بخشی و شهرستانی
- طرح ها و پروژه های اولویت دار به تفکیک امور بخشی و فرابخشی
- طرح ها و پروژه های اولویت دار برش شهرستانی

موضوعات محوری اهداف بنیادین در آمایش سرزمین

نقش و تخصص استان اردبیل در مقابل استان‌های همکار و مکمل

<p>صنعتی</p>	<p>۱ صنایع خلاق و هم پیوند بخش محیط طبیعی، کشاورزی و گردشگری</p>
<p>بازرگانی</p>	<p>۱ مرکز اطلاعات ملی در منطقه همکار</p> <p>۲ عرضه کننده کالاهای خاص به منطقه قفقاز و آذربایجان</p> <p>۳ پیشرو در شکل گیری حلقه های تجارت و توسعه برون مرزی جمهوری آذربایجان</p>
<p>خدماتی</p>	<p>۱ نقش همکار در زمینه خدمات آموزش عالی، تحقیق و توسعه</p> <p>۲ دهلیز ورودی منطقه به کشور آذربایجان و خدمات لجستیک و مرتبط</p> <p>۳ خدمات مکمل و تخصصی در بخش سلامت متناسب با تخصص مناطق همجوار</p> <p>۴ نقش گردشگری مکمل با تاکید بر گردشگری طبیعی در کشورهای همجوار و منطقه مکمل</p> <p>۵ فعالیت های تحقیق و توسعه و آموزشی در منطقه همکار</p>
<p>کشاورزی</p>	<p>۱ مرکز اصلی تولید و هاب توسعه محصولات سردسیر زراعی و باغی گلخانه ای و ارگانیک و گیاهان دارویی</p> <p>۲ هاب زنجیره تامین چابک و خدمات لجستیک محصولات باغی و زراعی</p>
<p>گردشگری</p>	<p>۱ قطب گردشگری طبیعی و ورزش های زمستانی ملی</p> <p>۲ مرکز گردشگری زیستی- فرهنگی و مکمل گردشگری سلامت در منطقه همکار</p>

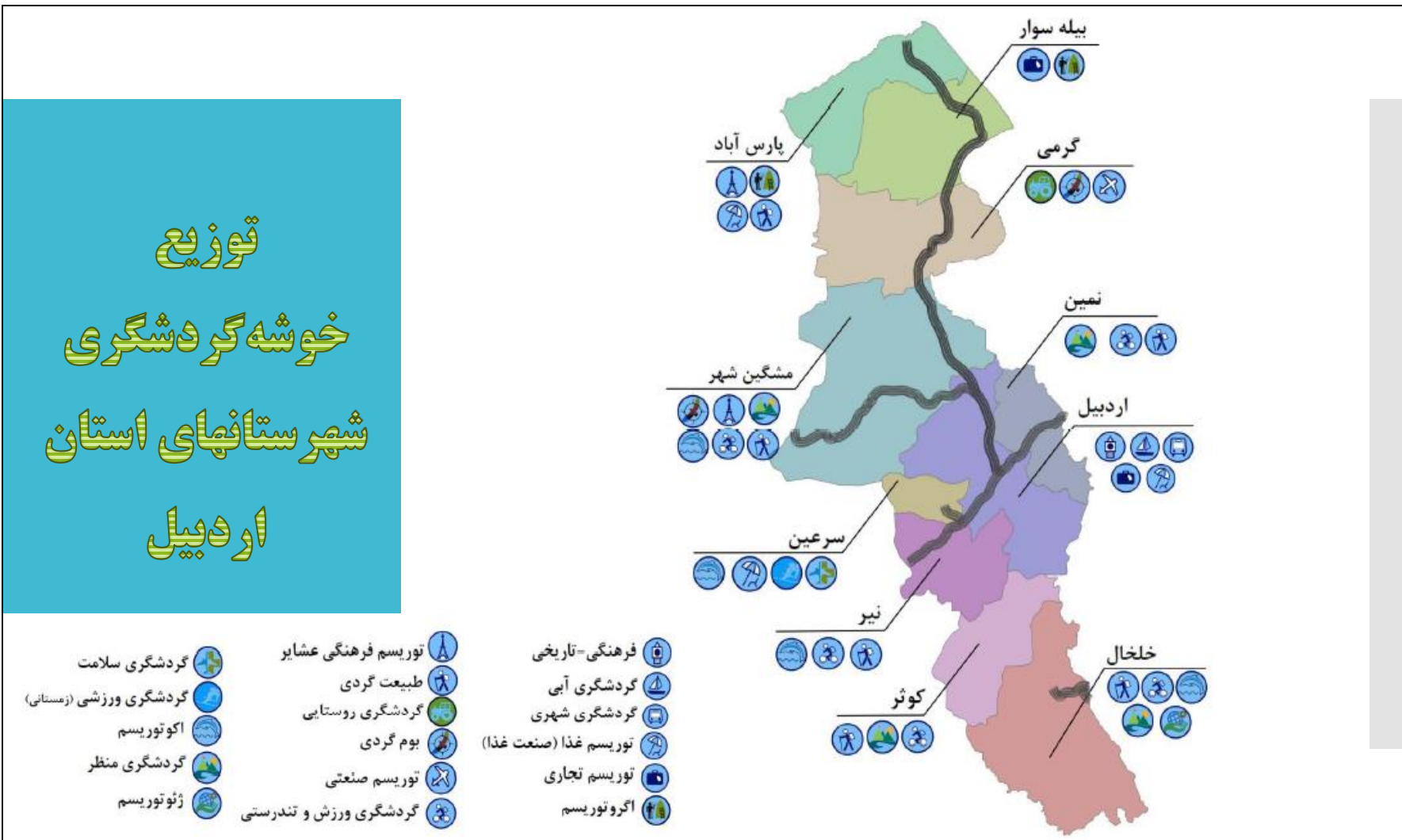
نقش استان در تقسیم کار ملی و منطقه ای

انرژی

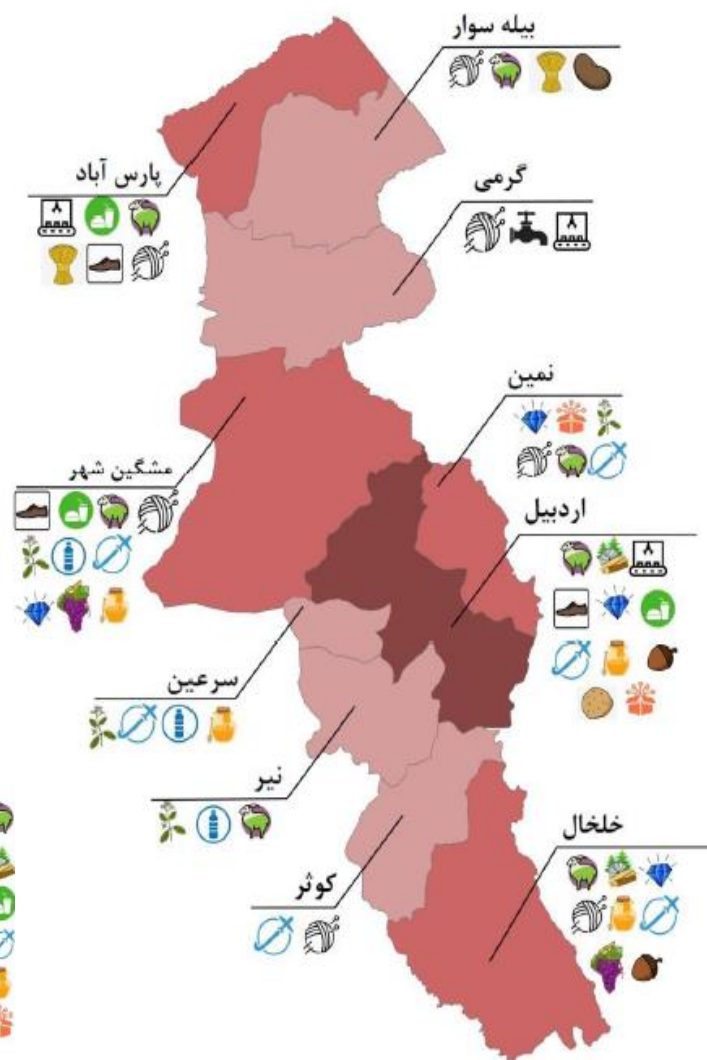
- قطب تولید کارا و دانش بنیان انرژی های نو و پاک
- در زمینه تبادل و صادرات انرژی برق و گاز cis مرکز راهبردی و پشتیبانی تعاملات با کشور های حوزه
- مرکز تحقیقات کاربردی شرکت های دانش بنیان در زمینه کسب فناوری های مرتبط با بهینه سازی مصرف انرژی

امنیتی و پدافند غیر عامل

- نقش کلیدی در تامین دفاع مرزی، امنیت ملی و پدافند غیر عامل با کشور آذربایجان با تاکید بر مشارکت جوامع محلی

توزیع خوشه صنعتی شهرستانهای استان اردبیل

صنایع دستی	خشکبار	فرآورده های دامی و لبنی
گیاهان دارویی	سیب زمینی و سبزیجات	صنایع مرتبط با چوب و کاغذ
فرآورده های باغی	فرآوری محصولات کشاورزی	صنایع غذایی
چرم و منسوجات	حیوانات	گردشگری
قطعات ماشین آلات	صنایع ساختمانی مرتبط با آب	عسل
سنگهای تزئینی و قیمتی	انواع آشامیدنی ها (آب معدنی)	پلاستیک و صنایع بسته بندی

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
پارس آباد	<ul style="list-style-type: none"> • هاب دانشی و منطقه خلاق در حوزه های تخصصی کشت و صنعت، دامپروری و خوشه‌های مرتبط • قطب توسعه خدمات مهندسی کشاورزی و صنایع غذایی • هاب کشاورزی ارگانیک و دانش بنیان کشور • سطح یک جریانات هوایی و ریلی بار در حوزه گروه‌های کالایی کشاورزی و دام • کانون سطح یک خدمات درمانی، آموزش فنی و حرفه‌ای و عالی • قطب ملی تولیدات و فرآورده‌های دامی و صنایع غذایی • قطب ملی توسعه ژنتیک کشاورزی و دام • کانون اصلی خوشه‌های صنعتی مشترک با کشور آذربایجان • قلمرو اصلی استقرار صنایع حساس به بازارهای صادراتی 	<ul style="list-style-type: none"> • مرکز تولید غلات، حیویات و تولیدات نیمه گرمسیری منطقه آذربایجان • کانون سطح یک منطقه در کالاهای واسه‌ای صنعت چرم و منسوجات • قطب بازرگانی کالاهای کشاورزی و دامی با آذربایجان، روسیه و اروپای شرقی • توسعه تحقیق و پژوهش‌های اساسی مرتبط با تولیدات زراعی و باغی نیمه گرمسیری و ارگانیک • کانون خوشه صنایع غذایی منطقه آذربایجان • پرورش دهنده نیروی انسانی ماهر در بخش کشاورزی • مرکز خدمات منطقه شمال استان 	<ul style="list-style-type: none"> • سطح یک کشاورزی و دام سطح دو باغداری • سطح یک خدمات برتر (درمان، آموزشی و مهندسی) • سطح یک پژوهشگرها و شهرک‌های فناوری • سطح یک بازرگانی و پردازش صادرات • سطح دو گردشگری طبیعی

تخصصی
شهرستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهرستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
بيله سوار	<ul style="list-style-type: none"> • یکی از کانون‌های اصلی بازرگانی با کشور آذربایجان و حوزه قفقاز (تجارت بین‌الملل) • مرکز اصلی مبادلات کشور آذربایجان و ارمنستان با قلمروی غرب و جنوب غربی کشور و عراق (ترانزیت بین‌المللی) • کانون کشاورزی سالم، استاندارد و دامپروری 	<ul style="list-style-type: none"> • دهلیز ورودی و خروجی منطقه دو آمایش با کشور آذربایجان • کانون سطح یک تولیدات حیویات در منطقه با محوریت کشت دیم 	<ul style="list-style-type: none"> • سطح یک بازرگانی منطقه‌ای • سطح دو تولیدات دامی سطح دو تولیدات کشاورزی • سطح دو خدمات برتر سطح سه گردشگری

تخصصی
شهرستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهرستانها)

تخصصی
شهر ستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهر ستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
گرمی	<ul style="list-style-type: none"> مرکز خوشه صنایع مرتبط با آب در حوزه ساختمان قطب سطح دو ملی در حوزه صنایع دستی و بوم گردی 	<ul style="list-style-type: none"> مرکز خوشه صنایع ساختمانی مرتبط با آب قطب سطح یک بوم گردی 	<ul style="list-style-type: none"> سطح یک صنعت و بوم-گردی سطح یک خدمات مهندسی و پشتیبان تولید سطح سه خدمات برتر سطح سه کشاورزی و تولیدات دامی

تخصصی
شهر ستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهر ستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
مشگین شهر	<ul style="list-style-type: none"> کانون سطح یک گردشگری فرهنگی سطح دو گردشگری طبیعی، تاریخی و سلامت قطب سطح یک ملی تولیدات عشایر و فرآورده‌های دامی و لبنی سطح ۱ لجستیک تخصص کشاورزی در حوزه تولیدات باغی و دامی مرکز ملی توسعه انرژی زمین گرمایی مرکز ملی تولید و توسعه گیاهان دارویی 	<ul style="list-style-type: none"> مرکز سازماندهی تولیدات عشایری منطقه کانون سطح یک زنجیره امنیت تولید ثقلات دامی و عشایری در منطقه مرکز سطح یک تولیدات باغی مرکز سطح یک خوشه عسل و فرآورده‌های دامی و لبنی 	<ul style="list-style-type: none"> سطح یک گردشگری سطح دو صنایع غذایی سطح یک تولیدات دامی و باغی سطح یک زنجیره تامین چابک

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
نمین	<ul style="list-style-type: none"> قطب ملی گردشگری طبیعی و منظر هاب لجستیک کشاورزی، صنعتی و مکمل و همکار بندر آستارا (مهمترین بندر تخصصی با کشور آذربایجان) مرکز خوشه صنایع پلاستیک و بسته بندی یکی از قطب های اصلی علم و فناوری قطب ملی تولید و فرآوری سنگ های قیمتی قلمرو اصلی صنایع حساس به بازار کشورهای حوزه دریای خزر 	<ul style="list-style-type: none"> قطب منطقه ای گردشگری منظر و طبیعی هاب منطقه ای لجستیک کشاورزی قطب منطقه ای صنایع معدنی دارای ارزش افزوده بالا مرکز خوشه صنایع پلاستیک و بسته بندی 	<ul style="list-style-type: none"> سطح یک گردشگری سطح یک صنایع معدنی سطح دو خدمات کشاورزی سطح دو صنعتی

تخصصی
شهرستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهرستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
اردبیل	<ul style="list-style-type: none"> قطب فراملی گردشگری (تاریخی-فرهنگی، ورزشی، تفریحی و طبیعی) کشور مرکز اصلی توسعه خوشه های فعالیتی جرم، نساجی، عسل، صنایع دستی، فرآورده های دامی، لبنی و صنعت غذا و صنایع بسته بندی، کاغذ و چوب هسته اصلی خوشه های همپوند کشاورزی-صنعت غذا و گردشگری و صنایع خلاق و های تک منطقه هاب دانش و خلاق ملی در حوزه های مزیتی در حوزه فناوری ها و نوآوری های زیستی، فناوری های کشاورزی و غذایی، دارویی، CT, IT مرکز ملی توسعه و ترویج محصولات سردسیر کشور کانون سطح یک تولید و توسعه صنایع غذایی کشور کانون و هسته اصلی الگوی توسعه و ترویج کشاورزی شهری مرکز ملی توسعه خوشه گیاهان دارویی و صنایع دارویی قطب تولید سبزیجات و فرآورده های دامی کشور مرکز خوشه ماشین آلات مرتبط با خوشه کشاورزی و صنایع غذایی کانون سطح یک زیست پذیر کشور هسته اصلی الگوی توسعه پایدار و اقتصاد سبز 	<ul style="list-style-type: none"> حلقه اصلی تکمیل زنجیره گردشگری طبیعی و تاریخی منطقه مکمل قطب کشاورزی دانش بنیان و ارگانیک منطقه دو آذربایجان قطب اصلی توسعه الگوی دانش بنیان در حوزه کشاورزی، گردشگری و صنایع غذایی قطب گردشگری طبیعی و ورزش-های زمستانی قطب لجستیک محصولات کشاورزی و باغی منطقه آذربایجان و دهلیز صادرات به کشورهای حاشیه دریای خزر مرکز خدمات منطقه مرکز استان بر پایه ظرفیت شبکه ای فضا-مجموعه شهری اردبیل 	<ul style="list-style-type: none"> سطح یک گردشگری طبیعی، تاریخی و فرهنگی سطح یک صنایع غذایی و کشاورزی سطح یک تحقیق و توسعه و خدمات مهندسی سطح یک خدمات پرتر سطح یک لجستیک کشاورزی زمینی و هوایی سطح یک صنایع های تک و خلاق

تخصصی
شهرستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهرستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
سرعین	<ul style="list-style-type: none"> قطب جهانی و ملی خوشه گردشگری سلامت (آیدرمانی، سلامت و پزشکی) و ورزش‌های زمستانی مرکز خوشه صنعت عسل و صنایع تبدیلی قطب ملی گردشگری روستایی 	<ul style="list-style-type: none"> قطب منطقه‌ای گردشگری سلامت (تندرستی، درمان و پزشکی) مرکز خوشه گیاهان دارویی قطب گردشگری طبیعی 	<ul style="list-style-type: none"> سطح یک گردشگری سطح یک ورزش‌های زمستانی سطح سه خدمات برتر

تخصصی
شهرستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهرستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
نیر	<ul style="list-style-type: none"> قطب ملی صنایع مربوط به آب معدنی و انواع نوشیدنی‌ها کانون سطح دو گردشگری سلامت 	<ul style="list-style-type: none"> مرکز خوشه واسطه آب معدنی با صنایع مرتبط با انواع نوشیدنی‌ها قطب تولید آب معدنی و گردشگری تندرستی 	<ul style="list-style-type: none"> سطح یک صنایع انواع نوشیدنی و آب معدنی سطح دو گردشگری سطح سه کشاورزی سطح چهار خدمات برتر

تخصصی
شهرستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهرستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
کوثر	<ul style="list-style-type: none"> • کانون ویژه بوم گردی، طبیعت گردی و گردشگری سلامت • قطب ملی تولید و فرآوری پرلیت (در سطح ملی) و صنایع دستی 	<ul style="list-style-type: none"> • قطب توسعه خوشه محصول به کانون • سطح دو تولیدات معدن طلا، آب، مس و تراورتن تولید کننده کالاهای نهایی در حوزه محصول پرلیت 	<ul style="list-style-type: none"> • سطح یک معدن و • سطح دو گردشگری • سطح یک خوشه محصولات باغی

تخصصی
شهرستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهرستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
خلخال	<ul style="list-style-type: none"> • قطب سطح یک ژئوتوریسم، اکوتوریسم، گردشگری زمستانی، بوم گردی (ارائه دهنده خدمات گردشگری نمین و سرعین در مقیاس کوچکتر) و خدمات اکوسیستم (محصولات مرتبط با منابع طبیعی) • قطب سطح دو ملی در حوزه صنایع دستی • مرکز اصلی ملی توسعه زن محصولات زراعی و باغی سردسیر و آبیان سرد آبی • قلمرو اصلی صنایع حساس به بازار داخلی کشور کریدور شرق-غرب) 	<ul style="list-style-type: none"> • قطب گردشگری مکمل با استان گیلان • قطب تولید چرم و فرآوری های چوبی • مرکز اصلی توسعه زن محصولات زراعی و باغی سردسیر • کانون تولید کننده سنگ های تزئینی و قیمتی • مرکز خدمات منطقه جنوب استان 	<ul style="list-style-type: none"> • سطح یک ژئوتوریسم و اکوتوریسم • سطح یک تولیدات مرتبط با منابع طبیعی • سطح دو تحقیق و توسعه • سطح دو معدن و صنایع مرتبط به آن

تخصصی
شهرستانها
(نظام تقسیم
کار بین
شهرستانها)

سیمای توسعه شهرستان نمین

تخصص شهرستانها (نظام تقسیم کار بین شهرستانها)

شهرستان	ملی و فراملی	منطقه مکمل و همکار	استان و نواحی
نمین	قطب ملی گردشگری طبیعی و منظر هاب لجستیک کشاورزی، صنعتی و مکمل و همکار بندر آستارا (مهمترین بندر تخصصی با کشور آذربایجان) مرکز خوشه صنایع پلاستیک و بسته بندی یکی از قطب های اصلی علم و فناوری قطب ملی تولید و فرآوری سنگ های قیمتی قلمرو اصلی صنایع حساس به بازار کشورهای حوزه دریای خزر	قطب منطقه ای گردشگری منظر و طبیعی هاب منطقه ای لجستیک کشاورزی قطب منطقه ای صنایع معدنی دارای ارزش افزوده بالا مرکز خوشه صنایع پلاستیک و بسته بندی	سطح یک گردشگری سطح یک صنایع معدنی سطح دو خدمات کشاورزی سطح دو صنعتی

مهم‌ترین مسائل (ضعف‌ها و تهدیدها) موجود و پیش روی شهرستان نمین

نوع ساختار	مهم‌ترین مسائل (ضعف‌ها و تهدیدها)
محیطی	<p>پایین‌تر بودن متوسط دمای شهرستان از میانگین استانی بالاتر بودن تعداد روزهای یخبندان شهرستان از میانگین استانی پرهزینه‌تر بودن سرمایه‌گذاری‌ها در شرایط اقلیمی نسبتاً نامناسب اقلیمی در برخی نواحی شهرستان پائین‌تر بودن میزان نفوذپذیری خاک و پتانسیل سیل‌خیزی بالا و جاری شدن روان آب‌ها و فرسایش بیشتر خاک وجود اشکال حاصل از حرکات تکتونیکی از نوع گسل در بخش‌هایی از شهرستان به دلیل سختی بالای سنگ‌های آذرین و دگرگونی شکستگی‌های ناشی از تنش‌های فشاری زمین‌شناسی (گسل) بیشتر بوده قرارگیری در وضعیت آبی «بحرانی شدید» با توجه به شاخص سازمان ملل و وضعیت «کمبود آب» بر اساس شاخص فالکن مارک قرارگیری در زون بالای لرزه‌خیزی وجود آلودگی‌های کشاورزی به دلیل استفاده بیش از حد سموم و کودهای شیمیایی آلی استفاده از فاضلاب و زه آب در آبیاری اراضی کشاورزی و مدیریت غلط در سیستم‌ها آبیاری وجود آلودگی‌های آب و خاک ناشی از فعالیت‌های صنعتی سیل، توفان، رعدوبرق و تگرگ و سرمازدگی از جمله بلایای طبیعی در سطح شهرستان است که سالانه خسارات بالایی به بخش کشاورزی تحمیل می‌کند.</p>
اجتماعی - فرهنگی	<p>کاهش جمعیت و روند رو به افزایش مهاجرت از ناحیه در سال‌های ۹۵-۱۳۹۰ به دلیل وجود رکود اقتصادی و کاهش فعالیت‌های صنعتی در ناحیه تمرکز بالای جمعیت روستایی و بالاتر بودن نرخ روستانشینی در بخش جنوبی شهرستان در اکثر روستاهای نیمه شمالی شهرستان نرخ‌های رشد جمعیت منفی بوده و نسبت شهرنشینی بالاتر است.</p>
اقتصادی و کارکردی	<p>نرخ‌های رشد جمعیت غیرفعال نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از جمعیت محصل با هدف ورود به بازار کار از گروه غیرفعالان شهرستان خارج و به جمعیت فعال این استان پیوسته‌اند عرضه بالاتر نیروی کار در مناطق روستایی این شهرستان به دلیل ورود سریع‌تر محصلان به بازار کار نسبت باسوادی در شهرستان نمین (۸۵٫۱ درصد) کمتر از میانگین استان (۸۶٫۷ درصد) است. در مجموع ۴۰۹ درصد جمعیت شاغل استان، ۴۰۹ درصد جمعیت شاغل باسواد و ۲۰۶ درصد شاغلان دارای تحصیلات عالی استان در این شهرستان متمرکزند. با وجود بالا بودن نرخ اشتغال در این شهرستان اما ماندگاری تحصیل‌کردگان دران پایین است و این گروه از فعالان در پی یافتن شغل بهتر به نظر می‌رسد شهرستان را ترک می‌کنند. عدم وجود مزیت نسبی در بخش صنعت بر اساس شاخص سهم مکانی اشتغال صنعتی در مقاطع ۹۰ و ۱۳۸۵. تخصصی عمل کردن بخش صنعت شهرستان در مقایسه با استان و عدم شکل‌گیری پیوندهای بین صنایع بالا بودن سهم کارگاه‌های کوچک صنعتی و زیر ۵۰ نفر کارکن که با سرمایه‌های پایین به بهره‌برداری می‌رسند تولید و اشتغال اندکی را نیز ایجاد می‌کنند. شاخص تخصصی شدن نشان می‌دهد هم در کل فعالیت‌ها و هم در خدمات تخصصی‌تر از سطح استان عمل می‌نماید.</p>
سکونتگاهی	<p>کاهش جمعیت شهرستان در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان نظام سکونت شهری نسبتاً نامتوازن در رأس و نسبتاً متوازن در میانه و قاعده هرم شهری استان روند کاهش جمعیت شهرستان و خروج جمعیت از روستاها به سمت شهرهای شهرستان و استان ضعف دسترسی سکونتگاه‌ها به محورهای اصلی در پهنه‌های شمالی و جنوبی شهرستان</p>

<p>گردشگری</p>	<p>کمبود دفاتر خدمات مسافرتی عدم وجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی در روستاها کمبود واحدهای پذیرایی به نسبت جاذبه‌های زیاد شهرستان ناکافی بودن مراکز پذیرایی بین‌راهی در سطح شهرستان پایین بودن میزان استفاده از قابلیت‌های فناوری اطلاعات در جهت جذب گردشگر نیود مدیریت یکپارچه گردشگری در حوزه‌های مختلف گردشگری پایین بودن کیفیت امکانات اقامتی در مقایسه با استانداردهای جهانی فقدان نیروهای متخصص و آموزش‌دیده در زمینه گردشگری در سطح شهرستان پایین بودن درآمد سرانه در سطح کشور و عدم توجه به گردشگری وجود زیرساخت‌ها و شرایط مناسب‌تر، جهت گردشگری در دیگر نواحی استان</p>
----------------	---

قابلیت‌ها و مزیت‌های شهرستان نمین به تفکیک هر یک از موضوعات محوری

نوع ساختار	مهم‌ترین قابلیت‌ها و مزیت‌ها
<p>محیطی</p>	<p>وجود تنوع بالا به لحاظ زمین‌ریخت‌شناسی در سطح شهرستان وجود تپه‌ماهورهای نامنظم که امکان تشکیل روان آب‌ها را کاهش داده است وجود سهم بالای اراضی واریزه‌های سنگریزه دار بادبزنی شکل که اراضی مناسب کشاورزی هستند وجود اراضی دارای شیب ۳۰-۱۲ درصد که قابلیت توسعه گردشگری بالایی در آن وجود دارد وجود معادن شن و ماسه در مناطقی از سطح شهرستان که سنگ‌های آبرفتی و رسوبی بالاتری دارند وجود معادن فلزی و غیرفلزی به دلیل وجود سنگ‌های آذرین در برخی نواحی شهرستان دارای رتبه سوم از لحاظ میزان سطح اراضی حاصلخیز و وجود پتانسیل بالا و قابلیت کشت‌های مناسب و باغات پربار وجود سهم بالای مراتع متراکم و نیمه متراکم از اراضی شهرستان و استان وجود اراضی جنگلی بسیار باارزش متراکم و نیمه متراکم در ناحیه وجود اراضی بسیار مستعد کشاورزی و پتانسیل تولید محصولات کشاورزی صادراتی وجود اراضی با قابلیت صنعتی وجود اراضی آبی که از نظر گردشگری بی‌نظیر می‌باشد وجود یک منطقه شکار ممنوع به مساحت ۱۹۵۰۲ هکتار</p>

<p>ثابت بودن سهم جمعیت ناحیه از کل جمعیت استان در طی دهه گذشته که نشان از توان نگهداشت جمعیت در خود را دارد</p> <p>نزدیکی به مرکزیت سیاسی و اداری استان</p> <p>توزیع نسبتاً مناسب و پخشایش جمعیت در همه نواحی شهرستان و وجود چند کانون شهری هم‌تراز</p> <p>افزایش نسبت جنسی در دو بخش مرکزی و ویلیکیج (۱۰۵ مزد به ازای ۱۰۰ زن)</p> <p>افزایش نرخ باسوادی و افزایش سهم تحصیل کردگان در بین باسوادان ناحیه خصوصاً در بخش مرکزی</p>	<p>اجتماعی - فرهنگی و جمعیتی</p>
<p>شهرستان در طی این دوره توانسته ظرفیت‌های جدیدی برای به‌کارگیری نیروی جوان وارد شده به بازار کار ایجاد نماید و در نتیجه آن نرخ بیکاری از ۱۴٫۵ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۱۳٫۶ درصد در سال ۱۳۹۵ تقلیل یابد</p> <p>در مناطق شهری، افزایش نرخ فعالیت با افزایش بیکاری همراه نبوده است. در حقیقت ساختار اقتصادی شهرستان در این دوران توان و قدرت جذب و نگهداشت نیروهای عرضه شده به بازار کار را داشته است</p> <p>نرخ بیکاری در بین همه گروه‌های تحصیلی پایین‌تر از میانگین استان است حتی نرخ بیکاری در بین تحصیل کردگان شهرستان که بالاترین نرخ‌های بیکاری در شهرستان محسوب می‌شود (۲۳٫۵ درصد) است از متوسط استان پایین‌تر است</p> <p>بررسی سهم اثر رشد در مدل Shift & Share نشان می‌دهد که اشتغال در شهرستان با توجه به رکود نسبی در سطح استان تحت تأثیر قرار گرفته اما اثر ترکیب در این مدل نیز نشان می‌دهد که سهم منطقه در افزایش اشتغال شهرستان به شدت قوی بوده و این شهرستان به دلیل داشتن مزیت‌های رقابتی در بخش‌های کشاورزی و ساختمان حدود ۲۳۹۳ شغل به دست آورده است</p> <p>از نظر مساحت اراضی زراعی دیم و آبی و همچنین سهم مساحت آبی و دیم در این شهرستان تغییر محسوسی مشاهده نمی‌شود و مساحت اراضی زراعی چه در زراعت آبی و چه در زراعت دیم تقریباً از یک ثبات برخوردار است</p> <p>پتانسیل توسعه باغداری</p> <p>پتانسیل توسعه کشت گلخانه‌ای شهرستان نمین، سهم سطح زیر کشت گلخانه‌ای در شهرستان نمین نسبت به استان ۱۲٫۸ درصد می‌باشد و از این منظر شهرستان نمین در میان سایر شهرستان‌های استان جایگاه سوم را به خود اختصاص داده است.</p> <p>پتانسیل توسعه کشت گیاهان دارویی شهرستان نمین (جایگاه دوم)</p> <p>پتانسیل توسعه پرورش ماهی و پتانسیل توسعه فعالیت‌های زنبورداری</p> <p>رتبه اول تنوع ماده معدنی (۹ ماده معدنی در این شهرستان وجود دارد که اکثر آن در شهرستان‌های دیگر این استان وجود ندارند)</p> <p>بالتر بودن شاخص ضریب توزیع در ناحیه (در سال ۱۳۸۵ این شهرستان با داشتن ۳٫۳ درصد مساحت، ۳٫۵ درصد اشتغال صنعتی را در خود جای داده این شاخص تا سال ۱۳۹۰ افزایش داشته و به ۱٫۱ رسیده است. به دلیل کاهش اشتغال صنعتی در دیگر شهرستان‌ها سهم نسبی این شهرستان از کل اشتغال صنعتی استان افزایش داشته است)</p> <p>تغییرات ساختاری در بخش صنعت شهرستان شتابان‌تر از سطح استان است</p>	<p>اقتصادی و کارکردی</p>

<p>سکونتگاهی</p>	<p>حفظ سهم شهرستان از جمعیت شهری استان - سرعت نسبتاً برابر رشد جمعیت بین شهرهای نخست و دوم شهرستان است. رشد جمعیت در نواحی شهرستان نشانگر الگوی نامتمرکز رشد شهری است.</p> <p>شکل‌گیری خوشه‌های سکونتی روستایی ناشی از تجمع سکونت‌گاه‌های روستایی پرجمعیت در حوزه‌های شهری نمین و آبی بیگلو و جنوب شهرستان و حاشیه محور شمالی-جنوبی (نمین-آبی بیگلو)</p> <p>الگوی متعادل توزیع اندازه جمعیت شهرهای شهرستان وجود الگوی ابتدایی سلسله‌مراتبی با محوریت مرکز شهرستان (نمین)</p> <p>نظام سکونتی شهری و روستایی وابسته و متأثر از نظام ارتباطی و سلسله‌مراتب محورهای ارتباطی جاده‌ای و زمین‌های کشاورزی و اشتغال صنعتی نزدیکی به قطب نخست استان (اردبیل) و قطب سوم (مشگین‌شهر)</p> <p>فاصله نزدیک سکونتگاه‌های شهرستان نمین با شهر اردبیل و دسترسی به شهرک‌های صنعتی و کانون‌های فعالیتی وجود فرصت‌های شغلی و اقتصادی در سکونت‌گاه‌ها ناشی از اقتصاد صنعتی و کشاورزی در روستاها و صنعتی بازرگانی در شهرها دسترسی به زیرساخت‌های منطقه‌ای از جمله، کریدورها شمالی-جنوبی در جانب شرق استان</p> <p>صرفه‌های ناشی از تجمع و خوشه‌ای شدن سکونت‌گاه‌ها و فعالیت‌ها</p> <p>نقش گره‌گاهی نمین به‌عنوان شهری اصلی در مسیر اتصال به اردبیل - آستارا</p>
<p>گردشگری</p>	<p>وجود جاذبه‌های ممتازکننده و منحصربه‌فرد طبیعی جهت توسعه انواع گردشگری طبیعی منطقه نمونه گردشگری فندقلو، منطقه جنگلی آلاذیزگه و مشه)</p> <p>نزدیکی به فرودگاه اردبیل و نقش آن در توسعه گردشگری</p> <p>قرارگیری بخشی از مجموعه توریستی تفریحی گردنه حیران در محدوده این شهرستان</p> <p>وجود آثار تاریخی و میراث غنی فرهنگی</p> <p>وجود کریدور مناسب برای تفرج در مسیر نمین- اردبیل- سرعین - نیر</p> <p>وجود چشم‌انداز منحصربه‌فرد (جهت اکوتوریسم و ژئوتوریسم)</p> <p>اعطای ۸۰ درصد هزینه‌های احداث اقامتگاه بوم‌گردی</p> <p>وجود محصولات کشاورزی جهت شکل‌گیری گردشگری کشاورزی</p> <p>استفاده از فرصت برای ثبت آثار طبیعی و چشم‌اندازهای طبیعی و چشم‌اندازهای فرهنگی و میراث معنوی در فهرست بین‌المللی یونسکو</p> <p>افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری استان اردبیل</p> <p>افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری استان</p>

سیاست‌های پیشنهادی برای اجرایی شدن هر راهبرد متناظر با هر هدف

سیاست‌ها	راهبردها	اهداف
حمایت و توسعه کشت محصولات سردسیری	بهینه‌سازی و تغییر الگوی کشت شهرستان در جهت مکانیزه سازی کشت و ارزش‌آفرینی اراضی روستایی	هدف ۱- توسعه عرصه‌های روستایی در جهت نگهداشت و تثبیت و افزایش جمعیت روستایی
مدیریت بهینه منابع آب کشاورزی و اتخاذ شیوه‌های مناسب بهره‌وری		
حمایت از کشاورزان در مناطق روستایی در قالب تسهیلات اعطایی در جهت مکانیزه کردن کشت و ارزش‌آفرینی به فعالیت‌های کشاورزی		
تأکید بر کشت محصولات بومی و تولید به روش ارگانیک و محصولات برند در جهت ارزش‌آفرینی به فعالیت‌های کشاورزی		
بهره‌گیری از دانش بومی و محلی و تلفیق آن با دانش روز در راستای بهره‌برداری مناسب از محصولات کشاورزی با تأکید بر گیاهان دارویی و گلخانه‌ای	تغییر الگوی تولید از سنتی به مدرن (در حوزه‌های کشاورزی با تأکید بر باغی، گیاهان دارویی و گلخانه‌ای، دامداری) و ارتقای بهره‌وری کل عوامل تولید	
اصلاح الگوی کشت و تغییر کشت محصولات آب بر به محصولات کم آب بر		
توسعه کشت‌های گلخانه‌ای و گیاهان دارویی با شیوه‌های نوین تولید و کشت محصولات غیر بومی		
گسترش شیوه‌های تولید دامداری از سنتی به صنعتی		
	اصلاح روش‌های کشت اراضی مرتعی و توسعه کشت گیاهان مرتعی؛	
ارتقای سطح عملکردی کلیه مراکز مجموعه و منظومه شهرستان مبتنی بر مزیت‌های محیطی و سرزمینی	بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی - محلی مناطق روستایی به منظور سازماندهی نظام خدمات‌رسانی چند سطحی شامل منظومه، مجموعه، مراکز روستایی	
نظارت فنی بر چاه‌های کشاورزی با نصب کنتور و تعیین حق آبه و حد مجاز بهره‌برداری سالانه		
تعریف شبکه‌های هم پیوند فعالیتی سکونتگاه‌های روستایی مبتنی بر خلق مزیت روستاهای شهرستان	افزایش بهره‌وری (عملکرد در مترمکعب آب) با توجه به محدودیت شدید منابع آبی در شهرستان؛	
استفاده از روش‌های نوین آبیاری و مدیریت بهینه آب در جهت حفاظت از محیط‌زیست و افزایش بهره‌وری اقتصادی آب در فعالیت‌های کشاورزی		
بهبود عملکردهای آبخوان‌داری و تغذیه مصنوعی اراضی زراعی		
تشویق کشاورزان به طرح‌های یکپارچه‌سازی و ایجاد مجتمع‌های کشت و صنعت با حمایت‌های مالی و بسته‌های سرمایه‌گذاری سودآور	حمایت و توسعه نهادهای روستایی (مانند تعاونی‌های روستایی) در جهت تجمیع اراضی و افزایش بهره‌وری کشت.	
ایجاد نهاد سازمان‌دهی اجتماعی روستایی در بخش‌داری‌ها و تدوین آئین‌نامه و شیوه‌نامه سازمان‌دهی اجتماعی		
اتخاذ تمهیدات لازم و بسترسازی برای یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی در جهت استفاده از صرفه‌های ناشی از مقیاس		
جلب مشارکت جامعه محلی با آموزش‌های لازم در خصوص شیوه‌های جدید کشت و بهره‌برداری نوین کشاورزی		
احیای تعاونی‌های مرتع‌داران و واگذاری امور نظارت به آنان و توسعه همکاری و همیاری بیشتر این تعاونی‌ها با سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور		
بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های معدنی شهرستان و بهره‌مندی از آخرین تکنولوژی در زمینه استخراج و فرآوری	ارتقاء سهم معدن و صنایع معدنی در اقتصاد شهرستان با استفاده از توسعه سرمایه‌گذاری، زیرساخت و فناوری در حوزه اکتشافات و استخراج معدنی با رعایت الزامات محیط‌زیستی در راستای افزایش رقابت‌پذیری	هدف ۲- تحرک بخشی به اقتصاد شهرستان و ارتقای نقش و سهم آن در فرایند توسعه پایدار
شناسایی و معرفی پتانسیل‌های معدنی استان و ایجاد زمینه‌های جذب سرمایه‌گذار		
ایجاد تنوع گردشگری اعم از تاریخی، تفریحی و طبیعت‌گردی و ورزشی زمستانی	توسعه بخش‌های متنوع گردشگری طبیعی و ارتقاء خدمات گردشگری شهرستان	
تأمین زیرساخت‌های ارتباطی و خدمات لازم برای تفریحات زمستانی و کوهنوردی		

<p>تغییر الگوی تولید از سنتی به مدرن (در حوزه‌های کشاورزی با تأکید بر باغی، گیاهان دارویی و گلخانه‌ای، دامداری) و ارتقای بهره‌وری کل عوامل تولید</p>	<p>بسط و گسترش زنجیره‌های ارزش افزوده مبتنی بر مزیت‌های شهرستان نمین؛</p>	<p>بهره‌گیری از دانش بومی و محلی و تلفیق آن با دانش روز در راستای بهره‌برداری مناسب از محصولات کشاورزی با تأکید بر گیاهان دارویی و گلخانه‌ای</p> <p>اصلاح الگوی کشت و تغییر کشت محصولات آب بر به محصولات کم آب بر</p> <p>توسعه کشت‌های گلخانه‌ای و گیاهان دارویی با شیوه‌های نوین تولید و کشت محصولات غیر بومی</p> <p>گسترش شیوه‌های تولید دامداری از سنتی به صنعتی</p> <p>جهت‌بخشی به توسعه صنعتی با اولویت دادن به استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی</p> <p>کمک به توسعه و رشد بخش خصوصی و جذب سرمایه‌گذاری در بخش‌های پیشرو کشاورزی با فراهم نمودن امکانات لازم زیربنایی و خدماتی</p> <p>تغییر شیوه تولید در حوزه دامپروری از الگوی دامداری سنتی به مدرن</p> <p>افزایش سهم صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی در برنامه‌های توسعه صنعتی ناحیه؛</p> <p>توسعه و تکمیل زنجیره ارزش صنایع غذایی و انواع نوشیدنی‌ها با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک</p> <p>جهت‌بخشی به توسعه صنعتی با اولویت دادن به استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی؛</p> <p>کمک به توسعه فعالیت‌های مشترک و نهادینه شدن الگوی یکپارچه مکمل و هم‌افزایی درون منطقه‌ای، استان‌ها و کشور همجوار (خوشه مکمل گردشگری سلامت، ورزشی، طبیعی و فرهنگی-تاریخی و توریسم غذا)؛</p> <p>ایجاد بستر مناسب برای جلب سرمایه و افزایش توان تولید محصولات صادراتی؛</p> <p>توجه به تقاضای استان‌های همجوار و ایجاد پیوند میان بنگاه‌های اقتصادی (واحدهای صنعتی و کشاورزی) ناحیه با اقتصاد استان‌های فوق؛</p> <p>برنامه جامع شناسایی و کاهش مخاطرات طبیعی تأثیرگذار بر اقتصاد منطقه</p> <p>شناسایی صنایع و فعالیت‌های ناسازگار با محیط‌زیست و پالایش فعالیت‌ها</p> <p>انتخاب رویکرد سلبی در استقرار فعالیت‌های ناسازگار با محیط‌زیست</p> <p>بهبود وضعیت مراتع با عملیات مرتعداری و کپه کاری و تبدیل زراعت دیم و کم بازده اقتصادی به مراتع درجه ۱</p> <p>تهیه نقشه کاداستر اراضی به منظور صیانت از جنگل‌ها و مراتع و مکان‌یابی مناسب برای توسعه فعالیت‌های معدنی و همچنین برای جلوگیری از بورس‌بازی زمین و زمین‌خواری</p> <p>تشکیل بانک اطلاعاتی در بخش مراتع و متنوع سازی فعالیت‌های مرتعداری در جهت بهبود معیشت مرتعداران</p> <p>نظارت دقیق بر فعالیت‌های صنعتی و معدنی و توسعه آنها در جهت حفظ محیط‌زیست شهرستان</p> <p>تعریف سایت‌های گردشگری چند منظوره طبیعی و سلامت با امکانات رفاهی مدرن و مبتنی بر فعالیت‌های زیست فناورانه</p> <p>توسعه فعالیت‌های فرهنگی - اجتماعی در ایجاد فرهنگ حفاظت از محیط‌زیست در مناطق حساس و حفاظت شده</p> <p>تعریف مناطق حفاظت شده و ذخیره‌گاه‌های طبیعی</p> <p>حمایت و بهره‌برداری از فعالیت‌های تحقیقاتی در بخش اجرایی جهت پایدارسازی بهره‌برداری از مراتع و حفظ گونه‌های طبیعی</p>
<p>هدف ۳- انعطاف‌پذیری قابلیت‌های توسعه‌ای مناطق و رفع محرومیتهای فضایی (محدودیت ناشی از جبر جغرافیایی)</p>	<p>تغییر روابط تعاملی شهر نمین با شهر اردبیل از رابطه یک‌سویه اردبیل‌محور به رابطه برد - برد دوسویه؛</p> <p>افزایش تاب‌آوری و کاهش ریسک مخاطرات طبیعی؛</p> <p>پالایش فعالیت‌های ناسازگار با محیط‌زیست</p>	<p>افزایش سهم صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی در برنامه‌های توسعه صنعتی ناحیه؛</p> <p>توسعه و تکمیل زنجیره ارزش صنایع غذایی و انواع نوشیدنی‌ها با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک</p> <p>جهت‌بخشی به توسعه صنعتی با اولویت دادن به استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی؛</p> <p>کمک به توسعه فعالیت‌های مشترک و نهادینه شدن الگوی یکپارچه مکمل و هم‌افزایی درون منطقه‌ای، استان‌ها و کشور همجوار (خوشه مکمل گردشگری سلامت، ورزشی، طبیعی و فرهنگی-تاریخی و توریسم غذا)؛</p> <p>ایجاد بستر مناسب برای جلب سرمایه و افزایش توان تولید محصولات صادراتی؛</p> <p>توجه به تقاضای استان‌های همجوار و ایجاد پیوند میان بنگاه‌های اقتصادی (واحدهای صنعتی و کشاورزی) ناحیه با اقتصاد استان‌های فوق؛</p> <p>برنامه جامع شناسایی و کاهش مخاطرات طبیعی تأثیرگذار بر اقتصاد منطقه</p> <p>شناسایی صنایع و فعالیت‌های ناسازگار با محیط‌زیست و پالایش فعالیت‌ها</p> <p>انتخاب رویکرد سلبی در استقرار فعالیت‌های ناسازگار با محیط‌زیست</p>
<p>هدف ۴-حفظ پایداری محیط‌زیست شهرستان و تعادل سرزمینی در آن</p>	<p>رویکرد ایجابی توسعه پایدار به ویژه در مناطق حفاظتی، جنگل‌ها و مراتع شهرستان در راستای توسعه فعالیت‌ها</p> <p>تدوین راهبرد سازگار و هم‌افزای محیط‌زیست با بخش گردشگری و صنایع و معادن ناحیه</p> <p>ایجاد و توسعه پهنه‌های حساس زیستی بعنوان مناطق چندمنظوره برای حفاظت از گونه‌ها و مجموعه‌های طبیعی در مناطق حساس</p>	<p>بهبود وضعیت مراتع با عملیات مرتعداری و کپه کاری و تبدیل زراعت دیم و کم بازده اقتصادی به مراتع درجه ۱</p> <p>تهیه نقشه کاداستر اراضی به منظور صیانت از جنگل‌ها و مراتع و مکان‌یابی مناسب برای توسعه فعالیت‌های معدنی و همچنین برای جلوگیری از بورس‌بازی زمین و زمین‌خواری</p> <p>تشکیل بانک اطلاعاتی در بخش مراتع و متنوع سازی فعالیت‌های مرتعداری در جهت بهبود معیشت مرتعداران</p> <p>نظارت دقیق بر فعالیت‌های صنعتی و معدنی و توسعه آنها در جهت حفظ محیط‌زیست شهرستان</p> <p>تعریف سایت‌های گردشگری چند منظوره طبیعی و سلامت با امکانات رفاهی مدرن و مبتنی بر فعالیت‌های زیست فناورانه</p> <p>توسعه فعالیت‌های فرهنگی - اجتماعی در ایجاد فرهنگ حفاظت از محیط‌زیست در مناطق حساس و حفاظت شده</p> <p>تعریف مناطق حفاظت شده و ذخیره‌گاه‌های طبیعی</p> <p>حمایت و بهره‌برداری از فعالیت‌های تحقیقاتی در بخش اجرایی جهت پایدارسازی بهره‌برداری از مراتع و حفظ گونه‌های طبیعی</p>

هدف ۱- توسعه عرصه‌های روستایی در جهت نگهداشت و تثبیت و افزایش جمعیت روستایی

طرح توسعه کشاورزی دانش‌بنیان، ارگانیک و سالم
طرح برندسازی فعالیت‌های کشاورزی دارای پتانسیل شاخص شدن در بازارهای داخلی و جهانی

هدف ۲- تحرک بخشی به اقتصاد شهرستان و ارتقای نقش و سهم آن در فرایند توسعه پایدار

طرح تنوع‌سازی فعالیت‌های کشاورزی با توجه به پتانسیل‌های موجود در ناحیه
طرح بهینه‌سازی ساختار تولید و توزیع محصولات دامی
طرح افزایش سطح رقابت‌پذیری فعالیت‌های گردشگری شهرستان
طرح توسعه معدن

هدف ۳- انعطاف‌پذیری قابلیت‌های توسعه‌ای مناطق و رفع محرومیت‌های فضایی (محدودیت ناشی از جبر جغرافیایی)

افزایش سطح زیست‌پذیری کانون‌های جمعیتی
طرح مدیریت و حفاظت از منابع آبی و خاکی شهرستان
طرح افزایش بهره‌وری اقتصادی منابع آب در بخش کشاورزی
طرح کاهش اتکاء دام بر مراتع شهرستان

هدف ۴- حفظ پایداری محیط‌زیست شهرستان و تعادل سرزمینی در آن

طرح مدیریت و حفاظت از منابع آبی و خاکی شهرستان
طرح افزایش بهره‌وری اقتصادی منابع آب در بخش کشاورزی
طرح کاهش اتکاء دام بر مراتع شهرستان

پروژه‌های پیشنهادی بر اساس طرح‌های اولویت‌دار در هدف اول برنامه توسعه شهرستان‌ها

(هدف ۱- توسعه عرصه‌های روستایی در جهت نگهداشت و تثبیت و افزایش جمعیت روستایی)

طرح‌ها	پروژه‌ها
طرح توسعه کشاورزی دانش‌بنیان، ارگانیک و سالم	مطالعات مربوط به انتخاب الگوی کشت و چگونگی اجرای الگوی منتخب و ارائه راهکارها
	اجرای الگوی کشت منتخب در مزارع پایلوت
	پایش و ارزیابی الگوهای پیشنهادی کشت در مزارع پایلوت
	ترویج الگوهای پیشنهادی کشت تدقیق شده در دیگر نواحی
طرح برندسازی فعالیت‌های کشاورزی دارای پتانسیل شاخص شدن در بازارهای داخلی و جهانی	ارزیابی و پایش روش‌های مشارکت بهره‌برداران منتخب (پایلوت) در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی
	توسعه و ترویج روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی
	طرح نیازسنجی و مکان‌یابی و احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی
	طرح امکان‌سنجی احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی
	احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی
	طرح نیازسنجی و مکان‌یابی ایجاد بازارها و نمایشگاه‌های دائمی، فصلی و هفتگی عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و صنایع دستی
	طرح امکان‌سنجی ایجاد بازارها و نمایشگاه‌های دائمی، فصلی و هفتگی عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و صنایع دستی
	مطالعه و شناسایی محصولات زراعی و باغی مناسب با شرایط اقلیمی و محیطی و بازارهای جهانی
	امکان‌سنجی احداث واحدهای تولید محصولات غذایی و کشاورزی با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک و ویژه بومی
	احداث واحدهای تولید محصولات غذایی و کشاورزی با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک و ویژه بومی
	مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی احداث شهرک‌های فناوری مرتبط با فعالیت‌های دارای مزیت
	احداث شهرک‌های فناوری مرتبط در مکان‌های پیشنهاد شده
	طرح تبیین روش‌های شناسه‌دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ
	اجرای طرح شناسه دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ
	طرح امکان‌سنجی استقرار صنایع بسته‌بندی و بازاریابی (کوچک مقیاس) محصولات دامی و محصولات برتر کشاورزی
	احداث صنایع بسته‌بندی و بازاریابی (کوچک مقیاس) محصولات دامی و محصولات برتر کشاورزی
	طرح تبیین روش‌های تشکیل خوشه‌های صنعتی مطرح شده در اسناد فرادست و ارائه برنامه عملیاتی هر یک از خوشه‌ها
	اجرای طرح برنامه عملیاتی خوشه‌ها
	مکان‌یابی توسعه باغات در مناطق مستعد
	امکان‌سنجی توسعه باغات در مناطق مستعد
احداث باغات در مناطق مستعد	
مکان‌یابی مراکز کشت و مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای	

امکان‌سنجی احداث مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای
احداث توسعه مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای
مکان‌یابی توسعه دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی
امکان‌سنجی احداث دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی
احداث دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی
طرح نیازسنجی پروژه ساماندهی نظام دامداری گسترده در نواحی مختلف شهرستان
تبیین روش‌های ساماندهی نظام دامداری گسترده
اجرای روش‌های پیشنهادی در مطالعات بند قبل و ساماندهی نظام دامداری گسترده در نواحی پایلوت منتخب از مطالعات بندهای قبل
شناسایی و مکان‌یابی نواحی مستعد شهرستان جهت پرورش آبزیان (آبزی‌پروری)
امکان‌سنجی احداث مزارع پرورش آبزیان (آبزی‌پروری) در نواحی شناسایی شده
احداث مزارع پرورش آبزیان (آبزی‌پروری)
نیازسنجی، شناسایی و مکان‌یابی توسعه خدمات پشتیبان (سیلوها، انبارها و سردخانه‌ها)
امکان‌سنجی احداث سیلوها
امکان‌سنجی احداث انبارها
امکان‌سنجی احداث سردخانه‌ها
احداث سیلوها
احداث انبارها
احداث سردخانه‌ها
طرح‌های توسعه نواحی یا شهرک‌های تخصصی واحدهای صنایع کشاورزی در قطب‌های اصلی تولید
جانمایی و مکان‌یابی مناطق توسعه شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر منطقه
امکان‌سنجی احداث شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر منطقه
احداث شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر ناحیه

مأخذ: مطالعات مشاور

پروژه‌های پیشنهادی بر اساس طرح‌های اولویت‌دار در هدف دوم برنامه توسعه شهرستان‌ها

(هدف ۲- تحرک بخشی به اقتصاد شهرستان و ارتقای نقش و سهم آن در فرایند توسعه پایدار)

طرح‌ها	پروژه‌ها
طرح تنوع سازی فعالیت‌های کشاورزی با توجه به پتانسیل‌های موجود در ناحیه	طرح شناسایی محصولات کشاورزی صادراتی
	شناسایی موانع و محدودیت‌ها و تدوین سازوکار و مدل کسب‌وکارهای مناسب ورود به زنجیره ارزش تولید محصولات کشاورزی و دامی
	اجرای طرح‌های پایلوت کسب‌وکارهای فوق توسط سرمایه‌گذاران مشترک با تسهیلات ویژه باهدف کاهش ریسک ورود به عرصه‌های جدید فعالیت
	پایش و ارزیابی طرح‌های پایلوت کسب‌وکارهای فوق توسط سرمایه‌گذاران مشترک با تسهیلات ویژه باهدف کاهش ریسک ورود به عرصه‌های جدید فعالیت
	تدوین طرح و مدل‌های کسب‌وکار نوآورانه دام سبک و طیور و حمایت مستمر از تولیدکنندگان جهت جذب روش‌ها و توسعه ژنتیکی در بازه‌های زمانی ۱۰ ساله
	اجرای طرح کسب‌وکار نوآورانه دام سبک و طیور به روش‌های توسعه ژنتیکی
	امکان‌سنجی ایجاد و توسعه مدل مکمل و همکارانه هیات‌های تجاری تخصصی با استان‌های منطقه ۲ و گیلان-تشکیل کمیته‌های تخصصی بازاریابی و بازرگانی مشترک
	ایجاد بازارهای تخصصی محصولات صنعتی، کشاورزی و صنایع دستی در ناحیه و بازارهای اصلی خارج از استان (منطقه همکار و مکمل)
	تبیین روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی به صورت پایلوت
	ترویج روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی به صورت پایلوت
طرح بهینه‌سازی ساختار تولید و توزیع محصولات دامی	طرح ساماندهی دامداران سنتی، برنامه‌ریزی برای اشتغال و جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط
	طرح ساماندهی بهره‌برداران مرتعی، برنامه‌ریزی برای اشتغال و جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط
	طرح ساماندهی بهره‌برداران واحدهای زنبورداری، برنامه‌ریزی جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط
	طرح ایجاد سامانه جامع دام و برندسازی تولیدات دامی و تثبیت و توسعه ترکیب‌های ژنتیکی
طرح افزایش سطح رقابت‌پذیری فعالیت‌های گردشگری شهرستان	استقرار سامانه‌های HACCP، GMP و ... در واحدهای تولیدی، توزیعی، عرضه و خدمات مرتبط با دامپزشکی و برنامه جامع نظام دامپروری و پوشش بهداشتی دام، طیور و آبزیان
	طرح مطالعاتی شناسایی قابلیت‌های محصولات گردشگری جهت تنوع‌بخشی و معرفی محصولات جدید بر پایه قابلیت‌های محورهای تعریف شده در نواحی مختلف شهرستان
	اجرای نتایج طرح مطالعاتی تنوع‌بخشی به محصولات گردشگری در نواحی پایلوت
	پایش و ارزیابی طرح مطالعاتی تنوع‌بخشی به محصولات گردشگری در نواحی پایلوت
	طرح مکان‌یابی و ایجاد مراکز اطلاع‌رسانی و تورگردانی گردشگری در نواحی و قطب‌های گردشگری شناسایی شده
	طرح مکان‌یابی و احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس
	امکان‌سنجی احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس
	احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس
	شناسایی نواحی دارای پتانسیل طرح تعریف زنجیره‌های اقامتی بوم‌گردی و ساماندهی آنها در نواحی
	تبیین سازوکارهای ایجاد زنجیره‌های اقامتی بوم‌گردی در نواحی مختلف شناسایی شده در بند قبل
ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی مختلف شناسایی شده در بند قبل و تشکیل زنجیره	
توسعه و راه‌اندازی موزه‌های محلی و توزیع هدفمند آنها با توجه به ویژگی‌های متمایزکننده در شهرستان	

اجرای طرح پویاسازی و نورپردازی و ... در سایت‌های مهم گردشگری		
پایش و ارزیابی کیفی اقامتگاه‌ها، واحدهای پذیرایی موجود		
برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه مناطق نمونه و روستاهای هدف گردشگری		
طرح ساماندهی و سازماندهی دهلیزهای ورودی-خروجی گردشگری و تدوین و بسترسازی جهت عملیاتی شدن ضوابط سیما و منظر شهرها با هماهنگی با سازمان نظام مهندسی، راه و شهرسازی و مدیریت شهری		
طرح تنظیم و تدقیق ضوابط ساخت‌وساز در حریم و خارج از حریم شهرها در قلمروهای اصلی گردشگری		
شناسایی راه‌های روستایی هدف گردشگری دارای محدودیت و امکان‌سنجی توسعه راه‌های فوق		
طرح توسعه و بهبود کیفیت راه‌های روستایی هدف گردشگری منتخب		
طرح توانمندسازی بخش اکتشافات معدنی شهرستان		توسعه معدن
مطالعات شناخت و انجام فعالیت‌های اکتشافی و مطالعات تفصیلی با تأکید بر اثرات زیست‌محیطی		
طرح شناسایی عناصر نادر خاکی		
طرح‌های اکتشاف مواد معدنی		
طرح احداث کارخانجات تولید محصولات معدنی		

مأخذ: مطالعات مشاور

پروژه‌های پیشنهادی بر اساس طرح‌های اولویت‌دار در هدف سوم برنامه توسعه شهرستان‌ها

هدف ۳- انعطاف‌پذیری قابلیت‌های توسعه‌ای مناطق و رفع محرومیت‌های فضایی (محدودیت ناشی از جبر جغرافیایی))

شناسایی و مکان‌یابی مجتمع‌های بین‌راهی در کریدورهای ترانزیتی و سایر راه‌ها با تمرکز بر توسعه گردشگری	افزایش سطح زیست پذیری کانون‌های جمعیتی
امکان‌سنجی مجتمع‌های بین‌راهی در کریدورهای ترانزیتی و سایر راه‌ها با تمرکز بر توسعه گردشگری	
احداث، ساماندهی و تجهیز راهوندها و مجتمع‌های پذیرایی- اقامتی و خدماتی بین‌راهی در کریدورهای ترانزیتی و شریانی و سایر راه‌های درون منطقه‌ای با عملکردهای منطقه‌ای و استانی با اولویت محورهای گردشگری	
نیازسنجی امکانات فنی و خدماتی برای راه‌اندازی شبکه حمل‌ونقل بار و مسافر و گردشگران طبیعی به نواحی هدف گردشگری	
نیازسنجی، مکان‌یابی و احداث پست‌های ۶۳۰/۲۳ کیلوولت مورد نیاز در کل شهرستان	
توسعه اتصالات پست‌های ۲۳۰ کیلو ولت در نواحی مورد نیاز	
امکان‌سنجی و مکان‌یابی احداث نیروگاه‌های کوچک و پراکنده در منطقه	
امکان‌سنجی تولید و استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر در مناطق روستایی	
تکمیل شبکه برق‌رسانی به مزارع و باغات	
اجرای برنامه گازرسانی به نواحی محروم از شبکه گازرسانی و اتصال آن‌ها به شبکه گازی کشور	
ایجاد زیرساخت‌های فناوری اطلاعات خصوصاً با هدف توسعه برنامه‌های گردشگری	
اجرای چتر وای فای	
بهبودی و ارتقاء کیفیت راه‌های متصل به مراکز تولید کشاورزی مهم شهرستان و سایر مراکز تولیدی منطقه	
امکان‌سنجی ایجاد و توانمندسازی مالی و نهادی تعاونی‌های محلی (به ویژه در بخش کشاورزی)	
طرح شناسایی راهکارهای توانمندسازی مالی و نهادی شهرداری‌های شهرستان	
طرح تعیین نحوه ساماندهی، تقویت و پشتیبانی مالی و خدماتی صنایع خرد و متوسط مقیاس فعال	
طراحی برنامه بازاریابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی در منطقه برای صنایع قابل استقرار در شهرستان	
طرح شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی و تهیه بسته‌های سرمایه‌گذاری مرتبط	
طرح مکان‌یابی و احداث مجموعه‌های خدماتی مولد و پشتیبان (بازاریابی، بیمه، مالی)	
پهنه‌بندی مخاطرات و پتانسیل‌های اقلیمی و محیطی	
مطالعات مکان‌یابی پهنه‌های پرخطر جهت استقرار کانون‌های مدیریت بحران (شامل آتش‌نشانی، اورژانس و...)	
استقرار کانون‌های مدیریت بحران (شامل آتش‌نشانی، اورژانس و...)	

مأخذ: مطالعات مشاور

پروژه‌های پیشنهادی بر اساس طرح‌های اولویت‌دار در هدف چهارم برنامه توسعه شهرستان‌ها

(هدف ۴ - حفظ پایداری محیط‌زیست شهرستان و تعادل سرزمینی در آن)

طرح‌ها	پروژه‌ها	
طرح مدیریت و حفاظت از منابع آبی و خاکی شهرستان	شناسایی مناسب‌ترین طرح‌های ترویجی جهت بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب‌و خاک با استفاده از فناوری‌های نوین در ناحیه	
	طرح ترویج روش‌های شناسایی شده مناسب ناحیه استفاده از فناوری‌های نوین در بهره‌برداری از منابع آب‌و خاک و ارتقاء دانش بهره‌برداران	
	شناسایی پروژه‌های مشمول ارزیابی اثرات محیط‌زیستی	
	انجام مطالعات ارزیابی اثرات محیط‌زیستی پروژه‌های شناسایی شده مشمول	
	تهیه کاداستر اراضی ملی	
	تهیه عکس نقشه هوایی کل اراضی مرتعی و حفاظت شده	
	تدوین سند حقوقی و فضایی کاداستر منابع کشاورزی و اراضی زراعی	
	مطالعه و شناسایی روش‌های مناسب بهبود ماده آلی و حاصلخیزی خاک و چگونگی حمایت از کشت گیاهان حاصلخیزکننده و بهبود تناوب کشت	
	اجراء روش‌های مناسب شناسایی شده در بهبود ماده آلی و حاصلخیزی خاک و چگونگی حمایت از کشت گیاهان حاصلخیزکننده و بهبود تناوب کشت در مزارع پایلوت	
	ارزیابی و پایش طرح اجرائی حاصلخیزی خاک و ... در مزارع پایلوت	
	توسعه طرح فوق در جامعه هدف	
	شناسایی دیمزارهای کم بازده در سطح شهرستان و ارائه پیشنهادات اجرائی در جهت افزایش بهره‌وری (ساماندهی دیمزارها)	
	اجرای طرح ساماندهی دیمزارهای کم بازده در برخی نواحی به صورت پایلوت	
	ارزیابی و پایش طرح اجرائی ساماندهی دیمزارهای پایلوت	
	توسعه طرح در کلیه مزارع	
	طرح افزایش بهره‌وری اقتصادی منابع آب در بخش کشاورزی	شناسایی و مکان‌یابی اراضی مورد نیاز عملیات آبخیزداری در سطح شهرستان
		اجرای عملیات آبخیزداری شامل مدیریت رواناب‌های سطحی، اجرای پخش سیلاب، حفاظت خاک، احداث بندهای خاکی با مشارکت‌های مردمی
امکان‌سنجی توسعه سیستم‌های نوین آبیاری در پهنه‌های دارای پتانسیل زراعت و باغداری		
توسعه سیستم‌های نوین آبیاری در پهنه‌های دارای پتانسیل زراعت و باغداری شناسایی شده		
طرح شناسایی روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی		
اجرای روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر به روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی به صورت پایلوت		
پایش و ارزیابی نحوه اجرای روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر به روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی به صورت پایلوت		
طرح ارزیابی و تعیین ارزش اقتصادی و کارایی آب به تفکیک هر یک از محصولات کلیدی، گردشگری و شرب در مناطق مختلف		
مطالعه قابلیت‌های منابع آب سطحی و زیرزمینی و روش‌های آبیاری با راندمان بالا		
واکاوی روش‌های کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیتهای زراعی و باغی		

اجرای روش‌های کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیتهای زراعی و باغی پایلوت	طرح کاهش اتکاء دام بر مراتع شهرستان
پایش و ارزیابی روش‌های اجرای کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیتهای زراعی و باغی پایلوت	
شناسایی پهنه‌های لازم جهت اصلاح و احیای مراتع و معرفی اصلاحات پیشنهادی در هر پهنه	
اجرای پروژه‌های اصلاح و احیای مراتع به صورت عملیات نهال کاری، بذرپاشی، پخش سیلاب، کودپاشی و مدیریت چرای دام همراه با ارائه تسهیلات و امکانات از قبیل بذر، کود و ساماندهی جوامع محلی و تشکل‌های مردمی برای اجرای برنامه‌های منابع طبیعی و آبخیزداری و اقدامات ترویجی (فیلم، نشریات، بروشور، پوستر، جشنواره، نمایشگاه و ...)	
برگزاری کارگاه‌های آموزشی با بهره‌برداران	
ایجاد شبکه کسب اطلاعات مردمی حفاظت از جنگل و مرتع و رسیدگی به آن	
امکان‌سنجی و مکان‌یابی طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای	
اجرای طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای به صورت پایلوت	
پایش و ارزیابی اجرای طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای به صورت پایلوت	
توسعه و ترویج طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای در نواحی شناسایی شده	
طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در ناحیه	
انجام طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در مزارع پایلوت	
پایش و ارزیابی طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در مزارع پایلوت	
توسعه طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در سطح ناحیه	
شناسنامه‌دار کردن دام‌ها با هدف کنترل جمعیت دام مجاز	

مأخذ: مطالعات مشاور

برنامه‌های اقدام

علاوه بر معرفی پروژه‌ها سعی شده است تا برنامه‌های اقدام و همچنین سازمان متولی، محل اجرا، نوع پروژه، مقیاس و حوزه اثرگذاری بر اساس اهداف کلان هریک از آن‌ها مشخص شود. بدین ترتیب، در جدول زیر تمامی پروژه‌های پیشنهادی برحسب اطلاعات فوق آمده است.

معرفی طرح‌ها بر حسب شاخص‌های نوع، سازمان متولی، محل اجرا و حوزه نفوذ پروژه

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجرا	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی	
			موضوعی	موضعی				
هدف ۱ - توسعه عرصه‌های روستایی در جهت نگهداشت و تثبیت و افزایش جمعیت روستایی	طرح توسعه کشاورزی دانش‌بنیان، ارگانیک و سالم	مطالعات مربوط به انتخاب الگوی کشت و چگونگی اجرای الگوی منتخب و ارائه راهکارها			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی	
		اجرای الگوی کشت منتخب در مزارع پایلوت			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی	
		پایش و ارزیابی الگوهای پیشنهادی کشت در مزارع پایلوت			نواحی پایلوت	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی	
		ترویج الگوهای پیشنهادی کشت تدقیق شده در دیگر نواحی			کل شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی	
	طرح برندسازی فعالیت‌های کشاورزی دارای پتانسیل شاخص شدن در بازارهای داخلی و جهانی	ارزیابی و پایش روش‌های مشارکت بهره‌برداران منتخب (پایلوت) در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی				مرکز شهرستان	فراملی	صنعت معدن و تجارت
		توسعه و ترویج روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی				کل شهرستان	فراملی	صنعت معدن و تجارت
		طرح نیازسنجی و مکان‌یابی و احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی				مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		طرح امکان‌سنجی احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی				مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی				نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		طرح نیازسنجی و مکان‌یابی ایجاد بازارها و نمایشگاه‌های دائمی، فصلی و هفتگی عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و صنایع دستی				مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		طرح امکان‌سنجی ایجاد بازارها و نمایشگاه‌های دائمی، فصلی و هفتگی عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و صنایع دستی				مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		مطالعه و شناسایی محصولات زراعی و باغی مناسب با شرایط اقلیمی و محیطی و بازارهای جهانی				مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
امکان‌سنجی احداث واحدهای تولید محصولات غذایی و کشاورزی با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک و ویژه بومی				مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت		

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجراء	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی
			موضوعی	موضعی			
		احداث واحدهای تولید محصولات غذایی و کشاورزی با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک و ویژه بومی			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی احداث شهرک‌های فناوری مرتبط با فعالیت‌های دارای مزیت			مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		احداث شهرک‌های فناوری مرتبط در مکان‌های پیشنهاد شده			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		طرح تبیین روش‌های شناسه دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ			مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		اجرای طرح شناسه دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ			کل شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		طرح امکان‌سنجی استقرار صنایع بسته‌بندی و بازاریابی (کوچک مقیاس) محصولات دامی و محصولات برتر کشاورزی			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
		احداث صنایع بسته‌بندی و بازاریابی (کوچک مقیاس) محصولات دامی و محصولات برتر کشاورزی			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
		طرح تبیین روش‌های تشکیل خوشه‌های صنعتی مطرح شده در اسناد فرادست و ارائه برنامه عملیاتی هر یک از خوشه‌ها			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
		اجرای طرح برنامه عملیاتی خوشه‌ها			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
		مکان‌یابی توسعه باغات در مناطق مستعد			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		امکان‌سنجی توسعه باغات در مناطق مستعد			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		احداث باغات در مناطق مستعد			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		مکان‌یابی مراکز کشت و مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		امکان‌سنجی احداث مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		احداث توسعه مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		مکان‌یابی توسعه دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		امکان‌سنجی احداث دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		احداث دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		طرح نیازسنجی پروژه ساماندهی نظام دامداری گسترده در نواحی مختلف شهرستان			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		تبیین روش‌های ساماندهی نظام دامداری گسترده			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
		اجرای روش‌های پیشنهادی در مطالعات بند قبل و ساماندهی نظام دامداری گسترده در نواحی پایلوت منتخب از مطالعات بندهای قبل			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجراء	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی
			موضوعی	موضوعی			
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل جهاد کشاورزی
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	فراملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	فراملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	ملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجراء	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی
			موضوعی	موضعی			
طرح بهینه‌سازی ساختار تولید و توزیع محصولات دامی		امکان‌سنجی ایجاد و توسعه مدل مکمل و همکارانه هیات‌های تجاری تخصصی با استان‌های منطقه ۲ و گیلان-تشکیل کمیته‌های تخصصی بازاریابی و بازرگانی مشترک ایجاد بازارهای تخصصی محصولات صنعتی، کشاورزی و صنایع دستی در ناحیه و بازارهای اصلی خارج از استان (منطقه همکار و مکمل) تبیین روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی ترویج روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی به صورت پایلوت طرح ساماندهی دامداران سنتی، برنامه‌ریزی برای اشتغال و جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط طرح ساماندهی بهره‌برداران مرتعی، برنامه‌ریزی برای اشتغال و جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط طرح ساماندهی بهره‌برداران واحدهای زنبورداری، برنامه‌ریزی جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط طرح ایجاد سامانه جامع دام و برندسازی تولیدات دامی و تثبیت و توسعه ترکیب‌های ژنتیکی استقرار سامانه‌های HACCP، GMP و ... در واحدهای تولیدی، توزیعی، عرضه و خدمات مرتبط با دامپزشکی و برنامه جامع نظام دامپروری و پوشش بهداشتی دام، طیور و آبزیان			مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	فراملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	فراملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	فراملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای- ملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای- ملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای- ملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای- ملی	صنعت معدن و تجارت
					کل شهرستان	منطقه‌ای- ملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای- ملی	میراث فرهنگی و گردشگری
طرح افزایش سطح رقابت پذیری فعالیت‌های گردشگری شهرستان		طرح مطالعاتی شناسایی قابلیت‌های محصولات گردشگری جهت تنوع‌بخشی و معرفی محصولات جدید بر پایه قابلیت‌های محورهای تعریف شده در نواحی مختلف شهرستان اجرای نتایج طرح مطالعاتی تنوع‌بخشی به محصولات گردشگری در نواحی پایلوت پایش و ارزیابی طرح مطالعاتی تنوع‌بخشی به محصولات گردشگری در نواحی پایلوت طرح مکان‌یابی و ایجاد مراکز اطلاع‌رسانی و تورگردانی گردشگری در نواحی و قطب‌های گردشگری شناسایی شده طرح مکان‌یابی و احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس امکان‌سنجی احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس			کل شهرستان	منطقه‌ای- ملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					کل شهرستان	منطقه‌ای- ملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					کل شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					کل شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					کل شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجراء	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی
			موضوعی	موضوعی			
توسعه معدن	افزایش سطح زیست پذیری کانون‌های جمعیتی	شناسایی نواحی دارای پتانسیل طرح تعریف زنجیره‌های اقامتی بوم گردی و ساماندهی آنها در نواحی			مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	میراث فرهنگی و گردشگری
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت			
		مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی	اداره کل راه و شهرسازی			
		مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی	اداره کل راه و شهرسازی			

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجراء	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی
			موضوعی	موضوعی			
هدف ۳- انعطاف پذیری قابلیت‌های توسعه‌ای مناطق و رفع محرومیت‌های فضایی (محدودیت ناشی از جبر جغرافیایی)		احداث، ساماندهی و تجهیز راهونداها و مجتمع‌های پذیرایی - اقامتی و خدماتی بین‌راهی در کریدورهای ترانزیتی و شریانی و سایر راه‌های درون منطقه‌ای با عملکردهای منطقه‌ای و استانی با اولویت محورهای گردشگری			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل راه و شهرسازی
		نیازسنجی امکانات فنی و خدماتی برای راه‌اندازی شبکه حمل‌ونقل بار و مسافر و گردشگران طبیعی به نواحی هدف گردشگری			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل راه و شهرسازی
		نیازسنجی، مکان‌یابی و احداث پست‌های ۲۳*۶۳ کیلوولت مورد نیاز در کل شهرستان			مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	وزارت نیرو
		توسعه اتصالات پست‌های ۲۳۰ کیلو ولت در نواحی مورد نیاز			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	وزارت نیرو
		امکان‌سنجی و مکان‌یابی احداث نیروگاه‌های کوچک و پراکنده در منطقه			مرکز شهرستان	منطقه‌ای - ملی - فراملی	وزارت نیرو
		امکان‌سنجی تولید و استفاده از انرژی‌های تجدید پذیر در مناطق روستایی			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	وزارت نیرو
		تکمیل شبکه برق‌رسانی به مزارع و باغات			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	وزارت نیرو
		اجرای برنامه گازرسانی به نواحی محروم از شبکه گازرسانی و اتصال آن‌ها به شبکه گازی کشور			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل توزیع گاز شهری
		ایجاد زیرساخت‌های فناوری اطلاعات خصوصاً با هدف توسعه برنامه‌های گردشگری			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل فناوری اطلاعات و ارتباطات
		اجرای چتر وای فای			کل شهرستان	منطقه‌ای	اداره کل فناوری اطلاعات و ارتباطات
		بهسازی و ارتقاء کیفیت راه‌های متصل به مراکز تولید کشاورزی مهم شهرستان و سایر مراکز تولیدی منطقه			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	اداره کل راه و شهرسازی
		امکان‌سنجی ایجاد و توانمندسازی مالی و نهادی تعاونی‌های محلی (به ویژه در بخش کشاورزی)			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		طرح شناسایی راهکارهای توانمندسازی مالی و نهادی شهرداری‌های شهرستان			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	سازمان شهرداری‌ها
		طرح تعیین نحوه ساماندهی، تقویت و پشتیبانی مالی و خدماتی صنایع خرد و متوسط مقیاس فعال			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	سازمان صنایع کوچک و شرکت شهرک‌های صنعتی
		طراحی برنامه بازاریابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی در منطقه برای صنایع قابل استقرار در شهرستان			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای - ملی - فراملی	صنعت معدن و تجارت
		طرح شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی و تهیه بسته‌های سرمایه‌گذاری مرتبط			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت
	طرح مکان‌یابی و احداث مجموعه‌های خدماتی مولد و پشتیبان (بازاریابی، بیمه، مالی)			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	صنعت معدن و تجارت	
	پهنه‌بندی مخاطرات و پتانسیل‌های اقلیمی و محیطی			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	فرمانداری	

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجراء	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی		
			موضوعی	موضعی					
هدف ۴- حفظ پایداری محیط‌زیست شهرستان و تعادل سرزمینی در آن	طرح مدیریت و حفاظت از منابع آبی و خاکی شهرستان	مطالعات مکان‌یابی پهنه‌های پرخطر جهت استقرار کانون‌های مدیریت بحران (شامل آتش‌نشانی، اورژانس و...)			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	فرمانداری		
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	فرمانداری		
					شناسایی مناسب‌ترین طرح‌های ترویجی جهت بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب‌و خاک با استفاده از فناوری‌های نوین در ناحیه			مرکز شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					طرح ترویج روش‌های شناسایی شده مناسب ناحیه استفاده از فناوری‌های نوین در بهره‌برداری از منابع آب‌و خاک و ارتقاء دانش بهره‌برداران			کل شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					شناسایی پروژه‌های مشمول ارزیابی اثرات محیط‌زیستی			مرکز شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					انجام مطالعات ارزیابی اثرات محیط‌زیستی پروژه‌های شناسایی شده مشمول تهیه کاداستر اراضی ملی			نواحی شناسایی شده	وزارت جهاد کشاورزی
								کل شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					تهیه نقشه هوایی کل اراضی مرتعی و حفاظت شده			کل شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					تدوین سند حقوقی و فضایی کاداستر منابع کشاورزی و اراضی زراعی			کل شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					مطالعه و شناسایی روش‌های مناسب بهبود ماده آلی و حاصلخیزی خاک و چگونگی حمایت از کشت گیاهان حاصلخیزکننده و بهبود تناوب کشت			مرکز شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					اجراء روش‌های مناسب شناسایی شده در بهبود ماده آلی و حاصلخیزی خاک و چگونگی حمایت از کشت گیاهان حاصلخیزکننده و بهبود تناوب کشت در مزارع پایلوت			نواحی شناسایی شده	وزارت جهاد کشاورزی
					ارزیابی و پایش طرح اجرائی حاصلخیزی خاک و ... در مزارع پایلوت			نواحی پایلوت	وزارت جهاد کشاورزی
					توسعه طرح فوق در جامعه هدف			کل شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					شناسایی دیمزارهای کم بازده در سطح شهرستان و ارائه پیشنهادات اجرائی در جهت افزایش بهره‌وری (ساماندهی دیمزارها)			مرکز شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					اجراء طرح ساماندهی دیمزارهای کم بازده در برخی نواحی به صورت پایلوت			نواحی شناسایی شده	وزارت جهاد کشاورزی
					ارزیابی و پایش طرح اجرائی ساماندهی دیمزارهای پایلوت			نواحی پایلوت	وزارت جهاد کشاورزی
					توسعه طرح در کلیه مزارع			کل شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					شناسایی و مکان‌یابی اراضی مورد نیاز عملیات آبخیزداری در سطح شهرستان			مرکز شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					اجراء عملیات آبخیزداری شامل مدیریت رواناب‌های سطحی، اجراء پخش سیلاب، حفاظت خاک، احداث بندهای خاکی با مشارکت‌های مردمی			کل شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی
					امکان‌سنجی توسعه سیستم‌های نوین آبیاری در پهنه‌های دارای پتانسیل زراعت و باغداری			مرکز شهرستان	وزارت جهاد کشاورزی

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجراء	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی
			موضوعی	موضعی			
طرح افزایش بهره‌وری اقتصادی منابع آب در بخش کشاورزی		توسعه سیستم‌های نوین آبیاری در پهنه‌های دارای پتانسیل زراعت و باغداری شناسایی شده			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
					نواحی پایلوت	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
					مرکز شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
					نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
					نواحی پایلوت	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
			طرح کاهش اتکاء دام بر مراتع شهرستان		شناسایی پهنه‌های لازم جهت اصلاح و احیای مراتع و معرفی اصلاحات پیشنهادی در هر پهنه		
		کل شهرستان				منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		کل شهرستان				منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		کل شهرستان				منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		کل شهرستان				منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		مرکز شهرستان				منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		نواحی شناسایی شده				منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		اجرای طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای					وزارت جهاد کشاورزی

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		محل اجراء	مقیاس و حوزه اثرگذاری پروژه	سازمان متولی
			موضوعی	موضعی			
		پایش و ارزیابی اجرای طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای به صورت پایلوت			نواحی پایلوت	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		توسعه و ترویج طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای در نواحی شناسایی شده			کل شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در ناحیه			مرکز شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		انجام طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در مزارع پایلوت			نواحی شناسایی شده	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		پایش و ارزیابی طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در مزارع پایلوت			نواحی پایلوت	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		توسعه طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در سطح ناحیه			کل شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی
		شناسنامه‌دار کردن دام‌ها با هدف کنترل جمعیت دام مجاز			کل شهرستان	منطقه‌ای	وزارت جهاد کشاورزی

توزیع فضایی پروژه‌ها و اقدامات اجرایی در سطح شهرستان، حجم اعتبارات مورد نیاز و چگونگی تأمین مالی پروژه‌ها

توزیع فضایی پروژه‌ها و اقدامات اجرایی در سطح شهرستان

طبقه‌بندی پروژه‌ها بر حسب نوع پروژه و محل اجرا

شهرستان نمین			محل اجراء	نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
ویکلیج	عنبران	بخش مرکزی		موضوعی	موضوعی			
		•	مرکز شهرستان			مطالعات مربوط به انتخاب الگوی کشت و چگونگی اجرای الگوی منتخب و ارائه راهکارها	طرح توسعه کشاورزی	هدف ۱- توسعه عرصه‌های روستایی در جهت نگهداشت و تثبیت و افزایش جمعیت روستایی
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای الگوی کشت منتخب در مزارع پایلوت	دانش‌بنیان، ارگانیک و سالم	
•	•	•	نواحی پایلوت			پایش و ارزیابی الگوهای پیشنهادی کشت در مزارع پایلوت		
•	•	•	کل شهرستان			ترویج الگوهای پیشنهادی کشت تدقیق شده در دیگر نواحی		
		•	مرکز شهرستان			ارزیابی و پایش روش‌های مشارکت بهره‌برداران منتخب (پایلوت) در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی	طرح برندسازی	
•	•	•	کل شهرستان			توسعه و ترویج روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی	فعالیت‌های کشاورزی	
		•	مرکز شهرستان			طرح نیازسنجی و مکان‌یابی و احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی	دارای پتانسیل	
		•	مرکز شهرستان			طرح امکان‌سنجی احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی	شاخص شدن	
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی	در بازارهای داخلی و جهانی	
		•	مرکز شهرستان			طرح نیازسنجی و مکان‌یابی ایجاد بازارها و نمایشگاه‌های دائمی، فصلی و هفتگی عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و صنایع دستی		
		•	مرکز شهرستان			طرح امکان‌سنجی ایجاد بازارها و نمایشگاه‌های دائمی، فصلی و هفتگی عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و صنایع دستی		
		•	مرکز شهرستان			مطالعه و شناسایی محصولات زراعی و باغی مناسب با شرایط اقلیمی و محیطی و بازارهای جهانی		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی احداث واحدهای تولید محصولات غذایی و کشاورزی با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک و ویژه بومی		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث واحدهای تولید محصولات غذایی و کشاورزی با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک و ویژه بومی		

شهرستان نمین			محل اجراء	نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
ویکلیج	عنبران	بخش مرکزی		موضوعی	موضوعی			
		•	مرکز شهرستان			مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی احداث شهرک‌های فناوری مرتبط با فعالیت‌های دارای مزیت		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث شهرک‌های فناوری مرتبط در مکان‌های پیشنهاد شده		
		•	مرکز شهرستان			طرح تبیین روش‌های شناسه دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ		
•	•	•	کل شهرستان			اجرای طرح شناسه دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ		
		•	مرکز شهرستان			طرح امکان‌سنجی استقرار صنایع بسته‌بندی و بازاریابی (کوچک مقیاس) محصولات دامی و محصولات برتر کشاورزی		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث صنایع بسته‌بندی و بازاریابی (کوچک مقیاس) محصولات دامی و محصولات برتر کشاورزی		
		•	مرکز شهرستان			طرح تبیین روش‌های تشکیل خوشه‌های صنعتی مطرح شده در اسناد فرادست و ارائه برنامه عملیاتی هر یک از خوشه‌ها		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای طرح برنامه عملیاتی خوشه‌ها		
		•	مرکز شهرستان			مکان‌یابی توسعه باغات در مناطق مستعد		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی توسعه باغات در مناطق مستعد		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث باغات در مناطق مستعد		
		•	مرکز شهرستان			مکان‌یابی مراکز کشت و مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی احداث مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث توسعه مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای		
		•	مرکز شهرستان			مکان‌یابی توسعه دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی احداث دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی		
		•	مرکز شهرستان			طرح نیازسنجی پروژه ساماندهی نظام دامداری گسترده در نواحی مختلف شهرستان		
		•	مرکز شهرستان			تبیین روش‌های ساماندهی نظام دامداری گسترده		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای روش‌های پیشنهادی در مطالعات بند قبل و ساماندهی نظام دامداری گسترده در نواحی پایلوت منتخب از مطالعات بندهای قبل		
		•	مرکز شهرستان			شناسایی و مکان‌یابی نواحی مستعد شهرستان جهت پرورش آبزیان (آبزی‌پروری)		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی احداث مزارع پرورش آبزیان (آبزی‌پروری) در نواحی شناسایی شده		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث مزارع پرورش آبزیان (آبزی‌پروری)		

شهرستان نمین			محل اجراء	نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
ویکلیج	عنبران	بخش مرکزی		موضوعی	موضوعی			
		•	مرکز شهرستان			نیازسنجی، شناسایی و مکان‌یابی توسعه خدمات پشتیبان (سیلوها، انبارها و سردخانه‌ها)		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی احداث سیلوها		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی احداث انبارها		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی احداث سردخانه‌ها		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث سیلوها		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث انبارها		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث سردخانه‌ها		
		•	مرکز شهرستان			طرح‌های توسعه نواحی یا شهرک‌های تخصصی واحدهای صنایع کشاورزی در قطب‌های اصلی تولید		
		•	مرکز شهرستان			جانمایی و مکان‌یابی مناطق توسعه شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر منطقه		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			امکان‌سنجی احداث شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر منطقه		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر ناحیه		
		•	مرکز شهرستان			طرح شناسایی محصولات کشاورزی صادراتی		
		•	مرکز شهرستان			شناسایی موانع و محدودیت‌ها و تدوین سازوکار و مدل کسب‌وکارهای مناسب ورود به زنجیره ارزش تولید محصولات کشاورزی و دامی		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای طرح‌های پایلوت کسب‌وکارهای فوق توسط سرمایه‌گذاران مشترک با تسهیلات ویژه باهدف کاهش ریسک ورود به عرصه‌های جدید فعالیت	طرح تنوع	هدف ۲-
•	•	•	نواحی شناسایی شده			پایش و ارزیابی طرح‌های پایلوت کسب‌وکارهای فوق توسط سرمایه‌گذاران مشترک با تسهیلات ویژه باهدف کاهش ریسک ورود به عرصه‌های جدید فعالیت	سازي فعالیت‌های	تحرك بخشی به اقتصاد
		•	مرکز شهرستان			تدوین طرح و مدل‌های کسب‌وکار نوآورانه دام سبک و طیور و حمایت مستمر از تولیدکنندگان جهت جذب روش‌ها و توسعه ژنتیکی در بازه‌های زمانی ۱۰ ساله	کشاورزی با توجه به	شهرستان و ارتقای نقش و
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای طرح کسب‌وکار نوآورانه دام سبک و طیور به روش‌های توسعه ژنتیکی	پتانسیل‌های	سهم آن در فرایند توسعه
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی ایجاد و توسعه مدل مکمل و همکارانه هیات‌های تجاری تخصصی با استان‌های منطقه ۲ و گیلان-تشکیل کمیته‌های تخصصی بازاریابی و بازرگانی مشترک	موجود در ناحیه	پایدار
•	•	•	نواحی شناسایی شده			ایجاد بازارهای تخصصی محصولات صنعتی، کشاورزی و صنایع دستی در ناحیه و بازارهای اصلی خارج از استان (منطقه همکار و مکمل)		
		•	مرکز شهرستان			تبیین روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی		

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		شهرستان نمین			
			موضوعی	موضوعی	محل اجراء	بخش مرکزی	عنبران	ویکلیج
		ترویج روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی به صورت پایلوت			نواحی شناسایی شده	•	•	•
	طرح بهینه‌سازی ساختار تولید و توزیع محصولات دامی	طرح ساماندهی دامداران سنتی، برنامه‌ریزی برای اشتغال و جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط			نواحی شناسایی شده	•	•	•
طرح ساماندهی بهره‌برداران مرتعی، برنامه‌ریزی برای اشتغال و جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط				نواحی شناسایی شده	•	•	•	
طرح ساماندهی بهره‌برداران واحدهای زنبورداری، برنامه‌ریزی جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط				مرکز شهرستان	•			
طرح ایجاد سامانه جامع دام و برندسازی تولیدات دامی و تثبیت و توسعه ترکیب‌های ژنتیکی				مرکز شهرستان	•			
		استقرار سامانه‌های HACCP، GMP و ... در واحدهای تولیدی، توزیعی، عرضه و خدمات مرتبط با دامپزشکی و برنامه جامع نظام دامپروری و پوشش بهداشتی دام، طیور و آبیان			کل شهرستان	•		
	طرح افزایش سطح رقابت‌پذیری فعالیت‌های گردشگری شهرستان	طرح مطالعاتی شناسایی قابلیت‌های محصولات گردشگری جهت تنوع‌بخشی و معرفی محصولات جدید بر پایه قابلیت‌های محورهای تعریف شده در نواحی مختلف شهرستان			مرکز شهرستان	•		
اجرای نتایج طرح مطالعاتی تنوع‌بخشی به محصولات گردشگری در نواحی پایلوت				کل شهرستان	•	•	•	
پایش و ارزیابی طرح مطالعاتی تنوع‌بخشی به محصولات گردشگری در نواحی پایلوت				کل شهرستان	•	•	•	
طرح مکان‌یابی و ایجاد مراکز اطلاع‌رسانی و تورگردانی گردشگری در نواحی و قطب‌های گردشگری شناسایی شده				کل شهرستان	•	•	•	
طرح مکان‌یابی و احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس				کل شهرستان	•	•	•	
امکان‌سنجی احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس				مرکز شهرستان	•			
احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس				نواحی شناسایی شده	•	•	•	
شناسایی نواحی دارای پتانسیل طرح تعریف زنجیره‌های اقامتی بوم‌گردی و ساماندهی آنها در نواحی				مرکز شهرستان	•			
تبیین سازوکارهای ایجاد زنجیره‌های اقامتی بوم‌گردی در نواحی مختلف شناسایی شده در بند قبل				مرکز شهرستان	•			
ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی مختلف شناسایی شده در بند قبل و تشکیل زنجیره				نواحی شناسایی شده	•	•	•	
توسعه و راه‌اندازی موزه‌های محلی و توزیع هدفمند آنها با توجه به ویژگی‌های متمایزکننده در شهرستان				مرکز شهرستان	•			
اجرای طرح پویاسازی و نورپردازی و ... در سایت‌های مهم گردشگری				نواحی شناسایی شده	•	•	•	
پایش و ارزیابی کیفی اقامتگاه‌ها، واحدهای پذیرایی موجود				نواحی شناسایی شده	•	•	•	
برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه مناطق نمونه و روستاهای هدف گردشگری			مرکز شهرستان	•				

شهرستان نمین			محل اجراء	نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
ویکلیج	عنبران	بخش مرکزی		موضوعی	موضوعی			
		•	مرکز شهرستان			طرح ساماندهی و سازماندهی دهلیزهای ورودی-خروجی گردشگری و تدوین و بسترسازی جهت عملیاتی شدن ضوابط سیما و منظر شهرها با هماهنگی با سازمان نظام مهندسی، راه و شهرسازی و مدیریت شهری		
		•	مرکز شهرستان			طرح تنظیم و تدقیق ضوابط ساخت‌وساز در حریم و خارج از حریم شهرها در قلمروهای اصلی گردشگری		
		•	مرکز شهرستان			شناسایی راه‌های روستایی هدف گردشگری دارای محدودیت و امکان‌سنجی توسعه راه‌های فوق		
		•	مرکز شهرستان			طرح توسعه و بهبود کیفیت راه‌های روستایی هدف گردشگری منتخب		
		•	مرکز شهرستان			طرح توانمندسازی بخش اکتشافات معدنی شهرستان	توسعه معدن	
		•	مرکز شهرستان			مطالعات شناخت و انجام فعالیت‌های اکتشافی و مطالعات تفصیلی با تأکید بر اثرات زیست‌محیطی		
		•	مرکز شهرستان			طرح شناسایی عناصر نادر خاکی		
		•	نواحی شناسایی شده			طرح‌های اکتشاف مواد معدنی		
		•	نواحی شناسایی شده			طرح احداث کارخانجات تولید محصولات معدنی		
		•	مرکز شهرستان			شناسایی و مکان‌یابی مجتمع‌های بین‌راهی در کرویدورهای ترانزیتی و سایر راه‌ها با تمرکز بر توسعه گردشگری	هدف ۳- انعطاف‌پذیری قابلیت‌های توسعه‌ای مناطق و رفع محرومیت‌های فضایی (محدودیت ناشی از جبر جغرافیایی)	
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی مجتمع‌های بین‌راهی در کرویدورهای ترانزیتی و سایر راه‌ها با تمرکز بر توسعه گردشگری		
	•	•	نواحی شناسایی شده			احداث، ساماندهی و تجهیز راه‌وندها و مجتمع‌های پذیرایی- اقامتی و خدماتی بین‌راهی در کرویدورهای ترانزیتی و شریانی و سایر راه‌های درون منطقه‌ای با عملکردهای منطقه‌ای و استانی با اولویت محورهای گردشگری		
		•	مرکز شهرستان			نیازسنجی امکانات فنی و خدماتی برای راه‌اندازی شبکه حمل‌ونقل بار و مسافر و گردشگران طبیعی به نواحی هدف گردشگری		
		•	مرکز شهرستان			نیازسنجی، مکان‌یابی و احداث پست‌های ۶۳،۲۳ کیلوولت مورد نیاز در کل شهرستان		
	•	•	نواحی شناسایی شده			توسعه اتصالات پست‌های ۲۳۰ کیلو ولت در نواحی مورد نیاز		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی و مکان‌یابی احداث نیروگاه‌های کوچک و پراکنده در منطقه		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی تولید و استفاده از انرژی‌های تجدید پذیر در مناطق روستایی		
	•	•	نواحی شناسایی شده			تکمیل شبکه برق‌رسانی به مزارع و باغات		
	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای برنامه گازرسانی به نواحی محروم از شبکه گازرسانی و اتصال آن‌ها به شبکه گازی کشور		
	•	•	نواحی شناسایی شده			ایجاد زیرساخت‌های فناوری اطلاعات خصوصاً با هدف توسعه برنامه‌های گردشگری		
	•	•	کل شهرستان			اجرای چتر وای فای		

شهرستان نمین			محل اجراء	نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
ویکی‌لیج	عنبران	بخش مرکزی		موضوعی	موضوعی			
•	•	•	نواحی شناسایی شده			بهسازی و ارتقاء کیفیت راه‌های متصل به مراکز تولید کشاورزی مهم شهرستان و سایر مراکز تولیدی منطقه		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			امکان‌سنجی ایجاد و توانمندسازی مالی و نهادی تعاونی‌های محلی (به ویژه در بخش کشاورزی)		
		•	مرکز شهرستان			طرح شناسایی راهکارهای توانمندسازی مالی و نهادی شهرداری‌های شهرستان		
		•	مرکز شهرستان			طرح تعیین نحوه ساماندهی، تقویت و پشتیبانی مالی و خدماتی صنایع خرد و متوسط مقیاس فعال		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			طراحی برنامه بازاریابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی در منطقه برای صنایع قابل استقرار در شهرستان		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			طرح شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی و تهیه بسته‌های سرمایه‌گذاری مرتبط		
		•	مرکز شهرستان			طرح مکان‌یابی و احداث مجموعه‌های خدماتی مولد و پشتیبان (بازاریابی، بیمه، مالی)		
		•	مرکز شهرستان			پهنه‌بندی مخاطرات و پتانسیل‌های اقلیمی و محیطی		
		•	مرکز شهرستان			مطالعات مکان‌یابی پهنه‌های پرخطر جهت استقرار کانون‌های مدیریت بحران (شامل آتش‌نشانی، اورژانس و...)		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			استقرار کانون‌های مدیریت بحران (شامل آتش‌نشانی، اورژانس و...)		
		•	مرکز شهرستان			شناسایی مناسب‌ترین طرح‌های ترویجی جهت بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب‌و خاک با استفاده از فناوری‌های نوین در ناحیه		
•	•	•	کل شهرستان			طرح ترویج روش‌های شناسایی شده مناسب ناحیه استفاده از فناوری‌های نوین در بهره‌برداری از منابع آب‌و خاک و ارتقاء دانش بهره‌برداران		
		•	مرکز شهرستان			شناسایی پروژه‌های مشمول ارزیابی اثرات محیط‌زیستی		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			انجام مطالعات ارزیابی اثرات محیط‌زیستی پروژه‌های شناسایی شده مشمول	طرح مدیریت	هدف ۴- حفظ پایداری
•	•	•	کل شهرستان			تهیه کاداستر اراضی ملی	و حفاظت از	محیط‌زیست
•	•	•	کل شهرستان			تهیه عکس نقشه هوایی کل اراضی مرعی و حفاظت شده	منابع آبی و	شهرستان و
•	•	•	کل شهرستان			تدوین سند حقوقی و فضایی کاداستر منابع کشاورزی و اراضی زراعی	خاکی	تعادل
		•	مرکز شهرستان			مطالعه و شناسایی روش‌های مناسب بهبود ماده آلی و حاصلخیزی خاک و چگونگی حمایت از کشت گیاهان حاصلخیزکننده و بهبود تناوب کشت	شهرستان	سرزمینی در آن
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجراء روش‌های مناسب شناسایی شده در بهبود ماده آلی و حاصلخیزی خاک و چگونگی حمایت از کشت گیاهان حاصلخیزکننده و بهبود تناوب کشت در مزارع پایلوت		
•	•	•	نواحی پایلوت			ارزیابی و پایش طرح اجرایی حاصلخیزی خاک و ... در مزارع پایلوت		
•	•	•	کل شهرستان			توسعه طرح فوق در جامعه هدف		

شهرستان نمین			محل اجراء	نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
ویکلیج	عنبران	بخش مرکزی		موضوعی	موضوعی			
		•	مرکز شهرستان			شناسایی دیمزارهای کم بازده در سطح شهرستان و ارائه پیشنهادات اجرایی در جهت افزایش بهره‌وری (ساماندهی دیمزارها)		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای طرح ساماندهی دیمزارهای کم بازده در برخی نواحی به صورت پایلوت		
•	•	•	نواحی پایلوت			ارزیابی و پایش طرح اجرایی ساماندهی دیمزارهای پایلوت		
•	•	•	کل شهرستان			توسعه طرح در کلیه مزارع		
		•	مرکز شهرستان			شناسایی و مکان‌یابی اراضی مورد نیاز عملیات آبخیزداری در سطح شهرستان		
•	•	•	کل شهرستان			اجرای عملیات آبخیزداری شامل مدیریت رواناب‌های سطحی، اجرای پخش سیلاب، حفاظت خاک، احداث بندهای خاکی با مشارکت‌های مردمی		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی توسعه سیستم‌های نوین آبیاری در پهنه‌های دارای پتانسیل زراعت و باغداری		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			توسعه سیستم‌های نوین آبیاری در پهنه‌های دارای پتانسیل زراعت و باغداری شناسایی شده		
		•	مرکز شهرستان			طرح شناسایی روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر به روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی به صورت پایلوت	طرح افزایش بهره‌وری اقتصادی منابع آب در بخش کشاورزی	
•	•	•	نواحی پایلوت			پایش و ارزیابی نحوه اجرای روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر به روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی به صورت پایلوت		
		•	مرکز شهرستان			طرح ارزیابی و تعیین ارزش اقتصادی و کارایی آب به تفکیک هر یک از محصولات کلیدی، گردشگری و شرب در مناطق مختلف		
		•	مرکز شهرستان			مطالعه قابلیت‌های منابع آب سطحی و زیرزمینی و روش‌های آبیاری با راندمان بالا		
		•	مرکز شهرستان			واکاوی روش‌های کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیت‌های زراعی و باغی		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای روش‌های کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیت‌های زراعی و باغی پایلوت		
•	•	•	نواحی پایلوت			پایش و ارزیابی روش‌های اجرای کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیت‌های زراعی و باغی پایلوت		
		•	مرکز شهرستان			شناسایی پهنه‌های لازم جهت اصلاح و احیای مراتع و معرفی اصلاحات پیشنهادی در هر پهنه	طرح کاهش اتکاء دام بر مراتع	
•	•	•	کل شهرستان			اجرای پروژه‌های اصلاح و احیای مراتع به صورت عملیات نهال کاری، بذر پاشی، پخش سیلاب، کود پاشی و مدیریت چرای دام همراه با ارائه تسهیلات و امکانات از قبیل بذر، کود و ...		
•	•	•	کل شهرستان			ساماندهی جوامع محلی و تشکل‌های مردمی برای اجرای برنامه‌های منابع طبیعی و آبخیزداری و اقدامات ترویجی (فیلم، نشریات، بروشور، پوستر، جشنواره، نمایشگاه و ...)		
•	•	•	کل شهرستان			برگزاری کارگاه‌های آموزشی با بهره‌برداران		

شهرستان نمین			محل اجراء	نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
ویکلیج	عنبران	بخش مرکزی		موضوعی	موضوعی			
•	•	•	کل شهرستان			ایجاد شبکه کسب اطلاعات مردمی حفاظت از جنگل و مرتع و رسیدگی به آن		
		•	مرکز شهرستان			امکان‌سنجی و مکان‌یابی طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			اجرای طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای به صورت پایلوت		
•	•	•	نواحی پایلوت			پایش و ارزیابی اجرای طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای به صورت پایلوت		
•	•	•	کل شهرستان			توسعه و ترویج طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای در نواحی شناسایی شده		
		•	مرکز شهرستان			طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در ناحیه		
•	•	•	نواحی شناسایی شده			انجام طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در مزارع پایلوت		
•	•	•	نواحی پایلوت			پایش و ارزیابی طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در مزارع پایلوت		
•	•	•	کل شهرستان			توسعه طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در سطح ناحیه		
•	•	•	کل شهرستان			شناسنامه‌دار کردن دام‌ها با هدف کنترل جمعیت دام مجاز		

مأخذ: مطالعات مشاور

۶-۵-۲- چگونه تأمین مالی پروژه‌ها

در برنامه‌های توسعه و سرمایه‌گذاری‌ها انواع شیوه‌های تأمین مالی مطرح می‌گردد. هر یک از شیوه‌های رایج در تأمین مالی دارای مزایا و معایب خاصی هستند اما می‌توان گفت همه روش‌ها با درصدی از ریسک مالی نیز مواجه هستند که انتخاب روش‌ها را برای انواع سرمایه‌گذاری‌ها محدود می‌سازد. در پیوست مطالعات روش‌های مختلف تأمین مالی پروژه‌ها به تفصیل آمده است. در اینجا سعی شده راه‌های تأمین مالی پروژه‌های پیشنهادی در طرح معرفی شود.

طبقه‌بندی پروژه‌ها بر حسب نوع پروژه و چگونگی تأمین مالی و نوع سرمایه‌گذاری

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		نوع سرمایه‌گذاری				
			موضوعی	موضوعی	دولتی	خصوصی	نهادهای عمومی	خارجی	
هدف ۱- توسعه عرصه‌های روستایی در جهت نگهداشت و تثبیت و افزایش جمعیت روستایی	طرح توسعه کشاورزی دانش‌بنیان، ارگانیک و سالم	مطالعات مربوط به انتخاب الگوی کشت و چگونگی اجرای الگوی منتخب و ارائه راهکارها			۱۰۰				
		اجرای الگوی کشت منتخب در مزارع پایلوت			۲۰	۶۰	۲۰		
		پایش و ارزیابی الگوهای پیشنهادی کشت در مزارع پایلوت			۱۰۰				
		ترویج الگوهای پیشنهادی کشت تدقیق شده در دیگر نواحی				۷۰	۳۰		
	طرح برندسازی فعالیت‌های کشاورزی دارای پتانسیل شاخص شدن در بازارهای داخلی و جهانی	ارزیابی و پایش روش‌های مشارکت بهره‌برداران منتخب (پایلوت) در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی	توسعه و ترویج روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی			۱۰۰			
			طرح نیازسنجی و مکان‌یابی و احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی			۱۰۰			
		طرح امکان‌سنجی احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی			۱۰۰				
		احداث مجتمع‌ها و شهرک‌ها و نواحی صنعتی فرآوری محصولات کشاورزی			۲۰	۸۰			
		طرح نیازسنجی و مکان‌یابی ایجاد بازارها و نمایشگاه‌های دائمی، فصلی و هفتگی عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و صنایع دستی			۱۰۰				
		طرح امکان‌سنجی ایجاد بازارها و نمایشگاه‌های دائمی، فصلی و هفتگی عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و صنایع دستی			۱۰۰				
		مطالعه و شناسایی محصولات زراعی و باغی مناسب با شرایط اقلیمی و محیطی و بازارهای جهانی					۱۰۰		
		امکان‌سنجی احداث واحدهای تولید محصولات غذایی و کشاورزی با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک و ویژه بومی					۱۰۰		
		احداث واحدهای تولید محصولات غذایی و کشاورزی با تأکید بر برند سبز، حلال، ارگانیک و ویژه بومی					۱۰۰		
		مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی احداث شهرک‌های فناوری مرتبط با فعالیت‌های دارای مزیت					۱۰۰		
طرح تبیین روش‌های شناسه دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ		احداث شهرک‌های فناوری مرتبط در مکان‌های پیشنهاد شده			۲۰	۴۰	۴۰		
		طرح تبیین روش‌های شناسه دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ			۱۰۰				

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		نوع سرمایه‌گذاری			
			موضوعی	موضوعی	دولتی	خصوصی	نهادهای عمومی	خارجی
		اجرای طرح شناسه دار کردن و کدگذاری کالاها و ساماندهی جریان گردش کالا مطابق با استانداردها و رویه‌های متعارف جهانی و اصول برندینگ			۱۰۰			
		طرح امکان‌سنجی استقرار صنایع بسته‌بندی و بازاریابی (کوچک مقیاس) محصولات دامی و محصولات برتر کشاورزی				۱۰۰		
		احداث صنایع بسته‌بندی و بازاریابی (کوچک مقیاس) محصولات دامی و محصولات برتر کشاورزی				۱۰۰		
		طرح تبیین روش‌های تشکیل خوشه‌های صنعتی مطرح شده در اسناد فرادست و ارائه برنامه عملیاتی هر یک از خوشه‌ها			۱۰۰			
		اجرای طرح برنامه عملیاتی خوشه‌ها			۱۰۰			
		مکان‌یابی توسعه باغات در مناطق مستعد			۱۰۰			
		امکان‌سنجی توسعه باغات در مناطق مستعد				۱۰۰		
		احداث باغات در مناطق مستعد				۱۰۰		
		مکان‌یابی مراکز کشت و مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای			۱۰۰			
		امکان‌سنجی احداث مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای				۶۰	۴۰	
		احداث توسعه مزارع و مجتمع‌های گلخانه‌ای				۶۰	۴۰	
		مکان‌یابی توسعه دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی			۱۰۰			
		امکان‌سنجی احداث دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی				۶۰	۴۰	
		احداث دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی				۶۰	۴۰	
		طرح نیازسنجی پروژه ساماندهی نظام دامداری گسترده در نواحی مختلف شهرستان			۱۰۰			
		تبیین روش‌های ساماندهی نظام دامداری گسترده			۱۰۰			
		اجرای روش‌های پیشنهادی در مطالعات بند قبل و ساماندهی نظام دامداری گسترده در نواحی پایلوت منتخب از مطالعات بندهای قبل			۲۰	۸۰		
		شناسایی و مکان‌یابی نواحی مستعد شهرستان جهت پرورش آبزیان (آبزی‌پروری)			۱۰۰			
		امکان‌سنجی احداث مزارع پرورش آبزیان (آبزی‌پروری) در نواحی شناسایی شده				۶۰	۴۰	
		احداث مزارع پرورش آبزیان (آبزی‌پروری)				۶۰	۴۰	
		نیازسنجی، شناسایی و مکان‌یابی توسعه خدمات پشتیبان (سیلویا، انبارها و سردخانه‌ها)			۱۰۰			
		امکان‌سنجی احداث سیلویا				۶۰	۴۰	
		امکان‌سنجی احداث انبارها				۶۰	۴۰	
		امکان‌سنجی احداث سردخانه‌ها				۶۰	۴۰	
		احداث سیلویا				۶۰	۴۰	
		احداث انبارها				۶۰	۴۰	

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه			نوع سرمایه‌گذاری		
			موضوعی	موضوعی	دولتی	خصوصی	نهادهای عمومی	خارجی
		احداث سردخانه‌ها				۶۰	۴۰	
		طرح‌های توسعه نواحی یا شهرک‌های تخصصی واحدهای صنایع کشاورزی در قطب‌های اصلی تولید			۱۰۰			
		جانمایی و مکان‌یابی مناطق توسعه شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر منطقه			۱۰۰			
		امکان‌سنجی احداث شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر منطقه			۱۰۰			
		احداث شهرک‌ها و نواحی تخصصی صنعتی متناسب با ساختار بازار و مزیت‌های هر ناحیه			۱۰۰			
		طرح شناسایی محصولات کشاورزی صادراتی			۱۰۰			
		شناسایی موانع و محدودیت‌ها و تدوین سازوکار و مدل کسب‌وکارهای مناسب ورود به زنجیره ارزش تولید محصولات کشاورزی و دامی			۱۰۰			
		اجرای طرح‌های پایلوت کسب‌وکارهای فوق توسط سرمایه‌گذاران مشترک با تسهیلات ویژه باهدف کاهش ریسک ورود به عرصه‌های جدید فعالیت			۲۰	۴۰	۴۰	
		پایش و ارزیابی طرح‌های پایلوت کسب‌وکارهای فوق توسط سرمایه‌گذاران مشترک با تسهیلات ویژه باهدف کاهش ریسک ورود به عرصه‌های جدید فعالیت			۱۰۰			
		تدوین طرح و مدل‌های کسب‌وکار نوآورانه دام سبک و طیور و حمایت مستمر از تولیدکنندگان جهت جذب روش‌ها و توسعه ژنتیکی در بازه‌های زمانی ۱۰ ساله			۱۰۰			
		اجرای طرح کسب‌وکار نوآورانه دام سبک و طیور به روش‌های توسعه ژنتیکی			۲۰	۴۰	۴۰	
		امکان‌سنجی ایجاد و توسعه مدل مکمل و همکارانه هیات‌های تجاری تخصصی با استان‌های منطقه ۲ و گیلان-تشکیل کمیته‌های تخصصی بازاریابی و بازرگانی مشترک			۱۰۰			
		ایجاد بازارهای تخصصی محصولات صنعتی، کشاورزی و صنایع دستی در ناحیه و بازارهای اصلی خارج از استان (منطقه همکار و مکمل)			۲۰	۸۰		
		تبیین روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی			۱۰۰			
		ترویج روش‌های مشارکت بهره‌برداران در عرضه محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی دارای توجیه اقتصادی ورود به بازارهای جهانی به صورت پایلوت			۲۰	۴۰	۴۰	
		طرح ساماندهی دامداران سنتی، برنامه‌ریزی برای اشتغال و جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط			۱۰۰			
		طرح ساماندهی بهره‌برداران مرتعی، برنامه‌ریزی برای اشتغال و جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط			۱۰۰			
		طرح ساماندهی بهره‌برداران واحدهای زنبورداری، برنامه‌ریزی جلب مشارکت آنها در توسعه خوشه‌های مرتبط			۱۰۰			
		طرح ایجاد سامانه جامع دام و برندسازی تولیدات دامی و تثبیت و توسعه ترکیب‌های ژنتیکی			۱۰۰			

طرح تنوع‌سازی فعالیت‌های کشاورزی با توجه به پتانسیل‌های موجود در ناحیه

هدف ۲-
تحرك بخشی به اقتصاد شهرستان و ارتقای نقش و سهم آن در فرایند توسعه پایدار

طرح بهینه‌سازی ساختار تولید و توزیع محصولات دامی

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		نوع سرمایه‌گذاری			
			موضوعی	موضوعی	دولتی	خصوصی	نهادهای عمومی	خارجی
		استقرار سامانه‌های HACCP, GMP و ... در واحدهای تولیدی، توزیعی، عرضه و خدمات مرتبط با دامپزشکی و برنامه جامع نظام دامپروری و پوشش بهداشتی دام، طیور و آبزیان			۱۰۰			
طرح افزایش سطح رقابت‌پذیری فعالیت‌های گردشگری شهرستان		طرح مطالعاتی شناسایی قابلیت‌های محصولات گردشگری جهت تنوع‌بخشی و معرفی محصولات جدید بر پایه قابلیت‌های محورهای تعریف شده در نواحی مختلف شهرستان			۱۰۰			
		اجرای نتایج طرح مطالعاتی تنوع‌بخشی به محصولات گردشگری در نواحی پایلوت			۱۰۰			
		پایش و ارزیابی طرح مطالعاتی تنوع‌بخشی به محصولات گردشگری در نواحی پایلوت			۱۰۰			
		طرح مکان‌یابی و ایجاد مراکز اطلاع‌رسانی و تورگردانی گردشگری در نواحی و قطب‌های گردشگری شناسایی شده			۱۰۰			
		طرح مکان‌یابی و احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس			۱۰۰			
		امکان‌سنجی احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس					۱۰۰	
		احداث مجتمع‌های اقامتی - پذیرایی در چندین کلاس					۶۰	۴۰
		شناسایی نواحی دارای پتانسیل طرح تعریف زنجیره‌های اقامتی بوم‌گردی و ساماندهی آنها در نواحی					۱۰۰	
		تبیین سازوکارهای ایجاد زنجیره‌های اقامتی بوم‌گردی در نواحی مختلف شناسایی شده در بند قبل					۱۰۰	
		ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی مختلف شناسایی شده در بند قبل و تشکیل زنجیره					۱۰۰	
		توسعه و راه‌اندازی موزه‌های محلی و توزیع هدفمند آنها با توجه به ویژگی‌های متمایزکننده در شهرستان					۱۰۰	
		اجرای طرح پویاسازی و نورپردازی و ... در سایت‌های مهم گردشگری					۱۰۰	
		پایش و ارزیابی کیفی اقامتگاه‌ها، واحدهای پذیرایی موجود					۱۰۰	
		برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه مناطق نمونه و روستاهای هدف گردشگری					۱۰۰	
توسعه معدن		طرح ساماندهی و سازماندهی دهلیزهای ورودی-خروجی گردشگری و تدوین و بسترسازی جهت عملیاتی شدن ضوابط سیما و منظر شهرها با هماهنگی با سازمان نظام مهندسی، راه و شهرسازی و مدیریت شهری			۱۰۰			
		طرح تنظیم و تدقیق ضوابط ساخت‌وساز در حریم و خارج از حریم شهرها در قلمروهای اصلی گردشگری			۱۰۰			
		شناسایی راه‌های روستایی هدف گردشگری دارای محدودیت و امکان‌سنجی توسعه راه‌های فوق			۱۰۰			
		طرح توسعه و بهبود کیفیت راه‌های روستایی هدف گردشگری منتخب			۱۰۰			
		طرح توانمندسازی بخش اکتشافات معدنی شهرستان			۱۰۰			
		مطالعات شناخت و انجام فعالیت‌های اکتشافی و مطالعات تفصیلی با تأکید بر اثرات زیست‌محیطی			۱۰۰			
		طرح شناسایی عناصر نادر خاکی			۱۰۰			
		طرح‌های اکتشاف مواد معدنی					۶۰	۴۰
		طرح احداث کارخانجات تولید محصولات معدنی					۶۰	۴۰

نوع سرمایه گذاری			نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
خارجی	نهادهای عمومی	خصوصی	دولتی	موضوعی			
			۱۰۰		شناسایی و مکان‌یابی مجتمع‌های بین‌راهی در کریدورهای ترانزیتی و سایر راه‌ها با تمرکز بر توسعه گردشگری		<p>هدف ۳- انعطاف‌پذیری قابلیت‌های توسعه‌ای مناطق و رفع محرومیت‌های فضایی (محدودیت ناشی از جبر جغرافیایی)</p>
		۱۰۰			امکان‌سنجی مجتمع‌های بین‌راهی در کریدورهای ترانزیتی و سایر راه‌ها با تمرکز بر توسعه گردشگری		
		۱۰۰			احداث، ساماندهی و تجهیز راهوندها و مجتمع‌های پذیرایی- اقامتی و خدماتی بین‌راهی در کریدورهای ترانزیتی و شریانی و سایر راه‌های درون منطقه‌ای با عملکردهای منطقه‌ای و استانی با اولویت محورهای گردشگری		
			۱۰۰		نیازسنجی امکانات فنی و خدماتی برای راه‌اندازی شبکه حمل‌ونقل بار و مسافر و گردشگران طبیعی به نواحی هدف گردشگری		
			۱۰۰		نیازسنجی، مکان‌یابی و احداث پست‌های ۶۳،۲۳ کیلوولت مورد نیاز در کل شهرستان		
			۱۰۰		توسعه اتصالات پست‌های ۲۳۰ کیلو ولت در نواحی مورد نیاز		
			۱۰۰		امکان‌سنجی و مکان‌یابی احداث نیروگاه‌های کوچک و پراکنده در منطقه		
			۱۰۰		امکان‌سنجی تولید و استفاده از انرژی‌های تجدید پذیر در مناطق روستایی		
			۱۰۰		تکمیل شبکه برق‌رسانی به مزارع و باغات		
			۱۰۰		اجرای برنامه گازرسانی به نواحی محروم از شبکه گازرسانی و اتصال آن‌ها به شبکه گازی کشور	افزایش سطح	
			۱۰۰		ایجاد زیرساخت‌های فناوری اطلاعات خصوصاً با هدف توسعه برنامه‌های گردشگری	زیست پذیری	
			۱۰۰		اجرای چتر وای فای	کانون‌های	
			۱۰۰		بهسازی و ارتقاء کیفیت راه‌های متصل به مراکز تولید کشاورزی مهم شهرستان و سایر مراکز تولیدی منطقه	جمعیتی	
			۱۰۰		امکان‌سنجی ایجاد و توانمندسازی مالی و نهادی تعاونی‌های محلی (به ویژه در بخش کشاورزی)		
			۱۰۰		طرح شناسایی راهکارهای توانمندسازی مالی و نهادی شهرداری‌های شهرستان		
			۱۰۰		طرح تعیین نحوه ساماندهی، تقویت و پشتیبانی مالی و خدماتی صنایع خرد و متوسط مقیاس فعال		
			۱۰۰		طراحی برنامه بازاریابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی در منطقه برای صنایع قابل استقرار در شهرستان		
			۱۰۰		طرح شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی و تهیه بسته‌های سرمایه‌گذاری مرتبط		
			۱۰۰		طرح مکان‌یابی و احداث مجموعه‌های خدماتی مولد و پشتیبان (بازاریابی، بیمه، مالی)		
			۱۰۰		پهنه‌بندی مخاطرات و پتانسیل‌های اقلیمی و محیطی		
			۱۰۰		مطالعات مکان‌یابی پهنه‌های پرخطر جهت استقرار کانون‌های مدیریت بحران (شامل آتش‌نشانی، اورژانس و...)		
			۱۰۰		استقرار کانون‌های مدیریت بحران (شامل آتش‌نشانی، اورژانس و...)		

اهداف	طرح‌ها	پروژه‌ها	نوع پروژه		نوع سرمایه‌گذاری				
			موضوعی	موضوعی	دولتی	خصوصی	نهادهای عمومی	خارجی	
هدف ۴- حفظ پایداری محیط‌زیست شهرستان و تعادل سرزمینی در آن	طرح مدیریت و حفاظت از منابع آبی و خاکی شهرستان	شناسایی مناسب‌ترین طرح‌های ترویجی جهت بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب‌و خاک با استفاده از فناوری‌های نوین در ناحیه			۱۰۰				
		طرح ترویج روش‌های شناسایی شده مناسب ناحیه استفاده از فناوری‌های نوین در بهره‌برداری از منابع آب‌و خاک و ارتقاء دانش بهره‌برداران			۱۰۰				
		شناسایی پروژه‌های مشمول ارزیابی اثرات محیط‌زیستی			۱۰۰				
		انجام مطالعات ارزیابی اثرات محیط‌زیستی پروژه‌های شناسایی شده مشمول			۱۰۰				
		تهیه کاداستر اراضی ملی			۱۰۰				
		تهیه عکس نقشه هوایی کل اراضی مرتعی و حفاظت شده			۱۰۰				
		تدوین سند حقوقی و فضایی کاداستر منابع کشاورزی و اراضی زراعی			۱۰۰				
		مطالعه و شناسایی روش‌های مناسب بهبود ماده آلی و حاصلخیزی خاک و چگونگی حمایت از کشت گیاهان حاصلخیزکننده و بهبود تناوب کشت			۱۰۰				
		اجراء روش‌های مناسب شناسایی شده در بهبود ماده آلی و حاصلخیزی خاک و چگونگی حمایت از کشت گیاهان حاصلخیزکننده و بهبود تناوب کشت در مزارع پایلوت			۲۰	۶۰	۲۰		
		ارزیابی و پایش طرح اجرائی حاصلخیزی خاک و ... در مزارع پایلوت			۱۰۰				
	توسعه طرح فوق در جامعه هدف				۶۰	۴۰			
	شناسایی دیمزارهای کم بازده در سطح شهرستان و ارائه پیشنهادات اجرائی در جهت افزایش بهره‌وری (ساماندهی دیمزارها)			۱۰۰					
	اجرای طرح ساماندهی دیمزارهای کم بازده در برخی نواحی به صورت پایلوت			۲۰	۶۰	۲۰			
	ارزیابی و پایش طرح اجرائی ساماندهی دیمزارهای پایلوت			۱۰۰					
	توسعه طرح در کلیه مزارع				۶۰	۴۰			
	شناسایی و مکان‌یابی اراضی مورد نیاز عملیات آبخیزداری در سطح شهرستان			۱۰۰					
	اجرای عملیات آبخیزداری شامل مدیریت رواناب‌های سطحی، اجرای پخش سیلاب، حفاظت خاک، احداث بندهای خاکی با مشارکت‌های مردمی			۱۰۰					
	امکان‌سنجی توسعه سیستم‌های نوین آبیاری در پهنه‌های دارای پتانسیل زراعت و باغداری			۱۰۰					
	توسعه سیستم‌های نوین آبیاری در پهنه‌های دارای پتانسیل زراعت و باغداری شناسایی شده			۱۰۰					
	طرح شناسایی روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی	طرح افزایش بهره‌وری اقتصادی منابع آب در بخش کشاورزی		۱۰۰					
اجرای روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر به روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی به صورت پایلوت			۲۰	۶۰	۲۰				

نوع سرمایه‌گذاری			نوع پروژه		پروژه‌ها	طرح‌ها	اهداف
خارجی	نهادهای عمومی	خصوصی	دولتی	موضوعی			
			۱۰۰			پایش و ارزیابی نحوه اجرای روش‌های ارتقاء مدیریت تقاضای آب بخش کشاورزی و افزایش راندمان و تغییر به روش‌های آبیاری پربازده و نوین در کشاورزی به صورت پایلوت	
			۱۰۰			طرح ارزیابی و تعیین ارزش اقتصادی و کارایی آب به تفکیک هر یک از محصولات کلیدی، گردشگری و شرب در مناطق مختلف	
			۱۰۰			مطالعه قابلیت‌های منابع آب سطحی و زیرزمینی و روش‌های آبیاری با راندمان بالا	
			۱۰۰			واکاوی روش‌های کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیتهای زراعی و باغی	
	۲۰	۶۰	۲۰			اجرای روش‌های کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیتهای زراعی و باغی پایلوت	
			۱۰۰			پایش و ارزیابی روش‌های اجرای کاهش تلفات و هدررفت آب در فعالیتهای زراعی و باغی پایلوت	
			۱۰۰			شناسایی پهنه‌های لازم جهت اصلاح و احیای مراتع و معرفی اصلاحات پیشنهادی در هر پهنه	
		۸۰	۲۰			اجرای پروژه‌های اصلاح و احیای مراتع به صورت عملیات نهال‌کاری، بذرپاشی، پخش سیلاب، کودپاشی و مدیریت چرای دام همراه با ارائه تسهیلات و امکانات از قبیل بذر، کود و ...	
		۸۰	۲۰			ساماندهی جوامع محلی و تشکل‌های مردمی برای اجرای برنامه‌های منابع طبیعی و آبخیزداری و اقدامات ترویجی (فیلم، نشریات، بروشور، پوستر، جشنواره، نمایشگاه و ...)	
			۱۰۰			برگزاری کارگاه‌های آموزشی با بهره‌برداران	
			۱۰۰			ایجاد شبکه کسب اطلاعات مردمی حفاظت از جنگل و مرتع و رسیدگی به آن	
			۱۰۰			امکان‌سنجی و مکان‌یابی طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای	
	۲۰	۶۰	۲۰			اجرای طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای به صورت پایلوت	
			۱۰۰			پایش و ارزیابی اجرای طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای به صورت پایلوت	
	۲۰	۶۰	۲۰			توسعه و ترویج طرح جایگزینی کشت و ترویج و توسعه زراعت گیاهان علوفه‌ای در نواحی شناسایی شده	
			۱۰۰			طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در ناحیه	
	۲۰	۶۰	۲۰			انجام طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در مزارع پایلوت	
			۱۰۰			پایش و ارزیابی طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در مزارع پایلوت	
	۲۰	۶۰	۲۰			توسعه طرح اصلاح تولید علوفه با استفاده از گونه‌های مناسب‌تر در سطح ناحیه	
			۱۰۰			شناسنامه‌دار کردن دام‌ها با هدف کنترل جمعیت دام مجاز	

مأخذ: مطالعات مشاور